

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego
w Warszawie

Wydział Prawa Kanonicznego

Ks. Jarosław Tomasz Żurawski

**Ochrona sakramentu Eucharystii
w obowiązującym prawie karnym
Kościoła katolickiego**

Rozprawa doktorska napisana pod kierunkiem
ks. dr. hab. Marka Stokłosa, prof. ucz.

Warszawa 2022

SPIS TREŚCI

WYKAZ SKRÓTÓW.....	6
--------------------	---

WSTĘP	8
-------------	---

ROZDZIAŁ I

Aspekty biblijne, teologiczne i prawne sakramentu Eucharystii	18
--	-----------

1. Pojęcie sakramentu	19
1.1. Nauka o sakramentach w Piśmie Świętym i w czasie pierwszych wieków Kościoła	21
1.2. Sakramenty w doktrynie Kościoła od wieków średnich do współczesności....	27
1.3. Kościół jako sakrament zbawienia	34
1.4. Sakramenty a prawo kościelne	36
1.4.1. Sakramenty w ujęciu kodeksowym	37
1.4.1.1. Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 roku o sakramentach w ogólności wraz z odniesieniem do zapisów Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich	39
2. Najczcigodniejszy z sakramentów – Eucharystia.....	44
2.1. Definicja teologiczno-kanoniczna	45
2.1.1. Ustanowienie Eucharystii	46
2.2. Obecność Chrystusa	52
2.3. Znaczenie i wartość Najświętszej Eucharystii.....	55
2.3.1. Pamiątka śmierci i zmartwychwstania Pana.....	55
2.3.2. Ofiara krzyża	56
2.3.3. Szczyt i źródło życia chrześcijańskiego	58
2.3.4. Sakrament jedności.....	59
2.4. Nauczanie papieży XXI wieku o Eucharystii.....	61
3. Sprawowanie Eucharystii	67
4. Wnioski.....	68

ROZDZIAŁ II

Normy ogólne prawa karnego z tłem historycznym ich wcześniejszej rewizji 71

1.	I Synod Biskupów z 1967 roku	73
2.	Schemat z 1973 roku	76
3.	Schemat z 1980 roku	78
4.	Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich	80
5.	Rewizja prawa karnego z 2021 roku	82
6.	Kodeksowe przepisy karne	84
6.1.	Pojęcie przestępstwa	89
6.1.1.	Element obiektywny przestępstwa	91
6.1.2.	Element subiektywny przestępstwa	94
6.1.2.1.	Źródła poczytalności prawnokarnej	97
6.2.	Pojęcie sankcji karnej	100
6.2.1.	Rodzaje sankcji karnych	102
6.2.1.1.	Cenzury czyli kary poprawcze	103
6.2.1.2.	Kary ekspiacyjne (odwetowe)	107
6.2.1.3.	Środki karne	109
6.3.	Przedawnienie skargi kryminalnej	112
7.	Wnioski	118

ROZDZIAŁ III

Ochrona karna Najświętszej Eucharystii w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku i Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich z 1990 roku 121

1.	Przestępstwo profanacji postaci konsekrowanych	123
1.1.	Elementy konstytutywne przestępstwa	124
1.2.	Kary za popełnienie przestępstwa	129
1.2.1.	Ekskomunika <i>latae sententiae</i> wg Kodeksu Prawa Kanonicznego	130

1.2.2.	Ekskomunika większa w Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich	140
1.2.3.	Wymierzanie dodatkowych kar dla duchownych.....	142
1.2.4.	Uwolnienie z zaciągniętych kar.....	144
2.	Usiłowanie sprawowania liturgicznej Ofiary Eucharystycznej.....	147
2.1.	Elementy konstytutywne przestępstwa.....	149
2.2.	Kary za popełnienie przestępstwa	151
2.2.1.	Interdykt i ekskomunika mniejsza.....	153
2.2.2.	Suspensa	154
2.3.	Uwolnienie z zaciągniętych kar.....	156
3.	Symulacja sprawowania liturgicznej czynności Ofiary Eucharystycznej	158
3.1.	Elementy konstytutywne przestępstwa.....	159
3.2.	Kary za popełnienie przestępstwa	161
4.	Koncelebrowanie Ofiary Eucharystycznej z szafarzami wspólnot kościelnych, które nie posiadają sukcesji apostołskiej	162
4.1.	Elementy konstytutywne przestępstwa.....	165
4.2.	Kary za popełnienie przestępstwa	166
5.	Inne przestępstwa i wykroczenia.....	167
6.	Wnioski.....	170

ROZDZIAŁ IV

Ochrona karna sakramentu Eucharystii w świetle Listu apostołskiego motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela*..... 173

1.	Geneza Listu apostołskiego motu proprio <i>Sacramentorum sanctitatis tutela</i>	174
1.1.	Normy <i>de gravioribus delictis</i> z 2001 roku.....	176
1.2.	Normy <i>de delictis reservatis</i> z 2010 roku.....	178
1.3.	Normy <i>de delictis reservatis</i> z 2021 roku.....	180

2.	Przestępstwa przeciwko Najświętszej Eucharystii zarezerwowane Kongregacji Nauki Wiary	181
2.1.	Przestępstwa zdefiniowane w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r. i w Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich z 1990 r.	183
2.2.	Konsekracji w celu świętokradczym jednej tylko postaci albo obu podczas sprawowania Eucharystii lub poza nią	185
2.2.1.	Kara za popełnienie przestępstwa.....	190
2.3.	Inne przestępstwa zarezerwowane Kongregacji Nauki Wiary	191
2.3.1.	Przestępstwa przeciwko wierze	191
2.3.2.	Przestępstwa przeciw świętości sakramentu pokuty	194
2.3.3.	Przestępstwo usiłowania udzielenia sakramentu święceń kobiecie	202
2.3.4.	Przestępstwa przeciw obyczajom	204
3.	Sposoby wymierzania kar w przypadku popełnienia przestępstwa zarezerwowanego Kongregacji Nauki Wiary	207
3.1.	Wiarygodna wiadomość o przestępstwie	208
3.2.	Dochodzenie wstępne i przekazanie jego akt do Kongregacji Nauki Wiary..	213
3.3.	Sposoby postępowania	218
3.4.	Kary	228
3.5.	Uwolnienie z zaciągniętych kar.....	230
3.6.	Przedawnienie.....	231
4.	Wnioski.....	232
	ZAKOŃCZENIE	235
	BIBLIOGRAFIA	241
	SUMMARY <i>Protection of the Sacrament of the Eucharist in the present penal law of the Catholic Church</i>	284

WYKAZ SKRÓTÓW

1 J	<i>1 List świętego Jana</i>
2 J	<i>2 List świętego Jana</i>
1 Kor	<i>1 List do Koryntian</i>
1 Tm	<i>1 List do Tymoteusza</i>
2 Kor	<i>2 List do Koryntian</i>
2 Tes	<i>2 List do Tesaloniczan</i>
AAS	<i>Acta Apostolicae Sedis</i>
art.	artykuł
CIC	<i>Codex Iuris Canonici</i> z 1917 roku
DB	Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele <i>Christus Dominus</i> , Sobór Watykański II
DKW	Dekret o katolickich Kościołach Wschodnich <i>Orientalium Ecclesiarum</i> , Sobór Watykański II
DM	Dekret o misyjnej działalności Kościoła <i>Ad gentes divinitus</i> , Sobór Watykański II
DP	Dekret o posłudze i życiu prezbiterów <i>Presbyterorum ordinis</i> , Sobór Watykański II
Dz	<i>Dzieje Apostolskie</i>
dz. cyt.	dzieło cytowane
dys.	dystynkcja
Ef	<i>List do Efezjan</i>
Ga	<i>List do Galatów</i>
J	<i>Ewangelia według świętego Jana</i>
Jk	<i>List św. Jakuba</i>
k.	księga
kan.	kanon
KK	Konstytucja dogmatyczna o Kościele <i>Lumen gentium</i> , Sobór Watykański II
KKK	<i>Katechizm Kościoła Katolickiego</i>
KKKW	<i>Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich</i> z 1990 roku

KL	Konstytucja o liturgii świętej <i>Sacrosanctum Concilium</i> , Sobór Watykański II
kol.	kolumna
KPK	<i>Kodeks Prawa Kanonicznego</i> z 1983 roku
KPK/2021	Znowelizowana <i>Księga VI Kodeksu Prawa Kanonicznego</i> z 1983 roku, promulgowana przez Konstytucję apostolską <i>Pascite Gregem Dei</i> z 2021 roku
Mk	<i>Ewangelia według świętego Marka</i>
Mt	<i>Ewangelia według świętego Mateusza</i>
NdDR	<i>Normae de delictis reservatis</i> z 11.10.2021 roku, Kongregacja Nauki Wiary
NdDR/2010	Modyfikacje wprowadzone do tekstu <i>Normae de gravioribus delictis</i> z 21.05.2010 roku, Kongregacja Nauki Wiary
n.	następne
nn.	numery
nr	numer
OR	<i>L'Osservatore Romano</i> (wydanie polskie)
OWMR	<i>Ogólne wprowadzenie do Mszału Rzymskiego</i>
PK	<i>Prawo Kanoniczne</i> , Kwartalnik Prawno-Historyczny, Warszawa
pkt	punkt
por.	porównaj
Rz	<i>List do Rzymian</i>
Łk	<i>Ewangelia według świętego Łukasza</i>
r.	rok
red.	redaktor
rodz.	rozdział
s.	strona
t.	tom
z.	zeszyt
zag.	zagadnienie
zob.	zobacz

WSTĘP

Najświętsza Ofiara stanowi centrum życia Kościoła. Myśl teologiczna, wiekowe nauczanie papieży, biskupów, przykład świętych, pobożność zwykłych ludzi, wpływają właśnie z tego sakramentu i na nim się skupiają. Nie bez przyczyny więc jest uważany za Najczcigodniejszy Sakrament. Dobitnie związek Kościoła z Eucharystią ukazał m.in. Jan Paweł II, który w Encyklice *Ecclesia de Eucharistia* stwierdził: „Kościół żyje dzięki Eucharystii. Ta prawda wyraża nie tylko codzienne doświadczenie wiary, ale zawiera w sobie istotę tajemnicy Kościoła. Na różne sposoby Kościół doświadcza z radością, że nieustannie urzeczywistnia się obietnica: «A oto Ja jestem z wami przez wszystkie dni, aż do skończenia świata» (Mt 28, 20). Dzięki Najświętszej Eucharystii, w której następuje przeistoczenie chleba i wina w Ciało i Krew Pana, raduje się tą obecnością w sposób szczególny. Od dnia Zesłania Ducha Świętego, w którym Kościół, Lud Nowego Przymierza, rozpoczął swoje pielgrzymowanie ku ojczyźnie niebieskiej, Najświętszy Sakrament niejako wyznacza rytm jego dni, wypełniając je ufną nadzieją”¹. Nie dziwi więc fakt, że zagadnieniem tym zajmuje się także prawo kanoniczne. Takie działanie jest nie tyle pożądane, ale jak najbardziej uprawnione. Na przestrzeni wieków, wraz z rozwojem kościelnej myśli prawnej, która wiązała się z refleksją teologiczną, związaną z Eucharystią, widać, że sakrament ten zawsze był i jest pod szczególną ochroną prawną. Nie można bowiem pozwolić na jakiegokolwiek działanie, które mogłoby prowadzić do braku czci wobec Najświętszej Ofiary. Skoro jest ona największym skarbem Kościoła, to musi być szczególnie zabezpieczona. Można uznać, że ochrona Eucharystii dokonuje się

---

¹ Jan Paweł II, Encyklika *Ecclesia de Eucharistia*, 17.04.2003, w: *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 2002, nr 1, s. 1201.

na różnych polach. Szeroko pojęte przepisy liturgiczne wskazują w jaki sposób należy celebrować Mszę Świętą, a przez to zabezpieczają należyte jej sprawowanie, aby nie doszło do wypatrzania i odejścia od istoty daru, jaki pozostawił Zbawiciel. Eucharystia nie jest przecież jakimś wspomnieniem, symbolem, czy metaforą pokarmu. Wyjątkowość tego sakramentu wypływa z samych słów Chrystusa – „Ciało moje jest prawdziwym pokarmem, a Krew moja jest prawdziwym napojem. Kto spożywa moje Ciało i Krew moją pije, trwa we Mnie, a Ja w nim”². Potwierdza to, że ma się do czynienia z obecnością samego Pana. Chrześcijanie od samego początku kształtowania się wspólnoty wierzących, chcieli wyjść naprzeciw temu pragnieniu swego Pana. Wraz z rozwojem doktrynalnym i lepszym rozumieniem istoty Eucharystii, Kościół zaczął lepiej rozumieć czym ona jest, ale także stawał przed różnymi dylematami, które wiązały się nie tylko z naturą liturgiczną, ale i dogmatyczną tego sakramentu. To pogłębione, wiekowe studium, ugruntowało przekonanie, że Najświętsza Ofiara domaga się największej ochrony. Dostrzegając ten fakt, Kościół troszczy się, także na forum prawa kościelnego, aby był on odpowiednio chroniony, a za czyny sprzeciwiające się jego świętości przewidział stosowanie odpowiednich sankcji karnych.

U źródła definicji teologiczno-kanonicznej, którą podaje prawodawca, zarówno w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku, jak i w Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich z 1990 roku, leży fakt ustanowienia Najświętszej Ofiary przez Jezusa Chrystusa. Cztery fragmenty biblijne przekazują słowa i gesty Zbawiciela, z którymi wiąże się usankcjonowanie Eucharystii, a kodeksowa norma wyraża czym ona jest w świetle prawa kanonicznego³. Ustanowienie Eucharystii, nastąpiło podczas prawdziwego, rytualnego posiłku, jednocześnie ukonstytuowane zostało słowami Chrystusa⁴. Należy pamiętać, że Najświętszy Sakrament buduje komunie między wiernymi a Chrystusem, jak też umacnia wspólnotę wszystkich wierzących. Bez tego pokarmu Kościół traci więź ze swoim Założycielem⁵.

---

² J 6, 55-56.

³ Por. KPK, kan. 897; KKKW, kan. 698.

⁴ Por. B. Nadolski, *Eucharystia zbawczym posiłkiem*, „Msza Święta”, nr 3 (2009), s. 5.

⁵ Por. R. Cantalamessa, *To jest Ciało Moje. Eucharystia w świetle «Adoro te devote» i «Ave verum»*, Kraków 2007, s. 96-97; E. Bianchi, *Niedziela. Dzień Pana, dzień człowieka*, Poznań 1998, s. 159-162.

Niniejsza rozprawa wpisuje się także w trzyletni program duszpasterski Kościoła w Polsce. Przeżywany jest on pod hasłem: „Eucharystia daje życie”⁶. Jego celem jest pogłębienie więzi z Jezusem eucharystycznym, jako centrum życia chrześcijańskiego. Dysertacja ta jest kolejną refleksją w całym spektrum rozważań nad Eucharystią. Podjęcie tematu ochrony tego sakramentu w tejże rozprawie bardzo dobrze koresponduje więc ze wspomnianym planem duszpasterskim Kościoła polskiego. Prowadzi bowiem do pogłębienia wiedzy i dostrzeżenia aspektów prawych, które nie tylko regulują udzielanie sakramentów, ale także dotyczą ich ochrony prawnej, a w szczególności właśnie Eucharystii. W tej optyce ważne pozostają słowa papieża Benedykta XVI, który stwierdził, że „społeczeństwo bez prawa byłoby społecznością pozbawioną praw. Prawo jest warunkiem miłości”⁷. To stanowisko zostało potwierdzone przez papieża Franciszka, który dla podkreślenia tego faktu, przypomniał, że kanoniczne prawo karne jawi się jako środek duszpasterski. Kierując słowa do Papieskiej Rady ds. Tekstów Prawnych wskazał, że ma ona pomagać „w refleksji nad autentyczną formacją prawną w Kościele, która pozwalałaby zrozumieć duszpasterski charakter prawa kanonicznego, jego pomocniczą rolę dla *salus animarum* – zbawienia dusz, którą zawsze należy potwierdzać i gwarantować”⁸. Papież trafnie zauważył, iż „szerzenie znajomości i zastosowania prawa kościelnego nie jest przeszkodą dla domniemanej «skuteczności» duszpasterskiej tych, którzy chcą rozwiązywać problemy, abstrahując od prawa, lecz gwarancją tego, że nie dąży się do rozwiązań samowolnych, ale naprawdę sprawiedliwych i dlatego naprawdę duszpasterskich. Chroniąc przed samowolą, prawo staje się wałem obronnym dla ostatnich i ubogich, tarczą ochronną dla tych, którzy mogliby paść ofiarą aktualnej władzy”⁹.

---

⁶ Por. W. Skworec, *Słowo wstępne abp. Wiktora Skworca, przewodniczącego Komisji Duszpasterstwa KEP*, w: J. Bartoszek, R. Chromy, K. Piechaczek (red.), *Posłani w pokoju Chrystusa*, Katowice 2021, s. 5. Skworec

⁷ Benedykt XVI, *List do seminarzystów*, 18.10.2010, https://www.vatican.va/content/benedictxvi/pl/letters/2010/documents/hf_ben-xvi_let_20101018_seminaristi.html, nr 5, [dostęp: 30 września 2021].

⁸ K. Bronk, *Papież: trzeba odzyskać prawdziwe znaczenie prawa w Kościele*, <https://www.vaticannews.va/pl/papiez/news/2020-02/papiez-franciszek-prawo-kanoniczne-kary-samowola.html>, [dostęp: 30 września 2021]; por. Francesco, *Udienza ai Partecipanti alla Plenaria del Pontificio Consiglio per i Testi Legislativi*, 21.02.2020, <http://www.delegumtextibus.va/content/testilegislativi/it/eventi/lettera-apostolica-in-forma-di--motu-proprio--del-sommo-pontefic.html>, [dostęp: 30 września 2021];

⁹ Tamże.

Biorąc pod uwagę powyższe, celem niniejszej dysertacji jest odpowiedzenie na pytanie czy prawo karne Kościoła katolickiego chroni sakrament Eucharystii? W jakim stopniu to czyni? Czy obowiązujące przepisy są wystarczające, aby móc stwierdzić, że ochrona ta jest należyta? Czy pożądana jest dodatkowa aktywność prawodawcy w celu lepszej ochrony? Czy grożące sankcje karne za przestępstwa godzące w Najświętszą Ofiarę są wystarczające?

Jedność Kościoła katolickiego wyrażana jest w łączności Kościołów partykularnych bądź różnych obrządków. Choć spektrum własnych tradycji, porządków życia chrześcijańskiego, tradycji prawnej jest niezwykle szerokie, to jak podkreślają Ojcowie Soboru Watykańskiego II, tworzony jest w ten sposób Kościół katolicki, który jest Mistycznym Ciałem Chrystusa¹⁰. Dlatego też pod zwierzchnictwem Biskupa Rzymu Kościoły partykularne Zachodu, jak i Wschodu, pomimo różnic, mają tę samą godność i korzystają z tych samych praw i podlegają tym samym zobowiązaniom¹¹. Dlatego dla ukazania różnorodności, a przy tym korelacji systemu prawnego Kościoła łacińskiego i wschodniego, nie może zabraknąć, w zgodzie z tematem niniejszej rozprawy, odniesień także do Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich z 1990 roku. Wschodnia kultura prawna Kościoła nie tylko posiada swoją niepowtarzalną historię, ale także w wielu aspektach różni się od tej, którą zna Kościół zachodni. Poniższe rozważania przybliżą także aspekty prawa karnego w rozumieniu tradycji wschodniej. Spojrzenie na prawodawstwo obu Kodeksów wydanych dla Kościoła zachodniego i wschodniego, wskaże na różnice, jak i cechy wspólne kodyfikacji obu systemów karnych.

Przedmiotem pracy będzie ukazanie norm karnych Kościoła katolickiego, które zawarte są w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku, jak też w Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich z 1990 r. i w przepisach specjalnych ujętych w Liście apostolskim motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela*, wydanych przez papieża Jana Pawła II, a znowelizowanych przez Benedykta XVI w 2010 roku, a następnie zrewidowanych przez papieża Franciszka, jak też ich analiza i usystematyzowanie.

---

¹⁰ Por. DKW 1.

¹¹ Por. tamże, 3.

Obowiązujące przepisy Normy *de delictis reservatis* z 2021 roku¹², stanowią bowiem pożądane kanoniczne uzupełnienie norm kodeksowych, które służyć mają ochronie niektórych sakramentów, w tym Najświętszej Ofiary. Ukazanie źródeł normatywnych ochrony Eucharystii, jak również ewolucji legislacyjnych w tym temacie, pozwoli ukazać całościowe zagadnienie pożądanej ochrony Najświętszego Sakramentu. Stąd też zakres rozważań został wskazany w samym tytule pracy: „Ochrona sakramentu Eucharystii w obowiązującym prawie karnym Kościoła katolickiego”.

Naturalnym tokiem logicznym, wymaganym przy wskazanym temacie dysertacji, będzie najpierw ukazanie aspektów biblijnych, teologicznych i prawnych samego sakramentu Eucharystii. Następnie wskazanie na ogólne normy prawa karnego z tłem historycznym ich powstawania. Na tej kanwie zostaną omówione zapisy kodeksowe, które mają chronić Najświętszą Ofiarę. Dopełnieniem rozważań będzie ukazanie przepisów specjalnych zawartych w Normach *de delictis reservatis* z 2021 roku. Dlatego też całość rozprawy podzielona została na cztery rozdziały.

Pierwszy rozdział, wprowadzający w temat rozprawy, dotyczyć będzie trzech wymiarów – biblijnego, teologicznego i prawnego sakramentu Eucharystii. Rozważanie w kluczu tej swoistej triady pozwoli wykazać, nie tylko czym we wspólnocie Kościoła są sakramenty, ale odkrycie, że Eucharystia zajmuje wśród nich poczesne miejsce. Omówione zostaną najpierw aspekty ogólne sakramentów. Należy pamiętać, że człowiek wierzący z nimi właśnie utożsamia swoje uświęcenie. Słowo *sacramentum* spotkamy już w starożytnym Rzymie, łączone z przysięgą wierności żołnierzy¹³. Dość szybko zostało przejęte przez pisarzy wczesnochrześcijańskich. Określali oni tym słowem – *res sacra* – rzecz świętą, bądź też tajemnicę (*res arcana*)¹⁴. Oczywistą rzeczą jest, że w swojej istocie, nauka o sakramentach zawarta jest już w Piśmie Świętym. Nie należy się jednak spodziewać tam doktrynalnych definicji, czy szczegółowych rozwiązań, w jaki sposób administrować sakramentami. Refleksja ta rodziła się w kolejnych wiekach, pod wpływem myśli Ojców Kościoła, świętych, jak też jako odpowiedź na nadużycia i błędy w rozumieniu czym są te znaki łaski. Najważniejszym

---

¹² Por. Kongregacja Nauki Wiary, *Normae de delictis reservatis*, 11.10.2021, https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20211011_norme-delictisreservatis-cfaith_pl.html, [dostęp: 28 lutego 2022], [dalej: NdDR].

¹³ Por. W. Granat, *Dogmatyka katolicka*, t. VII, Lublin 1961, s. 18.

¹⁴ Por. M. Zaborowski, *Sakramenty święte w aspekcie prawnohistorycznym*, PK 55 (2012) nr 2, s. 29.

elementem strukturalnym tego rozdziału będzie przybliżenie nauczania o Najczcigodniejszym z sakramentów, czyli o Eucharystii. Ten niezbędny opis czerpać będzie do definicji kodeksowej, który odnosi się do Najświętszej Ofiary¹⁵. W ten sposób w niniejszej rozprawie zostanie ukazany element niezbędny do dalszych rozważań. Wyjątkowość Eucharystii obliguje, aby ukazać moment jej ustanowienia, co łączy się z obecnością samego Chrystusa, a tym samym, jako pamiątka śmierci i zmartwychwstania Pana ma niezwykle znaczenie i wartość dla całej wspólnoty Kościoła. Powyższe daje uprawnienie, aby także kanoniczne prawo karne zajęło się szczególną ochroną tegoż sakramentu.

W drugim rozdziale dysertacji wskazane zostaną najważniejsze założenia, które przyświecały rewizji prawa karnego, jak i jego ogólnych norm. Ochrona Eucharystii, która jest najcenniejszym darem Zbawiciela i budującym Kościół, co zostało ukazane w rozdziale I, wymaga zastosowania odpowiednich środków jej ochrony. Dlatego też istnieje konieczność nakreślenia systemu karania za ewentualne najcięższe przestępstwa względem Najświętszej Ofiary. Zostanie to ukazane w tej, właśnie, części rozprawy.

Rozważania te będą także dotyczyć innych przestępstw, o których traktuje Kodeks Prawa Kanonicznego i Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich. Wskazanie tych zagadnień, pozwoli poznać zamysł prewencyjnej ochrony sakramentu Eucharystii. Osądzanie innych przestępstw i kary jakie są przewidziane za nie, pośrednio zabezpieczają Najświętszą Ofiarę. Cenzura ekskomuniki, interdykt czy suspensa, jak też zaradcze środki karne czy pokuty, choć dotyczyć mogą innych przestępstw, poprzez skutki jakie wywołują, chronią także Eucharystię.

Już podczas Soboru Watykańskiego II wskazywano potrzebę zmian prawnych. Prace nad tym zagadnieniem rozpoczął I Synod Biskupów z 1967 roku. Analiza norm karnych i zmiana podejścia do tych zagadnień, pod wpływem *Vaticanum II*, doprowadziła do powstania Schematu 1973 roku, który obejmował swoimi kanonami przepisy karne. Zasadniczo niezmienione przygotowane normy znalazły się w projekcie nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1980 roku, aby po drobnych zmianach znaleźć się w promulgowanym Kodeksie łacińskim w 1983 roku. Zmieniająca się sytuacja społeczna, na którą należało także odpowiedzieć, dostosowując prawo Kościoła

---

¹⁵ Por. KPK, kan. 897; KKKW, kan. 698.

do wyzwań współczesności, spowodowała wydanie norm specjalnych, które rezerwowały pewne najcięższe przestępstwa osądowi Kongregacji Nauki Wiary. W 2001 roku papież Jan Paweł II Listem apostolskim motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela*, ustanowił Normy dotyczące *delicta graviora*¹⁶, które dotyczyły zasad postępowania wobec stwierdzenia najcięższych przestępstw, także tych dotyczących działań karnych przeciwko świętości Eucharystii. Po dziewięciu latach papież Benedykt XVI dokonał rewizji tych przepisów i wprowadził szereg zmian, które zatwierdził 21 maja 2010 roku, znane od tego momentu jako Normy *de delictis reservatis* z 2010 roku¹⁷. Wspomniany papież świadom, że prawo karne Kościoła, aby było skuteczne, musi być co jakiś czas rewidowane, zlecił Radzie Papieskiej ds. Tekstów Prawnych, już w 2007 roku, uzupełnienie i uproszczenie tych kanonów. Po latach dyskusji i zmian, papież Franciszek promulgował nową Księgę VI Kodeksu Prawa Kanonicznego, Konstytucją apostolską *Pascite Gregem Dei*¹⁸, ustalając datę wejścia nowych przepisów na dzień 8 grudnia 2021 roku. Jest to swoistego rodzaju klamra spinająca rewizję prawa karnego. Jak zaznacza papież, nie jest to żadna rewolucja prawna. Dlatego nie ma się do czynienia z zupełnie innymi kanonami, choć ich kolejność jest zmieniona, a jedynie z rozszerzeniem, uzupełnieniem i aktualizacją prawa kościelnego w aspekcie systemu karnego. Mimo, że zmiany Księgi VI Kodeksu Prawa Kanonicznego weszły życie pod koniec roku 2021, to wydaje się pożyteczne, aby w niniejszej pracy uczynić odniesienia w przypisach do wcześniejszych, jak i obecnych kanonów prawa karnego. Będzie to dodatkowy walor porównawczy i wskazujący na ewentualne nowe aspekty w tej kwestii.

Na tej płaszczyźnie historii zmian norm karnych, wskazane zostanie prawo Kościoła, który dla celu *salus animarum*, implikuje środki ludzkie, w postaci odpowiedniego prawa, by doprowadzić wspólnotę wierzących do zbawienia. Władza

---

¹⁶ Por. Jan Paweł II, List apostolski motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela*. Ogłaszający normy postępowania w wypadkach ciężkich przestępstw zarezerwowanych do osądu przez Kongregację Nauki Wiary wydany w Watykanie w roku 2001, 30.04.2001, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/motu/sacramentorum_sanctitatis_30042001.html, [dostęp: 19 maja 2020].

¹⁷ Por. Kongregacja Nauki Wiary, Modyfikacje wprowadzone do tekstu *Normae de gravioribus delictis*, 21.05.2010, OR 326 (2010) nr 10, s. 53-59, [dalej: NdDR/2010].

¹⁸ Por. Francesco, Costituzione apostolica *Pascite Gregem Dei*, con cui viene riformato il Libro VI del Codice di Diritto Canonico, 23.05.2021, https://www.vatican.va/content/francesco/it/apost_constitutions/documents/papa-francesco_costituzione-ap_20210523_pascite-gregem-dei.html, [dostęp: 30 września 2021].

rzządzenia wykonywana jest na forum wewnętrznym i zewnętrznym. Te zagadnienia wprowadzą w istotę rozdziału, którym jest pojęcie przestępstwa. Prawo kanoniczne rozróżnia w tym względzie dwa elementy – obiektywnego i subiektywnego. Dla pełnego opisu zagadnienia, w tej części pracy, zostanie ukazana kwestia sankcji karnej (element legalny), która ma pozbawić przestępcę jakiegoś dobra, w celu zmiany jego zachowania i restytucji sprawiedliwości społecznej we wspólnocie Kościoła. Prawodawstwo kościelne przewiduje cenzury czyli kary poprawcze i kary ekspiacyjne. Obok nich można wyszczególnić także środki karne, które nie są karami kościelnymi *sensu stricto*. Ostatnim poruszonym tematem, spinającym tenże rozdział, będzie zagadnienie przedawnienia. Instytucja ta znana jest nie tylko w systemie karnym Kościoła, ale także w innych gałęziach prawa kanonicznego. Warto wskazać, że prawodawca kodeksowy przewiduje różne czasookresy przedawnienia w odniesieniu do poszczególnych przestępstw. Dodatkowo przepisy specjalne, które zastrzegają zajmowanie się najcięższymi wykroczeniami karnymi, Kongregacji Nauki Wiary, przewidują najdłuższy czas przedawnienia.

Rozważania dwóch pierwszych rozdziałów rozprawy, prowadzą do zagadnienia ochrony karnej Najświętszej Eucharystii w prawodawstwie kodeksowym, co zostanie opisane w rozdziale trzecim. Pamiętając, że Najświętsza Ofiara zajmuje poczesne miejsce w optyce eklezjologicznej, gdyż zawiera samego Jezusa Chrystusa, pod świętymi postaciami chleba i wina. Dlatego też, Kościół przez wieki dbał, aby sakrament ten był należycie chroniony, przeciwstawiając się wszelkiej formie jego profanacji. W systemie karnym można wyszczególnić pięć przestępstw przeciwko świętości Eucharystii, mianowicie: profanacja postaci konsekrowanych; usiłowanie sprawowania liturgicznej Ofiary Eucharystycznej; symulacja sprawowania liturgicznej czynności Ofiary Eucharystycznej; koncelebrowanie Ofiary Eucharystycznej z szafarzami wspólnot kościelnych, które nie posiadają sukcesji apostoelskiej oraz nie uznają sakramentalności święceń kapłańskich; konsekracja w celu świętokradczym jednej materii bez drugiej w czasie Eucharystycznej celebracji, albo dwóch materii poza nią. Cztery pierwsze wymienione przestępstwa zaopatrzone zostały w kodeksowe sankcje karne. Natomiast zakazana konsekracja wskazana została jako delikt dopiero

na mocy Norm *de delictis reservatis* z 2010 roku¹⁹ i utrzymane w Normach z 2021 roku²⁰. Natomiast zrewidowane przepisy Księgi VI Kodeksu Prawa Kanonicznego z 2021 roku, włączając to wspomniane najcięższe przestępstwo do norm kodeksowych, ograniczyło rozproszenie norm dotyczących deliktów względem Eucharystii²¹. Zaznaczyć trzeba, że substancjalnie, co do istoty tej normy, nic się nie zmieniło, poza umiejscowieniem jej w zbiorze kodeksowym.

W rozdziale tym zostaną wskazane kary, które grożą za poszczególne przestępstwa, co zarysuje dość szczegółowo zagadnienie przestępstw przeciwko świętości Eucharystii.

Wymaganym dopełnieniem rozważań z rozdziału trzeciego, będzie omówienie, w rozdziale czwartym, kwestii ochrony Najświętszej Ofiary w świetle Listu apostolskiego motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela*, który określał Normy *de gravioribus delictis* z 2001 roku, które zmienione zostały w 2010 roku i zmodyfikowane w roku 2021. Z uwagi na szczególny charakter tych przepisów, osądzanie ciężkich przestępstw przeciw Eucharystii, zarezerwowane zostało Kongregacji Nauki Wiary. Po zmianach kodeksowych, zaszła też potrzeba zmian w Normach *de delictis reservatis* z 2010 roku. Papież Franciszek zatwierdził uaktualnione i zmodyfikowane Normy dnia 11 października 2021 roku²². Przepisy te zostały zredagowane w dwóch częściach. Pierwsza z nich zawiera normy materialne, wskazujące na najcięższe przestępstwa, podobnie jak było to w Normach z 2010 roku, a druga odnosi się do norm proceduralnych i dotyczy: kompetencji trybunału; procesu sądowego; procesu pozasądowego i postanowień końcowych²³.

Tak jak zostało to już wskazane, dopiero w Normach *de delictis reservatis* z 2010 roku wskazano przestępstwo konsekracji *in sacrilegum finem*, które może przybrać dwojakie formy – konsekracji w celu świętokradczym jednej postaci lub

---

¹⁹ Por. NdDR/2010, art. 3 § 2.

²⁰ Por. NdDR, art. 3 § 2.

²¹ Por. KPK/2021, kan. 1382 § 2.

²² Por. Kongregacja Nauki Wiary [Ladaria L. F.], *Rescriptum ex audientia sanctissimi, w sprawie modyfikacji «Normae de gravioribus delictis»*, 11.10.2021, https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20211011_rescriptum-delittiriseruati-cfaith_la.html, [dostęp: 28 lutego 2022].

²³ Por. NdDR.

obydwu w czasie sprawowania Ofiary eucharystycznej, lub konsekracji w celu świętokradczym jednej lub dwóch postaci, jednak poza sprawowaniem Eucharystii. Normy z 2021 roku przejęły w całości przepisy odnoszące się do ochrony Najświętszej Ofiary. Pamiętać należy, że zrewidowane przepisy kodeksowego systemu karnego, które weszły w życie 8 grudnia 2021 roku umiejscowiły to przestępstwo, co wcześniej nie miało miejsca, właśnie w tym zbiorze²⁴. Jednak z racji na pierwotne umiejscowienie, wspomnianego deliktu w normach specjalnych, uprawnione jest rozważanie na ten temat w tymże rozdziale.

Szczegółowe zapoznanie się z tematyką norm specjalnych rezerwujących osądzenie niektórych najcięższych przestępstw Kongregacji Nauki Wiary, jak też z samym procedowaniem w ich przypadku, dopełni całości dysertacji.

Tak zredagowane rozdziały niniejszej pracy, mają dać, wyczerpujące odpowiedzi na pytania postawione na początku wstępu. Podany temat niniejszego studium wymagał zastosowania złożonej metody naukowej. Punktem wyjścia dla zrozumienia tematu i odpowiedniego osadzenia przepisów karnych, które chronią Najświętszą Ofiarę, należy ukazać czym jest sakrament Eucharystii dla wspólnoty Kościoła z perspektywy biblijnej, teologicznej i prawnej, dlatego posłużyć się należy metodą dogmatyczno-prawną. Całościowe opracowanie zagadnienia ochrony sakramentu Eucharystii w prawie karnym Kościoła katolickiego, osiągnięte ma być przez analizę i usystematyzowanie przepisów kodeksowych, jak i tych, które znajdują się w innych dokumentach prawnych. Niewątpliwie należało posłużyć się metodą analityczno-systematyczną, gdyż cel rozprawy wymusza analizowanie poszczególnych norm prawnych odnoszących się do zagadnienia przestępstw przeciwko świętości Eucharystii. Następnie, aby poszczególne części rozdziałów stanowiły logiczną całość, a kolejne treści się ze sobą łączyły, dokonać trzeba było syntezy tych zagadnień, które razem dają podstawę do wysuwania odpowiednich wniosków. Osadzając rozważania w perspektywie zmian prawnych, które dokonywały się na przestrzeni kilkudziesięciu lat, i aby wykazać, że zawsze troszczono się o ochronę Najświętszej Ofiary, poprzez odpowiedni system karny, trzeba posłużyć się metodą historyczno-prawną.

---

²⁴ Por. tamże.

ROZDZIAŁ I

Aspekty biblijne, teologiczne i prawne sakramentu Eucharystii

Sakramenty święte stanowią podstawę życia chrześcijańskiego. Kościół wznosi się na sakramentach, jak budowla, którą podtrzymują solidne kolumny. Człowiek od najdawniejszych czasów, dla podkreślenia jakiś szczególnych wydarzeń, tworzy formy, które podkreślają odświętny ich charakter²⁵. Niemniej człowiek wierzący utożsamia najważniejsze etapy swojego życia z sakramentami, rozpoczynając od chrztu świętego przez kolejne sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego, pokutę, małżeństwo lub kapłaństwo, aż do namaszczenia chorych²⁶. Analizując doktrynę dotyczącą tego zagadnienia, jak i aspekty prawne, dostrzec można szerokość zagadnienia. Przesłanki biblijne i teologiczne ukazują istotę, pochodzenie i skuteczność sakramentów. Strona prawna reguluje administrowanie nimi²⁷. Wokół sakramentów koncentruje się życie chrześcijańskie. Stają się one fundamentem życia osób wierzących. Kształtują ich i wprowadzają i utrzymują kult chrześcijański. Nie bez znaczenia jest fakt, że są one podstawą i treścią wspólnoty Kościoła, tworzą jego strukturę. Dlatego nie jest możliwa pogłębiona refleksja nad tą wspólnotą bez

---

²⁵ Por. S. C. Napiórkowski, *Z Chrystusem w znakach*, Lublin 1984, s. 74.

²⁶ Por. M. Zaborowski, *Sakramenty święte...*, dz. cyt., s. 29.

²⁷ Por. tamże.

zrozumienia czym są sakramenty²⁸. Bliskość i miłość Boga, zawierają się w tych znakach świętych, które człowiek znajduje w Kościele. Celem sakramentów jest oddawanie czci Bogu i własne uświęcanie człowieka²⁹.

Zostaną omówione zagadnienia dotyczące sakramentów w ogólności. Następnie ukazane zostaną aspekty biblijne, teologiczne dotyczące Najczciodszejszego z Sakramentów – Najświętszej Eucharystii. Te zagadnienia stanowić będą podstawę do dalszych rozważań, które mają na celu wskazać sposób ochrony tego sakramentu w prawie Kościoła katolickiego.

1. Pojęcie sakramentu

Zagadnienia sakramentu nie da się w pełni zamknąć w sztywnych ramach definicji. Zważając, że mamy do czynienia z rzeczywistościami, które przekraczają zwyczajne empiryczne poznanie, nie można zapominać, że jest to dar nadprzyrodzony³⁰. Niemniej, należy określić i zdefiniować z czym mamy do czynienia i jakie są konstytutywne elementy sakramentu.

Słowem *sacramentum* posługiwano się już w starożytnym Rzymie. Żołnierze, wypowiadając je, składali przysięgę wierności. W optyce kultycznej, *sacramentum* było składane w miejscu świętym, przez strony wchodzące ze sobą w spór sądowy³¹. Etymologicznie wywodzi się od przymiotnika *sacer* – święty. Pisarze chrześcijańscy dość szybko wnioskowali, że *sacramentum* może dotyczyć:

- rzeczy świętej (*res sacra*);
- misteriów, czyli obrzędów religijnych przeznaczonych tylko dla wtajemniczonych;
- tajemnicy (*res arcana, occulta*)³².

---

²⁸ Por. S. C. Napiórkowski, *Z Chrystusem...*, dz. cyt., s. 51.

²⁹ Por. B. Nadolski, *Liturgika. Sakramenty, sakramentalia, błogosławieństwa*, t. III, Poznań 1992, s. 9-12.

³⁰ Por. tamże, s. 70.

³¹ Por. M. Zaborowski, *Sakramenty święte...*, dz. cyt., s. 30.

³² Por. I. Różycki, *Podstawy sakramentologii*, Kraków 1970, s. 51.

Sięgając źródłosłowu łacińskiego, *sacramentum* znaczy tajemnica, środek łaski czy znak święty, jak również uświęcenie, przysięga, uroczyste zobowiązanie i obrządek religijny³³.

Studiując zagadnienie sakramentu, dostrzec można, że kształtowało się przez wieki. To co w Kościele łacińskim było nazywane *sacramentum*, w greckim odnosiło się do *μυστήριον* (*mysterion*). Dopiero od XII wieku³⁴, zaczęto dostrzegać siedem znaków łaski, które posiadają wspólne cechy. Nie są one tylko jakimiś symbolami, ale spotkaniem z Chrystusem, który wysłużył je na krzyżu, a przez to wprowadzają człowieka w relację z samym Bogiem³⁵. *Mysterion* pochodzi od czasownika, który oznacza – mrużę lub zamykam. Dlatego też, odnosząc do rzeczywistości religijnej, można powiedzieć, że jest to zaznajamianie kogoś ze sprawami ukrytymi, czy wtajemniczanie kogoś w rzeczy, które przekraczają zwykłe poznanie, a przez to wykraczają poza ludzki umysł³⁶. Nie dziwi fakt, że Ewangelści odnosili słowo *mysterion* do tajemnicy przybycia królestwa Bożego w osobie Jezusa³⁷.

Misteria odnosiły się głównie do religii, a szczególnie do obrzędów religijnych, co oznaczało:

- dostępne tylko dla wtajemniczonych;
- zobowiązanie do zachowania tajemnicy;
- zapewnienie wtajemniczonym osiągnięcie zbawienia;
- uczestniczenie w losie bóstwa³⁸.

Św. Cyryl Jerozolimski, w odniesieniu do sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego „posłużył się sześciokrotnie terminem *mysterion*, nie mówiąc już o tym, że sam tytuł (jego pism): *katecheza mistagogiczna*, posiada związek z *misterium*. Św. Cyryl raz zastosował to pojęcie do chrztu, jeden raz ogólnie do sakramentów chrześcijańskiego wtajemniczenia i cztery razy w odniesieniu do Eucharystii. Zawsze

---

³³ Por. A. Jougan, *Słownik kościelny łacińsko-polski*, Sandomierz 2013, s. 598; G. Van Roo, *De sacramentis in genere*, Romae 1957, s. 20.

³⁴ Por. W. Granat, *Sakramenty święte. Sakramenty w ogólności. Eucharystia*, cz. I, Lublin 1961, s. 15.

³⁵ Por. tamże, s. 1.

³⁶ Por. tamże, s. 15

³⁷ Por. C. Rocchetta, *Sacramentaria fundamentale. Dal „Mysterion” al „Sacramentum”*, Bologna 1999, s. 195-196.

³⁸ Por. I. Różycki, *Podstawy...*, dz. cyt., s. 51.

termin ten występuje u niego w liczbie mnogiej i zawsze posiada przy sobie dodatkowe określenie: *bardziej boskie misteria, święte misteria, tak wielkie misteria, sakralne (hierd) i duchowe misteria*. We wszystkich tych wypadkach Cyryl domyślnie wskazuje na Boga, z którym człowiek się styka w Eucharystii lub w chrzcie i bierzmowaniu³⁹.

1.1. Nauka o sakramentach w Piśmie Świętym i w czasie pierwszych wieków Kościoła

Z racji ustanowienia sakramentów przez Jezusa Chrystusa, rozpoczęła się ekonomia zbawienia Nowego Testamentu. Jest ona kontynuowana, ponieważ Chrystusa działa przez sakramenty udzielając swojej łaski, wprowadzając człowieka w życie z Bogiem. Niezaprzeczalny fakt ustanowienia świętych znaków przez Zbawiciela, nie musi oznaczać, że w każdym przypadku musi dotyczyć konkretnego słowa i wskazania wprost, przez Jezusa historycznego, jakiegoś aktu jako sakramentalnego⁴⁰.

Pismo Święte nie jest podręcznikiem akademickim, dlatego próżno szukać w nim definicji i wyłożonej doktryny dotyczącej sakramentów. Jednak Ewangelia przybliżyła nam przepowiadanie Chrystusa i apostołów, co do faktu ustanowienia sakramentów. Św. Marek zanotuje, że chrzest prowadzi do zbawienia: „kto uwierzy i przyjmie chrzest, będzie zbawiony; a kto nie uwierzy, będzie potępiony”⁴¹. Ewangelista wskazuje na fakt ustanowienia Eucharystii⁴² i na nierozzerwalność małżeństwa⁴³.

---

³⁹ E. Ozorowski, *Nauka św. Cyryla Jerozolimskiego o Eucharystii*, w: W. Myszor, E. Stanula (red.), *Pokarm nieśmiertelności. Eucharystia w życiu pierwszych chrześcijan*, Katowice 1987, s. 93.

⁴⁰ Por. A. Kociołek, *Chrystologiczno-sakramentalny wymiar nowego Ludu Bożego jako centralne założenie dla biblijno-kerygmatycznie ujętej katechezy*, „Łódzkie Studia Teologiczne”, 9 (2000), s. 219; Y. Congar, *Kościół jako sakrament zbawienia*, Warszawa 1980, s. 69.

⁴¹ Mk 16, 16.

⁴² „A gdy jedli, wziął chleb, odmówił błogosławieństwo, połamał i dał im mówiąc: «Bierzcie, to jest Ciało moje». Potem wziął kielich i odmówiwszy dziękczynienie dał im, i pili z niego wszyscy. I rzekł do nich: «To jest moja Krew Przymierza, która za wielu będzie wylana. Zaprawdę, powiadam wam: Odtąd nie będę już pił z owocu winnego krzewu aż do owego dnia, kiedy pić go będę nowy w królestwie Bożym»” – Mk 14, 22-25.

⁴³ „Przystąpili do Niego faryzeusze i chcąc Go wystawić na próbę, pytali Go, czy wolno mężowi oddalić żonę. Odpowiadając zapytał ich: «Co wam nakazał Mojżesz?» Oni rzekli: «Mojżesz pozwolił napisać list rozwodowy i oddalić». Wówczas Jezus rzekł do nich: «Przez wzgląd na zatwardziałość serc waszych napisał wam to przykazanie. Lecz na początku stworzenia Bóg stworzył ich jako mężczyznę

Kolejny ewangelista – św. Mateusz, zaznacza, że chrzest Chrystusa jest o wiele ważniejszy niż Jana Chrzciciela⁴⁴. Pojawia się też trynitarna formuła udzielania chrztu świętego⁴⁵. Opis przekazania Piotrowi władzy związywania i rozwiązywania⁴⁶. Przekazanie tej władzy także innym apostołom⁴⁷.

Św. Łukasz w redakcji ewangelii także przybliży fakt sakramentów – chrzest Jezusa⁴⁸, nierozzerwalność małżeństwa⁴⁹ czy Eucharystii⁵⁰. Również św. Jan potwierdza ustanowienie znaków łaski przez Chrystusa⁵¹.

Poza Ewangelią to z Dziejów Apostolskich, opowiadających o pierwotnej wspólnocie chrześcijańskiej, dowiadujemy się o pulsującym życiu sakramentalnym⁵². Oprócz opisu Zesłania Ducha Świętego, zawierają kazania św. Piotra, odnoszące się do chrztu świętego. Ponadto dowiadujemy się z tej księgi Pisma Świętego jak wyglądała nauka o bierzmowaniu⁵³, u ustanowieniu starszych (prezbiterów)⁵⁴.

Nie bez znaczenia, dla opisu ustanowienia sakramentów i podejścia duszpasterskiego, pozostają Listy św. Pawła. Opisując przepowiadanie Słowa Bożego,

---

i kobietę: dlatego opuści człowiek ojca swego i matkę i złączy się ze swoją żoną, i będą oboje jednym ciałem. A tak już nie są dwoje, lecz jedno ciało. Co więc Bóg złączył, tego człowiek niech nie rozdziela!» W domu uczniowie raz jeszcze pytali Go o to. Powiedział im: «Kto oddał żonę swoją, a bierze inną, popełnia cudzołóstwo względem niej. I jeśli żona opuści swego męża, a wyjdzie za innego, popełnia cudzołóstwo»” – Mk 10, 2-11.

⁴⁴ Por. Mt 3, 11.

⁴⁵ „Wtedy Jezus podszedł do nich i przemówił tymi słowami: «Dana Mi jest wszelka władza w niebie i na ziemi. Idźcie więc i nauczajcie wszystkie narody, udzielając im chrztu w imię Ojca i Syna, i Ducha Świętego»” – Mt 28, 18-19.

⁴⁶ Por. Mt 16,19.

⁴⁷ Por. Mt 18,18.

⁴⁸ Por. Łk 3, 21-22.

⁴⁹ Por. Łk 16, 18.

⁵⁰ Por. Łk 22, 7-19; W. Granat, *Dogmatyka katolicka. Synteza*, Lublin 1964, s. 338-339.

⁵¹ Por. J 3,1-21; 4, 1-45; 6, 26-58; 6, 37-39; 9, 1-41; 13, 1-16; 14, 1-31; 19,34; 20, 22-23.

⁵² Por. S. C. Napiórkowski, *Z Chrystusem...*, dz. cyt., s. 16.

⁵³ Por. Dz 8, 25-40; 8, 14-19; 10, 44-48; 16, 33, 19, 1-7.

⁵⁴ „Kiedy w każdym Kościele wśród modlitw i postów ustanowili im starszych, polecili ich Panu, w którego uwierzyli” – Dz 14, 23; por. 1 Tm, 4, 14; W. Granat, *Dogmatyka katolicka...*, dz. cyt., s. 339.

niejednokrotnie nadbudowuje i rozjaśnia naukę o chrzcie świętym, Eucharystii⁵⁵ czy kapłaństwie i małżeństwie. Osadza on sakramenty w praktyce życia chrześcijańskiego⁵⁶.

Podobnie św. Jakub w swoim Liście daje pewną wykładnię na temat namaszczenia chorych, pouczając „choruje ktoś wśród was? Niech sprowadzi kapłanów Kościoła, by się modlili nad nim i namaścili go olejem w imię Pana. A modlitwa pełna wiary będzie dla chorego ratunkiem i Pan go podźwignie, a jeśli by popełnił grzechy, będą mu odpuszczone”⁵⁷.

List do Hebrajczyków i Apokalipsa według św. Jana, choć nie zawierają nauki o sakramentach, w sposób symboliczny, czerpiąc bądź ze Starego Testamentu, bądź jak Apokalipsa przybliżając ceremoniał, liturgię w niebie, pozwalają uchwycić znaczenie znaków łaski⁵⁸.

Pierwsze pisma patrystyczne nie zajmują się tematyką sakramentów⁵⁹. Początki Kościoła i refleksja nad nim to raczej mierzenie się z różnymi herezjami, na które doktryna musiała odpowiadać. Tym samym kwestiami najważniejszymi były zagadnienia dogmatyczne – o Trójcy Świętej czy wcieleniu Jezusa Chrystusa. Sakramenty były raczej praktykowane niż teoretyzowane i przekuwane w definicje. Starożytny, anonimowy traktat chrześcijański *Didaché*⁶⁰ daje jasny wykład praktyki chrztu świętego. „Co do chrztu, t udzielajcie go w taki oto sposób: (...) chrzczcie w imię Ojca i Syna i Ducha Świętego w wodzie żywej. Jeśli nie masz wody żywej, chrzczij w innej, jeśli nie możesz w zimnej, chrzczij w ciepłej. Jeśli brak ci jednej i drugiej, polej głowę trzy razy wodą w imię Ojca i Syna i Ducha Świętego. Przed chrztem powinni pościć i chrzczony i udzielający chrztu, a także inni, jeśli mogą. Temu zaś, kto ma być chrzczony, przykaż, by pościł przez dzień lub dwa dni przedtem”⁶¹. To świadectwo rodzące się Kościoła i życia sakramentami. *Didaché* zawiera też tekst

---

⁵⁵ Por. 1 Kor 10; 11.

⁵⁶ Por. S. C. Napiórkowski, *Z Chrystusem...*, dz. cyt., s. 17.

⁵⁷ Jk 5, 14-15.

⁵⁸ Por. S. C. Napiórkowski, *Z Chrystusem...*, dz. cyt., s. 17; I. Różycki, *Podstawy...*, dz. cyt., s. 47-49.

⁵⁹ Por. J. N. D. Kelly, *Początki doktryny chrześcijańskiej*, Warszawa 1988, s. 313-317.

⁶⁰ Por. W. Kania, *Didache*, w: R. Łukaszyk, L. Bieńkowski, F. Gryglewicz (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. III, Lublin 1979, kol. 1302-1303.

⁶¹ *Didaché* 7, (1-4), w: Sz. Pieszczoł, *Patrologia. Ojcowie mówią*, t. II, Gniezno 1994, s. 7-8.

dziękczynienia eucharystycznego⁶², o celebrowaniu Eucharystii przez proroków⁶³ i o wybieraniu biskupów i diakonów⁶⁴.

Kolejny przekaz taki jak „Pasterz” Hermasa, który jest pewnego rodzaju podręcznikiem teologii moralnej, datowany na połowę II wieku, traktuje o pokucie⁶⁵.

Pisarze chrześcijańscy w starożytności zajmowali się opisywaniem sakramentów i tematyką związaną z ich przyjmowaniem i praktykowaniem. Wszyscy oni zgodni byli, że mają do czynienia z czymś świętym⁶⁶. Na uwagę zasługują dwie postacie, które niewątpliwie przyczyniły się do rozwoju nauki o sakramentach. Ich doktryna będzie determinowała patrzenie na tę świętą rzeczywistość i stanie się podstawą do rozważań przez wieki, aż do naszych czasów.

Pierwszym był wielki uczyony – św. Augustyn⁶⁷, który urodził się w 354 r. w Tagaście w Numidii. Ten czołowy filozof, teolog, ojciec i doktor Kościoła, był synem obywatela rzymskiego – poganina i chrześcijanki Moniki. Mimo, że matka była osobą głęboko wierzącą, później została ogłoszona świętą, to syn, zgodnie ze zwyczajem nie był chrzczony w wieku niemowlęcym czy dziecięcym. Poszukiwał prawdy studiując pisma starożytnych myślicieli, księgi Starego Testamentu, był nawet zwolennikiem manicheizmu, który był pewnego rodzaju syntezą wielu religii i stał w opozycji do chrześcijaństwa. W czasie wielu poszukiwań, pod wpływem św. Ambrożego i własnych przemyśleń odkrył Prawdę w Kościele, doprowadzając go do przyjęcia chrztu świętego 25 kwietnia 387 roku. Po 33 latach „tułaczki” duchowej i intelektualnej rozpocznie niezwykle owocny okres życia. Przyjmuje święcenia kapłańskie i biskupie. Umiera podczas oblężenia Hippony przez Wandalów w 430 roku⁶⁸.

---

⁶² Por. tamże 9-10, s. 8-9.

⁶³ Por. tamże 10, (7), s. 9.

⁶⁴ Por. tamże 15, (1), s. 9.

⁶⁵ Por. Sz. Pieszczoł, *Patrologia. Wprowadzenie w studium Ojców Kościoła*, Poznań-Warszawa-Lublin 1964, s. 50.

⁶⁶ Por. M. Zaborowski, *Sakramenty święte...*, dz. cyt., s. 31.

⁶⁷ Por. H. Fros, F. Sowa, *Twoje imię. Przewodnik onomastyczno-hagiograficzny*, Kraków 1979, s. 118-119.

⁶⁸ Por. J. Misiurek, *Augustyn*, w: F. Gryglewicz, R. Łukaszyk, Z. Sułkowski (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. I, Lublin 1973, kol. 1087-1088; Sz. Pieszczoł, *Patrologia. Wprowadzenie...*, dz. cyt., s. 149-157.

Św. Augustyn *sacramentum* pojmuje jako znak święty – *signum sacrum* bądź znak rzeczy świętej – *signum rei sacra* lub odprawianie jakiegoś obrządku. Analizując zagadnienie, ten święty biskup, słusznie zauważył, że znak nie jest treścią samą w sobie, lecz odnosi do czegoś innego. „Znak, obok tego, że własną formę wyciska w zmysłach, jest czymś, co samo przez się przywodzi na myśl coś innego”⁶⁹. Ten Ojciec Kościoła wskazywał też na wartość społeczną sakramentu, strukturę, jak i chrystologiczne zakorzenienie tego znaku⁷⁰. Augustiańskie rozumienie sakramentu, jako *signum sacrum*, które zakorzeniło się w myśleniu teologicznym aż do XII wieku, było tak pojemne, że zaliczano do niego np. pogrzeb, jałmużnę czy konsekrację zakonną. Nie wykształciła się jeszcze zwarta nauka i doktryna, która wskazywałaby, że jest ich siedem⁷¹.

Św. Augustyn w opozycji do schizmatycznych donatystów, którzy uzależniali ważność sakramentu od godnością szafarza, rozróżnił *sacramentum* od *res sacramenti*. Pierwsze rozumiał jako znak zewnętrzny, natomiast *res sacramenti* jako *dar wewnętrzny*. Donatyści nie posiadali *res*, czyli łaski Chrystusa, tym samym nie byli we wspólnocie Kościoła Bożego⁷². „Widzialne sakramenty pobożności mogą stać się również udziałem bezbożnych (...), stają się oni takimi, o jakich mówi Apostoł: *Będą okazywać pozór pobożności, ale wyrzekający się jej mocy* (...) I żeby nie sądzili, że wystarczy im sakrament widzialny, dzięki któremu zdobywają formę pobożności, skutkiem zaś złych obyczajów, żyjąc przewrotnie, zaprzeczają jego mocy, zaraz dodaje: *nie przez obmycie brudu cielesnego, ale przez prośbę o dobre sumienie*”⁷³. Biskup Hippony wskazywał, że znaki Starego Testamentu były zapowiedziami znaków – sakramentów Jezusa Chrystusa, który nie znosił prawa, a wypełniał⁷⁴.

---

⁶⁹ Św. Augustyn, *De doctrina christiana. O nauce chrześcijańskiej. Tekst łacińsko-polski*, Warszawa 1989, s. 51.

⁷⁰ Por. M. Zaborowski, *Sakramenty święte...*, dz. cyt., s. 31; S. C. Napiórkowski, *Z Chrystusem...*, dz. cyt., s. 30, 70; I. Różycki, *Podstawy...*, dz. cyt., s. 81; W. Granat, *Sakramenty święte...*, dz. cyt., s. 19-20; G. Van Roo, *De sacramentis...*, dz. cyt., s. 32-35; C. Rocchetta, *Sacramentaria fundamentale...*, dz. cyt., s. 270.

⁷¹ Por. M. Uniżycki, *Historia sakramentologii*, w: K. Porosło, R. J. Woźniak (red.), *Znaki Tajemnicy. Sakramenty w teorii i praktyce Kościoła*, Kraków 2018, s. 42.

⁷² Por. tamże, s. 32.

⁷³ Św. Augustyn, *Przeciw Faustusowi. Księgi I-XXI*, Warszawa 1991, s. 196.

⁷⁴ „Pierwotne sakramenty, jakich przestrzegano i jakie zachowywano w oparciu o Prawo, były zapowiedziami Chrystusa mającego przyjść. Skoro przez przyjście swoje Chrystus to spełnił, zostały

Drugim myślicielem i pisarzem, który przyczynił się do rozwinięcia pojęcia sakramentu był Piotr Lombard. Jego rozważania stały się podstawą teologii średniowiecznej, aż do czasów Soboru Trydenckiego, wywierając piętno na współczesnych rozważaniach o sakramentach. Rozwinął naukę św. Augustyna. Urodził się na przełomie XI i XII w. w pobliżu Novary, w północnych Włoszech. Studiował w Bolonii, następnie udał się do Reims, a w końcu do Paryża. Jak wszyscy nauczyciele teologii jego czasów, również Piotr pisał mowy i komentarze do Pisma Świętego. Głównym dziełem, które pozostawił są cztery księgi *Sentencji*, które spisał w celach dydaktycznych⁷⁵. Sam papież Benedykt XVI, stwierdził podczas audiencji generalnej 30 grudnia 2009 roku, że Piotr Lombard zdefiniował naukę o sakramentów w sposób definitywny. Stwierdził on, że *sacramentum enim proprie dicitur, quod ita signum est gratiae Dei et invisibilis gratiae forma, ut ipsius imaginem gerat et causa existat*⁷⁶. W tej krótkiej definicji, Piotr Lombard, wskazał, że sakrament jest przyczyną łaski, który jest w stanie przekazać życie Boże. Takie ujęcie tego zagadnienia nigdy nie będzie kwestionowane przez teologów. Będą posługiwać się jego podziałem na element materialny i element formalny *sacramentum*. Elementem materialnym jest rzeczywistość namacalna i widzialna; elementem formalnym są słowa wypowiedane przez szafarza. Obydwa mają podstawowe znaczenie, aby sakramenty były sprawowane w sposób pełny i ważny: zarówno materia, rzeczywistość, przez którą Pan dotyka nas w sposób widzialny, jak i słowo, które nadaje duchowy sens⁷⁷. Uczony wskazał także, że zachowując elementy konstytutywne sakramentu, aby był ważny, musi mu towarzyszyć *intentio faciendi quod facit Ecclesia*⁷⁸.

Omawiając zagadnienie chrztu świętego, Lombard wskazuje, że samo polanie głowy dziecka wodą nie jest chrztem. Nieodłącznym elementem formalnym są słowa:

---

zniesione, a zniesione dlatego, że wypełnione. Wszak nie przyszedł znieść Prawa, ale wypełnić. Na ich miejsce zostały ustanowione inne, mające większą moc, bardziej pożyteczne, łatwiejsze do spełnienia, nie tak liczne” - Św. Augustyn, *Przeciw...*, dz. cyt., s. 196.

⁷⁵ Por. Benedykt XVI, Audiencja generalna. *Piotr Lombard*, 30.12.2009, OR 320 (2010) nr 2, s. 53.

⁷⁶ „Sakramentem bowiem ściśle nazywa się to, co tak jest znakiem łaski Bożej i formą łaski nie widzialnej, że ma jej podobieństwo i jest przyczyną” – P. Lombard, *Cztery Księgi Sentencji*, t. II, Olsztyn 2013, k. IV, dys. I, rozdz. 4, nr 2, s. 298.

⁷⁷ Benedykt XVI, Audiencja generalna. *Piotr...*, dz. cyt., s. 53-54; P. Lombard, *Cztery...*, dz. cyt., k. IV, dys. I, rozdz. 5, nr 6, s. 301.

⁷⁸ „Intencja czynienia tego, co czyni Kościół”; P. Lombard, *Cztery...*, dz. cyt., k. VI, dys. I, rozdz. 5, nr 1, s. 333.

„ja ciebie chrzczę w imię Ojca i Syna, i Ducha Świętego”, bez tego element materialny jest niewystarczający⁷⁹. Piotr Lombard wyjaśnił ponadto, że tylko sakramenty przekazują obiektywnie łaskę Bożą i że jest ich siedem: chrzest, bierzmowanie, Eucharystia, pokuta, namaszczenie chorych, kapłaństwo i małżeństwo⁸⁰.

Czerpiąc z tego dorobku św. Tomasz z Akwinu wskazał, że sakrament jest znakiem rzeczy świętej, uświęcającej człowieka – *signum rei sacra in quantum est sanctificans homines*⁸¹. Wskazał także, że nie ma znaczenia kondycja moralna szafarza, gdyż sakrament działa *ex opere operato*⁸². Akwinata wskazał także, że sakramenty są konieczne do zbawienia z racji trzech powodów. Po pierwsze, analizując ludzka naturę, stwierdził, że człowiek jest istotą cielesną, potrzebuje również cielesnych i postrzegalnych znaków. Po drugie, człowiek grzeszy poddaje się rzeczom cielesnym, dlatego potrzebne są duchowe lekarstwa pod znakiem cielesnym, inaczej nie zostałyby przyjęte i zrozumiałe⁸³. Ostatni powód odnosi się do świata cielesnego, który otacza człowieka. „Otóż byłoby dla człowieka nader uciążliwe, gdyby go całkowicie oderwano od działań cielesnych. Dlatego to w sakramentach podano mu cielesne obrzędy, które go zbawiennie wychowują i zaprawiają; a podano mu je celem uchronienia go od zabobonnych praktyk, które są niczym innym jak czcią oddawaną złym duchom, lub też wszystkiego, co dlań szkodliwe, a tym jest postępowanie grzeszne”⁸⁴.

1.2. Sakramenty w doktrynie Kościoła od wieków średnich do współczesności

Sakramenty, choć ustanowione przez samego Jezusa Chrystusa, to doktryna odnosząca się do nich, zaczęła się kształtować podczas Soboru Laterańskiego IV w 1215 roku, mimo, że zagadnienia poszczególnych sakramentów, były żywo

---

⁷⁹ Por. tamże, dys. III, rozdz. 1, nr 2, s. 308.

⁸⁰ Por. tamże, k. IV, dys. II, rozdz. 1, nr 1, s. 304; I. Różycki, *Podstawy...*, dz. cyt., s. 96.

⁸¹ Por. Św. Tomasz z Akwinu, *Suma teologiczna. Sakramenty w ogóle. Chrzest. Bierzmowanie*, t. 27, Londyn 1984, zag. 60, art. 2, s. 11-13.

⁸² Por. E. Schillebeeckx, *Chrystus. Sakrament spotkania z Bogiem*, Kraków 1966, s. 113-121.

⁸³ Por. Św. Tomasz z Akwinu, *Suma teologiczna...*, dz. cyt., zag. 61, art. 21, s. 28-30.

⁸⁴ Tamże.

dyskutowane od początku kształtowania się Kościoła. Przed wspomnianym Soborem papież Innocenty III w roku 1208 zaznacza, że wartość sakramentów nie jest uzależniona od godności moralnej szafarza⁸⁵. Sobór powszechny, Lyoński II, zwołany przez papieża Grzegorza X, którego osiągnięciem była czasowa zgoda między Kościołem katolickim a prawosławnym⁸⁶, zajmował się także regulacjami związanymi z konklawe⁸⁷. Wśród zapisów soborowych znalazł się passus o sakramentach: „ten sam rzymski Kościół utrzymuje i naucza, że jest siedem sakramentów kościelnych: jednym jest chrzest (...), innym jest sakrament bierzmowania, którego udzielają biskupi przez włożenie rąk, znacząc odrodzonych krzyżmem, innym pokuta, innym Eucharystia, innym sakrament święceń, innym małżeństwo, innym ostatnie namaszczenie, którego (...) udziela się chorym”⁸⁸. Temat sakramentów, choć nie był on najważniejszym, poruszony został podczas Soboru w Konstancji. Zgromadzenie to zwołane przez antypapieża Jana XXIII trwało od 1414 do 1418 roku. Burzliwe obrady Soboru doprowadziły do depozycji antypapieża Jana XXIII, przyjęto abdykację papieża Grzegorza XII i zdetronizowania antypapieża Benedykta XIII. Na mocy dekretu *Sacrosancta* z dnia 6 kwietnia 1415 roku, zażegnano schizmę i dokonano wyboru prawowiernego papieża Marcina V, który zatwierdzając ustalenia Soboru w Konstancji odrzucił ten dekret, zastępując go dekretem *Frequens* z 1417 roku⁸⁹. Choć Sobór nie zajmował się wprost tematyką sakramentalną, jednak stawiał pytania, które miały obnażyć błędy Jana Husa, który uważał, że sakramenty same w sobie nie mają wielkiego znaczenia. Brak stanowczych reform i spór wokół Husa doprowadziły do wojen w Czechach⁹⁰.

---

⁸⁵ Por. Innocenty III, *Wyznanie wiary przedłożone waldensom*, w: S. Głowa, I. Bieda (red.), *Breviarium fidei. Wybór doktrynalnych wypowiedzi Kościoła*, Poznań 1988, nr 201, s. 352.

⁸⁶ Por. S. Nabywaniec, *Lyońska unia*, w: E. Ziemann (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. XI, Lublin 2006, kol. 328.

⁸⁷ Por. P. Janowski, *Lyoński Sobór II*, w: E. Ziemann (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. XI, Lublin 2006, kol. 330-333.

⁸⁸ Sobór powszechny Lyoński II, *Wyznanie wiary Michała Paleologa*, w: S. Głowa, I. Bieda (red.), *Breviarium fidei. Wybór doktrynalnych wypowiedzi Kościoła*, Poznań 1988, nr 201a, s. 352.

⁸⁹ Por. M. Zahajkiewicz, *Konstancjański dekret*, w: B. Migut (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. IX, Lublin 2002, kol. 692-693.

⁹⁰ Por. tenże, *Konstancjański sobór*, w: B. Migut (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. IX, Lublin 2002, kol. 693-695; XVI Sobór powszechny w Konstancji, *Opinie Wiclefa i Husa*, w: S. Głowa, I. Bieda (red.), *Breviarium fidei. Wybór doktrynalnych wypowiedzi Kościoła*, Poznań 1988, nn. 202-203, s. 353-354; S. Swieżawski, *Eklezjologia późnośredniowieczna na rozdrożu*, Kraków 1990, s. 16-18.

XVII Sobór powszechny we Florencji wnikliwiej zajął się tematyką sakramentów. Do jedności z Rzymem dołączył Kościół ormiański⁹¹, który przyjął rozstrzygnięcia dotyczące siedmiu sakramentów. Uczestnicy Soboru wskazali, że „siedem jest sakramentów Nowego Przymierza, tzn. chrzest, bierzmowanie, Eucharystia, pokuta, ostatnie namaszczenie, kapłaństwo i małżeństwo (...)”⁹². Można zauważyć, że następuje tutaj powtórzenie doktryny wyłożonej na Soborze Lyońskim II. *Dekret dla Ormian* z 1439 roku wnikliwiej analizował naukę o sakramentach, uwypuklając prawdę, że „wśród nich pięć pierwszych zmierza do osobistego udoskonalenia duchowego poszczególnych ludzi, dwa ostatnie zmierzają do zapewnienia rządów w Kościele i do jego wzrostu. Przez chrzest bowiem odradzamy się duchowo, przez bierzmowanie wzrastamy w łasce i umacniamy się w wierze; odrodzeni zaś i wzmocnieni karmimy się pokarmem świętej Eucharystii. Jeśli przez grzech wpadamy w chorobę duszy, wówczas przez pokutę odzyskujemy zdrowie duchowe i nawet zdrowie fizyczne, jeśli to ma być pożyteczne dla duszy. Przez kapłaństwo Kościół utrzymuje rządy i pomnaża się duchowo; przez małżeństwo pomnaża się fizycznie”⁹³. Doktryna potwierdzona na Soborze wskazywała, że „wszystkie te sakramenty realizują się dzięki trzem elementom: mianowicie pewnym rzeczom jako materii, słowom jako formie i osobie szafarza udzielającego sakramentu z intencją czynienia tego, co czyni Kościół. Jeśli którejś z tych rzeczy brak, sakrament nie dokonuje się”⁹⁴. Jednocześnie potwierdzono, że trzy sakramenty: chrzest, bierzmowanie i kapłaństwo, udzielane są tylko raz, ponieważ wyciskają na duszy niezniszczalny charakter. Pozostałe cztery mogą być powtarzane⁹⁵.

Wiek XVI dla Kościoła był niezwykle trudnym czasem. Wraz z wystąpieniem Marcina Lutra rozpoczęła się reformacja i tragiczne rozdarcie Kościoła. Zwołany XIX Sobór powszechny w Trydencie, wyłożył naukę o sakramentach, która wypatrzona

---

⁹¹ Por. K. Klauza, W. Hryniewicz, *Florencki Sobór*, w: P. Hemperek (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. V, Lublin 1989, kol. 337.

⁹² XVII Sobór powszechny we Florencji, *Dekret dla Ormian*, w: S. Głowa, I. Bieda (red.), *Breviarium fidei. Wybór doktrynalnych wypowiedzi Kościoła*, Poznań 1988, nr 204, s. 355.

⁹³ Tamże, nr 205, s. 355.

⁹⁴ Tamże, nr 206, s. 356.

⁹⁵ Por. tamże, nr 207, s. 356.

została przez naukę protestantyzmu⁹⁶. Sobór z całą stanowczością potwierdził liczbę sakramentów świętych. „Gdyby ktoś mówił, że nie wszystkie sakramenty Nowego Przymierza ustanowił Jezus Chrystus, nasz Pan; albo że jest ich więcej lub mniej niż siedem, oczywiście chrzest, bierzmowanie, Eucharystia, pokuta, ostatnie namaszczenie, święcenia i małżeństwo; albo że któryś z tych siedmiu nie jest prawdziwie i odrębnie sakramentem – niech będzie wyklęty”⁹⁷. Ojcowie soborowi, z całą stanowczością podkreślili, że wszystkie sakramenty pochodzą od Jezusa Chrystusa, który jest źródłem ich zbawczej skuteczności. Sakramenty są konieczne do zbawienia, zawierają łaskę, którą oznaczają. Powtórzono także doktrynę wyrażoną na Soborze we Florencji, że trzy sakramenty: chrzest, bierzmowanie i święcenia⁹⁸, wyciskają na duszy znamię, wskutek czego nie mogą być powtarzane. Kanony soborowe kładą nacisk, że nawet szafarz będący w grzechu, ważnie sprawuje i udziela sakramentów. Jednocześnie zaprzeczył, jakoby każdy chrześcijanin miał władzę głoszenia słowa i udzielania wszystkich sakramentów⁹⁹.

Potwierdzenie prawdy, że sakramenty są konieczne do zbawienia, znajdziemy także w Konstytucji apostolskiej Piusa XII *Sacramentum ordinis*, który w 1947 roku, zgodnie z Tradycją i podążając za myślą Soboru Trydenckiego wskazuje, że: „Kościół nie ma żadnej władzy nad tym, co stanowi istotę sakramentów, to znaczy nad tymi składnikami znaku sakramentalnego, które – za świadectwem źródeł Bożego Objawienia – mają być zachowywane z ustanowienia samego Chrystusa Pana”¹⁰⁰.

Naukę Soboru Trydenckiego rozwinęła i pogłębiła, wydana przez wspomnianego już papieża Piusa XII, w dziewiątym roku jego pontyfikatu, Encyklika o świętej liturgii *Mediator Dei*, z dnia 20 listopada 1947 r. Myśl papieża koncentruje się na liturgii, w której obecny jest Boski Założyciel, który działa w Kościele i w nim. Kult sprawowany przez wspólnotę wierzących ma dwa wymiary – wewnętrzny i zewnętrzny.

---

⁹⁶ Por. K. Mikołajczuk, *Sakramenty inicjacji chrześcijańskiej w świetle magisterium Kościoła katolickiego do Vaticanum II*, „Roczniki Nauk Prawnych”, t. XIII, z. 2 (2003), s. 185.

⁹⁷ Sobór Trydencki, Sesja 7. *Dekret o sakramentach. Kanony o sakramentach*, 03.03.1547, w: A. Baron, H. Pietras, (red.), *Dokumenty Soborów Powszechnych*, t. IV/1, Kraków 2007, s. 357.

⁹⁸ Por. M. Jagodziński, *Trwały skutek przyjęcia sakramentu święceń*, „Collectanea Theologica”, 74 (2004) nr 3, s. 81-83.

⁹⁹ Por. tamże, s. 359; K. Mikołajczuk, *Sakramenty inicjacji...*, dz. cyt., s. 185.

¹⁰⁰ Pius XII, Konstytucja apostolska *Sacramentum ordinis*, 30.11.1947 r., w: I. Bokwa (red.), *Breviarium fidei. Wybór doktrynalnych wypowiedzi Kościoła*, Poznań 2007, nr 1, 1053, s. 396.

Zewnętrzny ze względu, że nie jest to jedynie sprawa indywidualna i wewnętrzny polegający na zjednoczeniu się z Chrystusem. „Liturgia święta stanowi więc część publiczną, którą Zbawiciel nasz, Głowa Kościoła, żywi dla Ojca Niebieskiego, którą społeczność wiernych oddaje Założycielowi swojemu, a przezeń Ojcu Przedwiecznemu. Krótko mówiąc liturgia obejmuje całkowity kult publiczny Ciała Mistycznego Jezusa Chrystusa, a więc Jego Głowy i członków”¹⁰¹. Ważną refleksją i rozróżnieniem jest skuteczność sakramentów i sakramentaliów. Pierwsze wynikają z *ex opere operato*, które papież łączy z należytym usposobieniem duszy. Do elementu chrystologicznego dołożono element personalistyczny. W ten sposób Encyklika podtrzymuje nauczanie Soboru Trydenckiego, ubogacając rozumienie niezawodności sakramentu, który jest łaską Chrystusa, a przez to nie może zawodzić, o aspekt świadomości człowieka, który ją przyjmuje. Sakramentalia i inne obrzędy czy modlitwy są, dla rozróżnienia, uzależnione od świętości Kościoła i łączności z jego Głową, czyli *ex opere operantis Ecclesiae*¹⁰². Papież wskazuje, że sakramenty spełniają funkcję uświęcania człowieka i oddawania czci Bogu – „gdziekolwiek pasterze mogą zebrać gminę wiernych, tam stawiają ołtarz, na którym odprawiają Mszę świętą i wokół którego sprawują inne obrzędy, by ludzi uświęcić i oddać Bogu należytą chwałę. Wśród tych obrzędów pierwsze miejsce zajmują Sakramenty, czyli siedem głównych źródeł zbawienia”¹⁰³.

Ojcowie Soboru Watykańskiego II uwypuklili naukę o sakramentach świętych odnosząc ją do eklezjologii. Nie była ona nowa czy inna. Zachowując istotę doktryny sakramentalnej, ukazali perspektywę odnoszącą się do zbawienia i Kościoła¹⁰⁴. Wskazano, że te znaki Bożej łaski, zakładają wiarę, ale dają jej wzrost. „Celem sakramentów jest uświęcenie człowieka, budowanie Mistycznego Ciała Chrystusa oraz oddawanie kultu Bogu. Jako znaki mają one także pouczać. Sakramenty nie tylko zakładają wiarę, lecz za pomocą słów i rzeczy ją podtrzymują, umacniają i wyrażają. Dlatego nazywają się sakramentami wiary. One udzielają łaski, a ich sprawowanie najlepiej usposabia wiernych do owocnego przyjmowania tej łaski, do właściwego

---

¹⁰¹ Pius XII, Encyklika o Liturgii *Mediator Dei*, 20.11.1947, Warszawa 1996, s. 13.

¹⁰² Por. tamże, s. 18; M. Zaborowski, *Sakramenty święte...*, dz. cyt., s. 43-44; S. C. Napiórkowski, *Z Chrystusem...*, dz. cyt., s. 44.

¹⁰³ Pius XII, Encyklika o Liturgii *Mediator...*, dz. cyt., s. 13.

¹⁰⁴ Por. A. Skowronek, *Sakramenty w ogólności. Chrzest. Bierzmowanie*, Włocławek 1995, s. 33.

oddawania czci Bogu i do pełnienia dzieł miłości”¹⁰⁵. Konstytucja ta wylicza więc sześć celów sakramentów:

- uświęcenie człowieka;
- wznoszenie Mistycznego Ciała Chrystusa;
- oddawanie czci Bogu;
- pouczanie;
- powiększanie, umacnianie i wyrażenie wiary;
- wzrost życia chrześcijańskiego¹⁰⁶.

Roztropność wspólnoty Kościoła, co do nauczania o sakramentach, polegać powinna na tym, aby jasno nauczać o tym zagadnieniu. Stąd ważną jest rzeczą, aby wierni z łatwością mogli zrozumieć znaki sakramentalne i bardzo gorliwie przyjmowali sakramenty ustanowione dla podtrzymywania chrześcijańskiego życia¹⁰⁷.

Nadmienić należy, że Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium* Soboru Watykańskiego II, posłużyła się określeniem *sacramentum* dla podkreślenia zbawczego charakteru samego Kościoła¹⁰⁸. „Chrystus wywyższony nad ziemię przyciągnął wszystkich do siebie; powstawszy z martwych, zesłał na uczniów swojego Ducha swego Ożywiciela i przez Niego ustanowił swoje Ciało, którym jest Kościół, jako powszechny sakrament zbawienia. Siedząc po prawicy Ojca, działa ustawicznie w świecie, aby prowadzić ludzi do Kościoła i przezeń mocniej ich złączyć ze sobą, a karmiąc ich własnym Ciałem i Krwią, uczynić uczestnikami swego chwalebego życia. Obiecane więc odnowienie, którego oczekujemy, już rozpoczęło się w Chrystusie, postępuje dalej w zesłaniu Ducha Świętego i przez Niego trwa w Kościele, w którym przez wiarę otrzymujemy pouczenie także o sensie naszego doczesnego życia, doprowadzając do końca z nadzieją dóbr przyszłych dzieło powierzone nam w świecie przez Ojca i pracując nad naszym zbawieniem”¹⁰⁹.

Poprzez sakramenty Kościół umacnia się jako wspólnota. Obecna jest w nim dynamika, która pozwala przyjąć łaskę Chrystusa i „przez znaki dostrzegalne wyraża się

---

¹⁰⁵ KL 59.

¹⁰⁶ Por. tamże.

¹⁰⁷ Por. tamże.

¹⁰⁸ A. Kociołek, *Chrystologiczno-sakramentalny wymiar...*, dz. cyt., s. 214.

¹⁰⁹ KK 48.

i w sposób właściwy dla poszczególnych znaków dokonuje uświęcenie człowieka, a Mistyczne Ciało Jezusa Chrystusa, to jest Głowa ze swymi członkami, sprawuje pełny kult publiczny”¹¹⁰.

Prawdy zawarte w Katechizmie Kościoła Katolickiego potwierdzając doktrynę wcześniejszych wieków, wskazują, że „sakramenty Nowego Prawa zostały ustanowione przez Chrystusa. Jest ich siedem: chrzest, bierzmowanie, Eucharystia, pokuta, namaszczenie chorych, sakrament święceń i małżeństwo. Sakramenty te obejmują wszystkie etapy i wszystkie ważne momenty życia chrześcijanina: sprawiają narodzenie i rozwój chrześcijańskiego życia wiary, uzdrowienie i dar posłania. Widać w tym pewne podobieństwo, jakie istnieje między etapami życia naturalnego a etapami życia duchowego”¹¹¹. Choć Katechizm wylicza sakramenty Nowego Przymierza, to nie podaje ogólnej ich definicji. Wśród wszystkich znaków łaski, najczcigodniejsze miejsce zajmuje Eucharystia, jako „sakrament sakramentów”¹¹².

Współcześnie, zawierając wszystkie elementy tradycji i doktryny Kościoła, ujawniając personalistyczny element sakramentu, definiuje się go jako liturgicznego, kościelnego znaku działającego Chrystusa, który przez te sprawcze narzędzia łaski, posługując się upoważnionymi szafarzami jednoczy usposobionych dobrze ludzi z sobą i Kościołem¹¹³. Badając zagadnienie sakramentalności Kościoła w optyce eklezjalnej i personalistycznej można wyodrębnić cztery elementy, które budują to pojęcie. Sakrament Kościoła jest:

- osobistym (kultycznym i uświęcającym) czynem zbawczym uwielbionego Chrystusa;
- dzieło to dokonuje się w Kościele i przez Kościół. Misję tę spełnia Kościół poprzez swego szafarza, który z tej właśnie racji musi mieć zawsze intencję czynienia tego, co czyni Kościół;
- kultyczna czynność uwielbionego Kapłana – Chrystusa, która skierowana jest do człowieka i stanowi integralną część sakramentu;

---

¹¹⁰ KL 7.

¹¹¹ KKK 1210.

¹¹² Por. tamże, 1211.

¹¹³ Por. W. Granat, *Sakramenty święte...*, dz. cyt., s. 30.

- pełna owocność sakramentu, jako czynności uwielbionego Chrystusa, uzależniona jest także od człowieka, który z wiarą chce współpracować z łaską od Niego pochodzącą¹¹⁴.

1.3. Kościół jako sakrament zbawienia

Odnosząc pojęcie sakramentu do Kościoła, należy mieć na uwadze, że jest to porównanie analogiczne, a nie jednoznaczne. Badacze teologiczni, aby lepiej zrozumieć zagadnienia sakramentalne, wprowadzili rozróżnienie dla Chrystusa i Kościoła, określając że są prasakramentem, od konkretnych rytów siedmiu sakramentów¹¹⁵.

Jezus Chrystus zakłada wspólnotę wierzących – Kościół, który porównany zostaje do sakramentu. Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, wykorzystując pojęcie sakramentu, wskazuje, że „Kościół jest w Chrystusie jakby sakramentem, czyli znakiem i narzędziem wewnętrznego zjednoczenia z Bogiem i jedności całego rodzaju ludzkiego”¹¹⁶. Zapisy Konstytucji pogłębiły refleksję nad Kościołem, bogacąc rozumienie jego istoty, wskazując cele i zadania¹¹⁷. Zapisy Konstytucji wskazują jasno, że mamy do czynienia z *Ecclesia sacramentum in Christo*. Kościół nie jest autonomiczny i oddzielony od Chrystusa¹¹⁸.

Choć, jak zauważa Benedykt XVI, o ile określenie „lud Boży” przyjął się dość łatwo w odniesieniu do Kościoła, to słowo „sakrament” ciężko łączy się z nim. Jak zauważa papież już podczas obrad Soboru Watykańskiego II, wprowadzało to niemałe

---

¹¹⁴ Por. A. Skowronek, *Kościelnotwórcza...*, dz. cyt., s. 15.

¹¹⁵ Por. A. Kociołek, *Chrystologiczno-sakramentalny wymiar...*, dz. cyt., s. 216; B. Mokrzycki, *Misterium Kościoła*, Warszawa 1987, s. 21; Cz. Rychlicki, *Kościół widzialnym sakramentem zbawczej jedności*, „Studia Płockie”, tom XI/1983, s. 43-45.

¹¹⁶ KK 1.

¹¹⁷ Por. A. Zuberbier, *Czy wiem w co wierzę*, Kielce 1992, s. 223; E. Ozorowski, *Kościół. Zarys eklezjologii katolickiej*, Wrocław 1984, s. 93.

¹¹⁸ Por. A. Nadbrzeżny, *Kościół jako sakrament zbawienia w historii*, „Studia Salvatoriana Polonica”, 3 (2009), s. 46-47.

zamieszanie¹¹⁹. Kościół, jako znak jedności¹²⁰, ma jednoczyć wszystkich ludzi. „Do tej zatem katolickiej jedności Ludu Bożego, która jest znakiem przyszłego pokoju powszechnego i do niego się przyczynia, powołani są wszyscy ludzie i w różny sposób do niej należą lub są jej przyporządkowani zarówno wierni katolicy, jak inni wierzący w Chrystusa, jak wreszcie wszyscy w ogóle ludzie z łaski Bożej powołani do zbawienia”¹²¹. Kościół więc realizuje wezwanie Zbawiciela, który wzywa wszystkie narody i każdego z osobna do jedności z Nim. Jest nie tylko znakiem, ale także narzędziem, którym posługuje się Bóg¹²². Kościół ożywiany Duchem Świętym, potwierdza i świadczy o historii zbawczej, jak również uobecnia żywego Chrystusa, a tym samym jest sakramentalnym uobecnieniem tych wydarzeń¹²³. Dlatego też ojcowie *Vaticanum II* wskazali, że jest on jakby sakramentem, w odróżnieniu od *sacramentum sensu stricto*, który jest nie tylko administratorem sakramentów, ale jako ten, który wprowadza w swoje życie, a przez to w zjednoczenie z Chrystusem. Czyli wprowadzając w poszczególne sakramenty, Kościół jest prasakramentem¹²⁴. Sobór zwrócił uwagę, że nie wystarczy formalna przynależność do Kościoła, ale ważne jest pełne zaangażowanie „serca”. „Wszystkie zaś dzieci Kościoła powinni pamiętać o tym, że swój uprzywilejowany stan zawdzięczają nie własnym zasługom, lecz szczególnej łasce Chrystusa. Jeśli zaś z tą łaską nie współdziałają myślą, słowem i uczynkiem, nie tylko nie będą zbawieni, lecz jeszcze surowiej będą osądzeni”¹²⁵. Sakramentalny charakter Kościoła, podnoszony przez myśl ostatniego Soboru, jest nie tylko środkiem do osiągnięcia zbawienia, a także zbawieniem realizowanym na tym świecie. Kościół jest sakramentalnym Chrystusem, dlatego nazywamy go Mistycznym Ciałem¹²⁶.

---

¹¹⁹ Por. J. Ratzinger, *Kościół jako sakrament zbawienia*, w: J. Ratzinger, *Kościół – znak wśród narodów. Pisma eklezjologiczne i ekumeniczne*, t. VIII/1, Lublin 2013, s. 223-224.

¹²⁰ Por. KK 9; R. Sobański, *Inspiracje dla zagadnienia rozwoju wypływające z pojęcia communio*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne”, t. VIII (1975), s. 264-265.

¹²¹ KK 13.

¹²² Por. A. Zuberbier, *Teologia dzisiaj*, Katowice 1975, s. 249; M. Pastuszko, *Wprowadzenie do kanoniczno-liturgicznego prawa o sakramentach świętych (kanony 834-839)*, PK 35 (1992) nr 3-4, s. 91.

¹²³ Por. Cz. Bartnik, *Dogmatyka katolicka*, t. II, Lublin 2003, s. 612-613.

¹²⁴ Por. A. Skowronek, *Kościelnotwórcza rola sakramentów*, „Collectanea Theologica”, 38 (1968) nr 4, s. 19-20; O. Semmelroth, *Vom Sinn der Sakramente*, Frankfurt am Main, 1960, s. 90; tenże, *Die Kirche als Ursakrament*, Frankfurt am Main, 1955, s. 56.

¹²⁵ KK 14.

¹²⁶ Por. E. Schillebeeckx, *Chrystus...*, dz. cyt., s. 72-73.

Sakramenty sprawowane w Kościele i przez niego, budują i urzeczywistniają wspólnotę. Nie są one prywatną praktyką poszczególnych wiernych, bądź świeckich, bądź duchownych¹²⁷. Obrzędy sakramentalne są wyrazem jedności Kościoła i osadzone są w aspekcie eklezjalnym¹²⁸.

1.4. Sakramenty a prawo kościelne

Elementami kształtującymi prawo Kościoła są słowo i sakrament. Tam gdzie jest głoszone słowo jest obecny Zbawiciel. Wspólnota jest budowana przez słowo Boże, które choć wyrażane jest przez słowo ludzkie, pozostaje niezmiennie i pewne¹²⁹. Posłannictwo do głoszenia wymaga wybrania¹³⁰. Moc słowa nie wynika z walorów wybranego do jego głoszenia, ale z autorytetu Boga.

Słowo zostaje uchwycone w znaku łaski, którego doświadcza człowiek i w który wchodzi, zanurzając się w życie Boga. Sakrament jest więc odpowiedzią i konsekwencją słowa. Sakrament staje się aktem kultu Bożego. „Chrystus Pan, kapłan wzięty spośród ludzi, nowy lud uczynił królestwem i kapłanami Boga i Ojcu swemu. Ochrzczeni bowiem poświęceni są przez odrodzenie i namaszczenie Duchem Świętym, jako dom duchowy i święte kapłaństwo”¹³¹. Dlatego też życie Kościoła jest życiem społeczności. Budowania relacji między Bogiem a wspólnotą i poszczególnymi ludźmi. Mamy na względzie, że prawo to relacja międzyludzka. Skoro więc kult to relacja

---

¹²⁷ Por. H. Rybczyński, *Duchowny*, w: R. Łukaszyk, L. Bieńkowski, F. Gryglewicz (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. IV, Lublin 1983, kol. 309-311.

¹²⁸ „Dziwić może fakt, że stosunek sakramentów do Kościoła, czyli eklezjalny ich sens i aspekt, był w teologii prawie niedostrzegalny, mimo że patrystyka wiązała praktykę sakramentów z problematyką Kościoła. Zdaje się nie ulegać wątpliwości, że Kościół pierwszych wieków chrześcijaństwa rozwijał się silniej na płaszczyźnie społecznej, podczas gdy w czasach nowożytnych linia jego rozwoju przesunęła się wyraźnie w kierunku życia religijnego pojętego indywidualistycznie, życia mniej świadomego swych związków z całością chrześcijańskiej społeczności. Słusznie skądinąd zdanie *sacramenta propter homines* interpretować zaczęto na wskroś indywidualistycznie; sakramenty zeszyły do roli środków w prywatnej, odizolowanej od Kościoła-Ciała Mistycznego pobożności” – A. Skowronek, *Kościelnotwórca...*, dz. cyt., s. 8; Y. Congar, *Kościół jako...*, dz. cyt., s. 75.

¹²⁹ „Nie jesteśmy bowiem jak wielu, którzy kupczą słowem Bożym, lecz ze szczerości, jak od Boga mówimy w Chrystusie przed Bogiem” – 2 Kor 2, 17.

¹³⁰ „Jakże więc mieli wzywać Tego, w którego nie uwierzyli? Jakże mieli uwierzyć w Tego, którego nie słyszeli? Jakże mieli usłyszeć, gdy im nikt nie głosił? Jakże mogliby im głosić, jeśli nie zostali posłani? Jak to jest napisane: Jak piękne stopy tych, którzy zwiastują dobrą nowinę!” – Rz 10, 14-15.

¹³¹ KK 10.

człowieka z Bogiem, nie może on być odseparowany od relacji międzyludzkich. Zagadnienie prawa sakramentalnego obejmuje szersze spektrum dziedziny sakramentalnej i nie jest jedynie czynnikiem regulującym porządek społeczny. Słowo i sakrament są podstawą prawa kościelnego¹³².

Kościół mając na względzie słowa swojego Założyciela – „dana Mi jest wszelka władza w niebie i na ziemi. Idźcie więc i nauczajcie wszystkie narody, udzielając im chrztu w imię Ojca i Syna, i Ducha Świętego. Uczcie je zachowywać wszystko, co wam przykazałem. A oto Ja jestem z wami przez wszystkie dni, aż do skończenia świata”¹³³ – odczytuje swoją misję, wypełnia ją, tworząc własne prawo i instytucje. Prawo nie ma zastąpić słowa, łaski, czy charyzmatów, a jedynie uregulować i uporządkować życie społeczności kościelnej, aby członkowie tej wspólnoty mogli osiągnąć zbawienia¹³⁴.

1.4.1. Sakramenty w ujęciu kodeksowym

Zbiory prawa kanonicznego takie jak – Dekret Gracjana, Dekretały Grzegorza IX, *Liber Sextus* Bonifacego VIII czy *Constitutiones Clementinae*, nie zawierały osobnego działu czy zwartych przepisów traktujących o sakramentach. Wyjątkiem są Dekretały, które szerzej przedstawiały kwestię sakramentu małżeństwa. Dlatego też przepisy prawne odnoszące się do tych znaków łaski, były dołączone do innych przepisów prawnych. Sobór Trydencki również nie przedstawił zwartych przepisów sakramentalnych, a jedynie odpowiadał na zagadnienia, które wypatrzała reformacja¹³⁵.

Codex Iuris Canonici z 1917 roku¹³⁶ poświęca sakramentom osobne tytuły, zawierając normy prawne, które się do nich odnoszą. Dodatkowo przepisy normują

---

¹³² Por. R. Sobański, *Słowo i sakrament czynniki prawa kościelnego*, PK 16 (1973) nr 1-2, s. 5-11.

¹³³ Mt 28, 18-20.

¹³⁴ Por. J. Krzywda, *Sakramentalność Kościoła a jego struktura społeczno-prawna*, PK 35 (1992) nr 1-2, s. 116.

¹³⁵ Por. J. Grzywacz, *O sakramentach świętych*, „Zarys prawa kanonicznego”, t. 3, z. 1, Warszawa 1968, s. 17-18; M. Zaborowski, *Sakramenty święte...*, dz. cyt., s. 46.

¹³⁶ Kodeks Prawa Kanonicznego promulgowany przez Benedykta XV w dniu 27 maja 1917 roku bullą *Providentissima Mater Ecclesia*, który wszedł w życie 19 maja 1918 roku.

sakramentalia. Kanony wstępne odnoszą się do norm ogólnych¹³⁷, do ksiąg liturgicznych¹³⁸, do olejów świętych¹³⁹ i do ofiar składanych przy okazji sakramentów¹⁴⁰. Zapisy kodeksowe podkreślają, że sakramenty zostały ustanowione przez Chrystusa, aby uświęcały i prowadziły do zbawienia, co powoduje, że do sakramentów należy się odnosić z największym szacunkiem, a ich sprawowanie wymaga najwyższej staranności¹⁴¹. Sakramenty są więc środkami, które uświęcają, a zostały przekazane wspólnocie Kościoła, który je strzeże i nimi szafuje. Zapisy kodeksowe z całą mocą zakazują udzielać sakramentów człowiekowi nieochrzczoneму. Podobna sytuacja tyczyła się chrześcijan niekatolików, jak również apostatów, heretyków czy schizmatyków¹⁴². Prawodawca kodeksowy zabronił ponownego udzielania sakramentów chrztu, bierzmowania i kapłaństwa, gdyż te sakramenty skutkują niezatartą pieczęcią¹⁴³. Jeżeli jednak istniała wątpliwość, czy sakrament został ważnie udzielony, istniała możliwość warunkowego i niepublicznie udzielenia tych sakramentów¹⁴⁴. Pio-benedyktyński *Codex Iuris Canonici* nakazywał również, aby szafarz, który sprawuje sakramenty, musi czynić to z poszanowaniem i według przepisów zawartych w księgach liturgicznych¹⁴⁵. Ponadto ogólne normy kodeksowe dotyczące sakramentów, regulowały sprawy związane z przechowywaniem olejów świętych, ich używania i sposobu postępowania w razie braku ich wystarczającej

---

¹³⁷ Por. CIC, kan. 731-732.

¹³⁸ Por. tamże, kan. 733.

¹³⁹ Por. tamże, kan. 734-735.

¹⁴⁰ Por. tamże, kan. 736.

¹⁴¹ „Cum omnia Sacramenta Novae Legis, a Christo Domino Nostro instituta, sint praecipua sanctificationis et salutis media, summa in iis opportune riteque administrandis ac suscipiendis diligentia et reverentia adhibenda est” – CIC, kan. 731 § 1.

¹⁴² Por. F. Bączkiewicz, F. Baron, W. Stawinoga (red.), *Prawo kanoniczne – podręcznik dla duchowieństwa*, t. 2, Kraków 1933, s. 2; CIC, kan. 731 § 2.

¹⁴³ „Sacramento baptismi, confirmationis et ordinis, quae characterum imprimunt, iterari nequeunt” – CIC, kan. 732 § 1.

¹⁴⁴ Por. A. Borowski, *Warunkowe szafarstwo sakramentów. Ważność warunkowego szafarstwa sakramentalnego*, „Ateneum Kapłańskie”, t. 16 (1930) z. 4 (26), s. 348-351; CIC, kan. 1007; zob. Cz. Krakowiak, *Udzielanie sakramentów w obliczu śmierci*, „Teologia i Człowiek”, 10 (2007), s. 177.

¹⁴⁵ Por. CIC, kan. 733 § 2; A. Borowski, *Sakramentologia w świetle nowego prawa kościelnego*, Włocławek 1920, s. 8.

ilości¹⁴⁶. Niezwykle ważną kwestią był zakaz żądania jakiegokolwiek zapłaty za sprawowanie sakramentów, za szafowanie których był odpowiedzialny proboszcz¹⁴⁷.

Prawodawca kodeksowy z 1917 roku po zapisach wstępnych traktujących o sakramentach, przechodzi w kanonach od 737 do 1143, do norm odnoszących się do poszczególnych sakramentów.

1.4.1.1. Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 roku o sakramentach w ogólności wraz z odniesieniem do zapisów Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich

Nowy, promulgowany w 1983 roku przez papieża Jana Pawła II, Kodeks Prawa Kanonicznego, poświęca wiele miejsca tematyce sakramentalnej. Podobną strukturę posiada Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich. Odnośnie do siedmiu sakramentów zawierają one pewne normy wspólne. Prawodawca, rozwijając naukę o sakramentach, zawartą w Konstytucji o liturgii świętej *Sacrosanctum Concilium* Soboru Watykańskiego II, podaje prawną i dogłębną definicję sakramentu. „Sakramenty Nowego Testamentu, ustanowione przez Chrystusa i powierzone Kościołowi, jako czynności Chrystusa i Kościoła, są znakami oraz środkami, poprzez które wyraża się i wzmacnia wiara, oddawany jest Bogu kult i dokonuje się uświęcenie człowieka. Z tej to racji w najwyższym stopniu przyczyniają się do wprowadzenia, umocnienia i zmanifestowania kościelnej wspólnoty. Dlatego w ich sprawowaniu święci szafarze oraz pozostali wierni winni okazać najwyższy szacunek i należną pilność”¹⁴⁸. Kodeksowa definicja sakramentów, czerpie z wielowiekowego dorobku myśli teologicznej i prawniczej. Sakramenty, które ustanowione zostały przez Chrystusa, złożone w Kościele, są znakami, które powodują nie tylko osobiste uświęcenie człowieka, ale również budują, wzmacniają i rozwijają wspólnotę Kościoła¹⁴⁹. Sakramenty jako czynności Chrystusa i Kościoła są kultem oddawanym Bogu, gdyż

---

¹⁴⁶ Por. CIC, kan. 734 § 1-2.

¹⁴⁷ Por. tamże, kan. 736, 462, 467, 468; M. Zaborowski, *Sakramenty święte...*, dz. cyt., s. 49.

¹⁴⁸ KPK, kan. 840; por. KKKW, kan. 667.

¹⁴⁹ Por. J. Krzywda, *Sakramentalność Kościoła...*, dz. cyt., s. 220.

„będące «mocami, które wychodzą» z zawsze żywego i ożywiającego Ciała Chrystusa, oraz działaniami Ducha Świętego urzeczywistnianymi w Jego Ciele, którym jest Kościół, są «arcydziełami Bożymi» w nowym i wiecznym Przymierzu”¹⁵⁰. Prawda zawarta w Katechizmie Kościoła Katolickiego, korespondująca z doktryną wyłożoną podczas ostatniego Soboru, znalazła swoje rozwinięcie w przepisach prawnych, zachowując „sakramentalną ekonomię zbawienia”¹⁵¹. Definicja sakramentów wyłożona w cytowanym kanonie, poza tradycyjnym rozumieniu znaku świętego, podkreśla jego wspólnotowość. Takie rozumienie jest kontynuacją myśli Ojców Soborowych *Vaticanum II*, co czyni z sakramentów szczególne kanały Bożej łaski Jezusa Chrystusa, łączące z Nim człowieka, a przez to oddając Mu chwałę w Kościele. Norma zawarta w kanonie 840 nakazuje także szafarzom, jak i wiernym okazywać najwyższy szacunek i niezwykłą dbałość podczas sprawowania sakramentów¹⁵².

Najwyższa władza kościelna określa wymogi dotyczące ważności sprawowanych sakramentów gdyż „są te same dla całego Kościoła i należą do depozytu wiary”¹⁵³. Choć norma wyrażona w tym kanonie daje także pewne kompetencje innej władzy, to tylko Stolica Apostolska kieruje świętą liturgią i zatwierdza lub określa co jest wymagane do ważności bądź godziwości sprawowanych sakramentów. W tym kontekście kanoniczne ujęcie tej sprawy, dotyczy kryteriów, od których owa ważność zależy¹⁵⁴. Prawodawca Kodeksu wschodniego pomija kwestię odnoszącą się

---

¹⁵⁰ KKK 1116.

¹⁵¹ A. Skowronek, *Sakramenty w ogólności...*, dz. cyt., s. 33; „Sakramenty są «sakramentami Kościoła» w podwójnym znaczeniu: są sakramentami «przez Kościół» i «dla Kościoła». Są one sakramentami «przez Kościół», ponieważ jest on sakramentem działania Chrystusa, który dokonuje w nim swego dzieła dzięki posłaniu Ducha Świętego. Są one także «dla Kościoła», będąc «sakramentami, które budują Kościół», ponieważ ukazują i udzielają ludziom, zwłaszcza w Eucharystii, tajemnicę komunii Boga Miłości, Jednego w Trzech Osobach” – KKK 1118.

¹⁵² Por. J. Krzywda, *Sakramenty*, w: J. Krukowski (red.), *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. III/2, Poznań 2011, s. 24-25; L. Gerosa, *Prawo Kościoła*, Poznań 1999, s. 154-155; A. Skowronek, *Sakramenty w ogólności...*, dz. cyt., s. 78; J. Krzywda, *Sakramentalność Kościoła...*, dz. cyt., s. 220.

¹⁵³ KPK, kan. 841.

¹⁵⁴ Por. tamże; J. Krzywda, *Sakramenty...*, dz. cyt., s. 25; „Kierowanie świętą liturgią należy w sposób wyłączny do władzy kościelnej, którą jest Stolica Apostolska oraz, zgodnie z prawem, biskup diecezjalny. Do Stolicy Apostolskiej należy kierowanie liturgią w całym Kościele, wydawanie ksiąg liturgicznych i potwierdzanie ich przekładu na języki narodowe, a także czuwanie nad tym, by zarządzenia liturgiczne były wszędzie wiernie przestrzegane. Do Konferencji Episkopatu należy przygotowywanie tłumaczeń ksiąg liturgicznych na języki narodowe, po dokonaniu odpowiednich przystosowań w granicach określonych w samych księgach liturgicznych oraz ich wydawanie, po sprawdzeniu przez Stolicę Świętą. Do biskupa diecezjalnego w Kościele mu powierzonym należy,

do godziwości, pozostawiając najwyższej władzy kościelnej, zatwierdzenie lub określenie wymogów dotyczących ważności sakramentów¹⁵⁵.

Prawodawca kodeksowy, czerpiąc z dogmatycznych określeń, które wypływają z samych słów Chrystusa¹⁵⁶ i nawiązując do tradycji Kościoła, wyraża zasadę, że tylko osoba, która przyjęła wcześniej ważne chrzest może przystąpić do innych sakramentów¹⁵⁷. Chrzest święty traktowany jest jak brama sakramentów¹⁵⁸, przez który „człowiek zostaje wcielony do Kościoła Chrystusowego i staje się w nim osobą, z obowiązkami i prawami, które – zważywszy na ich pozycję – są właściwe chrześcijanom, jeśli są we wspólnocie kościelnej i o ile nie przeszkadza sankcja nałożona zgodnie z przepisem praw”¹⁵⁹. Tak też, ten pierwszy niepowtarzalny sakrament, nie tylko włącza w życie w Chrystusie i w Kościele, ale również określa jego status¹⁶⁰.

Wraz z bierzmowaniem i Eucharystią, chrzest stanowi grupę sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego, które wprowadzają człowieka w relację i życie Boga¹⁶¹.

Normy kodeksowe nakładają na świętych szafarzy obowiązek udzielania sakramentów, wszystkim tym, którzy chcą je przyjąć, z zastrzeżeniem, że nie zostało im to prawnie zabronione. Przyjęcie świętych znaków powinno być odpowiednio

---

w ramach przysługującej mu kompetencji, wydawanie w sprawach liturgicznych norm, które obowiązują wszystkich” – KPK, kan. 838 § 1-4.

¹⁵⁵ Por. KKKW, kan. 669; D. Salachas, *Commento sub can. 669*, w: P. V. Pinto (red.), *Commento al Codice dei Canonici delle Chiese Orientali*, t. II, Città del Vaticano 2001, s. 554.

¹⁵⁶ Por. Mk 16, 16; „Jezus odpowiedział: «Zaprawdę, zaprawdę, powiadam ci, jeśli się ktoś nie narodzi z wody i z Ducha, nie może wejść do królestwa Bożego» – J 3, 5.

¹⁵⁷ Por. KPK, kan. 842 § 1; KKKW, kan. 675 § 2.

¹⁵⁸ Por. KKK 1213-1215; KK 14; KPK, kan. 849; KKKW, kan. 675 § 1.

¹⁵⁹ KPK, kan. 96.

¹⁶⁰ „W pełnej wspólnocie Kościoła katolickiego pozostają tutaj na ziemi ci ochrzczeni, którzy w jego widzialnym organizmie łączą się z Chrystusem więzami wyznawania wiary, sakramentów i zwierzchnictwa kościelnego” – KPK, kan. 205; por. M. Zaborowski, *Sakramenty święte...*, dz. cyt., s. 51; J. Krzywda, *Sakramentalność Kościoła...*, dz. cyt., s. 220.

¹⁶¹ Por. KPK, kan. 842 § 2; KKKW, kan. 697; J. Krzywda, *Sakramenty...*, dz. cyt., s. 26-27; E. Szafrowski, *Podręcznik prawa kanonicznego*, t. 3, Warszawa 1985, s. 104-105; „Sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego: chrzest, bierzmowanie i Eucharystia są *fundamentami* całego życia chrześcijańskiego. «Uczestnictwo w Boskiej naturze, które ludzie otrzymują w darze przez łaskę Chrystusa, objawia pewną analogię do powstania, rozwoju i wzrostu życia naturalnego. Wierni odrodzeni przez chrzest, zostają umocnieni przez sakrament bierzmowania, a w Eucharystii otrzymują pokarm życia wiecznego. W ten sposób przez sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego w coraz większym stopniu osiągają skarby życia Bożego i postępują w doskonałej miłości» – KKK 1212.

przygotowane. Duży nacisk prawodawca kładzie na odpowiednią ewangelizację i katechezę, poprzez które wierny nie tylko rozumie, ale także otwiera się na łaskę. Pasterze muszą czuwać aby przyjmowanie sakramentów nie przerodziło się w jedynie ich „rozdawnictwo”. Człowiek, który je przyjmuje, musi być odpowiednio dysponowany, aby skorzystać z dobrodziejstwa łaski. W związku z tym powinno się najpierw kłaść duży nacisk na formację samych szafarzy, którzy się odpowiednio przygotowują do należytej posługi sakramentalnej¹⁶². Katolicy zostali zobowiązani do przyjmowania sakramentów od szafarzy katolickich¹⁶³. Prawodawca, w duchu Soboru Watykańskiego II, mając na względzie szczególnie Dekret o ekumenizmie, przewiduje od tej generalnej zasady, wyjątki. Katolik może przyjąć sakramenty pokuty, Eucharystii i namaszczenia chorych, od szafarzy niekatolickich, gdy wystąpi niemożliwość fizyczna bądź moralna, wyłączając wszelkie przejawy błędu lub indyferentyzmu. Możliwość ta dopuszczona jest wówczas, gdy przynagła pożytek duchowy lub konieczność przyjęcia tychże sakramentów¹⁶⁴. Prawodawca zaznacza, że owe trzy sakramenty katolik może przyjąć tylko od szafarza innego Kościoła lub wspólnoty, w których są one ważnie sprawowane¹⁶⁵. Zapisy Kodeksu Prawa Kanonicznego stanowią również, że „szafarze katolicy godziwie udzielają sakramentów pokuty, Eucharystii i namaszczenia chorych członkom Kościołów wschodnich nie mających pełnej wspólnoty z Kościołem katolickim, gdy sami o nie proszą i są odpowiednio przygotowani. Odnosi się to także do członków innych Kościołów, które według oceny Stolicy Apostolskiej, gdy idzie o sakramenty, są w takiej samej sytuacji, a i wspomniane Kościoły wschodnie”¹⁶⁶. Omawiany kanon zwraca także dyspozycję, według której chrześcijanie, którzy nie mają pełnej komunii z Kościołem katolickim, pod pewnymi warunkami mogą skorzystać z posługi sakramentalnej. Możliwość taka zachodzi w obliczu śmierci lub poważnej okoliczności, która została uznana przez biskupa diecezjalnego bądź konferencję biskupów. Niekatolik, jeżeli wyraża wiarę Kościoła katolickiego co do wspomnianych trzech

---

¹⁶² Por. KPK, kan. 843 § 1-2, 226, 227, 230, 231; KKKW, kan. 381 § 2; M. Zaborowski, *Sakramenty święte...*, dz. cyt., s. 51-52.

¹⁶³ Por. KPK, kan. 844 § 1; KKKW, kan. 671 § 1.

¹⁶⁴ Por. KPK, kan. 884 § 2; zob. M. Zaborowski, *Ewolucja dyscypliny sakramentów uzdrowienia w zakresie *communicatio in sacris**, Tarnów 2009.

¹⁶⁵ Por. J. Krzywda, *Sakramenty...*, dz. cyt., s. 30.

¹⁶⁶ KPK, kan. 884 § 3; por. J. Grzywacz, *O sakramentach świętych...*, dz. cyt., s. 18-19.

sakramentów, prosząc o nie, po uprzednio odpowiednim przygotowaniu i braku możliwości udania się do swojego szafarza, może zostać dopuszczona do przyjęcia tych świętych znaków¹⁶⁷.

Prawodawca kodeksowy, kierując się tradycją Kościoła i jego nauczaniem, doktryną wyłożoną w minionych wiekach, wyraźnie zdefiniowaną przez Sobór Trydencki¹⁶⁸ i unormowaną w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1917 roku¹⁶⁹, zakazuje powtórnego przyjęcia sakramentów chrztu, bierzmowania i święceń, gdyż dzięki łasce Chrystusa są nieusuwalną pieczęcią¹⁷⁰.

Ogólne normy sakramentalne traktują także o zobowiązaniu szafarza do wiernego używania zatwierdzonych ksiąg liturgicznych¹⁷¹, olejów świętych¹⁷², jak również zakazują żądania jakiegokolwiek zapłaty za sprawowane sakramenty czy sakramentalia¹⁷³. Kościół zezwala jednak na przyjmowanie ofiar składanych dobrowolnie od wiernych przy tej okazji. Nikogo jednak ze względu na ubóstwo nie można pozbawiać łaski, poprzez uzależnianie udzielenia sakramentu od opłaty za nie¹⁷⁴.

Sakramenty święte, co zostało wyżej ukazane, stanowią istotę życia chrześcijańskiego. Choć nie można do końca ich zdefiniować, rozważania powyższe doskonale wskazały co jest ich istotą. Przez wieki doktrynalne wypowiedzi Kościoła, w odpowiedzi na pojawiające się pytania, prostujące błędną naukę wskazały, że sakramenty pochodzą wprost od Chrystusa i są głównymi środkami łaski pozostawionymi przez Niego, dla uświęcenia człowieka. Kodeks Prawa Kanonicznego

---

¹⁶⁷ Por. KPK, kan. 884 § 4; M. Zaborowski, *Sprawowanie sakramentów świętych w niebezpieczeństwie śmierci*, Kraków 2005, s. 100-128; J. Krzywda, *Sakramenty...*, dz. cyt., s. 30-31; P. Hemperek, W. Góralski, F. Przytuła, J. Bakalarz, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. 3, Lublin 1986, s. 69.

¹⁶⁸ Por. Sobór Trydencki, Sesja 7. *Dekret o sakramentach...*, dz. cyt., kan. 9, s. 359.

¹⁶⁹ Por. CIC, kan. 732.

¹⁷⁰ Por. KPK, kan. 845 § 1-2; KKKW, kan. 672 § 2; J. Krzywda, *Sakramenty...*, dz. cyt., s. 32.

¹⁷¹ Por. KPK, kan. 846 § 1-2; KKKW, kan. 674 § 1, 668 § 2.

¹⁷² Por. KPK, kan. 847 § 1-2, KKKW, kan. 693; L. Adamowicz, *Wprowadzenie do prawa o sakramentach świętych według Kodeksu Prawa Kanonicznego oraz Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich*, Lublin 1999, s. 27.

¹⁷³ Por. KPK, kan. 848.

¹⁷⁴ Por. tamże, kan. 1264; KKKW, kan. 1013 § 1-2, 1461; M. Pastuszko, *Ofiary mszalne*, PK 29 (1986) nr 3-4, s. 113-136; P. Lewandowski, *Ofiary mszalne według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku i IV Synodu Diecezji Tarnowskiej*, „Rocznik Nauk Prawnych”, t. XXV, nr 1 (2015), s. 96-97; M. Pastuszko, *Prawo o sakramentach świętych*, t. I, *Normy ogólne i sakrament chrztu*, Warszawa 1983, s. 73-81.

usankcjonował te wypowiedzi zabezpieczając prawnie wszystkie sakramenty. Rozważania ogólne odnoszące się do tych znaków łaski, potrzebne były, aby wprowadzić w temat rozważań o Eucharystii, która jest szczytem życia Kościoła i wiernych. Pozwoli to zrozumieć dlaczego jest Ona chroniona przez prawo Kościoła.

2. Najczcigodniejszy z sakramentów – Eucharystia

Najczcigodniejszym Sakramentem, w którym Kościół osiąga swój szczyt jest Eucharystia. W Niej właśnie wspólnota łączy się z ofiarą Chrystusa, tak jak czynili to apostołowie. Sakrament ten jest tajemnicą śmierci, męki i zmartwychwstania Jezusa Chrystusa, a wspólnota Kościoła wyraża się w kulcie publicznym, a więc najdoskonalej w Zgromadzeniu eucharystycznym¹⁷⁵. Ze względu na charakter niniejszej pracy, punktem wyjścia do rozważań nie będzie Biblia, czy chronologia kształtowania się tego sakramentu, a kodeksowa definicja, która jest bardziej opisem teologicznym niż prawniczym¹⁷⁶. Chrześcijanie pierwszych wieków posługiwali się słowem eucharystia, dla oznaczenia modlitwy konsekracyjnej w kanonie Mszy Świętej. Wraz ze wzrostem świadomości czym jest ten sakrament, określenie to zostało przeniesione na całość obrzędu Mszy Świętej. Św. Tomasz z Akwinu wskazał, że z Eucharystii płynie łaska, jak i w niej zawiera się sam Chrystus¹⁷⁷, dlatego sakrament ten jest *sanctissima, augustissima, sacrosancta*. Różni się więc od innych sakramentów i tylko Eucharystii należy się najwyższy kult¹⁷⁸. Sobór Watykański II w Konstytucji o liturgii świętej *Sacrosanctum Concilium*, zawarł najpierw naukę właśnie o misterium Eucharystii¹⁷⁹, a następnie o kolejnych sakramentach i sakramentaliach.

---

¹⁷⁵ Por. J. Krzywda, *Sakramentalność Kościoła...*, dz. cyt., s. 221.

¹⁷⁶ Por. E. Szafranski, *Podręcznik prawa kanonicznego*, t. 3, Warszawa 1985, s. 171; T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Lud Boży jego nauczanie i uświęcanie*, t. II, Olsztyn 2002, s. 377; M. Pastuszko, *Najświętsza Eucharystia według Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II*, Kielce 1997, s. 13; L. Gerosa, *Prawo Kościoła...*, dz. cyt., s. 165; P. Hemperek, W. Góralski, F. Przytuła, J. Bakalarz, *Komentarz do Kodeksu...*, dz. cyt., s. 112.

¹⁷⁷ Por. W. Wąsik, *Nauka o Eucharystii według kan. 897 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, „Kieleckie Studia Teologiczne”, 5 (2006), s. 186; W. Granat, *Sakramenty święte. Sakramenty w ogólności...*, dz. cyt., s. 160.

¹⁷⁸ Por. M. Pastuszko, *Najświętsza Eucharystia według...*, dz. cyt., s. 14.

¹⁷⁹ Por. KL 47.

To najbardziej zaszczytne miejsce wśród znaków łaski Eucharystia zawdzięcza samemu Chrystusowi. On ustalił formę i materię Eucharystii. Najświętszy Sakrament w sposób szczególny wpływa na budowanie Kościoła. Jest on Najczcigodniejszy także z powodu obecności samego Chrystusa. Konstytuuje całe życie wspólnoty Kościoła, jak i poszczególnych wiernych. Umacnia pobożność, gdyż jest podstawą życia duchowego¹⁸⁰.

2.1. Definicja teologiczno-kanoniczna

Kodeks Prawa Kanonicznego wskazuje że „najbardziej czcigodnym sakramentem jest Najświętsza Eucharystia, w której sam Chrystus Pan jest obecny, ofiaruje się oraz jest spożywany i dzięki której Kościół ustawicznie żyje i wzrasta. Ofiara eucharystyczna, pamiątka śmierci i zmartwychwstania Pana, w której uwiecznia się Ofiara Krzyża, jest szczytem i źródłem całego kultu oraz życia chrześcijańskiego; oznacza ona i sprawia jedność Ludu Bożego, przez nią buduje się Ciało Chrystusa. Pozostałe bowiem sakramenty i wszystkie kościelne dzieła apostołatu mają związek z Najświętszą Eucharystią i ku niej są ukierunkowane”¹⁸¹. Odpowiednikiem niniejszego kanonu w Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich jest kan. 698, gdzie prawodawca zaznacza, że „w Boskiej Liturgii przez posługę kapłana w osobie Chrystusa sprawowaną nad darami Kościoła, mocą Ducha Świętego nieprzerwanie dokonuje się to, co sam Pan Jezus uczynił podczas Ostatniej Wieczerzy, kiedy dał uczniom swoje Ciało na Krzyżu za nas ofiarowane i swoją Krew za nas przelaną, ustanawiając prawdziwą i mistyczną ofiarę, w której owa Ofiara Krzyża jest wspominana z dziękczynieniem, jest uobecnianą i w której uczestniczy Kościół poprzez ofiarę i komunie dla wyrażenia i udoskonalenia jedności Ludu Bożego w budowaniu swojego Ciała, to jest Kościoła”¹⁸².

---

¹⁸⁰ Por. W. Wąsik, *Nauka o Eucharystii...*, dz. cyt. s. 195.

¹⁸¹ KPK, kan. 897.

¹⁸² KKKW, kan. 698.

Norma zawarta w przytoczonych kanonach czerpie z dokumentów Soboru Watykańskiego II¹⁸³, z dokumentów posoborowych, jak również z poprzedniego Kodeksu z 1917 roku, zawierającego normę, skupiającą się nad zagadnieniem obecności Chrystusa pod postacią chleba i wina – „*in sanctissima Eucharistia sub speciebus panis et vini ipsemet Christus Dominus continetur, offertur, sumitur*”¹⁸⁴.

Obowiązująca norma kodeksowa dotycząca Eucharystii jest definicją, która nie mogłaby powstać bez biblijnej i teologicznej refleksji, która podejmowana była na przestrzeni dziejów, przez Ojców Kościoła, sobory, papieży, uczonych, czy teoretyków prawa.

2.1.1. Ustanowienie Eucharystii

Na określenie sakramentu Ciała i Krwi Pańskiej używa się wielu terminów. „Wielość nazw, jakimi jest określany ten sakrament, wyraża jego niewyczerpane bogactwo. Każda z nich ukazuje pewien jego aspekt. Nazywa się go: *Eucharystią*, ponieważ jest dziękczynieniem składanym Bogu. Greckie wyrazy *eucharistein* (Łk 22,19; 1 Kor 11, 24) i *eulogein* (Mt 26, 26; Mk 14, 22) przypominają żydowskie błogosławieństwa, które - szczególnie podczas posiłku - wychwalają dzieła Boże: stworzenie, odkupienie i uświęcenie”¹⁸⁵.

Nowy Testament, na określenie wspomnianego sakramentu, używa różnych określeń. Św. Paweł w 1 Liście do Koryntian używa sformułowania „Wieczera Pańska”¹⁸⁶. Za tym określeniem idzie także św. Augustyn, jak również Ogólne wprowadzenie do Mszału rzymskiego, które wymienia także – „uczta Pańska”, „uczta eucharystyczna”, czy „uczta paschalna”¹⁸⁷.

---

¹⁸³ Por. KK 3, 11, 17, 26; KL 10, 47; DB 30; DM 14; DP 5.

¹⁸⁴ CIC, kan. 801 – „w najświętszej Eucharystii pod postaciami chleba i wina sam Chrystus Pan jest obecny, ofiaruje się i jest przyjmowany za pokarm”.

¹⁸⁵ KKK 1328; por. A. Zuberbier, *Gdy zajął z nimi miejsce u stołu*, Warszawa 1988, s. 18.

¹⁸⁶ Por. 1 Kor 11, 20.

¹⁸⁷ Por. OWMR 2, 7, 48, 240, 268, 281.

„Łamanie chleba” – określenie co do którego istnieją wątpliwości, czy było używane w czasach apostoelskich, jest pewne, że później miało takie powiązanie¹⁸⁸. W Nowym Testamencie występuje dwa razy – w Ewangelii wg św. Łukasza i Dziejach Apostoelskich¹⁸⁹.

Innymi określeniami, które stosuje się jest „ofiara”, „Pamiętka Pana”, „Msza Święta”, „komunia święta”. Różnorodność terminologiczna wzbogacana przez wieki, osiągnęła swój szczyt w okresie patrystycznym. Późniejsze określenia będą nawiązywać do tego okresu¹⁹⁰.

Nowy Testament zawiera wiele słów, czynów, gestów i zachowań Chrystusa. Niewątpliwie jednym z ważniejszych jest moment Ostatniej Wieczerzy Jezusa, którą spożywa w gronie Apostołów. Fakt ten stoi u źródeł Eucharystii. Ewangelie synoptyczne dostarczają informacji o przebiegu Uczty Chrystusa. Czwarta redakcja Ewangelii jest swoistą, teologiczną refleksją nad spożywaniem Ciała i Krwi Chrystusa Pana. Św. Paweł również nie przechodzi obojętnie wobec tego faktu. Osadza jednak rozważania w praktyce życia wspólnoty rodzącego się Kościoła, czyniąc z uwag dotyczących Eucharystii najważniejsze świadectwo o Niej¹⁹¹.

Osobliwym wyrzutem dotyczącym postawy wobec Eucharystii jest najstarsza wzmianka dotycząca sposobu zbierania się wspólnoty Kościoła. Słowa autorstwa św. Pawła zawarte w 1 Liście do Koryntian, są wyrazem oburzenia wobec niegodnej praktyki, jaka się wytworzyła w związku z uczestnictwem w zgromadzeniu eucharystycznym. Udziela on pouczenia – „tak więc, gdy się zbieracie, nie ma u was spożywania Wieczerzy Pańskiej. Każdy bowiem już wcześniej zabiera się do własnego jedzenia, i tak się zdarza, że jeden jest głodny, podczas gdy drugi nietrzeźwy. Czyż nie

---

¹⁸⁸ Por. S. Cichy, *Teologia Eucharystii*, w: W. Świerżawski (red.), *Mysterium Christi. Msza Święta*, Kraków 1993, s. 63; W. Surmiak, „*Łamanie chleba*” w *Nowym Testamencie* (Łk 24,35 i Dz 2,42), „*Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne*”, 2003, t. 36, z. 2, s. 404; K. Romaniuk, „*Łamanie chleba*”, „*Ruch Biblijny i Liturgiczny*”, r. XL (1987), nr 1, s. 1-4; P. Łabuda, *Słuchanie słowa i łamanie chleba jako memoria resurrectionis* (Łk 24, 13-35), „*Ruch Biblijny i Liturgiczny*”, r. LXIV (2011), nr 3, s. 235; J. Łach, *Ważniejsze wzmianki biblijne o łamaniu chleba*, „*Studia Theologica Varsaviensia*”, (2000) 38/2, s. 121-122.

¹⁸⁹ Por. Łk 24, 35; Dz 2, 42, J. Słomka, *Pokarm i ofiara. Refleksja eucharystyczna wczesnych Ojców greckich*, Łódź 2000, s. 17.

¹⁹⁰ Por. S. Cichy, *Teologia Eucharystii...*, dz. cyt., s. 63-66; G. Strzelczyk, *Sakrament Eucharystii*, w: K. Porosło, R. J. Woźniak (red.), *Znaki Tajemnicy. Sakramenty w teorii i praktyce Kościoła*, Kraków 2018, s. 348-349; B. Nadolski, *Leksykon liturgii*, Poznań 2006, s. 409-413; KKK 1329-1332.

¹⁹¹ Por. G. Strzelczyk, *Sakrament Eucharystii...*, dz. cyt., s. 349.

macie domów, aby tam jeść i pić? Czy chcecie znieważać Boże zgromadzenie i zawstydzać tych, którzy nic nie mają? Cóż wam powiem? Czy będę was chwalił? Nie, za to was nie chwale!”¹⁹². Przytoczona uwaga, pokazuje, że celebracja „Wieczery Pańskiej”, była czymś podstawowym, co cechowało nowozakładane gminy wyznaniowe. Słuszna uwaga Apostoła Narodów, miała pomóc wspólnocie korynckiej, która składała się z nawróconych pogan, a tym samym niezaznajomiona z obyczajowością żydowską, w której narodziła się Eucharystia, we właściwym odczytaniu ostatnich słów i gestów Chrystusa podczas Ostatniej Wieczery. Była ona niewątpliwie osadzona w kontekście żydowskiej paschy¹⁹³. Po słowach słusznego oburzenie św. Paweł konstatuje – „ilekroć bowiem spozywacie ten chleb albo pijecie kielich, śmierć Pańską głosicie, aż przyjdzie. Dlatego też kto spożywa chleb lub pije kielich Pański niegodnie, winny będzie Ciała i Krwi Pańskiej. Niech przeto człowiek baczy na siebie samego, spożywając ten chleb i pijąc z tego kielicha. Kto bowiem spożywa i pije nie zważając na Ciało Pańskie wyrok sobie spożywa i pije”¹⁹⁴. Zdania powyższego fragmentu, mimo, że surowe i napominające, ukazują związek między spożywaniem Ciała i Krwi Chrystusa ze śmiercią i ponownym Jego przybyciem. Autor przestrzega koryntian przed niegodnym przyjmowaniem Eucharystii, tym samym podkreślona jest świadomość, że materia chleba i wina, dzięki wypowiedzeniem tych samych słów Chrystusa z Ostatniej Wieczery, staje się Jego Ciałem i Krwią. Ważne jest zatem kogo dopuszcza się do Ich spożywania. Choć św. Paweł nie formułuje kryteriów, których spełnienie dopuszcza do Stołu Pańskiego, jednak wiekowa refleksja i dzisiejsza praktyka skupia się na grzechu ciężkim, który jako właśnie takie kryterium zamyka drogę do przyjęcia Eucharystii¹⁹⁵.

Pismo Święte zawiera cztery opowiadania o ustanowieniu Eucharystii, które można podzielić na dwie grupy. Zbieżność tych opisów może świadczyć o jednym źródle wspólnej tradycji. Pierwszą grupą jest tzw. *Tradycja palestyńska*, zwana także

---

¹⁹² 1 Kor 11, 20-22.

¹⁹³ Por. G. Strzelczyk, *Sakrament Eucharystii...*, dz. cyt., s. 350.

¹⁹⁴ 1 Kor 11, 26-29.

¹⁹⁵ „Kto ma świadomość grzechu ciężkiego, nie powinien bez sakramentalnej spowiedzi odprawiać Mszy świętej ani przyjmować Komunii świętej, chyba że istnieje poważna racja i nie ma sposobności wypowiedzenia się. W takim jednak wypadku ma pamiętać o tym, że jest obowiązany wzbudzić akt żalu doskonałego, który zawiera w sobie zamiar wypowiedzenia się jak najszybciej” – KPK, kan. 916.

Piotrową, która zawiera opisy wg św. Marka¹⁹⁶ i św. Mateusza¹⁹⁷. Drugą nazywaną *hellenistyczną* lub *Pawłową*, tworzą teksty św. Łukasza¹⁹⁸ i Pierwszego Listu do Koryntian¹⁹⁹. Tak też, te cztery teksty są podstawą biblijną odnoszącą się do sakramentu Eucharystii. Przekazują słowa i gesty Chrystusa podczas Ostatniej Wieczerzy, którą spożywał wraz ze swoimi uczniami przed męką i śmiercią krzyżową²⁰⁰.

Należy pamiętać, że te cztery redakcje nie powstały w opozycji wobec siebie. Opis Matusza czerpie z opowiadania Marka, a Łukasz dodaje wzmiankę, której brak we wcześniejszych dwóch, o Passze, czerpiąc głównie od Pawła. Wskazany powyżej podział tradycji tekstów, w dwóch liniach, jest zasadny, gdyż grupy te różnią się w kilku punktach²⁰¹. Istotą tych opisów jest *ipsissima verba et facta Jesu*. Ewangelisti przekazywali opisy, zachowując słowa konsekracji, w odmiennych warunkach gmin chrześcijańskich, co powoduje mniej nieznaczące, niewykluczające się różnice. Mogły one także powstać przy tłumaczeniu z języka aramejskiego, którego używał Jezus,

---

¹⁹⁶ „A gdy jedli, wziął chleb, odmówił błogosławieństwo, połamał i dał im mówiąc: «Bierzcie, to jest Ciało moje». Potem wziął kielich i odmówiwszy dziękczynienie dał im, i pili z niego wszyscy. I rzekł do nich: «To jest moja Krew Przymierza, która za wielu będzie wylana. Zaprawdę, powiadam wam: Odtąd nie będę już pił z owocu winnego krzewu aż do owego dnia, kiedy pić go będę nowy w królestwie Bożym»” – Mk 14, 22-25.

¹⁹⁷ „A gdy oni jedli, Jezus wziął chleb i odmówiwszy błogosławieństwo, połamał i dał uczniom, mówiąc: «Bierzcie i jedzcie, to jest Ciało moje». Następnie wziął kielich i odmówiwszy dziękczynienie, dał im, mówiąc: «Pijcie z niego wszyscy, bo to jest moja Krew Przymierza, która za wielu będzie wylana na odpuszczenie grzechów. Lecz powiadam wam: Odtąd nie będę już pił z tego owocu winnego krzewu aż do owego dnia, kiedy pić go będę z wami nowy, w królestwie Ojca mego»” – Mt 26, 26-29.

¹⁹⁸ „Wtedy rzekł do nich: «Gorąco pragnąłem spożyć Paschę z wami, zanim będę cierpiał. Albowiem powiadam wam: Już jej spożywać nie będę, aż się spełni w królestwie Bożym». Potem wziął kielich i odmówiwszy dziękczynienie rzekł: «Weźcie go i podzielcie między siebie; albowiem powiadam wam: odtąd nie będę już pił z owocu winnego krzewu, aż przyjdzie królestwo Boże». Następnie wziął chleb, odmówiwszy dziękczynienie połamał go i podał mówiąc: «To jest Ciało moje, które za was będzie wydane: to czyńcie na moją pamiątkę!» Tak samo i kielich po wieczerzy, mówiąc: «Ten kielich to Nowe Przymierze we Krwi mojej, która za was będzie wylana” – Łk 22, 15-20.

¹⁹⁹ „Ja bowiem otrzymałem od Pana to, co wam przekazałem, że Pan Jezus tej nocy, kiedy został wydany, wziął chleb i dzięki uczyniwszy połamał i rzekł: «To jest Ciało moje za was wydane. Czyńcie to na moją pamiątkę». Podobnie, skończywszy wieczerzę, wziął kielich, mówiąc: «Ten kielich jest Nowym Przymierzem we Krwi mojej. Czyńcie to, ile razy pić będziecie, na moją pamiątkę»” – 1 Kor 11, 23-25.

²⁰⁰ Por. J. Kozyra, *Nowotestamentalna nauka o Eucharystii*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne”, t. XXII (1989), s. 226.

²⁰¹ Por. tamże, s. 227.

na grekę²⁰². Właściwie cztery teksty przekazują wydarzenia Uczty w bardzo prosty, zdawkowy sposób ograniczając się do tego co istotne. Eucharystia Nowego Testamentu, sprawowana przez pierwotne gminy chrześcijańskie, w swej istocie, nie potrzebowała nadbudowy tradycji żydowskiej, związanej z Paschą, z której oczywiście wyrosła²⁰³.

Czwarta Ewangelia nie przekazuje opisu ustanowienia Najświętszej Eucharystii²⁰⁴. Ewangelista w kontekście Uczty eucharystycznej osadza opowiadanie o umywaniu nóg²⁰⁵ i modlitwie Arcykapłańskiej Chrystusa²⁰⁶. Teologia cudów przygotowuje czytelnika na katechezę eucharystyczną. Niesamowity cud rozmnożenia chleba²⁰⁷ jest obrazem przyszłej Eucharystii. Służył wzmocnieniu wiary uczniów, aby byli zdolni przyjąć prawdę o Niej. Ewangelista dyskretnie wskazuje na ofiarniczy charakter Eucharystii, wskazując na związek Paschy Starego Testamentu i Jezusa Chrystusa. Kolejny cud kroczenia Jezusa po jeziorze²⁰⁸. Woda w Biblii utożsamiana jest ze złem. Chrystus tym samym jest Panem stworzenia. Fakt ten jest też aluzją do przejścia Izraelitów przez Morze Czerwone. Cuda mają za zadanie umocnienie wiary uczniów i są zapowiedzią Eucharystii.

Uważny badacz Czwartej Ewangelii, zorientuje się, że autor w kolejnych passusach wprost przywołuje słowa Jezusa o spożywaniu Ciała Chrystusa i piciu Jego Krwi. Fakt rozmnożenia chleba, staje się okazją do mówienia wprost już nie o pokarmie doczesnym, ale o chlebie z nieba²⁰⁹. Słuchający Jezusa niedowierzają i żądają kolejnych znaków²¹⁰, na co odpowiada On dość jednoznacznie – „jam jest chleb życia. Ojcowie wasi jedli mannę na pustyni i pomarli. To jest chleb, który z nieba zstępuje: kto

---

²⁰² Por. R. Pietkiewicz, *Biblijne przekazy o ustanowieniu Eucharystii: studium egzegetyczno-teologiczne*, „Wrocławski Przegląd Teologiczny”, 17/2 (2009), s. 80-81.

²⁰³ Por. G. de Virgilio, *Il messaggio dei vangeli sinottici*, Milano 2000, s. 34; M. Nobile, *Ecclesiologia biblica*, Bologna 1996, s. 22-35, 49-90; J. Kudasiewicz, *Ewangelie synoptyczne dzisiaj*, Ząbki 1999, s. 215-217.

²⁰⁴ Por. J. Sossalla, *Milczenie Ewangelii św. Jana o słowach ustanowienia Eucharystii świętej*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny”, r. XVI (1963), nr 5-6, s. 256-257.

²⁰⁵ Por. J 13, 1-17.

²⁰⁶ Por. J 17.

²⁰⁷ Por. J 6, 1-15.

²⁰⁸ Por. J 6, 16-21.

²⁰⁹ Por. J. Kudasiewicz, *Elementy eklezjalne w tekstach ustanowienia Eucharystii*, „Studia Theologica Varsaviensia”, (1980) 18/2, s. 35-37.

²¹⁰ Por. Z. Romaniuk, A. Jankowski, L. Stachowiak, *Komentarz praktyczny do Nowego Testamentu*, t. 1, Poznań-Kraków 1999, s. 461.

go spożywa, nie umrze. Ja jestem chlebem żywym, który zstąpił z nieba. Jeśli kto spożywa ten chleb, będzie żył na wieki. Chlebem, który Ja dam, jest moje ciało za życie świata». Sprzecjali się więc między sobą Żydzi mówiąc: «Jak On może nam dać swoje ciało do spożycia?»²¹¹. Te słowa budzą w słuchaczach zagubienie. Niektórzy odtrącają je, co sprawia, że wielu Żydów wzgardzi Jezusem. Zbawiciel podkreśla związek życia i spożywania Pokarmu Ciała i Krwi Chrystusa. „Jeżeli nie będziecie spożywali Ciała Syna Człowieczego i nie będziecie pili Krwi Jego, nie będziecie mieli życia w sobie. Kto spożywa moje Ciało i pije moją Krew, ma życie wieczne, a Ja go wskreszę w dniu ostatecznym. Ciało moje jest prawdziwym pokarmem, a Krew moja jest prawdziwym napojem. Kto spożywa moje Ciało i Krew moją pije, trwa we Mnie, a Ja w nim. Jak Mnie posłał żyjący Ojciec, a Ja żyję przez Ojca, tak i ten, kto Mnie spożywa, będzie żył przeze Mnie. To jest chleb, który z nieba zstąpił - nie jest on taki jak ten, który jedli wasi przodkowie, a poumierali. Kto spożywa ten chleb, będzie żył na wieki»²¹².

Powyższe teksty wskazują, że Czwarta Ewangelia bardziej skupia się na związku między spożywaniem Ciała i Krwi Chrystusa²¹³ z życiem wiecznym, niż czynią to synoptycy czy św. Paweł. Warto podkreślić, że Chrystus, nie łagodzi tonu wypowiedzi wobec zgorszenia, jakiego dokonują Jego słowa. Wypowiedzi o spożywaniu Ciała i Krwi nie są symboliczne, wręcz odwrotnie Jezus konfrontuje słuchacza z taką perspektywą²¹⁴.

Nowy Testament dla określenia ciała posługuje się dwoma greckimi słowami – *sarx* i *soma*. Pierwsze podkreśla aspekt biologiczny i materialny, oznacza mięso czy zwłoki. Drugi termin wyraża człowieka „w grzechu, poświęcającego się Chrystusowi i wkraczającego w życie chwalebne”²¹⁵. Posługiwanie się przez autorów natchnionych przy opisach ustanowienia Eucharystii, słowem *soma* podkreśla, że jest Ona żywym Ciałem Chrystusa i obecnością Chrystusa w Jego Ciele²¹⁶.

---

²¹¹ J 6, 48-52.

²¹² J 6, 53-58.

²¹³ Por. D. Adamczyk, *Chleb życia*, „Kieleckie Studia Teologiczne”, 5 (2006), s. 15-17.

²¹⁴ Por. G. Strzelczyk, *Sakrament Eucharystii...*, dz. cyt., s. 354; F. Gryglewicz, *Eucharystia. Podstawy biblijne*, w: R. Łukaszyk, L. Bieńkowski, F. Gryglewicz (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. IV, Lublin 1985, kol. 1240.

²¹⁵ D. Adamczyk, *Chleb życia...*, dz. cyt., s. 17.

²¹⁶ Por. E. Ozorowski, *Eucharystia w nauce i praktyce Kościoła katolickiego*, Poznań 1990, s. 227-228.

Eucharystia zatem została ustanowiona podczas uroczystej Wieczerzy Paschalnej. Od tego momentu Apostołowie i ich następcy, cały Kościół, sprawuje Eucharystię, która jest sakramentem jedności zapowiadająca Ucztę w niebie²¹⁷.

2.2. Obecność Chrystusa

Słowa ustanowienia Eucharystii, jak i mowy Jezusa dotyczące tego sakramentu, wskazują wprost, że obecność Pana w tym Najczciodszyznym znaku łaski, nie jest symboliczna. Od momentu wypowiedzenia słów konsekracji chleba i wina, czyli przeistoczenia²¹⁸, Chrystus jest obecny pod tymi postaciami. Przez wieki Kościół wypracował zwartą i jasną doktrynę dotyczącą tego zagadnienia. Znaczący wkład w rozumienie czym jest Eucharystia miał Sobór Trydencki. Orzekł, że obecność Jezusa Chrystusa w Eucharystii jest prawdziwa (*vere*), rzeczywista (*realiter*) i substancjalna (*substantialiter*) pod postaciami widzialnymi²¹⁹. Te trzy określenia zdefiniowały ostatecznie katolicką naukę o Eucharystii. Ojcowie soborowi wskazali, że obecność Chrystusa jest prawdziwa, co oznacza, że nie jest znakiem, albo fotografią, która jest tylko obrazem. Równocześnie wyklucza obecność fikcyjną czy pozorowaną. Sformułowanie to opiera się na biblijnej prawdzie, o której historyk, badacz biblii i kardynał Jean Daniélou pisał, że „oznacza [prawda – przyp. autora] trwałość, solidność czegoś, na czym można się oprzeć. Oznacza kolumnę, na której spoczywają gmach i oparcie, które matka daje dziecku spoczywającemu w jej ramionach”²²⁰. Rzeczywistość zaprzecza wyobrażeniu czy snu, a substancjalność mówi o obecności samego Chrystusa, który żył na ziemi i teraz króluje w niebie²²¹. W kontekście

---

²¹⁷ Por. W. Wermter, *Życie Eucharystią*, Częstochowa 1996, s. 58-61.

²¹⁸ Por. Sobór Trydencki, Sesja 13. *Dekret o Najświętszym Sakramencie Eucharystii*, 11.10.1551, w: A. Baron, H. Pietras, (red.), *Dokumenty Soborów Powszechnych*, t. IV/1, Kraków 2007, s. 449-451; KKK 1376; B. Glinkowski, *Sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego*, Poznań 2005, s. 51-52.

²¹⁹ Por. Sobór Trydencki, Sesja 13. *Dekret o Najświętszym Sakramencie...*, dz. cyt., s. 445; KKK 1373-1375; Á. García-Ibáñez, *L'Eucaristia, dono e mistero. Trattato storico-dogmatico sul mistero eucaristico*, Roma 2006, s. 290-294; W. Wąsik, *Nauka o Eucharystii...*, dz. cyt., s. 196.

²²⁰ J. Daniélou, *Bóg i my*, Kraków 1965, s. 70.

²²¹ Por. J. Grzywacz, *Sakramentologia*, Lublin 1965, s. 30; E. Ozorowski, *Eucharystia w nauce i praktyce...*, dz. cyt., s. 248; „Nie ma sprzeczności w tym, że nasz Zbawiciel zawsze zasiada w niebie po prawicy Ojca wedle naturalnego sposobu istnienia, i że sakramentalnie obecny jest dla nas w swojej substancji w różnych innych miejscach wedle sposobu istnienia, który – choć z trudem

omawianych wyżej fragmentów Pisma Świętego dotyczących ustanowienia przez Jezusa sakramentu Eucharystii, należy dodać do wspomnianych trzech aspektów obecności Chrystusa pod postaciami chleba i wina, jeszcze wymiar osobowy (*personaliter*). Jezus Chrystus kieruje wyraźne polecenie do Apostołów – „bierzcie i jedzcie, (...) pijcie z niego wszyscy”²²². Ukazuje się przez to osobowy wymiar Eucharystii, w której Bóg przychodzi do człowieka, który przyjmuje żywego Chrystusa budując z Nim relację. Bez tego wymiaru, słowa przeistoczenia i sam sens Eucharystii byłby pozbawiony sensowności²²³. Również Sobór Watykański II przypomniał doktrynę odnoszącą się do Najczcigodniejszego Sakramentu, potwierdzając wcześniejsze ustalenia²²⁴. Podobnie ujmuje to „Ogólne Wprowadzenie do Mszału rzymskiego” – „wyjąwszy sposób ofiarowania, jednym i tym samym jest ofiara krzyża i jej sakramentalne odnowienie we Mszy, którą podczas Ostatniej Wieczerzy Chrystus Pan ustanowi i jej sprawowanie zlecił Apostołom na swoją pamiątkę”²²⁵. Dlatego jest potrzeba szczególnej refleksji nad Stołem Chleba Pańskiego. W doktrynie Kościoła, w przeszłości, terażniejszości i przyszłości nie może zabraknąć nieustannego rozmyślenia i badania tego niezwykłego Daru eucharystycznego, ponieważ jest szczególnym aktem żywej wiary, przejawem kultu Chrystusa, który w Komunii eucharystycznej powierza się komuś w postaci jedzenia. Dlatego też musi być zachowana czujność i odpowiedzialność za cały kult eucharystyczny. Wymaga się od Pasterzy Kościoła, jak i wiernych świeckich, szczególnej wrażliwości w tym temacie, aby nie zatracić skarbu, jaki został dany przez Zbawiciela²²⁶. Niezmiernie ważne jest także, aby nie wypatrzeć nauki o Eucharystii w kontekście bliższym,

---

możemy wyrazić w słowach – możliwy jest dla Boga, a myślą oświeconą przez wiarę możemy go pojąć i mamy obowiązek mocno weń wierzyć” – Sobór Trydencki, Sesja 13. *Dekret o Najświętszym Sakramencie...*, dz. cyt., s. 447.

²²² Mt 26, 26-27.

²²³ Por. E. Ozorowski, *Eucharystia w nauce...*, dz. cyt., s. 250.

²²⁴ „Nasz Zbawiciel podczas Ostatniej Wieczerzy, tej nocy, kiedy został wydany, ustanowił eucharystyczną Ofiarę swojego Ciała i Krwi, aby w niej na całe wieki, aż do swego przyjścia, utrwalił ofiarę krzyża i tak powierzył Kościołowi, umiłowanej Oblubienicy, pamiątkę swej męki i zmartwychwstania, sakrament miłosierdzia, znak jedności, więź miłości, ucztę paschalną, podczas której przyjmujemy Chrystusa, duszę napełniamy łaską i otrzymujemy zadatek przyszłej chwały” – KL 47.

²²⁵ OWMR 2.

²²⁶ Por. Jan Paweł II, List apostolski *Dominicae cenae*. O tajemnicy i kulcie Eucharystii, 24.02.1980, Wrocław 1999, nr 11; Á. García-Ibáñez, *L'Eucaristia...*, dz. cyt., s. 536-537; R. Laurentin, *Che cos'è l'eucaristia?*, Brescia 1982, s. 8-9.

dotyczącym sedna tego zagadnienia, jak i dalszym, które może dotyczyć nauczania i przygotowania do przeżywania tej Tajemnicy Wiary. Nie bez znaczenia pozostaje w tej optyce pytanie o spowiedź sakramentalną, która przecież nie jest aktem psychologicznym, ale wiary i ma otworzyć wiernego na łaskę płynącą ze spotkania z Chrystusem w Najświętszej Ofierze²²⁷. Refleksja ta ściśle łączy się z niniejszymi rozważaniami, choć nie dotyczy przepisów karnych. Jasna i prawdziwa nauka o sakramencie Eucharystii, domaga się także przestrzegania sakramentalnej spowiedzi świętej, jak również nauczania i poszerzania wiedzy o tych sakramentach. Ochrona Eucharystii dotyczy także tego dalszego obszaru przygotowania i czuwania nad zdrową pobożnością. Szczególnie dzisiaj, kiedy dokonuje się rozluźnianie doktryny eucharystycznej, a wśród pasterzy Kościoła, dokonuje się rozdźwięk w nauczaniu, który wprowadza zamęt u wiernych. Pełzający ateizm osłabia wiarę o Najświętszej Eucharystii, a tym samym w prawdziwą, rzeczywistą i substancjalną obecność Chrystusa pod postaciami chleba i wina. Dlatego brzmią dziś mocniej słowa św. Pawła, które skierował do Koryntian, aby nie mieli nic wspólnego z niewierzącymi²²⁸.

Kościół od starożytności twierdził również, że obecność Chrystusa pod postaciami chleba i wina jest trwała, a nie tylko pozorna czy chwilowa i trwa tak długo dopóki nie ulegną zniszczeniu czy zepsuciu postaci chleba i wina²²⁹. Sobór Trydencki odrzuciła tezę, że „po konsekracji w przedziwnym sakramencie Eucharystii nie ma ciała i krwi naszego Pana Jezusa Chrystusa, ale tylko w użyciu, gdy jest przyjmowany, nie wcześniej ani później, i że prawdziwe ciało Pańskie nie pozostaje w hostiach, czyli konsekrowanych cząstkach, które przechowuje się lub pozostawia po Komunii”²³⁰. Dlatego też „eucharystyczna obecność Chrystusa zaczyna się w chwili konsekracji i trwa, dopóki trwają postacie eucharystyczne. Cały Chrystus jest obecny w każdej

---

²²⁷ Por. KKK 1385.

²²⁸ „Nie wprzegajcie się z niewierzącymi w jedno jarzmo. Cóż bowiem na wspólnego sprawiedliwość z niesprawiedliwością? Albo cóż ma wspólnego światło z ciemnością? Albo jakaż jest wspólnota Chrystusa z Blikiem lub wierzącego z niewiernym? Co wreszcie łączy świątynię Boga z bożkami? Bo my jesteśmy świątynią Boga żywego - według tego, co mówi Bóg: Zamieszkać z nimi i będę chodził wśród nich, i będę ich Bogiem, a oni będą moim ludem. Przeto wyjdźcie spośród nich i odłączcie się od nich, mówi Pan, i nie tykajcie tego, co nieczyste, a Ja was przyjmę i będę wam Ojcem, a wy będziecie moimi synami i córkami - mówi Pan wszechmogący” – 2 Kor, 6, 14-18.

²²⁹ Por. E. Ozorowski, *Eucharystia w nauce...*, dz. cyt., s. 251.

²³⁰ Sobór Trydencki, Sesja 13. *Dekret o Najświętszym Sakramencie...*, dz. cyt., s. 457.

z tych postaci i cały w każdej ich części, a więc łamanie chleba nie dzieli Chrystusa”²³¹.

2.3. Znaczenie i wartość Najświętszej Eucharystii

Przytoczone wcześniej kodeksowe definicje sakramentu Eucharystii, wskazują na cztery aspekty, które czerpiąc z nauczania ostatniego Soboru, krótko i zwięźle przedstawią znaczenie i wartość Najświętszej Ofiary uznając ją za pamiątkę śmierci i zmartwychwstania Pana, ofiarę krzyża, szczyt i źródło życia chrześcijańskiego i sakrament jedności²³². Przepięstwa przeciw Eucharystii sę więc kwestionowaniem tych właśnie określeń i rozbijaniem jedności Kościoła²³³. Przepięstwa, które godzą w Najświętszą Ofiarę zostaną omówione w ostatnich rozdziałach niniejszej pracy. Wskazane również będą przepisy, które mają Ję chronić i zabezpieczać.

2.3.1. Pamiątka śmierci i zmartwychwstania Pana

Święty Łukasz w swoim opisie ustanowienia Eucharystii wskazuje, że Jezus „gdy nadeszła pora, zajął miejsce u stołu i Apostołowie z Nim. Wtedy rzekł do nich: «Goręco pragnęłam spożyć Paschę z wami, zanim będę cierpiał. Albowiem powiadam wam: Już jej spożywać nie będę, aż się spełni w królestwie Bożym». Potem wziął kielich i odmówiwszy dziękczynienie rzekł: «Weźcie go i podzielcie między siebie; albowiem powiadam wam: odtąd nie będę już pił z owocu winnego krzewu, aż przyjdzie królestwo Boże». Następnie wziął chleb, odmówiwszy dziękczynienie połamał go i podał mówiąc: «To jest Ciało moje, które za was będzie wydane: to czyńcie na moją pamiątkę!» Tak samo i kielich po wieczerzy, mówiąc: «Ten kielich to Nowe Przymierze we Krwi mojej, która za was będzie wylana”²³⁴.

---

²³¹ KKK 1377.

²³² Por. KPK, kan. 897; Á. Marzoa, *Najświętsza Eucharystia. Komentarz do kan. 897*, w: P. Majer (red.), *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, Kraków 2011, s. 680.

²³³ Por. KPK, kan. 1364-1369.

²³⁴ Łk 22, 14-19.

Podczas Ostatniej Wieczerzy polecił Apostołom i ich następcom, polecił czynić to samo, co On czynił. Mówił to wprost – „to czyńcie na moją pamiątkę”. Jak powinno się je rozumieć? Polecenie czynienia „pamiątki” (*anamnesis*) nie polega na wspomnianiu, czy celebracji historii. „Chrześcijanie od początku celebrują Eucharystię, a jej forma w swej istocie nie zmieniła się w ciągu wieków i w rozmaitych liturgiach. Wynika to z tego, że jest dla nas wiążące polecenie Pana, który w wigilię swojej męki powiedział: „Czyńcie to na moją pamiątkę!” (1 Kor 11, 24-25)”²³⁵. Anamneza jest aktualizacją, uobecnieniem w teraźniejszości zbawczych wydarzeń życia Jezusa Chrystusa, które miały miejsce w przeszłości, ale jednocześnie wskazuje na przyszłość eschatologiczną²³⁶.

W Nowym Testamencie słowo „pamiątka” nabiera nowego znaczenia. Kiedy więc Kościół celebruje Mszę Świętą wspomina Paschę Chrystusa, przywołując i uobecniając to wydarzenie. Syntetycznie ujmują to zapisy Katechizmu Kościoła Katolickiego – „wypełniamy to polecenie, celebrując *pamiątkę Jego ofiary*. *Ofiarujemy* w niej *Ojcu* to, co On sam nam dał: dary Jego stworzenia, chleb i wino, które mocą Ducha Świętego i słów Chrystusa stają się Jego Ciałem i Krwią. W ten sposób Chrystus *uobecnia się* rzeczywiście, chociaż w sposób tajemniczy”²³⁷. Taki stan rzeczy trwać będzie do momentu ponownego przyjścia Chrystusa²³⁸.

2.3.2. Ofiara krzyża

Msza Święta nie jest ponowną Ofiarą Krzyża, ale jest tą samą Ofiarą, która uobecnia zbawczy akt Chrystusa. Aktualizacja zbawczego dzieła dotyczy męki, śmierci i zmartwychwstania Zbawiciela, na ołtarzu przez posługę kapłana, który działa *in persona Christi*²³⁹. Ofiara Chrystusa była dobrowolna, ekspiacyjna i błagalna. Jezus

---

²³⁵ KKK 1356.

²³⁶ Por. S. Kowalczyk, *Anamneza*, w: F. Gryglewicz, R. Łukaszyk, Z. Sułkowski (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. I, Lublin 1985, kol. 510; P. R. Gryziec, *Formuła konsekracji eucharystycznej – zapowiedź czy anamneza*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny”, r. LIX (2006), nr 4, s. 267.

²³⁷ KKK 1357.

²³⁸ Por. R. Pietkiewicz, *Biblijne przekazy o ustanowieniu Eucharystii...*, dz. cyt., s. 88-89.

²³⁹ Por. M. Pastuszko, *Najświętsza Eucharystia według...*, dz. cyt., s. 16-17; G. Strzelczyk, *Sakrament Eucharystii...*, dz. cyt., s. 373-374.

składa swoje życie umierając za ludzkość, co wskazało jednoznacznie, że jest Mesjaszem i Zbawicielem. Kościół potępiając błędy apolinaryzmu, nestorianizmu i monofizytyzmu, wskazał, że Chrystus cierpiał nie moralnie, ale egzystencjalnie²⁴⁰. Już w roku 451, Sobór Chalcedoński, orzekł, że należy „wyznawać naszego Pana Jezusa Chrystusa jako jednego i tego samego Syna; ten sam jest doskonały w Bóstwie i ten sam doskonały w człowieczeństwie; ten sam jest prawdziwie Bogiem i prawdziwie człowiekiem. Jeden i ten sam jest Chrystus, jednorodzony Syn i Pan w dwóch naturach bez zmieszania, niezmienny, nie podzielony i jest poznawany jako niepodzielny”²⁴¹.

Historiozbawcza ofiara Chrystusa na krzyżu rozciąga się na całe dzieje ludzkości. W odróżnieniu od starotestamentalnych ofiar²⁴², które były figurami i zapowiedziami ofiara krzyżowa jest centrum zbawienia. Chrystus jest prawdziwym „barankiem paschalnym”, którego krew uratowała przed śmiercią. Eucharystia – Msza Święta jest uobecnieniem tego właśnie wydarzenia niepowtarzalnej, jednorazowej ofiary krzyżowej Jezusa Chrystusa²⁴³. „Śmierć Chrystusa na krzyżu i sprawowanie Eucharystii są co do istoty jedna i ta samą ofiarą. Ofiara krzyżowa i Ofiara eucharystyczna różnią się tylko przypadłościowo tj. przez składniki nieistotne”²⁴⁴.

W świetle powyższych rozważań, podkreślić należy, że Chrystus jako jedyny, wiekuisty, doskonały i absolutny Kapłan, dokonuje dzieła Mszy Świętej. Kapłan sprawujący Eucharystię jest zależny od Chrystusa²⁴⁵.

---

²⁴⁰ Por. E. Ozorowski, *Eucharystia w nauce...*, dz. cyt., s. 254.

²⁴¹ Sobór Chalcedoński, *Dwie natury w Chrystusie*, w: I. Bokwa (red.), *Breviarium fidei. Wybór doktrynalnych wypowiedzi Kościoła*, Poznań 2007, nr 89, s. 73-74.

²⁴² Por. Rdz 4, 2-7; 14, 17-20; 22, 1-18.

²⁴³ Por. S. Cichy, *Teologia Eucharystii...*, dz. cyt., s. 69; E. Ozorowski, *Nauka Soboru Trydenckiego o Eucharystii*, „*Studia Theologica Varsaviensia*”, (1988) 26/2, s. 18-19; H. Langkammer, *Ekspiacyjna śmierć Jezusa w najstarszych formułach wiary*, „*Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne*”, t. IX (1976), s. 22-23.

²⁴⁴ K. Hoła, *Sakramenty w aspektach dziejzbawczych. Eucharystia*, cz. 2, Kraków 1986, s. 65.

²⁴⁵ „Przeto widoczne i zewnętrzne kapłaństwo Jezusa Chrystusa jest przekazywane w Kościele nie w sposób powszechny, ogólny i wiernym wspólny, ale tylko wybranym jednostkom. Kapłaństwo rodzi się duchowo z jednego z siedmiu Sakramentów, który nie tylko udziela łaski odpowiedniej dla szczególnych warunków i obowiązków tego życia, ale również wyciska niezatarte znamię, które upodabnia sługi ołtarza do Chrystusa Kapłana i uzdalnia ich do spełniania prawowitych czynności kultu, które wiernych wiodą do świętości, a Bogu oddają należną cześć według przepisów przez Niego ustanowionych” – Pius XII, Encyklika o Liturgii *Mediator...*, dz. cyt. s. 27; por. W. Granat, *Dogmatyka...*, dz. cyt., s. 383-384; J. Grzywacz, *Sakramentologia...*, dz. cyt., s. 40-46.

Pismo Święte podaje, że skutkami ofiary krzyżowej Chrystusa jest m.in.: zbawienie; pojednanie; usprawiedliwienie czy odkupienie. Są one rzeczywiste, gdyż tyczą człowieka i powszechne, ponieważ obejmują całą ludzkość²⁴⁶. Eucharystia więc „utrwała w pamięci przeszłe już fakty zbawcze: śmierci i zmartwychwstania Chrystusa, obecnie darzy życiodajną łaską, (...) wreszcie jako znak eschatologicznego wypełnienia antycypuje ściśle eschatologiczną, a więc dla nas przyszłą ucztę mesjańską nieba”²⁴⁷.

2.3.3. Szczyt i źródło życia chrześcijańskiego

Określenie Eucharystii, jako szczytu i źródła życia chrześcijańskiego²⁴⁸, ma głębokie podstawy i wskazuje, że to właśnie przez ten sakrament spływa łaska w sposób szczególny. Dokonuje się w niej nie tylko uwielbienie Pana Boga, ale również wierny uświęca się, wzrasta duchowo, gdyż jest prowadzony przez żywego Chrystusa²⁴⁹. Również „Dekret o posłudze i życiu prezbiterów” Soboru Watykańskiego II, zawiera cenne wskazania dotyczące Ofiary Eucharystycznej. Właśnie w niej skupia się duchowe dobro Kościoła²⁵⁰. Eucharystia jest życiem z Bogiem, uświęceniem codzienności i przygotowaniem do życia wiecznego²⁵¹. Pokarm ten jest lekarstwem, jaki przyjmuje człowiek, aby miał on siłę do odparcia zła, jak i leczenia ran, które przez nie zostało zadane²⁵². Zatem, jak osoba Chrystusa i Jego dzieło zbawcze stoi w centrum historii odkupienia, tak Eucharystia stoi w centrum życia chrześcijańskiego, której podporządkowane są wszystkie inne sakramenty i do niej zmierzają. Wszystkie aktywności apostołskie nie mogą obyć się bez niej. Istotowo bowiem są związane z tym źródłem łaski. Eucharystia jest też punktem wyjścia całej ewangelicznej działalności

---

²⁴⁶ Por. Rz 5, 6-10; J 16, 13; E. Ozorowski, *Eucharystia w nauce...*, dz. cyt., s. 257-259.

²⁴⁷ A. Jankowski, *Eucharystia jako „nasza Pascha” (1 Kor 5, 7) w teologii biblijnej Nowego Testamentu*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny”, r. XXVIII (1975), nr 3, s. 98.

²⁴⁸ Por. KPK, kan. 897.

²⁴⁹ Por. KL 10.

²⁵⁰ Por. DP 5.

²⁵¹ Por. KKK 1326.

²⁵² Por. J. Augustyn, *Życie i Eucharystia*, Kraków 1993, s. 80-82.

Kościół²⁵³. Takie powiązanie wskazał również papież Jan Paweł II w swojej pierwszej Encyklice *Redemptor hominis*²⁵⁴. Pokarm eucharystyczny, który przyjmuje wierny Kościoła otrzymuje od Chrystusa Jego życie. Dochodzi do przeobóstwienia człowieczeństwa²⁵⁵

Eucharystia należy do trzech sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego. Obok chrztu i bierzmowania, jest ona niezbędna, aby wprowadzać wiernego w życie sakramentalne²⁵⁶.

2.3.4. Sakrament jedności

Chrystus Pan pragnął jedności swoich wyznawców. On sam chciał, aby uczniowie byli zjednoczeni. Podczas Ostatniej Wieczerzy z wielką żarliwością prosi Ojca, aby zachował ich w wyznawaniu jednego Imienia. Modlił się, nie tylko za Apostołów, ale za cały Kościół – „nie tylko za nimi proszę, ale i za tymi, którzy dzięki ich słowu będą wierzyć we Mnie; aby wszyscy stanowili jedno, jak Ty, Ojcze, we Mnie, a Ja w Tobie, aby i oni stanowili w Nas jedno, aby świat uwierzył, żeś Ty Mnie posłał. I także chwałę, którą Mi dałeś, przekazałem im, aby stanowili jedno, tak jak My jedno stanowimy. Ja w nich, a Ty we Mnie! Oby się tak zespolili w jedno, aby świat poznał, żeś Ty Mnie posłał i żeś Ty ich umiłował tak, jak Mnie umiłowałeś”²⁵⁷. To wskazanie, prośba i modlitwa zarazem, jest częścią składową Eucharystii. Zakłada ona bowiem jedność uczniów. Ustanowienie Eucharystii – ofiary Ciała i Krwi Chrystusa – Kościół pierwotny odczytuje jako sakramentu jedności. Wymiar ten jest niezwykle ważny, co przejawia się w nauczaniu chociażby św. Pawła,

---

²⁵³ Por. KKK 1324; Á. García-Ibáñez, *L'Eucaristia...*, dz. cyt., s. 659-660; A. Grün, *Sakramenty*, Kraków 2008, s. 138-140; T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Lud Boży...*, dz. cyt., s. 338-339.

²⁵⁴ Por. Jan Paweł II, Encyklika *Redemptor hominis*, 04.03.1979, w: *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 2002, nr 20, s. 62-68.

²⁵⁵ Por. J. Lewandowski, *Eucharystia. Dar i Ofiara*, Ząbki 1997, s. 64.

²⁵⁶ „Eucharystia, wśród wszystkich sakramentów jest tym właśnie sakramentem, który prowadzi do pełni jego inicjacji chrześcijańskiej (...). W ten sposób kult eucharystyczny jest ośrodkiem i celem całego życia sakramentalnego. Odzywają się w nim zawsze najgłębszym echem sakramenty chrześcijańskiego wtajemniczenia: Chrzest i Bierzmowanie” – Jan Paweł II, List apostolski *Dominicae cenae...*, dz. cyt., nr 7.

²⁵⁷ J 17, 20-23.

który do wspólnoty w Koryncie pisze: „ponieważ jeden jest chleb, przeto my, liczni, tworzymy jedno Ciało. Wszyscy bowiem bierzemy z tego samego chleba”²⁵⁸.

Wczesnochrześcijański traktat *Didaché*, także wskazuje na jedność Eucharystii – „jak ten chleb łamany, rozrzucony po górach, został w jedno zebrany, tak niech Kościół Twój aż po najdalsze krańce ziemi zbierze się w jednym królestwie Twoim. Bo Twoja jest chwała i moc przez Jezusa Chrystusa na wieki!”²⁵⁹.

Kościół od zawsze wierzył i wyznawał, że za każdym razem kiedy sprawowana jest Ofiara Chrystusa, uaktualnia się wydarzenie paschalne, jako dzieło odkupienia człowieka. Wraz z ofiarowaniem chleba i wina, reprezentowana jest jedność wiernych w zjednoczeniu z ciałem Chrystusa²⁶⁰.

Najświętsza Ofiara buduje wspólnotę, komunię, która przejawia się w *communio cum Deo* i *communio cum hominibus*. Te dwa wymiary nie mogą istnieć bez siebie, ponieważ miłość Boga do człowieka buduje miłość między sobą, a miłość człowieka do Boga weryfikuje się w miłości między ludźmi²⁶¹.

Podczas sprawowania Mszy Świętej, biskup bądź prezbiter, wypowiada słowa, które są wyrazem pragnienia jedności, która jest nieodłącznym elementem celebracji eucharystycznej. W *II modlitwie eucharystycznej*, celebrans wypowiada słowa, które są potwierdzeniem tej nauki – „pokornie błagamy, aby Duch Święty zjednoczył nas wszystkich przyjmujących Ciało i Krew Chrystusa”²⁶².

Doktrynalnie, Kościół często wskazuje, że Chrystus podczas Ostatniej Wieczerzy, ustanawiając Ofiarę eucharystyczną, wskazuje, że to wydarzenie to sakrament pobożności, znak jedności i miłości. Dzieło to dokonuje się przez z Chrystusem, w Chrystusie, a Duch Święty obdarza wszelkimi darami i łaską²⁶³.

---

²⁵⁸ Por. 1 Kor 10, 17.

²⁵⁹ *Didaché* 9, (4), w: Sz. Pieszczoł, *Patrologia...*, dz. cyt., s. 8.

²⁶⁰ Por. Á. García-Ibáñez, *L'Eucaristia...*, dz. cyt., s. 655.

²⁶¹ „My miłujemy Boga, ponieważ Bóg sam pierwszy nas umiłował. Jeśliby ktoś mówił: «Miłuję Boga», a brata swego nienawidził, jest kłamcą, albowiem kto nie miłuje brata swego, którego widzi, nie może miłować Boga, którego nie widzi. Takie zaś mamy od Niego przykazanie, aby ten, kto miłuje Boga, miłował też i brata swego” – 1 J 4, 19-21.

²⁶² *Druga modlitwa eucharystyczna*, w: *Mszał rzymski dla diecezji polskich*, Poznań 2010, s. 312*-319*.

²⁶³ Por. E. Szczot, *Prawo wiernego do Eucharystii według Kodeksu Prawa Kanonicznego 1983 roku*, Lublin 2000, s. 40-43.

Jednocząca funkcja Eucharystii ukazuje się w każdej, nawet najmniejszej wspólnocie Kościoła, na każdym kontynencie, kiedy zgodnie z prawem i w jedności z papieżem, pod przewodnictwem biskupa bądź prezbitera, celebrowane są Święte Mistéria. Jest to również znak jedności Mistycznego Ciała Chrystusa, ukazujący jeden, święty, katolicki i apostołski Kościół²⁶⁴.

2.4. Nauczanie papieży XXI wieku o Eucharystii

Niewątpliwie w czasie pontyfikatu papieża Jana Pawła II, który trwał od 16 października 1978 r. do 2 kwietnia 2005 r., doszło nie tyle do zmiany doktryny dotyczącej sakramentu Eucharystii, ale do jej pogłębienia. Podczas tego okresu doszło przecież do promulgowania obowiązującego Kodeksu Prawa Kanonicznego, wydania wielu listów apostolskich, encyklik, czy przedłożenia nowego Katechizmu Kościoła Katolickiego. Papież wiele razy wypowiadał się na temat Najświętszej Ofiary, a jego osobista pobożność świadczyła, że Eucharystia to podstawa życia Kościoła rzymskokatolickiego.

W pierwszych latach pontyfikatu, Jan Paweł II opublikował List apostolski *Dominicae cенаe* (24 lutego 1980 roku). W tym traktacie eucharystycznym wnikliwie wyłożył naukę dotyczącą sakramentu Eucharystii, która jest misterium wspólnoty Kościoła. Uwrażliwiał szczególnie pasterzy Kościoła i zachęcał do czuwania nad największym skarbem, jaki wspólnota wierzących posiada. „Jak wskazuje świadectwo od pierwszych wieków, chodzi także o wyraz czci dla samego Chrystusa, który w Komunii eucharystycznej zawiera siebie każdemu z nas, naszemu sercu, naszemu sumieniu, naszym wargom i ustom: jako pokarm. I dlatego też w związku z tą sprawą szczególnie potrzebna jest owa ewangeliczna czujność – czuwanie zarówno ze strony odpowiedzialnych za cały kult eucharystyczny Pasterzy, jak też ze strony całego Ludu Bożego, którego *zmysł wiary* właśnie tutaj musi być bardzo wrażliwy i wyostrzony”²⁶⁵.

---

²⁶⁴ Por. W. Kasper, *Sacramento dell'unità. Eucaristia e Chiesa*, Brescia 2004, s. 149-150; S. Cichy, *Teologia Eucharystii...*, dz. cyt., s. 91-93; Á. García-Ibáñez, *L'Eucaristia...*, dz. cyt., s. 480-481.

²⁶⁵ Jan Paweł II, List apostolski *Dominicae cенаe...*, dz. cyt., nr 11.

W kontekście niniejszej rozprawy interesujące jest podkreślenie przez papieża, że duchowni powinni czuwać nad godnym zachowaniem wobec Eucharystii. Przywołuje m.in. problem godnego przyjmowania komunii świętej. Szafarz zwyczajny komunii świętej winien czuwać, czy nie dochodzi do świętokradztwa, a więc także do przestępstwa. „Nie należy jednakże zapominać o podstawowym urządzeniu Kapłanów, którzy w czasie święceń zostali konsekrowani, aby reprezentowali Chrystusa Kapłana: dlatego też ich ręce, tak jak ich słowa i ich wola, stały się bezpośrednim narzędziem Chrystusa. Właśnie dlatego, tzn. jako szafarze Eucharystii, oni mają główną i całkowitą odpowiedzialność za Święte Postacie: ofiarują te Święte Postacie uczestnikom zgromadzenia, którzy pragną je przyjąć”²⁶⁶.

Dzięki Magisterium Kościoła, zaznacza papież, wspólnota chrześcijańska odkryła bardziej świadome i owocne uczestnictwo we Mszy Świętej. Niewątpliwie stała się ponownie centrum życia wiernych i źródłem świętości, jak zaznaczył Jan Paweł II w swojej Encyklice *Ecclesia de Eucharistia* (17 kwietnia 2003 roku)²⁶⁷. Autor przestrzegał również przed tolerowaniem dwuznaczności i umniejszania daru Eucharystii w kontekście ekumenicznym²⁶⁸. Ta nauka znalazła także odbicie w konkretnych zapisach karnych Kościoła katolickiego, które mają zapobiec przestępstwom związanych z takim postępowaniem, co zostanie ukazane w następnych rozdziałach.

W aspekcie wcześniejszej doktryny o Eucharystii, papież wskazuje, że jest ona najważniejszym z sakramentów, który prowadzi ku życiu wiecznemu. „Kościół otrzymał Eucharystię od Chrystusa, swojego Pana, nie jako jeden z wielu cennych darów, ale jako *dar największy*, ponieważ jest to dar z samego siebie, z własnej osoby

---

²⁶⁶ Tamże.

²⁶⁷ Por. tenże, Encyklika *Ecclesia de Eucharistia*..., dz. cyt., nr 10, s. 1208.

²⁶⁸ „Do tego dochodzą też tu i ówdzie, w różnych środowiskach kościelnych, nadużycia powodujące zaciemnianie prawidłowej wiary i nauczania katolickiego odnośnie do tego przedziwnego Sakramentu. Czasami spotyka się bardzo ograniczone rozumienie tajemnicy Eucharystii. Ogołocona z jej wymiaru ofiarniczego, jest przeżywana w sposób nie wykraczający poza sens i znaczenie zwykłego braterskiego spotkania. Poza tym niekiedy bywa zapoznana potrzeba posługi kapłańskiej, opierającej się na sukcesji apostoelskiej, a sakramentalność Eucharystii zostaje zredukowana jedynie do skuteczności jej głoszenia. Stąd też, tu i ówdzie, pojawiają się inicjatywy ekumeniczne, które, choć nie pozbawione dobrych intencji, stosują praktyki eucharystyczne niezgodne z dyscypliną, w jakiej Kościół wyraża swoją wiarę. Jak więc w obliczu takich faktów nie wyrazić głębokiego bólu? Eucharystia jest zbyt wielkim darem, ażeby można było tolerować dwuznaczności i umniejszenia” – tamże.

w jej świętym człowieczeństwie, jak też dar Jego dzieła zbawienia. Nie pozostaje ono ograniczone do przeszłości, skoro «to, kim Chrystus jest, to, co uczynił i co wycierpiał dla wszystkich ludzi, uczestniczy w wieczności Bożej, przekracza wszelkie czasy i jest w nich stale obecne...»²⁶⁹.

Jan Paweł II nazywa Eucharystię nieocenionym skarbem. Niezmiernie ważny jest kult, który rozciąga się poza moment celebracji eucharystycznej. Wierny może kontemplować Chrystusa, poprzez adorację Najświętszego Sakramentu. Zdaniem papieża należy zadbać, aby wystawienie postaci eucharystycznych, pogłębiała miłość do Jezusa, jak również wydoskonalało modlitwę chrześcijańską, jako przejaw zaufania i miłości ucznia²⁷⁰.

Przywołując nauczanie Soboru Watykańskiego II, papież zaznacza, że istnieje strukturalny związek między Ofiarą eucharystyczną, a budowaniem i wzrastaniem Kościoła. Chrystus poprzez ofiarę krzyża, złożył w ręce apostołów dar, który buduje tożsamość Ludu Nowego Przymierza, a owocem Eucharystii jest jedność Kościoła²⁷¹. „Eucharystia buduje Kościół, a Kościół sprawuje Eucharystię, to w konsekwencji zachodzi pomiędzy nimi bardzo ścisły związek. Jest to prawda, która pozwala nam zastosować do tajemnicy Eucharystii słowa o Kościele wypowiedane w Symbolu nicejsko-konstantynopolitańskim: «jeden, święty, powszechny i apostołski». Jedna i powszechna jest także Eucharystia. Jest ona również święta, co więcej, jest Najświętszym Sakramentem. Lecz przede wszystkim pragnę zwrócić uwagę na jej apostołski charakter»²⁷².

Analizując zapisy encykliki, zauważyć należy u papieża, niezwykle wrażliwość, która ma być przelewana na innych duchownych i cały Kościół, która dotyczy należytego dbania i zachowywania wszystkich norm liturgicznych i prawnych

---

²⁶⁹ Tamże, nr 11, s. 1209; por. KKK 1085.

²⁷⁰ Por. Jan Paweł II, Encyklika *Ecclesia de Eucharistia...*, dz. cyt., nr 25, s. 1222-1223; KPK, kan. 941-943; D. Adamczyk, *Chleb życia...*, dz. cyt., s. 23-24; J. Krajczyński, *Kapłańska cześć dla Eucharystii*, PK 51 (2008) nr 3-4, s. 241-246; C. Giraud, *Stupore eucaristico. Per una mistagogia della messa alla luce dell'enciclica Ecclesia de Eucharistia*, Città del Vaticano 2004, s. 39.

²⁷¹ Por. KK 3; Jan Paweł II, Encyklika *Ecclesia de Eucharistia...*, dz. cyt., nr 21, s. 1219-1220; Á. García-Ibáñez, *L'Eucaristia...*, dz. cyt., s. 653-655; G. de Rosa, *Li amò sino alla fine. Teologia e spiritualità dell'eucaristia*, Roma 2004, s. 140.

²⁷² Jan Paweł II, Encyklika *Ecclesia de Eucharistia...*, dz. cyt., nr 26, s. 1224.

dotyczących Najświętszego Sakramentu. Ma on świadomość, że bez Eucharystii nie ma wspólnoty Kościoła²⁷³.

Pod koniec swojego pontyfikatu papież opublikował List apostolski *Mane nobiscum Domine* (7 października 2004 roku), na ogłoszony Rok Eucharystii. Pragnieniem Jana Pawła II, przez ustanowienie specjalnego czasu, który miał ożywić wiarę wspólnoty Kościoła w Najświętszą Ofiarę²⁷⁴.

Kolejnym papieżem, który niewątpliwie zanurzony był w pobożności eucharystycznej był Benedykt XVI, którego pontyfikat trwał od 19 kwietnia 2005 roku do 28 lutego 2013 roku. Pozostawił on niezwykle nauczanie doktrynalne i przepisy prawne odnoszące się do sakramentu Eucharystii. Już jako biskup i kardynał publikował wiele dzieł, które odnosiły się do tematyki eucharystycznej. Słynne rozważania zawarte w książce „Duch liturgii”, pogłębiały rozumienie czym jest liturgia Kościoła²⁷⁵.

Papież Benedykt XVI, zwracał uwagę na precyzję pojęć i myśli. Wśród wielu dzieł na szczególne uznanie zasługuje Adhortacja apostolska *Sacramentum caritatis* (22 lutego 2007 roku), która zawiera wiele wątków, odnoszących się do normy prawnej zawartej w kan. 897 Kodeksu Prawa Kanonicznego. Przenikliwe dzieło papieża pogłębia rozumienie Najświętszego Sakramentu, a Eucharystia jest tajemnicą wiary, która została powierzona Kościołowi „dzięki, której odradza się ciągle na nowo”²⁷⁶. Jak

---

²⁷³ „Czuję się zatem w obowiązku skierować gorący apel, ażeby podczas sprawowania Ofiary eucharystycznej normy liturgiczne były zachowywane z wielką wiernością. Są one konkretnym wyrazem autentycznej eklezjalności Eucharystii; takie jest ich najgłębsze znaczenie. Liturgia nie jest nigdy prywatną własnością kogokolwiek, ani celebrysa, ani wspólnoty, w której jest sprawowana tajemnica. Apostoł Paweł był zmuszony skierować naglące słowa do wspólnoty w Koryncie z powodu poważnych uchybień w celebracji eucharystycznej, którą sprawowali podzieleni (*skismata*), tworząc różne frakcje (*airéseis*) (por. *1Kor* 11, 17-34). Również w naszych czasach posłuszeństwo normom liturgicznym powinno być na nowo odkryte i docenione jako odbicie i świadectwo Kościoła jednego i powszechnego, uobeczonego w każdej celebracji Eucharystii. Kapłan, który wiernie sprawuje Mszę św. według norm liturgicznych, oraz wspólnota, która się do nich dostosowuje, ukazują w sposób dyskretny, lecz wymowny swą miłość do Kościoła. Dla wzmocnienia tego głębokiego poczucia wartości norm liturgicznych poprosiłem odpowiednie dykasteria Kurii Rzymskiej o przygotowanie bardziej szczegółowego dokumentu, także z odniesieniami o charakterze prawnym na ten tak ważny temat. Nikomu nie można zezwolić na niedocenie powierzonej nam tajemnicy: jest ona zbyt wielka, ażeby ktoś mógł pozwolić sobie na traktowanie jej wedle własnej oceny, która nie szanowałaby jej świętego charakteru i jej wymiaru powszechnego” – Jan Paweł II, Encyklika *Ecclesia de Eucharistia*..., dz. cyt., nr 52, s. 1247-1248.

²⁷⁴ Por. Jan Paweł II, List apostolski *Mane nobiscum Domine*, 07.10.2004, Kraków 2004, nr 29.

²⁷⁵ Por. J. Ratzinger, *Duch liturgii*, Poznań 2002, s. 14n.

²⁷⁶ Benedykt XVI, *Homilia z okazji objęcia Katedry Rzymskiej*, 07.05.2005, OR 275 (2005) nr 7-8, s. 21.

uczy Benedykt XVI „Eucharystia, uobecnienie miłości Jezusa, stanowi kryterium wszelkiego nauczania. Na miłości opiera się całe Prawo i Prorocy”²⁷⁷.

Doktryna i zapisy prawne, a szczególnie przytoczony wcześniej kanon 897, opierają się niewątpliwie na prawdzie o obecności Chrystusa w Sakramencie Eucharystii. Papież w swojej adhortacji przywołuje podstawy nauczania o Najświętszej Ofierze, które w niniejszej pracy zostały już przeanalizowane²⁷⁸. Benedykt XVI, z wielką przenikliwością i przejrzystością, streszcza nijako i przekazuje najważniejsze prawa dogmatyczne i normy prawne, ukazując związek Eucharystii z innymi sakramentami²⁷⁹.

Papież Franciszek, przewodzący Kościołowi od 13 marca 2013 roku, choć nie wydał dokumentu, w którym podejmowałby wprost zagadnienie sakramentu Eucharystii, to przy różnych okazjach przedstawia naukę, która wpisuje się w wiekową doktrynę o Najświętszej Ofierze. Papież poświęcił m.in. cykl katechez środowych zagadnieniu Mszy Świętej. Z całą mocą wskazał, że chrześcijanin powołany jest, po zakończonej Eucharystii, do dawania świadectwa. Uczestnictwo w niej, nie ma być smutnym obowiązkiem, a umocnieniem w życiu. „Zatem z celebracji przechodzimy do życia, świadomi, że Msza św. znajduje wypełnienie w konkretnych decyzjach tych,

---

²⁷⁷ Tamże.

²⁷⁸ Por. tenże, Adhortacja apostolska *Sacramentum caritatis*. O Eucharystii źródle i szczycie życia i misji Kościoła, 22.02.2007, w: *Encykliki i adhortacje Ojca Świętego Benedykta XVI*, Kraków 2019, nr 6-10, s. 273-278.

²⁷⁹ Por. R. Ptak, *Eucharystia - tajemnica wiary powierzona Kościołowi. Adhortacja apostolska Benedykta XVI „Sacramentum caritatis” w świetle kanonu 897*, PK 50 (2007) nr 3-4, s. 299-307; „W ten sposób Jezus wnosi do starożytnej żydowskiej uczyty ofiarnej swoje radykalne *novum*. Tej uczyty my, chrześcijanie, nie musimy ponawiać. Jak słusznie mówią Ojcowie Kościoła, *figura transit in veritatem*: to, co zapowiadało przyszłą rzeczywistość, teraz pozostawia miejsce dla samej prawdy. Starożytny obrzęd spełnił się i został definitywnie przekroczony przez dar miłości wcielonego Syna Bożego. Pokarm prawdy, Chrystus złożony w ofierze za nas, *dat figuris terminum*. Poleceniem: «Czyńcie to na moją pamiątkę» (Łk 22, 19; 1 Kor 11, 25), domaga się od nas, byśmy odpowiedzieli na Jego dar i byśmy go uobecnili na sposób sakramentalny. W tych słowach Pan wyraża, można powiedzieć, oczekiwanie, że Jego Kościół, zrodzony z Jego ofiary, przyjmie ten dar, rozwijając pod kierownictwem Ducha Świętego formę liturgiczną sakramentu. Pamiątka Jego doskonałego daru w rzeczywistości nie polega na prostym powtarzaniu Ostatniej Wieczerzy, ale właśnie na Eucharystii, czyli radykalnej nowości chrześcijańskiego kultu. W ten sposób Jezus dał nam jako zadanie wejście w Jego «godzinę»: «Eucharystia włącza nas w akt ofiarniczy Jezusa. Nie tylko otrzymujemy w sposób statyczny *Logos* wcielony, ale zostajemy włączeni w dynamikę Jego ofiary». On «włącza nas w siebie samego». Substancjalne przekształcenie chleba i wina w Jego Ciało i Jego Krew wnosi do wnętrza stworzenia fundament radykalnej przemiany, coś w rodzaju «nuklearnego rozszczepienia», by użyć znanego dziś obrazu, wnikającego w najskrytszy poziom bytu, przemiany mającej za cel wywołanie procesu przekształcenia rzeczywistości, którego kresem ostatecznym będzie przemienienie całego świata, aż do stanu, w którym Bóg stanie się wszystkim we wszystkich (por. 1 Kor 15, 28)» – Benedykt XVI, Adhortacja apostolska *Sacramentum caritatis*..., dz. cyt., nr 11, s. 279.

którzy osobiście angażują się w tajemnice Chrystusa. Nie wolno nam zapominać, że sprawujemy Eucharystię, po to, żeby uczyć się, jak stawać się mężczyznami i kobietami eucharystycznymi. Co to znaczy? Oznacza pozwolenie, aby Chrystus działał w naszych czynach: aby Jego myśli były naszymi myślami, Jego uczucia naszymi uczuciami, Jego wybory także naszymi wyborami. I to jest świętość, postępować tak, jak postępował Jezus²⁸⁰. Podczas tej katechezy, zwrócił też uwagę wiernych, że Chrystus obecny pod postacią chleba jest przechowywany w tabernakulum. Czyni się to, aby zaność komunie świętą chorym, jak również, aby adorować Chrystusa eucharystycznego²⁸¹. Papież wskazał także, że uczestnictwo w Najświętszej Ofierze rodzi konkretne owoce. „Eucharystia pogłębiając nasze zjednoczenie z Chrystusem odnawia życie łaski, jaką Duch Święty obdarzył nas w chrzcie i bierzmowaniu, aby nasze chrześcijańskie świadectwo było wiarygodne. Ponadto rozpalając w naszych sercach Bożą miłość, Eucharystia oddziela nas od grzechu: *Im bardziej uczestniczymy w życiu Chrystusa i pogłębiaamy przyjaźń z Nim, tym trudniej jest nam zerwać więź z Nim przez grzech śmiertelny* (KKK 1395). Regularne przystępowanie do stołu eucharystycznego odnawia, umacnia i pogłębia więź ze wspólnotą chrześcijańską, do której należymy, zgodnie z zasadą, że Eucharystia tworzy Kościół. Wreszcie, udział w Eucharystii zobowiązuje do pomocy ubogim ucząc nas przechodzenia od ciała Chrystusa do ciała braci, gdzie oczekuje, że Go rozpoznamy, będziemy Jemu służyli, oddawali cześć i miłowali²⁸².

Papież Franciszek, przy okazji podsumowania Synodu o Amazonii, wydając Adhortację apostolską *Querida Amazonia* (2 lutego 2020 roku), wskazał różne aspekty Eucharystii, które nie tylko ważne są dla samej Amazonii, ale wpisują się w powszechną doktrynę o tym sakramencie. Papież wskazuje, że znaki łaski, a szczególnie Eucharystia, ukazują i przekazują Boga, który jest blisko nas²⁸³. Podkreśla on również, że Najświętsza Ofiara oznacza i urzeczywistnia jedność Kościoła. Równocześnie wskazał, że „Jezus Chrystus ukazuje siebie jako Oblubieniec wspólnoty

---

²⁸⁰ Franciszek, Audiencja generalna. *Nie tylko pamiątka, ale nowe życie*, 04.04.2018, OR 402 (2018) nr 5, s. 23.

²⁸¹ Por. tamże; KPK, kan. 934-943; KKK 1374, 1378-1380.

²⁸² Franciszek, Audiencja generalna. *Nie tylko pamiątka...*, dz. cyt., s. 23-24.

²⁸³ Por. Franciszek, Adhortacja apostolska *Querida Amazonia*, 02.02.2020, http://w2.vatican.va/content/francesco/pl/apost_exhortations/documents/papa-francesco_esortazioneap_20200202_querida-amazonia.html, [dostęp: 12 lutego 2020], nr 85, 91.

celebrującej Eucharystię poprzez postać mężczyzny, który przewodniczy jako znak jedyne Kapłana”²⁸⁴, co jest potwierdzeniem doktryny Kościoła, że nie ma możliwości, aby to kobieta celebrowała ten sakrament²⁸⁵.

3. Sprawowanie Eucharystii

W świetle wcześniejszych rozważań, należy mieć świadomość, że celebrowanie Eucharystii jest czynnością Chrystusa i Kościoła. Zbawiciel staje się substancjalnie obecny w chlebie i winie. Nie jest to możliwe bez posługi kapłana. Chrystus składa się w Ofierze Bogu, ale jednocześnie jest pokarmem duchowym dla wiernych²⁸⁶. Ta doktrynalna nauka o Najświętszej Ofierze, przybiera postać wymogu prawnego w odniesieniu do prezbitera, którym Chrystus się posługuje. Prawodawca ujmuje tę normę w brzmieniu kolejnego kanonu – „szafarzem, który może sprawować w osobie Chrystusa sakrament Eucharystii, jest tylko kapłan ważnie wyświęcony”²⁸⁷. Również Katechizm Kościoła Katolickiego zawiera zapis, który podkreśla rolę ważnie wyświęconego kapłana, dając mu wyłączność na przewodniczenie Eucharystii i konsekrowanie chleba i wina²⁸⁸. Zgromadzenie eucharystyczne Ludu Bożego ma budować jedność całej wspólnoty pod przewodnictwem biskupa lub prezbitera, który działa w osobie Chrystusa²⁸⁹. Kodeks Kanonów Wschodnich rezerwuje w jasnej

---

²⁸⁴ Tamże, nr 101.

²⁸⁵ Por. KPK, kan. 900 § 1, 1024.

²⁸⁶ Por. tamże, kan. 899 § 1; J. Krzywda, *Sakramenty...*, dz. cyt., s. 87; T. Pawluk, *Sprawowanie Eucharystii według nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego*, PK 30 (1987) nr 3-4, s. 3-5; Omawiany kanon nie występuje w Kodeksie wschodnim.

²⁸⁷ KPK, kan. 900 § 1; „W Boskiej Liturgii przez posługę kapłana w osobie Chrystusa sprawowaną nad darami Kościoła, mocą Ducha Świętego nieprzerwanie dokonuje się to, co sam Pan Jezus uczynił podczas Ostatniej Wieczerzy, kiedy dał uczniom swoje Ciało na Krzyżu za nas ofiarowane i swoją Krew za nas przelaną, ustanawiając prawdziwą i mistyczną ofiarę, w której owa Ofiara Krzyża jest wspominana z dziękczynieniem, jest uobecniania i w której uczestniczy Kościół poprzez ofiarę i komunię dla wyrażenia i udoskonalenia jedności Ludu Bożego w budowaniu swojego Ciała, to jest Kościoła” – KKKW, kan. 698.

²⁸⁸ Por. KKK 1411; B. Glinkowski, *Sakramenty wtajemniczenia...*, dz. cyt., s. 57-58.

²⁸⁹ Por. KPK, kan. 899 § 2.

normie prawnej, władzę sprawowania Boskiej Liturgii jedynie biskupom i prezbiterom²⁹⁰.

Ten stan rzeczy, zgodny jest z wolą Jezusa Chrystusa, która przedstawiona została na kartach Pisma Świętego, a jednocześnie ugruntowana doktrynalnie i obwarowana konkretnymi sankcjami karnymi, które zostaną przedstawione przy omawianiu konkretnych przestępstw w kolejnych częściach pracy.

4. Wnioski

Najświętsza Eucharystia, powierzona przez Chrystusa Kościołowi, jest niezwykle tajemniczą i nieprzeniknioną rzeczywistością. Zagadnienie to jest niezwykle szerokie. Przez wieki Kościół pogłębiał nauczanie doktrynalne i prawne, aby lepiej zgłębić i zachować skarb, który daje Zbawiciel. Eucharystia jest od stuleci otaczana szacunkiem, gdyż jest obecnością samego Pana. Dlatego Kościół chce chronić Najświętszy Sakrament, formułując przepisy, które mają sprawiać, że jest ona należycie zabezpieczona.

W tym rozdziale, zostały przedstawione normy prawne odnoszące się w ogólności do sakramentów, by można później, na tym tle zrozumieć wyjątkowość Najświętszego Sakramentu. Ukazana została wielka troska Kościoła o Eucharystię. Wskazane aspekty biblijne, teologiczne i prawne wprowadziły w zagadnienie, które jest centrum życia wspólnoty. Poznanie tych zagadnień, będzie potrzebne, aby zrozumieć, dlaczego Kościół tworzy karne przepisy prawne, aby chronić Eucharystię.

Punkt pierwszy rozdziału wprowadza w zagadnienie *sacramentum*. Pojęcie to kształtowane przez wieki otrzymało swoje współczesne znaczenie dopiero ok. XIII wieku. Wielu myślicieli, teologów i świętych rozważało czym są owe znaki łaski i w jaki sposób działa przez nie Bóg. Ostatni Sobór ponownie zebrał i przedstawił doktrynę dotyczącą sakramentów. Określił też ich cele, do których należy: uświęcenie człowieka; budowanie Mistycznego Ciała Chrystusa; oddawanie czci Bogu; pouczanie; powiększanie, umacnianie i wyrażanie wiary, jak i wzrost życia chrześcijańskiego.

---

²⁹⁰ Por. KKKW, kan. 699 § 1; D. Salachas, *Commento sub can. 699*, w: P. V. Pinto (red.), *Commento al Codice dei Canoni delle Chiese Orientali*, t. II, Città del Vaticano 2001, s. 586-587.

Katechizm Kościoła Katolickiego wymienia zamknięty zbiór sakramentów, których jest siedem: chrzest, bierzmowanie, Eucharystia, pokuta, namaszczenie chorych, sakrament święceń i małżeństwo. Nie zawsze prawo kanoniczne dawało zwarte normy dotyczące sakramentów. Nawet Sobór Trydencki nie wyłożył całościowych przepisów sakramentalnych, a jedynie odpowiadał na zagadnienia, które wypatrzyła reformacja. Dopiero *Codex Iuris Canonici* z 1917 roku poświęca osobne tytuły sakramentom. Obowiązujące normy w tym względzie zawiera Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 roku.

Punkt drugi rozdziału dotyczy Najczcigodniejszego Sakramentu czyli Eucharystii. Żaden inny sakrament nie doczekał się takiego określenia, gdyż właśnie z niego płynie łaska i w nim zawiera się sam Chrystus, na co wskazuje norma prawna zawarta w Kodeksie Prawa Kanonicznego. Przytacza on definicję teologiczno-kanoniczną: „najbardziej czcigodnym sakramentem jest Najświętsza Eucharystia, w której sam Chrystus Pan jest obecny, ofiaruje się oraz jest spożywany i dzięki której Kościół ustawicznie żyje i wzrasta. Ofiara eucharystyczna, pamiątka śmierci i zmartwychwstania Pana, w której uwiecznia się Ofiara Krzyża, jest szczytem i źródłem całego kultu oraz życia chrześcijańskiego; oznacza ona i sprawia jedność Ludu Bożego, przez nią buduje się Ciało Chrystusa. Pozostałe bowiem sakramenty i wszystkie kościelne dzieła apostolatu mają związek z Najświętszą Eucharystią i ku niej są ukierunkowane”²⁹¹.

Wszystkie rozważania na temat sakramentu Eucharystii opierają się na słowach i gestach Chrystusa, który ją ustanowił w obecności Apostołów, podczas Ostatniej Wieczerzy. Te biblijne opisy zostały przytoczone i opisane, ponieważ są źródłem rozważań o Najświętszej Ofierze, a ich pominięcie byłoby niedopuszczalne. Słowa ustanowienia wskazują wprost, że sam Chrystus obecny jest pod postacią chleba i wina. Jest to obecność prawdziwa (*vere*), rzeczywista (*realiter*) i substancjalna (*substantialiter*). Eucharystia jest zatem pamiątką śmierci i zmartwychwstania Pana, ofiarą krzyża, szczytem i źródłem życia chrześcijańskiego i sakramentem jedności.

---

²⁹¹ KPK, kan. 897.

Nie mogło zabraknąć także w tymże rozdziale nauczania ostatnich papieży o Eucharystii. Jan Paweł II, Benedykt XVI, jak i papież Franciszek poświęcają wiele miejsca na refleksję, dotyczącą Najświętszej Ofiary.

Umieszczając główne biblijne, teologiczne i prawne aspekty sakramentu Eucharystii na początku tejże pracy, podkreślono ich wagę i specyfikę, dając tym samym podstawę do dalszych rozważań, które dotyczyć będą ochrony karnej Najświętszej Ofiary. Skoro mamy do czynienia z obecnością samego Chrystusa, najwyższym dobrem Kościoła, którego wierni otaczają czcią, ochraniają, a w razie potrzeby strzegą poprzez odpowiednie zapisy kanoniczne karne, nie mogło zabraknąć powyższych zagadnień.

ROZDZIAŁ II

Normy ogólne prawa karnego z tłem historycznym ich wcześniejszej rewizji

W pierwszym rozdziale tejże rozprawy, ukazano zagadnienie sakramentu Eucharystii, poprzez analizę biblijną, teologiczną i prawną Najświętszej Ofiary. Z racji na jej poczesne miejsce w doktrynie Kościoła, przyjęto, że musi być ona w sposób szczególnie chroniona przez prawo karne. Stąd też, w tej części dysertacji, zostanie omówiony system prawa karnego, którego przepisy, zabezpieczają świętość sakramentu Eucharystii, jak też są reakcją na ewentualne delikty przeciwko niej.

Początkowo zostaną wskazane najważniejsze założenia i tło historyczne dotyczące rewizji prawa kanonicznego, poczynając od prac poczynionych przez I Synod Biskupów z 1967 roku, który przedłożył wskazania, co do tej reformy. Owocem pogłębionej refleksji i analizy prawa karnego był Schemat z 1973 roku, na który niewątpliwie wpłynęło nauczanie Soboru Watykańskiego II. Klamrą spinającą przebytą drogę reformy prawnej Kościoła, był projekt nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1980 roku. Ostateczny kształt nowe prawo znalazło swoje ujęcie, w promulgowanym w 1983 roku przez papieża Jana Pawła II, Kodeksie Prawa Kanonicznego.

Dynamiczna sytuacja społeczna Kościoła, zmiany jakie się dokonują w świecie, doprowadziły do przekonania, że przyszedł czas na rewizję prawa kanonicznego, w szczególności prawa karnego. Ustawodawstwo kościelne musi nadążyć za nowymi problemami, które się pojawiają. Tym samym należy ująć je w ramy prawne, które na kanwie prawa kanonicznego, będą adekwatną odpowiedzią na działania przestępcze.

Dostrzegł te kwestie papież Benedykt XVI, który już w 2007 roku zlecił Papieskiej Radzie ds. Tekstów Prawnych zajęcie się rewizją Księgi VI Kodeksu Prawa Kanonicznego. Owocem tej pogłębionej refleksji stała się nowelizacja prawa karnego, dokonana przez papieża Franciszka, która weszła w życie 8 grudnia 2021 roku.

Istotnym zagadnieniem poruszonym w niniejszym rozdziale będzie także, władza rządu w Kościele. Jako społeczność ukonstytuowana z woli Chrystusa, została wyposażona w istotny element, który ma zapewnić realizowanie misji, która została powierzona przez Założyciela, a jakim jest władza karania. Ta prerogatywa została wpisana w naturę samego Kościoła, co czyni ją własną. Nie została udzielona, ani nadana przez jakąkolwiek władzę świecką, co też sprawia, że jest od niej niezależna. Należy jednak pamiętać, że wykorzystywanie karania, nie ma być celem samym w sobie i pierwszorzędnym zadaniem. Mimo, że wspólnota wierzących jest społecznością duchową, to także widzialną, co w misji *salus animarum*, implikuje środki ludzkie, dla osiągnięcia tego celu.

Należy mieć też na względzie, że Kościół wykonuje swoją władzę *in foro interno* i *in foro externo*. Na przestrzeni historii różnie je spostrzegano. Jednak w wieku XX, w zgodzie z nauczaniem Soboru Watykańskiego II, doktryna prawna przyznała prym pogładowi, że zagadnienie dotyczące zakresu wewnętrznego i zewnętrznego, są dwojakim realizowaniem władzy Kościoła, z rozróżnieniem jedynie sposobu jej realizowania.

Powyższe uszczegółowienie, wprowadzi do zagadnienia przestępstwa, którym jest czyn, nie tylko zabroniony przez prawo karne, przekraczający zapisy ustawy czy nakazu karnego, do których dołączona jest sankcja karna w myśl zasady *nullum crimen, nulla poena sine lege poenali praevia*, ale także każde bezprawie, które jest zewnętrznym naruszeniem prawa Bożego lub kanonicznego, a ukaranie sprawcy, domaga się ciężkość czynu i wielka szkoda społeczna, która z niego wyniknęła.

Obok powyższego elementu obiektywnego przestępstwa, wyszczególnia się element subiektywny, na który składa się poczynałość sprawcy, który według domniemania działa świadomie i w sposób wolny. Tym samym rozróżnia się winę umyślną i nieumyślną, z jaką może działać podmiot przestępstwa.

W niniejszym rozdziale ukazane zostanie także zagadnienie sankcji karnej, która w rozumieniu prawodawcy ma pozbawić przestępcę jakiegoś dobra, w celu jego

poprawy i przywrócenia sprawiedliwości społecznej w Kościele. Kara nie jest tylko działaniem czysto zewnętrznym. Ma ona spowodować pojednanie przestępcy z Bogiem i Kościołem, stanowiąc wymiar indywidualny. Jednocześnie ma mieć wydźwięk wspólnotowy, przywracając w niej harmonię, którą burzy każde wykroczenie karne, które jest działaniem grzesznym.

Ze wspomnianym zagadnieniem łączy się także instytucja przedawnienia, która znana już była przez prawo rzymskie. Kanoniczne prawo karne również przewiduje czasokres, po którym przestępca nie może zostać pociągnięty do odpowiedzialności za wykroczenie karne. Przewiduje się także regulacje odnoszące do przedawnienia prawa do wykonania kary. Nie ma tutaj mowy o przedawnieniu przestępstwa, gdy to jako takie pozostanie faktem historycznym, jak też o przedawnieniu kary, która została nałożona. Wskazane zostaną terminy, które wpływają na odpowiedzialność karną w zależności od ciężkości przestępstwa i ewentualnych kodeksowych zastrzeżeń, które łączą się z pozakodeksowymi normami specjalnymi. Niewątpliwie jest to ważne w aspekcie przedawnienia skargi kryminalnej przestępstw dotyczących Najświętszej Eucharystii.

1. I Synod Biskupów z 1967 roku

Przed Soborem Watykańskim II odczuwało się już potrzebę rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego. Było zatem pewne, że po jego zakończeniu należy ten proces rozpocząć. Papież Paweł VI w ogłoszonej 6 sierpnia 1964 roku Encyklice *Ecclesiam suam*, wskazał pewne założenia, które powinny kierować odnową prawną Kościoła. Papież wskazał, że „zadaniem Soboru Powszechnego będzie, rzecz jasna, powziąć postanowienia, co by należało poprawić i odnowić w ustawodawstwie i karności kościelnej. Zespoły czyli Komisje, które podejmą pracę po Soborze, a przede wszystkim komisja do rewizji Prawa Kanonicznego, która już została ustanowiona, będą się starały nadać pewną i ostateczną formę uchwałom Soboru Powszechnego”²⁹².

---

²⁹² Paweł VI, Encyklika *Ecclesiam suam*, 06.08.1964, Wrocław 2006, nr 44.

Na początku roku 1966 przesłano do przewodniczących Konferencji Episkopatów zaproszenie do wypowiedzi, co do nowego prawa kanonicznego. Biskupi proszeni byli, aby zgłaszali swoje wota czy propozycje do tworzonych przepisów. Miało to zaowocować lepszą współpracą na wszystkich szczeblach kościelnych dla dobra całego Kościoła. Kardynał przewodniczący Komisji, która miała zająć się rewizją Kodeksu, prosił również, aby wskazano biegłych kanonistów, którzy pomogliby w refleksji i redakcji nowego prawa²⁹³.

Przy współpracy grup studyjnych, w świetle wskazań Ojców Soboru Watykańskiego II i norm wykonawczych Stolicy Apostolskiej, przygotowano wskazania, którymi należy się kierować przy reformie Kodeksu Prawa Kanonicznego – „*Principia quae Codicis Iuris Canonici recognitionem dirigant*”²⁹⁴. Zasady te zostały zaopiniowane przez Komisję Kardynałów, na wyraźne polecenie papieża Pawła VI, zostały poddane badaniu i zatwierdzeniu przez I Synod Biskupów²⁹⁵, który odbywał się w Rzymie w dniach od 30 września do 4 października 1967 roku²⁹⁶. Zostały one ujęte w dziewięciu punktach, które stanowiły jakoby filary, na których powstawać miały nowe przepisy kodeksowe. Co interesujące w odniesieniu do zagadnień poruszanych w niniejszej pracy, przyjęte „*Principia*”, odnoszą się również do reformy prawa karnego. Wskazano, że należy przyjąć jako zasadę, ograniczenie kar ustanawianych w Kodeksie. Nie oznaczało to, że chciano w ogóle wyeliminować takowe. Zaznaczono, że Kościół ma prawo karania, co wiąże się z utrzymaniem ładu w społeczności. Jednocześnie przyjęto pogląd, że co do zasady kary powinny być nakładane wyrokiem

---

²⁹³ Por. KPK, *Wstęp do wydania polskiego*, s. 25-27; Z. Tracz, *Historyczny kształt prawa kościelnego*, „Łódzkie Studia Teologiczne”, 19 (2010) 2, s. 289; F. D’Ostilio, *La storia del nuovo Codice di Diritto Canonico. Revisione – promulgazione – presentazione*, Città del Vaticano 1983, s. 28-29; W. Rymarz, *Odnowa Kodeksu Prawa Kanonicznego w świetle wypowiedzi kanonistów*, PK 10 (1967) nr 1-2, s. 37-38;

I. Subera, *Historia źródeł i nauki prawa kanonicznego*, Warszawa 1977, s. 119-120.

²⁹⁴ Por. *Principia quae Codicis Iuris Canonici recognitionem dirigant*, „*Communicationes*”, 2 (1969), s. 77-85, tekst polski: *Zasady które winny kierować reformą Kodeksu Prawa Kanonicznego*, w: E. Szafranski, *Posoborowe prawodawstwo kościelne*, t. III, z. 3, Warszawa 1971, s. 5-27; tenże, *Inspiracje soborowe w zakresie prawa kanonicznego*, PK 14 (1971) nr 1-2, s. 6-9.

²⁹⁵ Por. Paweł VI, List apostolski motu proprio *Apostolica sollicitudo*. Ustanawiający Synod Biskupów dla całego Kościoła, 15.09.1965, w: W. Kacprzyk, M. Sitarz (red.), *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, Lublin 2006, s. 120-124.

²⁹⁶ Por. S. Sołtyśzewski, *Synod biskupów*, PK 9 (1966) nr 3-4, s. 287-288; W niniejszym Synodzie, z ramienia Konferencji Episkopatu Polski, brali udział: kard. Stefan Wyszyński – jako przewodniczący, kard. Karol Wojtyła, bp Piotr Kałwa, bp Franciszek Jop i bp Lech Kaczmarek; zob. J. Dyduch, *Wkład kardynała Karola Wojtyły w dzieło I Synodu Biskupów w 1967 r.*, PK 39 (1996) nr 3-4, s. 155-170.

w zakresie zewnętrznym. Jednocześnie, choć proponowano zrezygnowanie z kar zaciąganych *latae sententiae*, to ostatecznie, stwierdzano, że należy ograniczyć je jedynie do nielicznych wypadków. Kara zaciągana mocą samego prawa miała grozić za wyjątkowe i bardzo ciężkie przestępstwa²⁹⁷.

Ma szczególną uwagę zasługuje druga zasada, która miała kierować reformą prawa kanonicznego. Odnosiła się ona do koniecznej i niezbędnej harmonii między zakresem zewnętrznym a wewnętrznym. Tworzone normy dotyczące tych zagadnień miały mieć charakter prawniczy, a między forum zewnętrznym i wewnętrznym nie powinno być konfliktu. Szczególnie należało mieć to na uwadze, przy normach prawa sakramentalnego i karnego²⁹⁸. Wskazano także, że natura sakralna i organiczna Kościoła, sprawia, że prawny jego charakter i wszystkie instytucje, mają wskazywać na życie nadprzyrodzone. Dlatego też wszystkie normy prawne i wypływające z nich prawa i obowiązki, powinny być dostosowane do tego celu nadprzyrodzonego. Nowe przepisy kodeksowe, obok sprawiedliwości uwzględniać powinny roztropną słuszość, która wypływa z łagodności i miłości. Zaznaczono więc, że w pewnych wypadkach, jeżeli to możliwe, powinno się stosować napomnienia, zachęty lub inne środki potęgujące wspólnotę kościelną, zamiast ograniczeń i kar²⁹⁹.

Dokument „*Principia quae Codicis Iuris Canonici recognitionem dirigant*”, zawierający wskazania, co do reformy kodeksowej, który został aprobowany przez I Synod Biskupów w październiku 1967 roku, zyskał uznanie w szerokim środowisku kościelnym i stał się kamieniem milowym, wyznaczającym drogę zmiany prawnej, która potrzebna była, biorąc pod uwagę optykę postanowień Soboru Watykańskiego II.

---

²⁹⁷ Por. *Principia quae Codicis Iuris Canonici recognitionem dirigant...*, dz. cyt., s. 25; I. Subera, *Historia źródeł...*, dz. cyt., s. 123-124.

²⁹⁸ Por. *Principia quae Codicis Iuris Canonici recognitionem dirigant...*, dz. cyt., s. 9-10.

²⁹⁹ Por. tamże, s. 10-12.

2. Schemat z 1973 roku

W ramach opracowania części karnej nowego Kodeksu, w 1966 roku powstała grupa (*Coetus de iure poenali*)³⁰⁰, która miała zająć się tym zagadnieniem. Do pracy przystąpiła w tym samym roku i w dość szybkim czasie przeprowadzono dwie sesje robocze Komisji – pierwsza w dniach 28-29 listopada 1966 roku, a druga – w dniach 9-14 stycznia następnego roku³⁰¹.

Zaproponowano konsultorom kilka pytań ogólnych, przygotowując jednocześnie sprawozdanie z rewizji norm ogólnych dotyczących przestępstw i kar zawartych w Kodeksie z 1917 roku. W ten sposób kształtować się zaczął schemat norm ogólnych co do prawa karnego, początkowo składający się z 51 kanonów, nad którym pracowano. Przez kilkanaście miesięcy, konsultowano i zmieniano zapisy, a ponieważ prace były zaawansowane, jesienią 1971 roku, zaczęto myśleć od odrębnym promulgowaniu norm karnych. Jednak wydawało się to nieco niefortunne. Rozpoczynając reformę kodeksową od promulgacji przepisów prawa karnego, powstawałoby wrażenie, że jakoby to zagadnienie stanowi najważniejszą część nowego porządku prawnego Kościoła, a tego chciano uniknąć³⁰². Pierwsza faza kształtowania się nowego prawa karnego, rozpoczęta w 1966 roku, zakończyła się w grudniu 1973 roku, zredukowaniem kanonów odnoszących się do wspomnianej części prawa kanonicznego do 73. Dotknęło to szczególnie przepisów, które odnosiły się do kar za poszczególne przestępstwa³⁰³. Zasadniczo przygotowany Schemat z 1973 roku wszedł w skład nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego. Większe poprawki dotyczyły jedynie zagadnienia ekskomuniki, której zmienione skutki wpisane do wspomnianego projektu, budziły szeroka krytykę. Doprowadziło to do utrzymania definicji, co do skutków ekskomuniki z *Codex Iuris*

---

³⁰⁰ Por. F. D'Ostilio, *La storia del nuovo Codice di Diritto Canonico...*, dz. cyt., s. 28-33.

³⁰¹ Por. *Opera consultorum in parandis canonum schematibus*, „Communicationes”, 2 (1970) nr 1, s. 81-107, w: E. Sztafrowski, *Posoborowe prawodawstwo kościelne*, t. III, z. 3, Warszawa 1971, s. 87-89.

³⁰² Por. Z. Suchecki, *Le sanzioni penali nella Chiesa*, I, Città del Vaticano 1999, s. 39.

³⁰³ Por. Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici recognoscendo, *Schema documenti quo disciplina sanctionum seu poenarum in Ecclesia Latina denuo ordinatur*, Typis Polyglottis Vaticanis 1973, [dalej: Schemat z 1973 r.].

Canonici z 1917 roku, a po nieznaczących modyfikacjach ostatecznie wprowadzonej do obowiązującego prawa kanonicznego³⁰⁴.

Schemat z 1973 roku zawierający normy prawa karnego był dość kompletnym redakcyjnie dokumentem, w którym uzasadniano cele reformy tej gałęzi prawa kanonicznego. Rozpoczyna się obszernym Wprowadzeniem *Praenotanda*³⁰⁵. Co więcej zawiera projekt motu proprio *Humanum Consortium*, który miałby promulgować nowe normy kościelnego systemu karnego³⁰⁶.

Proponowany projekt prawa karnego, materialnie dzielił je na dwie części:

- *De delictis et poenis in genere;*
- *De poenis in singula delicta.*

Pierwsza część dotyczyć miała jasnych norm ogólnych, co do wszystkich norm karnych uchwalanych w Kościele. Dotyczyła ona sześciu tematów³⁰⁷:

- I. *De delictorum punitione generatim;*
- II. *De lege poenali ac de praecepto poenali;*
- III. *De subiecto poenalibus sanctionibus obnoxio;*
- IV. *De poenis aliisque punitionibus;*
- V. *De poenis applicandis;*
- VI. *De poenarum cessatione.*

Część druga zawiera normy odnoszące się do poszczególnych przestępstw, które zostały podzielone następująco³⁰⁸:

- I. *De delictis contra religionem et ecclesiae unitatem;*
- II. *De delictis contra ecclesiasticas auctoritates et ecclesiae libertatem;*
- III. *De munerum ecclesiasticorum usurpatione deque delictis in iis exercendis;*

---

³⁰⁴ Por. J. Syryjczyk, *Zagadnienia kościelnego prawa karnego w świetle publikacji zawartych w kwartalniku „Prawo Kanoniczne”*, PK 51 (2008) nr 1-2, s. 100-101; tenże, *Pojęcie ekskomunikacji w świetle zadań pastoralnych Kościoła w Projekcie prawa karnego z 1973 r. oraz w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r.*, PK 32 (1989) nr 1-2, s. 133-139.

³⁰⁵ Por. Schemat z 1973 r., s. 5-10.

³⁰⁶ Por. tamże, s. 11-15.

³⁰⁷ Por. tamże, s. 16-26.

³⁰⁸ Por. tamże, s. 27-31.

- IV. *De crimine falsi;*
- V. *De delictis contra speciales obligationes;*
- VI. *De delictis contra hominis vitam et libertatem;*
- VII. *Norma generalis.*

W świetle niniejszej rozprawy, należy także wskazać, iż pomiędzy *Codex Iuris Canonici* z 1917 roku, a *Schema documenti quo disciplina sanctionum seu poenarum in Ecclesia Latina denuo ordinatur*, pomijając ogólną reformę karną, nastąpiły zmiany co do zagadnienia ochrony sakramentu Eucharystii i innych istotnych norm karnych. Dlatego sprawca zbeszczeszczania Najświętszych Postaci, nie będzie podejrzany za heretyka, a tym samym nie będzie karany w sposób przewidziany dla heretyków. Zrezygnowano także z kary za „prawo o zniesławieniu” (*infamia iuris*), a odmowa pogrzebu kościelnego nie miała by odtąd zastosowania. Wprowadzono także termin *sacrilegium* „świętokradczy” zamiast *malum* „zły”, który był używany w Kodeksie 1917 roku odniesieniu do profanacji Eucharystii. Dodatkowo zniesiono m.in.: interdykt ogólny, kary na społeczność, rozróżnienie na ekskomunikowanych tolerowanych i nietolerowanych. Wykreślono również zastrzeżenia cenzur ordynariuszowi i rezerwacje papieski w sposób specjalny i najspecajniejszy³⁰⁹.

Ostatecznie zrezygnowano z promulgacji części karnej nowego Kodeksu, a co było przewidywane przez motu proprio *Humanum Consortium*, ale mimo to sam Schemat z 1973 roku okazał się wielkim postępem w rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego. Sama księga karna, tworzona była pod zauważalnym wpływem kodeksów świeckich, a przestępca ma być traktowany, jak najbardziej humanitarnie. Zgodne jest to z celem prawa karnego Kościoła, jakim jest zbawienie dusz³¹⁰.

3. Schemat z 1980 roku

Zapoczątkowany proces rewizji przepisów kodeksowych na początku roku 1966, trwający do końca roku 1973, wydaniem Schematu nowych norm karnych, był

---

³⁰⁹ Por. W. Wójcik, *Postęp prac nad rewizją Kodeksu Prawa Kanonicznego*, PK 15 (1972) nr 1-2, s. 294.

³¹⁰ Por. F. St. Pasternak, *Historia kodyfikacji i charakterystyka nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego*, PK 27 (1984) nr 3-4, s. 19-21; W. Wójcik, *Postęp prac nad rewizją...*, dz. cyt., s. 295.

twórczym czasem refleksji i modyfikacji tegoż prawa, który wyczekiwany był już przed rozpoczęciem *Vaticanum II*. Owocem tej pogłębionej rewizji był dokument o tytule – *Schema documenti quo disciplina sanctionum seu poenarum in Ecclesia Latina denuo ordinatur*, który nie wszedł w życie, a mimo to uważany był jako zbiór przyszłego prawa kościelnego w zakresie przepisów karnych, gdyż to właśnie ten dokument miał być przekazany do kolejnych konsultacji w celu opracowania nowego projektu³¹¹.

Zgodnie z przewidywaniami na początku roku 1976, Sekretariat Komisji do Rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego, dysponował już wszystkimi schematami poszczególnych części nowego prawa kanonicznego. Choć nie jest to jeszcze zwarty i gotowy tekst pod względem redakcyjnym, co można zauważyć jasny podział na VII ksiąg, a ich nazwy mają wskazywać na bardziej duszpasterski charakter przepisów prawnych³¹². Schematy poszczególnych ksiąg zostały przesłane do konsultacji. Prace kodyfikacyjne musiały zwolnić, ze względu na śmierć papieża Pawła VI, która nastąpiła 6 sierpnia 1978 roku. Również szybkie odejście nowowydanego Jana Pawła I dnia 28 września tego samego roku, nie pozwoliło na ponowne szybkie zajęcie się tematem nowego prawa. Dopiero rozpoczęcie pontyfikatu papieża Jana Pawła II, pozwoliło na szczegółową analizę samych schematów i napływających uwag i propozycji zmian. Komisja Kodyfikacyjna przyjęła nowy projekt pt. *Schema Codicis Iuris Canonici iuxta animadversiones S.R.E. Cardinalium, Episcoporum Conferentiarum, Dicasteriorum Curiae Romanae, Universitatum Facultatumque Ecclesiasticarum necnon Superiorum institutorum vitae consecratae recognitum (Patribus Commissionis reservatum)* dnia 21 października 1980 roku³¹³. Podział norm prawa karnego w nowym Schemacie był identyczny jak w poprzednim. Projekt składał się z siedmiu ksiąg z 1728 kanonów, a prawu karnemu dedykowano księgę VI, pod tytułem – *De Sanctionibus in Ecclesia*. Ta część obejmowała kanony od 1263 do 1351. Pierwsza część *De delictis et poenis in genere* składała się z 53 kanonów, a druga – *De poenis in singula delicta*

---

³¹¹ Por. F. D'Ostilio, *La storia del nuovo Codice di Diritto Canonico...*, dz. cyt., s. 42.

³¹² Por. W. Wójcik, *Schemat nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego*, PK 21 (1978) nr 1-2, s. 279.

³¹³ Por. Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici recognoscendo, *Schema Codicis Iuris Canonici iuxta animadversiones S.R.E. Cardinalium, Episcoporum Conferentiarum, Dicasteriorum Curiae Romanae, Universitatum Facultatumque Ecclesiasticarum necnon Superiorum institutorum vitae consecratae recognitum (Patribus Commissionis reservatum)*, Libreria Editrice Vaticana 1980, [dalej: Schemat z 1980 r.]; W. Góralski, *Papież Jan Paweł II jako ustawodawca*, PK 41 (1998) nr 3-4, s. 31-32.

z 36 kanonów. Było ich więc o 16 więcej niż w Schemacie z 1973 roku³¹⁴. Schemat Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1980 roku po raz kolejny rewidował przepis dotyczący ochrony postaci konsekrowanych, który ujęty był w kanonie 1319. Przepis o profanacji Eucharystii skutkowało karą ekskomuniki *latae sententiae*³¹⁵.

W następnych miesiącach, od końca roku 1980, to właśnie ten projekt został dogłębnie zbadany i oceniony przez Papieską Komisję do Rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego. W roku kolejnym podjęto decyzję o 46 zmianach, po czym został wydany drukiem i przekazany prawodawcy. Schemat z 1980 roku został zmodyfikowany i uzyskał miano schematu najnowszego³¹⁶. Najnowsza redakcja projektu Kodeksu Prawa Kanonicznego, odnosząca się do ochrony Eucharystii, sprawiła, że przepis odnoszący się do przestępstwa przeciw Niej, znalazł się w kanonie 1367, jak też został nieco zmieniony w porównaniu ze Schematem z 1980 roku. Ekskomunikacja mocą samego prawa, za to wykroczenie karne, została zastrzeżona Stolicy Apostolskiej³¹⁷.

Papież z gronem wybitnych kanonistów studiował kanony przygotowanego prawa, decydując co do ostatecznego kształtu przepisów. Ostatecznie promulgowanie nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego nastąpiło 25 stycznia 1983 roku, Konstytucją apostolską *Sacre disciplinae leges*, która określiła czas wejścia w życie przepisów na 27 listopada tegoż roku³¹⁸.

4. Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich

Kościoły wschodnie posiadają długą tradycję prawną. Poprzez inną wrażliwość system ten ma swoją uzasadnioną odrębność. Stosunkowo niedawno otrzymały jednolity zbiór kanoniczny. Papież Jan Paweł II promulgował, nowy Kodeks Kanonów

---

³¹⁴ Por. F. D'Ostilio, *La storia del nuovo Codice di Diritto Canonico...*, dz. cyt., s. 42.

³¹⁵ Por. Schemat z 1980 r., kan. 1319.

³¹⁶ Por. Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici recognoscendo, *Codex Iuris Canonici – Schema novissimum iuxta placita Patrum Commissionis emendatum atque Summo Pontifici praesentatum*, Typis Polyglottis Vaticanis 1982.

³¹⁷ Por. KPK, kan. 1367; KPK/2021, kan. 1382 § 1.

³¹⁸ Por. W. Góralski, *Kodyfikacja prawa w Kościele łacińskim po Soborze Watykańskim II*, Płock 1983, s. 94-99; tenże, *Papież Jan Paweł II jako ustawodawca...*, dz. cyt., s. 32-34.

Kościółów Wschodnich, 18 października 1990 roku, Konstytucją apostolską *Sacri Canones*³¹⁹. Papież potwierdził, że ten zbiór prawny uważany jest za integralną część całego prawodawstwa Kościoła katolickiego. Przepisy zawarte we wspomnianym zbiorze odnoszą się do Kościołów *sui iuris*, które wywodzą się z pięciu tradycji: aleksandryjskiej; antiocheńskiej; ormiańskiej; konstantynopolitańskiej i chaldejskiej³²⁰. W ten sposób został dopełniony proces kodyfikacyjny, który obejmuje cały Kościół powszechny.

Proces powstawania Kodeksu był niezwykle długi. Różne nurty w Kościele łacińskim i wschodnim powodowały brak porozumienia, co do kierunku, w którym powinna iść kodyfikacja. Pomijając bogatą historię Kościołów wschodnich, na którą składają się także „święte kanony”, które w pierwszym tysiącleciu były wspólne dla całej tamtej tradycji prawnej, to dość duże zróżnicowanie Kościołów, jak i niezrozumienie w obrębie Kościoła łacińskiego nie pozwalało na konkretne przedstawienie wspólnych, oficjalnych norm³²¹. Podczas Soboru Watykańskiego I, podjęto dyskusję nad kodyfikacją dla Kościoła wschodniego. Jednak szybko zarzucono przygotowanie odpowiednich przepisów. Stało się tak niewątpliwie, nie tylko ze względu na przymusowe zakończenie obrad, ale także na brak jednolitej wizji nowego zbioru prawnego. Po wydaniu *Codex Iuris Canonici* z 1917 roku, powrócono do zarzuconych prac. Kościoły wschodnie bardzo się tym zbiorem zainteresowały. Jednak przygotowanie Kodeksu wschodniego zajęło aż 63 lata³²². Po licznych dyskusjach powołano w 1935 roku Papieską Komisję dla Redakcji Kodeksu Prawa Kanonicznego Wschodniego, która przygotowała wiele nowych kanonów, które jednak, w części promulgowane, z powodu zwołania *Vaticanum II*, a następnie śmierci Jana XXIII, pozostały w części archiwum³²³. Ojcowie soborowi zrehabilitowali dziesięć zasad rewizji prawa kanonicznego dla Kościoła Wschodniego. Ostatni punkt dotyczył prawa

---

³¹⁹ Por. Jan Paweł II, Konstytucja apostolska *Sacri Canones*, 18.10.1990, w: *Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich*, przekład zatwierdzony przez Stolicę Apostolską, Lublin 2002.

³²⁰ Por. T. Płoski, *Kodyfikacja Prawa Kanonicznego katolickich Kościołów Wschodnich*, „Studia Warmińskie”, 39 (2002), s. 347.

³²¹ Por. tamże, s. 349-351.

³²² Por. J. Łapiński, *Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich (próba charakterystyki)*, PK 35 (1992) nr 1-2, s. 248.

³²³ Por. Jan Paweł II, Konstytucja apostolska *Sacri Canones...*, dz. cyt.

karnego, ze wskazaniem usunięcia kar *latae sententiae* z systemu karnego³²⁴. Na kształt nowego zbioru wschodniego wpłynęło nauczanie soborowe. Następny papież Paweł VI, zainicjował kolejny etap prac nad nowym prawem, powołując, w 1972 roku, Papieską Komisję ds. Rewizji Kodeksu Wschodniego Prawa Kanonicznego, której zadaniem było ostateczne zebranie i zredagowanie norm już promulgowanych i tych, które jeszcze nie zostały ogłoszone³²⁵. Tym samym należało się zmierzyć z dziedzictwem pozostawionym przez poprzednią Komisję. Punktem wyjścia było wskazanie na zasady, które w świetle nauczania Soboru Watykańskiego II, miały przyświecać w rewizji Kodeksu wschodniego. Wśród nich powtórzono pragnienie usunięcia kar *latae sententiae*, kładąc nacisk na stosowanie upominania kanonicznego, w myśl starożytnej tradycji³²⁶. Po serii zmian strukturalnych, językowych i technicznych, po zaopiniowaniu przez liczne zespoły, *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium* uzyskał aprobatę papieża Jana Pawła II, który go promulgował. Przepisy nowego prawa weszły w życie 1 października 1991.

W odróżnieniu od Kodeksu łacińskiego, Kodeks wschodni podzielony został na tytuły, a nie na księgi. Wśród nich tytuły XXVII i XXVIII obejmują prawo karne, w tym sankcje karne i nakładanie kar³²⁷

5. Rewizja prawa karnego z 2021 roku

Kościół żyje, co oznacza, że nie jest głuchy na wyzwania czasów, które są jego udziałem. Należy nieustannie czuwać, aby przepisy karne były adekwatną i sprawiedliwą odpowiedzią na zachowania przestępcze. Przemiany społeczne wymuszają niejako także kolejne zrewidowanie kanonicznych norm karnych. Potrzebę tę zauważył już papież Benedykt XVI, który w 2007 roku zlecił, Papieskiej Radzie ds. Tekstów Prawnych, zajęcie się analizą istniejących przepisów. Z jednej strony podnoszono postulat uproszczenia pewnych zapisów, a z drugiej włączenia innych,

---

³²⁴ Por. E. Przekop, *Kanoniczne aspekty Dekretu „Ecclesiarum Orientalium” a bieżąca reforma kanonicznego prawa wschodniego*, PK 20 (1977) nr 1-2, s. 296-297.

³²⁵ Por. J. Łapiński, *Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich...*, dz. cyt., s. 248-249.

³²⁶ Por. T. Płoski, *Kodyfikacja Prawa Kanonicznego...*, dz. cyt., s. 362-363.

³²⁷ Por. KKKW, kan. 1401-1487; T. Płoski, *Kodyfikacja Prawa Kanonicznego...*, dz. cyt., s. 365.

które będą nowymi rozwiązaniami. Zadanie postawione przez papieża, którego troska skupiała się na odpowiednim stosowaniu dyscypliny w Kościele, dotyczyło rewizji tych norm, które nie odpowiadały obecnej rzeczywistości, przy możliwym zachowaniu ogólnej numeracji kanonów³²⁸. Po wnikliwej analizie, Zgromadzenie Plenarne wspomnianej Rady, na początku roku 2020, propozycje nowego brzmienia przepisów karnych zostały przedstawione papieżowi. Zrewidowana Księga VI Kodeksu Prawa Kanonicznego, została promulgowana Konstytucją apostolską *Pascite Gregem Dei*, wchodząc w życie 8 grudnia 2021 roku³²⁹.

Papież Franciszek zauważył, że Kościół kierując się miłosierdziem, musi także stosować określone sankcje karne dla przywrócenia sprawiedliwości, poprawy osoby, która dopuściła się działania karnego, jak też odpowiedniemu zadośćuczynieniu za zło, które zaistniało przez takowe postępowanie³³⁰. Ojciec Święty ma świadomość, że prawo karne Kościoła, musi być odpowiedzią na warunki społeczne i pojawiające się działania karne, sankcjonując je. Zrewidowanie VI Księgi Kodeksu Prawa Kanonicznego, okazuje się zatem nader konieczne.

Należy stwierdzić, że zmienione przepisy nie są rewolucją prawną, ale raczej usystematyzowaniem pewnych aspektów karnych, takich jak m.in. kwestia przedawnienia karnego, dookreślenia sankcji karnych czy też włączenia przestępstw np. wykorzystania dzieci przez duchownych, jak też przez członków instytutów życia konsekrowanych i innych wiernych. Wprowadza się także normy dotyczące transparentności i przejrzystości finansowej. Nowymi karami w systemie kanonicznym, które zostały włączone do Kodeksu Prawa Kanonicznego, zostały grzywna, restytucja za szkody, czy pozbawienie wynagrodzenia kościelnego – całości lub pewnej części³³¹.

W aspekcie niniejszej rozprawy, należy dostrzec szczególną zmianę, która dotyczy zagadnienia ochrony sakramentu Eucharystii. Po wejściu w życie nowych norm karnych, przestępstwem przeciwko Najświętszej Ofierze, włączone do Kodeksu Prawa

---

³²⁸ Por. J. I. Arrieta, *Decydujący wpływ kard. Ratzingera na rewizję kanonicznego systemu karnego*, OR 329 (2011) nr 1, s. 54-58.

³²⁹ Por. Francesco, *Costituzione apostolica Pascite Gregem Dei...*, dz. cyt.

³³⁰ Por. tamże.

³³¹ Por. K. Ołdakowski, *Papież reformuje sankcje karne w Kościele*, <https://www.vaticannews.va/pl/papiez/news/2021-06/papiez-reformuje-sankcje-karne-w-kosciele.html>, [dostęp: 30 września 2021].

Kanonicznego dotyczyć będzie zakazanej konsekracji w celu świętokradczym jednej lub obu materii podczas sprawowania Eucharystii bądź poza nią³³². Nie oznacza to, że do tej pory przestępstwo to nie było sankcjonowane. Tym zagadnieniem zajmowały się przepisy specjalne, które rezerwują Kongregacji Nauki Wiary osądzenie tego działania karnego. Zmiana zatem, polega na włączeniu tego przestępstwa do korpusu kodeksowego.

6. Kodeksowe przepisy karne

Refleksja nad zagadnieniem władzy karania, obecna była już od samego początku istnienia Kościoła. Założyciel nie ograniczył go jedynie do wąsko pojętych zagadnień. Można wskazać, że raczej ukonstytuował wszelkie działania Kościoła, które mogły swobodnie i prawnie kształtować rzeczywistość wymierzania kar. Szczególnie znaczenie ma tutaj udzielona władza wiązania i rozwiązywania. Redakcje Ewangelii dostarczają opisu udzielenia jej – samemu świętemu Piotrowi³³³, Apostołom³³⁴, czy też dotyczą władzy odpuszczania lub zachowywania grzechów, która przysługuje Dwunastu³³⁵. Jezus wyposaża ich także w uprawnienie wyłączenia ze wspólnoty, jak też pozostawia procedurę upomina³³⁶. Ogólne biblijne wskazania Chrystusa, zostały z czasem rozwinięte i pogłębione. Za czasów apostoelskich mierzono się z ochroną wiary, co pozwalało na podejmowaniu sankcji w tym celu. Pismo Święte dostarcza wielu przykładów korzystania z władzy karania. Szczegółów w tej kwestii dostarczają teksty świętego Pawła, który wskazuje na prawo karania, wypominania błędów, czy też

---

³³² Por. KPK/2021, kan. 1382 § 2: „Reus consecrationis in sacrilegum finem unius materiae vel utriusque in eucharistica celebratione aut extra eam pro gravitate delicti puniatur non exclusa dimissione e statu clericali”, („Winny dokonania w celu świętokradczym konsekracji jednej lub obu postaci podczas celebracji eucharystycznej albo poza nią, powinien być ukarany stosownie do ciężkości przestępstwa, nie wyłączając wydalenia ze stanu duchownego.”).

³³³ Por. Mt 16, 18-19.

³³⁴ Por. Mt 18, 18.

³³⁵ Por. J 20, 23.

³³⁶ „Gdy brat twój zgrzeszy, idź i upomnij go w cztery oczy. Jeśli cię usłucha, pozyskasz swego brata. Jeśli zaś nie usłucha, weź z sobą jeszcze jednego albo dwóch, żeby na słowie dwóch albo trzech świadków oparła się cała sprawa. Jeśli i tych nie usłucha, donieś Kościołowi! A jeśli nawet Kościoła nie usłucha, niech ci będzie jak poganin i celnik!” – Mt 18, 15-17.

wykluczenia ze wspólnoty za ciężkie niemoralne czyny³³⁷. W podobnym tonie utrzymywane są także teksty świętego Jana³³⁸. Podobnie w pierwszych wiekach Kościoła karalne było bałwochwalstwo, cudzołóstwo, czy zabójstwo. Korzystano także z możliwości piętnowania takich zachowań, które wpływały negatywnie na wspólnotę wierzących i mogły budzić niepokój i nieład. Z czasem, kiedy Kościół na mocy Edyktu mediolańskiego otrzymał od cesarza Konstantyna³³⁹, swobodę działania, mógł szerzej karać wiernych. Niejednokrotnie wspomagany był w tym przez władze świecką³⁴⁰.

Przepisy kodeksowe formułują przepisy karne, jako wrodzone i własne prawo Kościoła. Wchodzi ono w zakres władzy rządzenia i jest niezależne od jakiegokolwiek władzy świeckiej, gdyż została powierzona Kościołowi przez Chrystusa. Zauważyć jednak należy, że karanie, nie jest pierwszorzędnym zadaniem, ale jest środkiem w realizacji misji, jaką według plemienia, jest *salus animarum*. Przepisy karne tworzone w sposób wolny, przez odpowiedniego prawodawcę, jak też egzekwowanie tychże przepisów, zabezpieczają zarówno całą wspólnotę kościelną, jak i poszczególnych wiernych. Zatem prawo karne, w swojej istocie powodowane jest dobrem całej społeczności i poszczególnych jednostek³⁴¹.

Kościół jako wspólnota, która ma za cel doprowadzenie człowieka do zbawienia, a jednocześnie jako instytucja zhierarchizowana, z odpowiednimi władzami, działa również poprzez napominanie, które może przybrać formę karania. Nieodzownym narzędziem zapewniającym porządek w strukturze Kościoła jest nakładanie sankcji karnych za poszczególne wykroczenia i przestępstwa³⁴². Jak słusznie zauważył papież Benedykt XVI „prawo kanoniczne bywa niedoceniane, jak gdyby było ono zwykłym narzędziem technicznym w służbie wszelkiego subiektywnego interesu,

---

³³⁷ Por. 1 Kor 4, 19; 5, 2; 2 Kor 13, 2; 2 Tes 3, 14; 1 Tm 1, 20.

³³⁸ Por. 2 J.

³³⁹ Por. J. Śrutwa, *Edykt mediolański*, w: R. Łukaszyk, L. Bienkowski, F. Gryglewicz (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. IV, Lublin 1985, kol. 666.

³⁴⁰ Por. J. Wroceński, *Wymiar kar kościelnych w kontekście «salus animarum»*, „Symposium”, rok XX 2016, nr 2(31), s. 25; D. Borek, *Wykonywanie władzy karania w instytucjach zakonnych w świetle aktualnego Kodeksu Prawa Kanonicznego*, PK 48 (2005) nr 3-4, s. 176; E. Sztarfrowski, *Podręcznik prawa kanonicznego*, t. 4, Warszawa 1986, s. 313-314.

³⁴¹ Por. J. Syryjczyk, *Sankcje w Kościele. Część ogólna, komentarz*, Warszawa 2008, s. 44; T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Doczesne dobra Kościoła. Sankcje w Kościele. Procesy*, t. IV, Olsztyn 1990, s. 65-66; D. Borek, *Wykonywanie władzy karania...*, dz. cyt., s. 178; zob. R. Sobański, *Wprowadzenie do zagadnienia roli prawa w Kościele*, PK 18 (1975) nr 1-2, s. 5.

³⁴² Por. J. Wroceński, *Wymiar kar kościelnych...*, dz. cyt., s. 23.

również wtedy, gdy nie ma on oparcia w prawdzie. Trzeba natomiast, by prawo to było zawsze postrzegane w jego zasadniczym odniesieniu do sprawiedliwości, ze świadomością, że w Kościele celem działalności prawniczej jest zbawienie dusz³⁴³. Dlatego też Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 roku, zgodnie z wolą prawodawcy, potwierdza, że „Kościół posiada wrodzone i własne prawo wymierzania sankcji karnych wiernym popełniającym przestępstwo”³⁴⁴. Kodeks wschodni ujmuje sprawę bardziej opisowo, kładąc nacisk na uzdrowienie sprawcy przestępstwa, które postrzegane jest jako choroba – „skoro Bóg stara się wszelkimi sposobami przyprowadzić zbłąkaną owcę, ci, którzy otrzymali od Niego władzę związywania i rozwiązywania, mają odpowiednim lekarstwem zaradzić chorobie sprawców przestępstw, ujawniać ich, błagać i ganić z wszelką cierpliwością i umiejętnością, a co więcej, mają nakładać kary w celu takiego wyleczenia ran wyrządzonych przez przestępstwo, by ani nie zepchnąć przestępców w przepaść rozpacz, ani popuszczaniem cugli nie powodować rozluźnienia obyczajów i pogardy dla prawa”³⁴⁵.

Zgodnie z powyższymi przepisami kodeksowymi, w korelacji ze skutkami chrztu, wierny poprzez ten sakrament zostaje włączony do wspólnoty Kościoła, a tym samym podlega prawom i obowiązkom, w nim ustanawianym. Fakt ten odnosi się do pewnej fundamentalnej prawdy, że chrzest rodzi najpierw skutki teologiczne, a później konsekwencje prawne. Normy kodeksowe proklamują te prawdy, że chrześcijanin wszczepiony zostaje w Chrystusa, uczestnicząc w potrójnym zadaniu Chrystusa i Kościoła, jak też w tzw. kapłaństwie powszechnym, jednak każdy według swego powołania³⁴⁶. Ściślej rzecz ujmując, tylko wierni ochrzczeni w Kościele katolickim lub do niego prawnie włączeni podlegają ustawom czysto kościelnym³⁴⁷.

---

³⁴³ Benedykt XVI, Przemówienie do członków Trybunału Roty Rzymskiej. *Należy wystrzegać się pseudoduszpasterskich rozwiązań w badaniu ważności małżeństw*, 29.01.2010, OR 321 (2010) nr 3-4, s. 23.

³⁴⁴ KPK, kan. 1311; por. KPK/2021, kan. 1311 § 1; W odniesieniu do sankcji karnych właściwym jest posługiwanie się słowem „stosowanie sankcji karnych”, niż wymierzanie, które tyczy się procedury nakładania kar.

³⁴⁵ KKKW, kan. 1401.

³⁴⁶ Por. KPK, kan. 204 § 1-2; KKKW, kan. 7; J. Krukowski, *Wierni chrześcijanie*, w: J. Krukowski (red.), *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. II/1, Poznań 2005, s. 16-18; J. T. Żurawski, *Prawo do należytego wymiaru sprawiedliwości*, w: M. Saj, *Obowiązki i prawa wiernych w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego*, Warszawa 2017, s. 271-273; zob. R. Sobański, *Eklezjologia nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego*, PK 28 (1985) nr 1-2, s. 3-30.

³⁴⁷ Por. KPK, kan. 11; KKKW, kan. 1490.

Z uwagi na to, ewentualna kara może być nałożona jedynie na katolików. Dlatego też miano chrześcijan, wskazuje szeroko na tych wszystkich, którzy przystąpili do chrztu świętego, a prawo karne dotyka tych, którzy podlegają władzy Kościoła katolickiego³⁴⁸.

Normy kodeksowe proklamują także zasadę indywidualnej odpowiedzialności karnej. Podmiotem przestępstwa może być jedynie osoba fizyczna. *Codex Iuris Canonici* z 1917 roku mimo, że generalnie uchylił odpowiedzialność zbiorową, to zachowano pewne przepisy, które dopuszczały karanie pewnej zbiorowości, gdy to osoba prawna była podmiotem przestępstwa³⁴⁹. Obecnie odpowiedzialności karnej podlega tylko wolna i obdarzona rozumem osoba fizyczna, która dopuściła się wykroczenia karnego, w sposób umyślny lub nieumyślny. Idea sprawiedliwej kary, nie mogła być realizowana przy karaniu jakiejś zbiorowości, wśród której znajdować się mogły osoby niewinne. Również prawo karne w ustawodawstwie świeckim przeszło podobną drogę ewolucji doktryny prawnej³⁵⁰. Dlatego też indywidualizacja odpowiedzialności karnej stała się właściwym sposobem postępowania. W tym względzie zaznaczyć należy, że ważnym elementem przestępstwa jest grzech ciężki, który wiąże się z danym wykroczeniem. Takowego, więc może dopuścić się jedynie jednostka, jaką jest osoba fizyczna. Prawodawca kodeksowy w pełni rezygnuje więc z odpowiedzialności, która rozciągałaby się na jakąś zbiorowość³⁵¹.

Prawodawca kodeksowy, w zgodzie z nauczaniem zarysowanym podczas Sobory Watykańskiego II, dzieli władzę kościelną, na tę, która związana jest z władzą święceń, jak i na władzę rządzenia. Pierwsza wynika z przyjętego sakramentu święceń, a druga z zajmowanego urzędu lub uprawnień wynikających z delegacji³⁵². Zagadnienie to zostanie poszerzone w kolejnym rozdziale. Należy jednak pamiętać, że pełna władza

---

³⁴⁸ Por. D. Borek, *Wykonywanie władzy karania...*, dz. cyt., s. 179; J. Syryjczyk, *Apostazja od wiary w świetle przepisów kanonicznego prawa karnego. Studium prawno-historyczne*, Warszawa 1984, s. 102-103.

³⁴⁹ Por. CIC, kan. 2285 § 1-4; M. Myrcha, *Interdykt*, PK 2 (1959) nr 3-4, s. 145; tenże, *Suspensa*, PK 10 (1967) nr 3-4, s. 208-209.

³⁵⁰ Por. E. Wilemska, *Kara w prawie świeckim*, w: B. Migut (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. VIII, Lublin 2000, kol. 757-760.

³⁵¹ Por. J. Syryjczyk, *Sankcje w Kościele...*, dz. cyt., s. 45-46; J. Wroczeński, *Wymiar kar kościelnych...*, dz. cyt., s. 29.

³⁵² Por. KPK, kan. 274 § 1-2; KKKW, kan. 370, 371 § 1-2.

rzządzenia w Kościele przynależy Biskupowi Rzymu i Kolegium Biskupów, a w poszczególnych Kościołach partykularnych – biskupowi diecezjalnemu³⁵³.

Władza rządzenia, co zostało wcześniej zaznaczone, łączy się z samą naturą Kościoła. Chrystus, który wyposażył w nią Apostołów i ich następców w drodze święceń, aby ich mocą uświęcali, nauczali i zarządzili Ludem Bożym. Przy czym On sam jest Pasterzem Kościoła, którym kierują ludzie³⁵⁴. Wspomniana jurysdykcja ustanowiona została w celu doprowadzenia społeczności wierzących do celu, jakim jest zbawienie. Poza więc zakresem sakramentalnym, powierzona władza ma wymiar prawny, który realizuje się w wydawaniu ustaw i wymierzania sprawiedliwości, która także ma budować wspólnotę. W celu zapewnienia tychże celów, realizowana jest także władza karania, która pozostaje w ścisłym związku z potrójną funkcją realizacji władzy rządzenia w Kościele, a mianowicie z władzą ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą. Prawodawca wskazuje, że „władza rządzenia zasadniczo jest wykonywana w zakresie zewnętrznym; czasem jednak tylko w zakresie wewnętrznym, tak mianowicie, że skutki, jakie jej wykonywanie zdolne jest wywołać w zakresie zewnętrznym, nie są uznawane w tym zakresie, chyba że jest to postanowione w określonych przez prawo przypadkach”³⁵⁵. Wszystkie działania w tych zakresach mają wprowadzać harmonię i być przejawem posłuszeństwa Założycielowi, a podjęte kroki mają potęgować dobro i pożytek dla wiernych³⁵⁶.

---

³⁵³ Por. KPK, kan. 332 § 1, 336, 381 § 1; KKKW, kan. 44 § 1, 49, 178; K. Kamiński, *Władza w Kościele. Ujęcie teologiczno-prawne*, „Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich”, XXX (2020), nr 33, s. 102-106; P. Lewandowski, *Kompetencje biskupa diecezjalnego dotyczące sądownictwa kościelnego w przedmiocie procesów małżeńskich według kodeksu prawa kanonicznego z 1983 roku i instrukcji procesowej «Dignitas connubii»*, w: R. Kantor (red.), *Kościół lokalny w Kościele Chrystusa*, Kraków 2015, s. 115-116.

³⁵⁴ Por. KK 6.

³⁵⁵ KPK, kan. 130; por. KKKW, kan. 980 § 1-2.

³⁵⁶ Por. K. Kamiński, *Władza w Kościele...*, dz. cyt., s. 97-99; M. Żurowski, *Problem władzy i powierzenia urzędów w Kościele katolickim*, Kraków 1984, s. 21-26; J. Wroczeński, *Wymiar kar kościelnych...*, dz. cyt., s. 26; zob. G. Dzierżon, *Zakres wykonywania władzy wykonawczej (kan. 136 KPK)*, „Studia Gdańskie”, XXXI (2012), s. 117-125.

6.1. Pojęcie przestępstwa

Niewątpliwie chcąc przybliżyć zagadnienie czym jest przestępstwo, należy wskazać na jego łączność z grzechem czyli z wymiarem wewnętrznym. Jak zostało to wcześniej ukazane, Kościół jako społeczność duchowa a zarazem osadzona w rzeczywistości widzialnej, przyjmuje obie te sfery, nie ograniczając się jedynie, jak czynią to systemy prawa świeckiego, do spraw zewnętrznych, co zaznaczone było już wyżej³⁵⁷.

Na przestrzeni wieków, a już na pewno od Soboru Trydenckiego³⁵⁸, który rozróżnił zakres sakramentalny od *forum externum*, wielu kanonistów próbowało wskazać na kryteria, które pozwoliłyby scharakteryzować obie sfery działania Kościoła. Dochodzono do dość skrajnych stanowisk. Jedni uznawali istnienie dwóch wymiarów władzy kościoła, jednak je od siebie mocno separowali³⁵⁹. Drudzy kanoniści widzieli korzyści duchowe i publiczne, gdy realizuje się władzę rządzenia, odpowiednio sakramentalną i zewnętrzną³⁶⁰. Inni znawcy przedmiotu uznawali za ważną jedynie władzę zewnętrzną Kościoła, zupełnie pomijając to co odnosiło się do zagadnienia sumienia, pozostawiając to w sferze dociekań teologicznych³⁶¹. W świetle *Codex Iuris Canonici* z 1917 roku uznawano rozdzielność władzy *forum internum* i *forum externum*, zaznaczając, że są one także różny sposób wykonywane. Późniejsze rozważania toczyły się w duchu bardziej koncyliacyjnym, aby pod wpływem Soboru Watykańskiego II³⁶², przybrać wyznawaną dziś doktrynę, iż zakres zewnętrznym i wewnętrznym, to sposób używania władzy Kościoła, w celu osiągnięcia wielorakich skutków. Dlatego ten komu

---

³⁵⁷ Por. R. Sobański, *W sprawie zasady formalnej prawa kościelnego*, PK 30 (1987) nr 1-2, s. 13-22.

³⁵⁸ „Natura i istota sądu domaga się, by wyrok był wydawany tylko na poddanych. W Kościele Bożym zawsze istniało przekonanie i sobór je potwierdza jako całkowicie prawdziwe, że rozgrzeszenie udzielone przez kapłana temu, nad kim nie posiada jurysdykcji zwyczajnej ani delegowanej, należy uznać za nieważne” – Sobór Trydencki, Sesja 14. *Nauka o świętych sakramentach pokuty i ostatniego namaszczenia*, 25.11.1551, w: A. Baron, H. Pietras, (red.), *Dokumenty Soborów Powszechnych*, t. IV/1, Kraków 2007, s. 497.

³⁵⁹ Por. M. Żurowski, *Problem władzy...*, dz. cyt., s. 77-78.

³⁶⁰ Por. M. Myrcha, *Problem grzechu w karnym ustawodawstwie kanonicznym*, PK 29 (1986) nr 1-2, s. 46.

³⁶¹ Por. M. Żurowski, *Problem władzy...*, dz. cyt., s. 78.

³⁶² Por. DP 5; KK 11.

ona przynależy, może ją wykonywać na forum wewnętrznym lub zewnętrznym, bądź delegować na innych, w całości bądź w jakimś ograniczonym zakresie³⁶³.

Pismo Święte zawiera podstawową naukę o grzechu, który może być lekki bądź ciężki³⁶⁴. Święty Paweł poświęca wiele miejsca w swoich listach grzechom, które są przeszkodą w osiągnięciu zbawienia³⁶⁵. Katechizm Kościoła Katolickiego wskazuje, że „grzechy należy oceniać według ich ciężaru. Rozróżnienie między grzechem śmiertelnym a grzechem powszednim, dostrzegalne już w Piśmie świętym, zostało przyjęte w tradycji Kościoła. Potwierdza je doświadczenie ludzi”³⁶⁶. Dlatego też uznaje się, że przestępstwo zawiera w sobie, jako kompozyt fakt grzech. Nie każdy jednak grzech można automatycznie kwalifikować jako przestępstwo. Doktryna o grzechu niewątpliwie odcisnęła swe piętno także na prawodawstwie, które przyjęło wiele określeń konstytutywnych pojęcia grzechu, jak na przykład świadomość i dobrowolność jego popełnienia³⁶⁷.

W niniejszym dociekaniu, istotne będzie normatywne ujęcie pojęcia przestępstwa. *Codex Iuris Canonici* z 1917 roku zawierał ustawową formalną definicję przestępstwa³⁶⁸. Nowy Kodeks z 1983 r. nie zawiera już tak jasnej normy, określającej czym jest czyn przestępczy. Kanoniści nieustannie podejmują próby konstruowania definicji przestępstwa, na podstawie przepisów kodeksowych, które odnoszą się do tego zagadnienia. Aktualne zapisy kodeksowe dla wykroczenia przeciw prawu kościelnemu posługują się terminem *delictum*, co oznacza przestępstwo, nieprawość, błąd, wina lub grzech³⁶⁹. Bardzo rzadko spotyka się słowo *crimen*, co można tłumaczyć jako obwinienie, oskarżenie czy zarzut³⁷⁰.

---

³⁶³ Por. M. Żurowski, *Problem władzy...*, dz. cyt., s. 80-82; Ł. Burchard, *Kształtowanie się pojęcia przestępstwa w systemie prawa kanonicznego*, „Łódzkie Studia Teologiczne”, 23 (2014) 2, s. 41-42.

³⁶⁴ „Jeśli ktoś spostrzeże, że brat popełnia grzech, który nie sprowadza śmierci, niech się modli, a przywróci mu życie; mam na myśli tych, których grzech nie sprowadza śmierci. Istnieje taki grzech, który sprowadza śmierć. W takim wypadku nie polecam, aby się modlono. Każde bezprawie jest grzechem, są jednak grzechy, które nie sprowadzają śmierci” – 1 J 5, 16-17.

³⁶⁵ Por. 1 Kor 6, 9-10; Ga 5, 19-20; Ef 5, 3-5.

³⁶⁶ KKK 1854.

³⁶⁷ Por. M. Myrcha, *Problem grzechu w karnym...*, dz. cyt., s. 49.

³⁶⁸ Por. CIC, kan. 2195 § 1; J. Syryjczyk, *Pojęcie przestępstwa w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II*, PK 28 (1985) nr 1-2, s. 85-86.

³⁶⁹ Por. A. Jougan, *Słownik kościelny...*, dz. cyt., s. 182.

³⁷⁰ Por. tamże, s. 164.

Prawodawca bez wątpienia wskazuje na trzy elementy materialne, które świadczą, że dane postępowanie można zakwalifikować jako wykroczenie karne, a są to element obiektywny, subiektywny i legalny.

6.1.1. Element obiektywny przestępstwa

Analizując przepisy kodeksowe zauważa się, że pierwszym konstytutywnym elementem przestępstwa jest zewnętrzne przekroczenie ustawy karnej bądź nakazu karnego, co stanowi komponent obiektywny przestępstwa, w myśl paremii *nullum crimen sine actione*³⁷¹. Prawodawca przewidział, że zewnętrzność przekroczenia przepisów karnych Kościoła, jest wymagana, aby móc mówić o czynie przestępczym. Mimo obowiązującej zasady, że nie karze się za czyny, które były przekroczeniem ustawy, a do której nie była dołączona sankcja karana. Prawodawca mając na uwadze dobro wspólnoty Kościoła i prawa Bożego, jak też każdej ustawy kościelnej, jeżeli czyn był niezwykle ciężki, a zgorzenie bardzo duże, bądź należałoby naprawić szkodę, to taki czyn może być ukarany. Prawodawca określa zatem jaki czyn jest przestępstwem, gdyż jest szkodliwy społecznie, jednocześnie mając na względzie mnogość zachowań, które są moralnie złe, dopuszcza represję karną, za naruszenie zewnętrzne prawa Bożego lub kanonicznego³⁷². Dlatego też zasada legalizmu prawa karnego w Kościele, nie ma charakteru bezwzględnego, co potwierdzają normy kodeksowe, wskazując, że „kto posiada władzę wydawania ustaw karnych, może również obwarować odpowiednią karą prawo Boże”³⁷³, („ustawa może sama określać karę lub pozostawiać jej określenie roztropnemu uznaniu sędziego”)³⁷⁴.

---

³⁷¹ Por. KPK, kan. 1321 § 1; KPK/2021, kan. 1321 § 2-3; KPK, kan. 1399; KPK/2021, kan. 1399; KKKW, kan. 1414 § 2, 1406 § 2, 1407 § 3; J. Syryjczyk, *Sankcje w Kościele...*, dz. cyt., s. 100-101.

³⁷² Por. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Doczesne...*, dz. cyt., s. 69; M. Myrcha, *Prawo karne. Komentarz do piątej księgi Kodeksu Prawa Kanonicznego. Kara. Przepisy ogólne*, t. II, cz. 1, Warszawa 1960, s. 890-891; J. Syryjczyk, *Pojęcie przestępstwa...*, dz. cyt., s. 88.

³⁷³ KPK/2021, kan. 1315 § 1.

³⁷⁴ KPK, kan. 1315 § 2; „Do kar ustanowionych prawem wspólnym za jakiegokolwiek przestępstwo prawo partykularne może dodać inne kary; można jednak uczynić to, tylko z najpoważniejszej przyczyny; jeśli zaś prawo wspólne stanowi karę nieokreśloną lub fakultatywną, prawo partykularne może w jej miejsce ustanowić karę określoną lub obligatoryjną” – KKKW, kan. 1405 § 2.

Z tak postawionej sprawy wynika, że plany, zamiary myśli zbrodnicze, jednak w żadnej mierze nieuzewnętrznione i te które nie zostały wcielone w życie, choć można je uznać za winę moralną, nie dają podstaw do uznania ich za przestępstwo, w rozumieniu prawa karnego Kościoła. Niewątpliwie takie idee wewnętrzne są grzechem, jednak te, ocenia się w sakramencie pokuty, podczas, którego penitent musi wyznać, że miał nieczne myśli, wówczas Kościół nakłada karę w formie pokuty. Ma się tutaj do czynienia z pewną formą dobrowolności człowieka. Jeżeli jednak czyn zbrodniczy zostanie popełniony zewnętrznie, to ukaranie przestępcy, nie jest uzależnione od przyznania się. Dlatego też dopóki nie nastąpi działanie, które można ocenić zmysłami – wzrokiem, słuchem itd., a więc nie wewnętrzne pragnienia, które pozostają w sferze ukrytej, dopóty nie ma się do czynienia z przekroczeniem ustawy czy nakazu karnego³⁷⁵.

Działanie przestępcze może być dokonane czynem, który jest ukryty lub znany. Działanie o charakterze ukrytym nie należy do sfery wewnętrznej, a do zewnętrznej, gdyż mimo, że działanie takie nie zostało jeszcze upublicznione i dostrzeżone przez nikogo, może być kwalifikowane jako wykroczenie karne, ponieważ zostało popełnione i jest możliwa jego weryfikacja, a jednocześnie nie był to tylko akt wewnętrzny. Prawodawca przewidział pewien wyjątek, który przybrał formę kanonicznej normy prawnej – „przestępstwo, które polega na oświadczeniu lub na innym wyrażeniu woli, doktryny lub wiedzy, należy uważać za niedokonane, jeżeli nikt nie spostrzegł tego oświadczenia lub wyrażenia”³⁷⁶.

W prawodawstwie stosuje się kilka podziałów przestępstw. Ze względu na skutki przekroczenia ustawy karnej, można wyszczególnić wykroczenie karne jako dokonane, chybione lub usiłowane³⁷⁷. Przestępstwa mogą także powszechne lub właściwe dla jakiejś grupy osób – wiernych. Kolejny podział, który znany jest jedynie prawodawstwu kanonicznemu, dotyczy rozgłoszenia przestępstwa. Tu wskazuje się na delikty publiczne, tajne lub notoryczne. Pierwsze z wymienionych związane jest

---

³⁷⁵ Por. V. De Paolis, *De sanctionibus in Ecclesia. Adnotationes in Codicem: Liber VI*, Romae 1986, s. 41; P. M. Gajda, *Sankcje karne w Kościele, w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II oraz późniejszych zmian i uzupełnień. Studium kanoniczno-pastoralne*, Tarnów 2008, s. 20.

³⁷⁶ KPK/2021, kan. 1330; por. KPK, kan. 1330; Kanon ten nie ma odpowiednika w Kodeksie wschodnim; por. Ł. Burchard, *Kształtowanie się pojęcia przestępstwa...*, dz. cyt., s. 58.

³⁷⁷ Por. KPK, kan. 1328 § 1-2; KPK/2021, kan. 1328 § 1-2; KKKW, kan. 1418 § 1-3.

z publicznym rozgłoszeniem, czyli jest znane bądź niechybnie takie się stanie. Notoryczność polega na niemożliwości zaprzeczeniu przestępstwa, gdyż nie tylko jest znane, ale w żadnym stopniu nie można go usprawiedliwić, ani zaprzeczyć. Natomiast tajność popełnienia przestępstwa polega na braku rozgłoszenia go. Zakłada się także, że upublicznienie nie jest możliwe³⁷⁸. Jednocześnie przy przestępstwach tajnych, można mieć wiedzę o czynie przestępczym, jednak jego sprawca pozostaje nieznan, wówczas takie przestępstwo określa się jako tajne formalnie. Może zaistnieć także sytuacja, że czyn przestępczy jest nieznan, wówczas przestępstwo nazywa się tajnym materialnie³⁷⁹.

Systematyzując podział przestępstw, można podzielić je także ze względu na czas realizacji czynu zabronionego, charakteryzując je jako jednorazowe, ciągłe, trwałe, bądź nałogowe³⁸⁰. Kanoniści przedstawiają wiele podziałów, które różnicują ze względu na przesłanki formalne i materialne, czy też inne ze względu na przyjętą metodologię³⁸¹.

Przestępstwo pozostaje zatem naruszeniem porządku prawnego Kościoła, który zabezpiecza społeczny ład tej wspólnoty. Sprawca wykroczenia karnego nie tylko osłabia swoją więź z Chrystusem i Kościołem, ale także poprzez swój czyn przestępczy może budzić zgorszenie, któremu należy zaradzić przez adekwatną reakcję karną. Element obiektywny przestępstwa, którym będzie zewnętrzne przekroczenie ustawy bądź nakazu karnego, zawiera w sobie komponent legalny, którym będzie sankcja karna do nich dołączona, nawet jeśli jest nieokreślona. Przyjmuje się także, w myśl kan. 1399 Kodeksu Prawa Kanonicznego, że zewnętrzne naruszenie prawa Bożego lub kanonicznego, wówczas, gdy brak odpowiednich ustaw karnych, można ukarać, gdy czyn jest niezwykle ciężki i należy uchronić wspólnotę wierzących przed

---

³⁷⁸ Por. A. G. Miziński, *Przestępstwo*, w: E. Gigilewicz (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. XVI, Lublin 2012, kol. 703.

³⁷⁹ Por. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Doczesne...*, dz. cyt., s. 71.

³⁸⁰ Por. KPK, kan. 1364 § 1-2, 1371; KPK/2021, kan. 1364 § 1-2, 1365, 1392; KKKW, kan. 1436 § 2, 1446, 1466-1467.

³⁸¹ Por. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Doczesne...*, dz. cyt., s. 71-72; Ł. Burchard, *Kształtowanie się pojęcia przestępstwa...*, dz. cyt., s. 58; A. G. Miziński, *Przestępstwo...*, dz. cyt., kol. 703-704.

zgorszeniem³⁸². Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich z racji na przyjętą zasadę legalizmu, nie zawiera analogicznej w odniesieniu do Kodeksu łacińskiego. Niemniej prawodawca pozostawił pewne możliwości nałożenia karny, po wcześniejszym upomnieniu³⁸³.

6.1.2. Element subiektywny przestępstwa

Obok elementu obiektywnego przestępstwa, prawodawca wskazuje na element subiektywny, na który składa się poczytalność, która wpływa na winę podmiotu działającego. Należy zatem ustalić czy istnieje związek między czynem zabronionym karnie, a konkretnym człowiekiem, któremu przypisuje się wykroczenie karne. Takie badanie, które stanowi sąd praktyczny, pozwala na określenie tych zależności³⁸⁴. Podobnie jak w przypadku odpowiedzialności moralnej, tak i w odpowiedzialności prawnej wymaga się, aby dane działanie było wolne i świadome. Porządek prawny bowiem, ma na celu ochronę porządku moralnego, jak zaznacza więc G. Leszczyński, gdy nie wystąpi wykroczenie moralne, trudno mówić o wykroczeniu karnym. Oczywistą rzeczą jest jednak, że w rozważaniach prawnych, należy mieć na uwadze, że odpowiedzialność karna łączy się z wykroczeniem przeciw ustawie bądź nakazowi karnemu, co jest naruszeniem prawa pozytywnego, które ustanawiane jest przez Kościół³⁸⁵. Zaznaczenie porządku moralnego i prawnego, przy niniejszych rozważaniach, jest ważne, gdyż podmiot przestępstwa, staje się odpowiedzialny nie tylko przed Bogiem, co wcześniej zostało także zaznaczone, kiedy popełnia grzech, czyli dochodzi do wykroczenia moralnego, ale także odpowiada przed wspólnotą,

---

³⁸² Por. J. Arias, *Sankcje w Kościele. Komentarz do kan. 1399*, w: P. Majer (red.), *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, Kraków 2011, s. 1045-1046.

³⁸³ Por. KKKW, kan. 1406 § 2, 1407 § 3; V. De Paolis, *Commento sub can. 1406*, w: P. V. Pinto (red.), *Commento al Codice dei Canonici delle Chiese Orientali*, t. II, Città del Vaticano 2001, s. 1111-1112; tenże, *Commento sub can. 1406*, w: P. V. Pinto (red.), *Commento al Codice dei Canonici delle Chiese Orientali*, t. II, Città del Vaticano 2001, s. 1113.

³⁸⁴ Por. G. Leszczyński, *Pojęcie poczytalności w prawie karnym Kościoła*, PK 47 (2004) nr 1-2, s. 94; A. Calabrese, *Diritto penale canonico*, Città del Vaticano 1996, s. 36-37; T. Ożóg, *Poczytalność*, w: E. Gigilewicz (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. XV, Lublin 2011, kol. 922.

³⁸⁵ Por. G. Leszczyński, *Pojęcie poczytalności...*, dz. cyt., s. 101.

za naruszenie karne danych norm. Dodatkowo, pamiętać należy, że nie każdy grzech będzie implikował naruszenie normy prawnej³⁸⁶.

Poczytalność prawnokarna, której podstawą jest duża wina moralna, co związane jest niewątpliwie z grzechem ciężkim, stanowić będzie świadomość czynu zabronionego, jak też działanie podmiotu z wolnej woli. Prawodawca kierując się taką perspektywą, czerpiąc z zapisów Kodeksu z 1917 roku³⁸⁷, stwierdza, że „nikt nie może być ukarany, jeżeli dokonane przez niego zewnętrzne naruszenie ustawy lub nakazu nie jest ciężko poczytalne na skutek winy umyślnej lub nieumyślnej”³⁸⁸. Podobne sformułowania, choć nieco bardziej opisowe znaleźć można w Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich. Przytoczonej normie Kodeksu łacińskiego odpowiada przepis, który zastrzega, że „karom podlega tylko ten, kto naruszył ustawę karną lub nakaz karny albo umyślnie, albo z ciężkiego zawinionego zaniedbania należytej staranności, albo z ciężkiej zawinionej ignorancji co do ustawy lub nakazu”³⁸⁹.

Przytoczone normy kodeksowe, jasno ukazują wolę ustawodawcy, który położył nacisk na poczytalność prawną, a nie moralną, choć co do zasady są one identyczne, to prawodawca rezygnuje z formy teologicznej, co jest zrozumiałe i ujmuje to zagadnienie w postaci prawnej³⁹⁰. Dlatego też, mimo, że nie znajdujemy kodeksowej definicji przestępstwa, z przytoczonych wyżej przepisów kodeksowych, wskazać należy na kolejny element konstytutywny wykroczenia karnego, jakim jest ciężka poczytalność (*graviter imputabilis*). Ten ważny element przestępstwa można rozważać w aspekcie obiektywnym, jak i subiektywnym³⁹¹.

Z ciężką poczytalnością w sensie obiektywnym ma się do czynienia wówczas, gdy przepis karny dotyczyć będzie jakiejś ciężkiej materii, lub w ramach popełnienia przestępstwa, takowa wystąpi. Prawodawca uznaje pewne działania wprost za przestępstwo, czyli wskazuje, że naruszenie danego porządku jest wielkim złem,

---

³⁸⁶ Por. Z. Suhecki, *Le sanzioni penali nella Chiesa...*, dz. cyt., s. 63.

³⁸⁷ Por. CIC, kan. 2195 § 1.

³⁸⁸ KPK/2021, kan. 1321 § 2; por. KPK, kan. 1321 § 1.

³⁸⁹ KKKW, kan. 1414 § 1.

³⁹⁰ Por. J. Syryjczyk, *Sankcje w Kościele...*, dz. cyt., s. 111; Ł. Burchard, *Kategoria poczytalności prawnokarnej w systemie prawa kanonicznego*, „Łódzkie Studia Teologiczne”, 26 (2017) 4, s. 83.

³⁹¹ Por. A. Calabrese, *Diritto penale...*, dz. cyt., s. 36-37; G. Leszczyński, *Pojęcie poczytalności...*, dz. cyt., s. 102; Ł. Burchard, *Kształtowanie się pojęcia przestępstwa...*, dz. cyt., s. 59; tenże, *Kategoria poczytalności prawnokarnej...*, dz. cyt., s. 88.

co ma konsekwencje nie tylko w odniesieniu do samego sprawcy, ale również w stosunku do wspólnoty Kościoła. Dlatego też ustawodawca kościelny, nie zamierza sankcjonować każdego występkę moralnego, w rozumieniu grzechu ciężkiego. Czyni to tylko w doniesieniu do czynów, których konsekwencją jest wielkie zło i zgorszenie. Niewątpliwie w niniejszym dyskursie dotyczącym przestępstw przeciwko Najświętszej Eucharystii, ma się do czynienia z taką sytuacją. Wykroczenia karne przeciw temu sakramentowi, nie tylko zostały stosownie przez prawodawcę sankcjonowane i są wielce naganne moralnie, powodując grzech ciężki u sprawcy wykroczenia karnego, ale suponują także wielkie zgorszenie we Kościele. Takie rozumienie obiektywnego elementu ciężkiej poczytalności, wskazuje, że jurysdykcja kościelna idzie w kierunku penalizacji tych czynów, które nie tylko są grzechem ciężkim, ale zewnętrznym naruszeniem normy prawnokarnej, powodującym niezwykle dużą szkodliwość społeczną³⁹².

W sensie subiektywnym ciężką poczytalność należy rozumieć jako działanie człowieka jako wolne i świadome. Dlatego też podmiot działający nie jest wolny, gdyż jest dotknięty ograniczeniami, czy stanami afektywnymi, lub nie jest świadomy ciężkiego wykroczenia, lub mylnie uznaje, że jest ono jedynie grzechem lekkim, nie można przypisać mu przestępstwa i karać za nie³⁹³. Dlatego też, do zaistnienia przestępstwa niewątpliwie wymagana jest ciężka poczytalność w rozumieniu subiektywnym. Zasada ta wypływa z woli prawodawcy, który stwierdza, że „kara ustanowiona ustawą lub nakazem wiąże tego, kto rozmyślnie naruszył ustawę lub nakaz; kto zaś uczynił to wskutek niedochowania należytej staranności, nie jest karany, chyba że ustawa lub nakaz zastrzega inaczej”³⁹⁴. Powyższy przepis kodeksowy świadczy o tym, że prawodawca kościelny z reguły nie chce karać osób, które choć posiadają ciężką poczytalność w sensie subiektywnym, jednak wypływającą z winy nieumyślnej. Tym bardziej, że Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 roku, zawiera szereg norm, na podstawie których, kara może być zwiększona, zmniejszona lub

---

³⁹² Por. G. Leszczyński, *Pojęcie poczytalności...*, dz. cyt., s. 102-103; Ł. Burchard, *Kategoria poczytalności prawnokarnej...*, dz. cyt., s. 88; A. G. Miziński, *Przestępstwo...*, dz. cyt., kol. 702.

³⁹³ Por. A. Calabrese, *Diritto penale...*, dz. cyt., s. 36; G. Leszczyński, *Pojęcie poczytalności...*, dz. cyt., s. 103; Ł. Burchard, *Kategoria poczytalności prawnokarnej...*, dz. cyt., s. 89; tenże, *Kształtowanie się pojęcia przestępstwa...*, dz. cyt., s. 60.

³⁹⁴ KPK/2021, kan. 1321 § 3; por. KPK, kan. 1321 § 2.

wykluczona ze względu na okoliczności, które ku temu przemawiają³⁹⁵. W tym względzie Kodeks wschodni, przyjmuje zasadę niezwalniania z nakładania z kar z winy nieumyślnej i zakłada domniemanie „że zewnętrzne naruszenie ustawy karnej lub nakazu karnego było umyślne, dopóki nie udowodni się czegoś przeciwnego”³⁹⁶.

6.1.2.1. Źródła poczytalności prawnokarnej

Pracodawca kodeksowy dla określenia zagadnienia znanego teologii moralnej, wskazuje, że na poczytalność prawną, składa wina umyślna jako *dolus* i wina nieumyślna nazwana łacińskim terminem *culpa*³⁹⁷.

Winę umyślną stanowi świadome przekroczenie prawa, przy założeniu wolności i poznania działającego. Zakłada się zatem, że przekroczenie norm sankcjonowanych karnie, musi nastąpić dobrowolnie. Taka optyka, każe wnioskować, że sprawca przestępstwa zna ustawy, czy nakazy karne, a mimo działa w wolności, aby przekroczyć przepisy karne lub doprowadza do zaniechania działania, przez co dochodzi do deliktu. Dlatego sprawca działa kierunkowo, ze złym zamiarem, w celu pogwałcenia norm prawnokarnych³⁹⁸. Nieświadomość sankcji karnej, nie sprawia, że zachodzi wyłączenie poczytalności karnej. Ta okoliczność jedynie ją zmniejsza³⁹⁹. Ustawodawca w Kodeksie łacińskim, zawarł wyjątek od powyższej zasady. Wówczas, kiedy rzecz tyczy się przestępstw zagrożonych karą cenzury, a przy wykroczeniach przeciwko Najświętszej Eucharystii, z takimi także ma się do czynienia, to wymaga się, aby sprawca miał nie tylko świadomość bezprawności czynu, ale także zrozumienie, że za wykroczenie karne grozi wspomniana kara, bez względu czy jest to cenzura *latae sententiae* czy *ferendae*

---

³⁹⁵ Por. KPK, kan. 1322-1327; KPK/2021, kan. 1322-1327; G. Leszczyński, *Pojęcie poczytalności...*, dz. cyt., s. 102-103; A. G. Miziński, *Poczytalność elementem subiektywnym przestępstwa*, „Roczniki Nauk Prawnych”, t. XV, nr 1, (2005), s. 428.

³⁹⁶ KKKW, kan. 1414 § 2; por. V. De Paolis, *Commento sub can. 1414*, w: P. V. Pinto (red.), *Commento al Codice dei Canoni delle Chiese Orientali*, t. II, Città del Vaticano 2001, s. 1119-1120.

³⁹⁷ Por. J. Syryjczyk, *Sankcje w Kościele...*, dz. cyt., s. 111; M. Myrcha, *Problem winy w karnym ustawodawstwie kanonicznym*, PK 17 (1974) nr 3-4, s. 162-163.

³⁹⁸ Por. J. Syryjczyk, *Pojęcie przestępstwa...*, dz. cyt., s. 93; A. G. Miziński, *Poczytalność elementem...*, dz. cyt., s. 429; T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Doczesne...*, dz. cyt., s. 85.

³⁹⁹ Por. KPK, kan. 1324 § 1, 9°; KPK/2021, kan. 1324 § 1, 9°; J. Syryjczyk, *Sankcje w Kościele...*, dz. cyt., s. 113.

*sententiae*⁴⁰⁰. Generalnie jednak, kanoniści są zgodni, że podmiot działający, który podejmuje czyn przestępczy, nie musi mieć świadomości o sankcji karnej, czy myśleć na sposób prawniczy. Wystarczające będzie przeświadczenie intelektualne, że podejmowane działanie, bądź skutki tegoż, są sprzeczne z ustanowionym prawem⁴⁰¹.

Jeszcze jednym ważnym wyróżnikiem w temacie winy umyślnej, w kontekście wykroczeń karnych przeciw świętości Eucharystii, jest celowość lub kierunkowość danego przestępstwa. W kolejnych rozdziałach niniejszej dysertacji, przy omawianiu szczegółowych deliktów co do Najświętszej Ofiary, wskazane zostanie, że niektóre z nich określane są mianem przestępstwa kierunkowego, gdyż zakładają motywację sprawcy, intencję z jaką działa, aby np. konsekracja *in sacrilegum finem*. Takie działanie wyklucza winę nieumyślną, gdyż podmiot popełnia przestępstwo z zamiarem specjalnym⁴⁰².

W nieco inny sposób traktuje okoliczności łagodzące Kodeks wschodni. W świetle wspomnianych już kanonów, to sędzia rozpatrujący jednostkowe przestępstwo, może ocenić okoliczności, które wpłyną na złagodzenie kary⁴⁰³.

Obok winy umyślnej, prawodawca przewiduje drugie źródło poczytalności sprawcy, jakim jest wina nieumyślna⁴⁰⁴. *Culpa* wystąpi przy przekroczeniu ustawy lub nakazu karnego z braku zachowania należytej staranności. Taki stan osiągnąć można przez ciężką ignorancję lub błąd, jak też przez zawinione zaniedbanie. W przeciwieństwie do *Codex Iuris Canonici* z 1917 roku⁴⁰⁵, jak i Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich, obowiązujący Kodeks łaciński, zwalnia z odpowiedzialności

---

⁴⁰⁰ Por. J. Syryjczyk, *Pojęcie przestępstwa...*, dz. cyt., s. 93; M. Myrcha, *Problem winy...*, dz. cyt., s. 171-172; J. Syryjczyk, *Sankcje w Kościele...*, dz. cyt., s. 113-114; M. Myrcha, *Prawo karne...*, dz. cyt., s. 357.

⁴⁰¹ Por. F. Capello, *Summa Iuris canonici, De processibus, delictis et poenis*, vol. 3, Romae 1955, s. 483; G. Leszczyński, *Pojęcie poczytalności...*, dz. cyt., s. 105; J. Syryjczyk, *Sankcje w Kościele...*, dz. cyt., s. 113; G. Pellegrini, *Ius ecclesiae poenale: de delictis*, vol. 1, Napoli 1962, s. 82; M. Myrcha, *Problem winy...*, dz. cyt., s. 167.

⁴⁰² Por. J. Syryjczyk, *Sankcje w Kościele...*, dz. cyt., s. 115.

⁴⁰³ „Jeśli istnieje według praktyki wspólnej i doktryny kanonicznej okoliczność łagodząca, byleby jednak przestępstwo nadal miało miejsce, sędzia karę ustanowioną ustawą lub nakazem może złagodzić; co więcej, zgodnie z własną roztropnością, jeśli co innego uzna za lepsze dla poprawy winnego oraz naprawienia zgorzenia i szkody, może także odstąpić od wymierzenia kary” – KKKW, kan. 1415.

⁴⁰⁴ Por. KPK, kan. 1321 § 2; KPK/2021, kan. 1321 § 3.

⁴⁰⁵ Por. CIC, kan. 2199.

za czyny popełnione z winy nieumyślnej, chyba, że dana ustawa lub nakaz karny inaczej stanowią⁴⁰⁶.

Przestępca dokonujący przestępstwa w wyniku winy nieumyślnej, charakteryzuje się wielką abnegacją prawną. Dokonujący wykroczenia karnego, kierujący się niezawinioną ignorancją, co do prawa, albo jakiegoś faktu, nie jest pociągany do odpowiedzialności. Prawodawca jednak zaznacza, gdyby owa ignorancja była zawiniona, należy ją traktować jak winę umyślną. „W stosowaniu przepisów kan. 1323 i 1324 nigdy nie może być brana pod uwagę niewiedza ciężko zawiniona, przewrotna lub umyślna”⁴⁰⁷.

Niezawiniona ignorancja zostanie stwierdzona, gdy podmiot działający, mimo, że powziął odpowiednie kroki, aby poznać prawo, nie zdołał tego uczynić, przez co pozostawał w niewiedzy prawnej, w jakimś błędzie, którego nie mógł sobie uzmysłwić. Wyżej przytoczona norma kodeksowa, wskazując, że osoba działająca z zawinioną ignorancją, nie może liczyć na odstępnie od karania, gdyż w sposób umyślny nie przewyżczyła braków, z których zdawała sobie sprawę. Zawiniona więc ignorancja, w przeciwieństwie do niezawinionej, jest możliwa do wyeliminowania przez podmiot działający⁴⁰⁸.

Obok ignorancji, również nieuwaga w rozpoznaniu szkodliwych skutków danego działania zabronionego lub zaniechania takowego, może stanowić o winie nieumyślnej. Zaistnieje wówczas, gdy nie zachowano odpowiedniej ostrożności, aby nie doszło do złamania prawa. Czyli podmiot działający nie wyczerpał dostępnych środków, które mogły nie doprowadzić do przestępstwa⁴⁰⁹.

Konkludując, zaznaczyć należy, że prawodawca wskazuje na dwa źródła poczytalności prawnokarnej wskazując na *dolus* i *culpa*. Generalnie jednak przyjmuje się, że tylko ciężka poczytalność, której źródłem jest wina umyślna, powoduje odpowiedzialność za popełnione przestępstwo. *Dolus* w takich wypadkach może uznać

---

⁴⁰⁶ Por. J. Syryjczyk, *Pojęcie przestępstwa...*, dz. cyt., s. 94; G. Leszczyński, *Pojęcie poczytalności...*, dz. cyt., s. 109.

⁴⁰⁷ KPK/2021, kan. 1325; por. KPK, kan. 1325.

⁴⁰⁸ Por. J. Syryjczyk, *Sankcje w Kościele...*, dz. cyt., s. 132-133; A. G. Miziński, *Przestępstwo...*, dz. cyt., kol. 702-703; M. Myrcha, *Nieświadomość bezprawności a wina w karnym ustawodawstwie kanonicznym i polskim*, „Polonia Sacra”, 7 (1955), z. 4, s. 237-238.

⁴⁰⁹ Por. A. G. Miziński, *Poczytalność elementem...*, dz. cyt., s. 430-431.

ją za ciężką, musi być rzeczywiście świadoma, jak wolna, w przekraczaniu przepisu karnego. Jednocześnie oba Kodeksy ustalają domniemanie poczynałości sprawcy, który dokonuje przekroczenia ustawy, bądź nakazu karnego. Ustępuje ono jednak, gdy wykaże się coś przeciwnego⁴¹⁰.

6.2. Pojęcie sankcji karnej

W kontekście zagadnienia odnoszącego się do przestępstwa, należy także zwrócić uwagę na pojęcie sankcji karnej (element legalny przestępstwa), która zwykle dołączona jest do ustawy bądź nakazu karnego. Jak zostało to wcześniej wyjaśnione, każde wykroczenie karne, powoduje naruszenie porządku panującego w Kościele i powoduje szkodę publiczną. Niejednokrotnie dzieje się również tak, że przestępca czyni szkodę prywatną, co pozwala osobie pokrzywdzonej wniesienie skargi cywilnej, która wzywać będzie do naprawienia szkód, które wynikły z danego czynu zakazanego⁴¹¹.

Dlatego też, choć nie można znaleźć kodeksowej definicji kary, uznać należy, że jest ona reakcją na zachowanie człowieka, który łamie prawo. *Codex Iuris Canonici* z 1917 roku stanowił jasno – „*poena ecclesiastica est privatio alicuius boni ad delinquentis correctionem et delicti punitionem a legitima auctoritate inflictata*”⁴¹². Zasadniczo poprzednie, kodeksowe rozumienie kary kościelnej, nie straciło na znaczeniu i może być przywoływana w obecnym porządku prawnym. Słuszną uwagę czyni M. Myrcha, który wskazuje, że kara może być wymierzona tylko za przestępstwo dokonane. Czyli jest to reakcja na pogwałcenie porządku prawnego w Kościele⁴¹³. Właściwa władza pozbawia wiernego jakiegoś dobra – duchowego bądź doczesnego⁴¹⁴, w celu poprawy przestępcy i jego ukaraniu. Zgodnie z myślą prawodawcy kara kościelna musi sprawiać pewną dolegliwość, bez względu na to z jakimi rodzajami kar

---

⁴¹⁰ Por. KPK, kan. 1321 § 3; KPK/2021, kan. 1321 § 4; KKKW, kan. 1414 § 2.

⁴¹¹ Por. KPK, kan. 1729-1731; KKKW, kan. 1483-1485; zob. tamże, kan. 1154.

⁴¹² „Kara kościelna jest to pozbawienie jakiegoś dobra w celu poprawy przestępcy i ukarania przestępstwa dokonane przez prawowitą władzę” – CIC, kan. 2215.

⁴¹³ Por. M. Myrcha, *Prawo karne...*, dz. cyt., s. 11.

⁴¹⁴ Por. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Doczesne...*, dz. cyt., s. 72-73.

ma się do czynienia. Władza kościelna nie może jednak pozbawić człowieka np. łaski od Boga. Ograniczenie to może już dotyczyć sakramentów, które choć pochodzą od Chrystusa, zostały powierzone Kościołowi, aby nimi administrował, jak też władzy nauczania, uświęcania i zarządzania Kościołem. Kara może dotyczyć także dobra, które zostały ustanowione przez wspólnotę – sakramentalia godności czy urzędy kościelne. Można w ramach kary pozbawić kogoś dóbr doczesnych, takich jak: pensa lub majątek kościelny⁴¹⁵.

Kara stosowana w Kościele, ma zmierzać do określonych celów. Gdyby one nie były określone, daremne też byłoby zaopatrzenie przepisów w sankcję karną, która stanowiłaby jedynie element represji. Dlatego też kanoniści wyszczególniają szereg celów jakie ma osiągnąć wymierzenie kary. Niektórzy kładli większy akcent na charakter odwetowy kary, czyli ukaranie sprawcy, ma doprowadzić do naprawienia porządku publicznego, a dla samego sprawcy, ma być dolegliwością. Inni wskazują bardziej na cel prewencyjny, który ma zniechęcić do popełnienia wykroczenia karnego⁴¹⁶. Biorąc pod uwagę, że brak w obecnym prawodawstwie kodeksowym określonych celów kary kościelnej, sięgając do historii można wskazać, że już „Dekret Gracjana opierając się na nauce Augustyna, podkreślał, że kara ma uzasadnienie o tyle, o ile przyczynia się do poprawy przestępcy i innych ludzi”⁴¹⁷. *Codex Iuris Canonici* z 1917 roku w kanonie 2215, który został przytoczony wyżej, łączy oba wspomniane cele jakimi jest poprawa sprawcy, jak i aplikowanie odwetu za czyn przestępczy.

Jednocześnie analizując kolejne normy kodeksowe, można zrozumieć, jakie cele ma spełniać nałożenie kary na przestępcę. Ogólny cel kary kościelnej podaje prawodawca, wskazując, że jej ustanawianie ma prowadzić do lepszego zachowania dyscypliny kościelnej⁴¹⁸. Ta zasada nie jest tylko próbą obrony porządku zewnętrznego, jak w społecznościach świeckich. Rozumiejąc jaką wspólnotą jest Kościół, przez Kogo został założony i do czego zmierza, dyscyplina kościelna będzie stała na straży

---

⁴¹⁵ Por. E. Wilemska, *Kary kościelne*, w: B. Migut (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. VIII, Lublin 2000, kol. 928; J. Wroceński, *Wymiar kar kościelnych...*, dz. cyt., s. 30.

⁴¹⁶ Por. M. Myrcha, *Prawo karne...*, dz. cyt., s. 24-25; J. Wroceński, *Wymiar kar kościelnych...*, dz. cyt., s. 30; K. Mikołajczuk, *Pojęcie i cel kary w Kościele. Rys historyczno-prawny*, „*Studia Prawnicze KUL*”, 1 (65) 2016, s. 91-92.

⁴¹⁷ E. Wilemska, *Kary kościelne...*, dz. cyt., kol. 928.

⁴¹⁸ Por. KPK, kan. 1317; KPK/2021, kan. 1317; KKKW, kan. 1405 § 1.

zachowywania prawa Bożego i kościelnego, jak też wszystkich członków, którzy budują tę wspólnotę. Każdy czyn przestępczy zagraża jedności i świętości Ludu Bożego, dlatego jak długo jak nie nastąpi poprawa i równowaga, tak długo trwać będzie w nim zamęt. Dlatego też, jeżeli inne środki nie przyniosą spodziewanego efektu, jakim będzie naprawienie porządku kościelnego, prawodawca daje narzędzie w postaci kary⁴¹⁹.

Analizując zapisy kodeksowe, znaleźć można bardziej szczegółowe cele kary kościelnej. Określił je sam prawodawca, który każde ordynariuszowi roztropne wymierzanie kar, po wcześniejszym zastosowaniu środków takich jak: braterskie upomnienie, nagana, czy inne pasterskie działania. Tym samym, zastosowanie kary ma naprawić zgorzenie, przywrócić sprawiedliwość i prowadzić do poprawy sprawcy przewinienia karnego⁴²⁰. Wynika z tego, że kara kościelna ma służyć zarówno dobru jednostki, co przejawia się w poprawie przestępcy, czyli zerwaniu ze złem, pojednaniu się z Bogiem i Kościołem, jak i całej wspólnoty, której należy się przywrócenie sprawiedliwości⁴²¹.

Jednocześnie kara może mieć cel prewencyjny. Czyn zagrożony sankcją karną może powodować, że ewentualny sprawca nie podejmie działania przestępczego, bojąc się jego skutków. Może ona także odstraszać przestępcę od ponownego wejścia na drogę wykroczenia karnego⁴²².

6.2.1. Rodzaje sankcji karnych

W prawodawstwie kościelnym można wyszczególnić wiele rodzajów sankcji karnych w zależności od przyjętych kryteriów – ze względu na sposób wymierzania,

---

⁴¹⁹ Por. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Doczesne...*, dz. cyt., s. 73.

⁴²⁰ Por. KPK, kan. 1341; KPK/2021, kan. 1341; KKKW, kan. 1401; zob. KPK, kan. 1347 § 2; KPK/2021, kan. 1347 § 2.

⁴²¹ Por. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Doczesne...*, dz. cyt., s. 73; J. Wroceński, *Wymiar kar kościelnych...*, dz. cyt., s. 31; E. Wilemska, *Kary kościelne...*, dz. cyt., kol. 929; P. M. Gajda, *Sankcje karne w Kościele...*, dz. cyt., s. 45; P. Kaleta, *Kanoniczne sankcje karne za przestępstwa majątkowe*, PK 58 (2015) nr 3, s. 119.

⁴²² Por. K. Mikołajczuk, *Pojęcie i cel kary w Kościele...*, dz. cyt., s. 92-93; T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Doczesne...*, dz. cyt., s. 73.

sposób określenia czy też na możliwość zwalniania z kar. Najbardziej jednak jasnym będzie podział ze względu na cel, jaki kara ma osiągnąć. Dlatego też od dawna w prawie kanonicznym, ma się do czynienia z karami poprawczymi czyli cenzurami kościelnymi⁴²³ i karami ekspiacyjnymi, kiedyś określane odwetowymi⁴²⁴. Obok tych dwóch grup stawia się także inne środki karne, które mogą mieć charakter zaradczy bądź pokutny, a tym samym służą zastąpieniu kary lub jej zwiększeniu⁴²⁵. Powyższe normy nie mają odpowiednika w Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich, gdyż nie wprowadza on rozróżnienia na kary poprawcze i ekspiacyjne. Przytoczona już wcześniej wschodnia norma kodeksowa, opisuje cel jaki ma wywołać kara, bez ich konkretnego podziału. Prawodawca wschodni, choć za niektóre przestępstwa, również te przeciw świętości Eucharystii, przewidział określone sankcje karne, które ukazane będą w kolejnych rozdziałach rozprawy, to pozostawił także, kompetentnej władzy możliwość wymierzania innych kar. Gdyby „inna kara nie została prawem określona, mogą być wymierzone według starożytnej tradycji Kościołów Wschodnich kary nakazujące wykonanie jakiegoś poważnego dzieła religijności, pobożności lub miłości, na przykład określone modlitwy, pobożna pielgrzymka, specjalny post, jałmużna, duchowe odosobnienie”⁴²⁶. W tym kontekście można zobligować przestępcę do szczególnego kultu eucharystycznego, czy systematycznej adoracji. W świetle podejmowanego tematu, gdyby doszło do działań przestępczych godzących w świętości Eucharystii, takie postępowanie byłoby zrozumiałe.

6.2.1.1. Cenzury czyli kary poprawcze

Kary lecznicze mają na celu poprawę przestępcy. Chodzi o wewnętrzne nawrócenie, które spowoduje pojednanie z Bogiem i wspólnotą Kościoła. Dlatego nakładane cenzury mają skłonić do porzucenia uporu i poprawy sprawcy wykroczenia

---

⁴²³ Por. KPK, kan. 1312 § 1, 1°; KPK/2021, kan. 1312 § 1, 1°.

⁴²⁴ Por. KPK, kan. 1312 § 1, 2°; KPK/2021, kan. 1312 § 1, 2°.

⁴²⁵ Por. KPK, kan. 1312 § 3; KPK/2021, kan. 1312 § 3; J. Wroceński, *Wymiar kar kościelnych...*, dz. cyt., s. 31; T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Doczesne...*, dz. cyt., s. 75.

⁴²⁶ KKKW, kan. 1426.

karnego. Mają one za zadanie ochronę społeczności wierzących, a nie działanie odwetowe względem przestępcy. Już papież Innocenty III w 1214 roku wskazał, że cenzurami są ekskomunika, interdykt i suspensa⁴²⁷. Ta ostatnia mogła być stosowana, do momentu rewizji Księgi VI Kodeksu Prawa Kanonicznego w 2021 roku, jedynie w odniesieniu do duchownych⁴²⁸. Obecnie odnosi się każdego wiernego⁴²⁹. Co do ekskomuniki, Sobór Trydencki opowiadał się za umiarem i ostrożnością, a jej nałożenie na wiernego – świeckiego lub duchownego, może być dokonane po solidnym zbadaniu sprawy i wcześniejszych upomnieniach sprawcy. Widać więc, że Kościół zawsze chciał autentycznego nawrócenia i zarzucenia przestępczych praktyk, a nakładanie kary, szczególnie tych najcięższych, ma być ostatecznością⁴³⁰. Koreluje to z wolą prawodawcy Kodeksu Prawa Kanonicznego, który wskazuje, że „cenzury nie można ważnie wymierzyć bez wcześniejszego jednego przynajmniej upomnienia, by sprawca odstąpił od upor, i bez dania mu odpowiedniego czasu na poprawę”⁴³¹. Kładzie się więc nacisk na odstąpienie od upor sprawcy, który skierowany jest przeciwko władzy kościelnej, jak też samej ustawy bądź nakazu karnego, które zaopatrzone są w sankcję karną. Upór wyraźny charakteryzować się będzie jasną intencją złamania ustawy, czyli w sposób umyślny, natomiast domniemany, gdy sprawca, choć świadomy działania przestępczego, nie będzie miał specjalnej pogardy dla władzy kościelnej. Ten ostatni jest wystarczający do zaciągnięcia cenzury *latae sententiae*. W zgodzie z powyższym przepisem, uprzednie upomnienie ma charakter obligatoryjny przy cenzurach *ferendae sententiae*, a przy tych wiążących mocą samego prawa, jest ono zawarte w samej ustawie bądź nakazie karnym. Jednak przy wymierzaniu takich kar należy postępować w zgodzie z wyżej przytoczonym przepisem prawa kanonicznego, jednocześnie „należy uważać, że od upor odstąpił sprawca, który

---

⁴²⁷ Por. J. Krukowski, *Cenzury kościelne*, w: R. Łukaszyk, L. Bieńkowski, F. Gryglewicz (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. III, Lublin 1985, kol. 4; Cenzury szczegółowo zostaną opisane w kolejnym rozdziale, przy omawianiu konkretnych przestępstw przeciwko Eucharystii.

⁴²⁸ Por. KPK, kan. 1333 § 1.

⁴²⁹ Por. KPK/2021, kan. 1331 § 1.

⁴³⁰ Por. Sobór Trydencki, Sesja 25/A. *Dekret o reformie ogólnej*, 03.12.1563, w: A. Baron, H. Pietras, (red.), *Dokumenty Soborów Powszechnych*, t. IV/2, Kraków 2007, s. 813-815.

⁴³¹ KPK/2021, kan. 1347 § 1; por. KPK, kan. 1347 § 1.

rzeczywiście wyraził żal z powodu popełnienia przestępstwa, a ponadto odpowiednio naprawił zgorszenie i szkodę lub przynajmniej poważnie przyrzekł to uczynić⁴³².

Prawodawca w Kodeksie Kanonów Kociołów Wschodnich, zgodnie z wiekową tradycją nie ustanawia kar poprawczych *latae sententiae*. Cenzurami w tym systemie prawnym są: ekskomunika większa⁴³³, ekskomunika mniejsza⁴³⁴ i suspensa⁴³⁵.

Wówczas, gdy zostanie osiągnięte prawdziwe zarzucenie uporu, należy zaniechać podtrzymywanie kary poprawczej i gdy sprawca prosi o uwolnienie z niej należy do takiej prośby się przychylić. Dlatego też kary z tego katalogu nigdy nie są nakładane na czas określony lub na zawsze⁴³⁶.

Uzupełniając zagadnienie cenzur, należy wskazać, że prawodawca działa prewencyjnie w odniesieniu do ochrony sakramentu Eucharystii. Należy pamiętać, że przestępca popełniający inne delikty, może być podmiotem szeregu sankcji karnych. Zaciąga się, poza przypadkami przestępstw przeciwko świętości Eucharystii, ekskomunikę *latae sententiae* zarezerwowaną Stolicy Apostolskiej lub ekskomunikę większą za m.in.: przymus fizyczny wobec Biskupa Rzymu⁴³⁷; rozgrzeszenie współnika w grzechu wspólnym przeciw VI przykazaniu Dekalogu⁴³⁸; udzielenie święceń biskupich bez mandatu papieskiego⁴³⁹; bezpośrednie naruszenie tajemnicy spowiedzi⁴⁴⁰; usiłowanie udzielenia święceń kobiecie⁴⁴¹. Natomiast w ekskomunikę *latae sententiae* niezarezerwowaną Stolicy Apostolskiej, popada się za: apostazję, herezję i schizmę⁴⁴², czy przerwanie ciąży⁴⁴³, a jeżeli jest się wiernym Kościoła wschodniego,

---

⁴³² KPK/2021, kan. 1347 § 2; por. KPK, kan. 1347 § 2.

⁴³³ Por. KKKW, kan. 1434.

⁴³⁴ Por. tamże, kan. 1431.

⁴³⁵ Por. tamże, kan. 1432.

⁴³⁶ Por. KPK, kan. 1358 § 1; KPK/2021, kan. 1358 § 1; KKKW, kan. 1424 § 1-2; J. Wroceński, *Wymiar kar kościelnych...*, dz. cyt., s. 32-33; T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Doczesne...*, dz. cyt., s. 90-91; E. Wilemska, *Kary kościelne...*, dz. cyt., kol. 929.

⁴³⁷ Por. KPK, kan. 1370 § 1; KPK/2021, kan. 1370 § 1; KKKW, kan. 1445.

⁴³⁸ Por. KPK, kan. 1378 § 1; KPK/2021, kan. 1384; KKKW, kan. 1457.

⁴³⁹ Por. KPK, kan. 1382; KPK/2021, kan. 1387; KKKW, kan. 1459 § 1.

⁴⁴⁰ Por. KPK, kan. 1388 § 1; KPK/2021, kan. 1386 § 1; KKKW, kan. 1456 § 1.

⁴⁴¹ Por. KPK/2021, kan. 1379 § 3; NdDR, art. 5, 2°.

⁴⁴² Por. KPK, kan. 751, 1364 § 1; KPK/2021, kan. 751, 1364 § 1; KKKW, kan. 1436 § 1, 1437.

⁴⁴³ Por. KPK, kan. 1330; KPK/2021, kan. 1397 § 2; KKKW, kan. 1450 § 1-2.

za te przestępstwa grozi ekskomunika większa. Wolą prawodawcy karę suspensy *latae sententiae* zaciąga duchowny, który usiłuje zawrzeć małżeństwo choćby cywilne⁴⁴⁴, a kiedy rzecz tyczy zakonnika po ślubach wieczystych – interdykt *latae sententiae*⁴⁴⁵. Cenzury grożą także za inne przestępstwa: za przymus względem biskupa – kara interdyktu *latae sententiae*, a dla duchownych suspensa *latae sententiae*⁴⁴⁶; za święcenie kandydata bez dymisoriów – przyjmujący święcenia zaciąga karę suspensy *latae sententiae*⁴⁴⁷; za solicytację – suspensa⁴⁴⁸; za fałszywe oskarżenie o solicytację – interdykt *latae sententiae*, a duchowny – suspensę⁴⁴⁹; za wzbudzanie nienawiści do Stolicy Apostolskiej lub ordynariusza – interdykt⁴⁵⁰; za symonię – interdykt lub suspensa⁴⁵¹; za nieważne rozgrzeszenie lub słuchanie spowiedzi – interdykt *latae sententiae*, a duchowny – suspensę⁴⁵². Prawodawca przewidział także cenzurę suspensy, dla tego kto z rozmysłem udziela sakramentów tym, którzy nie mogą ich przyjąć, ze względu na wcześniejszy zakaz⁴⁵³. Nakłada się także cenzurę bądź inną karę

---

⁴⁴⁴ Por. KPK, kan. 1394 § 1; KPK/2021, kan. 1394 § 1.

⁴⁴⁵ Por. KPK, kan. 1394 § 2; KPK/2021, kan. 1394 § 2.

⁴⁴⁶ Por. KPK, kan. 1370 § 2; KPK/2021, kan. 1370 § 2. Wierny podlegający Kodeksowi wschodniemu „jeśli zaś popełnił to przestępstwo wobec Metropolity, Patriarchy lub samego Biskupa Rzymskiego, powinien zostać ukarany ekskomuniką większą, której darowanie w ostatnim przypadku jest zarezerwowane samemu Biskupowi Rzymskiemu” – KKKW, kan. 1445 § 1.

⁴⁴⁷ Por. KPK, kan. 1383; KPK/2021, kan. 1388 § 1-2. „Biskup, który udzielił komuś święceń diakonatu lub prezbiteratu wbrew przepisom kanonów, powinien zostać ukarany odpowiednią karą” – KKKW, kan. 1459 § 2.

⁴⁴⁸ Por. KPK, kan. 1387; KPK/2021, kan. 1385; KKKW, kan. 1458.

⁴⁴⁹ Por. KPK, kan. 1390 § 1; KPK/2021, kan. 1390 § 1. „Kto kogokolwiek fałszywie oskarżył o jakieś przestępstwo, powinien zostać ukarany odpowiednią karą, nie wyłączając ekskomuniki większej; zwłaszcza jeśli został oskarżony spowiednik, Hierarcha, duchowny, zakonnik, członek stowarzyszenia życia wspólnego na wzór zakonników lub świecki wykonujący kościelne zadanie, z zachowaniem kan. 731” – KKKW, kan. 1454.

⁴⁵⁰ Por. KPK, kan. 1373; KPK/2021, kan. 1373. „Kto wzbudza bunt lub nienawiść przeciwko jakimkolwiek Hierarsze lub jego podwładnych zachęca do nieposłuszeństwa względem niego, powinien zostać ukarany odpowiednią karą, nie wyłączając ekskomuniki większej, przede wszystkim, jeśli przestępstwo zostało popełnione przeciwko Patriarsze lub przeciwko Biskupowi Rzymskiemu” – KKKW, kan. 1447 § 1.

⁴⁵¹ Por. KPK, kan. 1380; KPK/2021, kan. 1380; KKKW, kan. 1461.

⁴⁵² Por. KPK, kan. 1378 § 2, 2°; KPK/2021, kan. 1379 § 1, 2°. „Kto symulował sprawowanie Boskiej Liturgii lub innych sakramentów, powinien zostać ukarany odpowiednią karą, nie wyłączając ekskomuniki większej” – KKKW, kan. 1443.

⁴⁵³ Por. KPK/2021, kan. 1379 § 4.

za niezgodne z prawem czerpanie korzyści z ofiar mszalnych⁴⁵⁴. Normy kodeksowe przewidują także sprawiedliwą karę za szereg wykroczeń prawnych.

Wskazane wyżej, niektóre przestępstwa, które zagrożone są cenzurami, *latae* czy *ferendae sententiae*, zarezerwowanymi, bądź nie, Stolicy Apostolskiej, pozwalają stwierdzić, że prawodawca prewencyjnie zabezpiecza świętość sakramentu Eucharystii, poprzez konsekwencje jakie dotyczą sprawcę innych przestępstw. Ekskomunika bowiem, w odniesieniu do Najświętszej Ofiary, zakazuje jej sprawowania, a także przyjmowania i jakiegokolwiek uczestnictwa w tych świętych obrzędach⁴⁵⁵. Takie same konsekwencje w odniesieniu do Eucharystii rodzi także interdykt⁴⁵⁶. Natomiast suspensa, która może dotyczyć każdego wiernego, w odniesieniu do prezbitera czy biskupa, zakazuje wszystkich lub niektórych czynności święceń. Rzutuje to więc na ewentualną niemożliwość celebrowania Najświętszej Ofiary⁴⁵⁷. Widać zatem, że sprawca innych przestępstw, nie tylko tych związanych *sensu stricto* z działaniami przeciwko świętości Eucharystii, popada w kary, które zabezpieczają także i ten sakrament, choć działanie przestępcze nie dotyczyło wprost wykroczeń karnych wobec niemu. Szczegółowo kwestie związane ze skutkami cenzur zostaną omówione w następnym rozdziale.

6.2.1.2. Kary ekspiacyjne (odwetowe)

Obok cenzur czyli kar poprawczych prawodawstwo kościelne wyróżnia także kary ekspiacyjne, niegdyś nazywane odwetowymi. Obecnie zarzucono takie określenie, aby nie kojarzyło się tylko z wymierzeniem kary w celu zemsty. Takie przyjęte nazewnictwo podkreśla duszpasterski charakter kar kościelnych i nie wywołuje negatywnych skojarzeń, jakie niesie z sobą słowo „odwet”⁴⁵⁸. Dlatego też kary

---

⁴⁵⁴ Por. KPK, kan. 1385; KPK/2021, kan. 1383.

⁴⁵⁵ Por. KPK, kan. 1331 § 1, 1°-2°; KPK/2021, kan. 1331 § 1, 1°-5°; KKKW, kan. 1434 § 1-3.

⁴⁵⁶ Por. KPK, kan. 1332; KPK/2021, kan. 1332 § 1; KKKW, kan. 1431 § 1-2.

⁴⁵⁷ Por. KPK, kan. kan. 1333 § 1, 1°; KPK/2021, kan. 1333 § 1, 1°; KKKW, kan. 1432 § 1.

⁴⁵⁸ Por. V. De Paolis, D. Cito, *Le sanzioni nella Chiesa. Commento al Codice di Diritto Canonico. Libro VI*, Roma 2001, s. 107-108; T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Doczesne...*, dz. cyt., s. 97.

ekspiacyjne mają na celu przywrócenie, zaburzonego przez przestępstwo, ładu w społeczności Kościoła, czyli zadośćuczynienie tej wspólnoty w postaci wymierzenia odpowiedniej kary. Poniekąd również może służyć poprawie sprawcy wykroczenia karnego, jednak ustanowiona kara nie wygasa, dopóki nie zostanie osiągnięty cel nadrzędny, jakim jest naprawienie porządku społecznego. Taka optyka prawodawcza, powoduje, że kary ekspiacyjne można nakładać dożywotnio, jak też na czas określony bądź nieokreślony⁴⁵⁹. Czas ten może być wskazany w ustawie lub w wyroku czy dekrete skazującym. Sprawca, na którego nałożono karę kościelną, może prosić o zwolnienie z niej na podstawie dyspensy, zależnej od woli przełożonego. Może on wówczas skorzystać z aktu łaski czyli darowania kary ekspiacyjnej⁴⁶⁰.

Prawo powszechne wymienia kary ekspiacyjne, które mogą zostać zastosowane. Prawodawca wymienia trzy zasadnicze grupy tych kar – nakaz, zakaz, pozbawienie. Można nakazać wiernemu przebywać w określonym miejscu lub na określonym terytorium, jak też zapłacenia grzywny, czyli kwoty pieniężnej na cele Kościoła, według stawek określonych przez konferencję biskupów⁴⁶¹. Zakazać można: „przebywania w określonym miejscu lub na określonym terytorium; wykonywania, wszędzie albo w określonym miejscu lub na określonym terytorium, albo poza nimi, wszystkich lub tylko niektórych urzędów, zadań, posług lub funkcji albo tylko niektórych działań związanych z urzędami lub zadaniami; podejmowania wszystkich lub tylko niektórych czynności władzy święceń; podejmowania wszystkich lub tylko niektórych czynności władzy rządzenia; wykonywania jakiegoś uprawnienia lub korzystania z przywileju albo używania insygniów lub tytułów; korzystania z czynnego lub biernego głosu w wyborach kanonicznych lub uczestniczenia z prawem głosu w kościelnych radach lub kolegiach; używania stroju duchownego lub zakonnego”⁴⁶². Przewiduje się też możliwość pozbawienia urzędów, zadań, posług albo funkcji, czy też upoważnienia do spowiadania, delegowanej władzy rządzenia, uprawnienia czy przywileju, jak też

---

⁴⁵⁹ Por. KPK, kan. 1336 § 1; KPK/2021, kan. 1336 § 1.

⁴⁶⁰ Por. J. Syryjczyk, *Sankcje w Kościele...*, dz. cyt., s. 55-56; J. Wroceński, *Wymiar kar kościelnych...*, dz. cyt., s. 33; M. Myrcha, *Prawo karne...*, dz. cyt., s. 522-523.

⁴⁶¹ Por. KPK, kan. 1336 § 1, 1°; KPK/2021, kan. 1336 § 2; B. F. Pighin, *Il nuovo sistema penale della Chiesa*, Venezia 2021, s. 204-205.

⁴⁶² KPK/2021, kan. 1336 § 3, 1°-7°; por. KPK, kan. 1336 § 1, 1°, 3°; B. F. Pighin, *Il nuovo sistema...*, dz. cyt., s. 206-208.

wynagrodzenia kościelnego – w całości albo części⁴⁶³. Nade wszystko zastosowane może być, jako kara ekspiacyjna, wydalenie ze stanu duchownego⁴⁶⁴. Po reformie prawa karnego z 2021 roku, katalog ten został poszerzony i usystematyzowany.

Katalog tych kar nie jest jednak zamknięty. Zgodnie z wolą prawodawcy możliwe jest jego rozszerzenie. Tak też, prawo partykularne, w duchu poszanowania osoby i w perspektywie nadprzyrodzonej misji Kościoła, może ustanowić inne kary ekspiacyjne, które pozbawiają dobra duchowego bądź doczesnego⁴⁶⁵.

Nałożona kara ekspiacyjna musi zostać, prawnie i moralnie przyjęta przez sprawcę przestępstwa. Jednocześnie zauważa się, że nie rozwiązuje ona więzów łączących wiernego z Kościołem. Nałożona sankcja karna ma uświadomić sprawcy, że wyrządził szkodę wspólnocie, a jego czyn przestępczy był złem, za co należy zadośćuczynić⁴⁶⁶.

Niewątpliwie także zastosowanie kar ekspiacyjnych wpływa bezpośrednio, albo pośrednio na zabezpieczenie sakramentu Eucharystii. Jeżeli zakaz tyczy się prezbitera, który nie może przebywać na danym terytorium, tym samym nie może tam celebrować Eucharystii. Zastosowany zakaz może w całości ograniczyć możliwość sprawowania Najświętszej Ofiary, co związane jest z zakazem podejmowania wszystkich lub niektórych czynności władzy święceń. Nade wszystko ewentualne wydalenie ze stanu duchownego pociąga za sobą taką sama niemożność. Widać więc, że także omawiane kary mogą wpływać na prewencyjną ochronę sakramentu Eucharystii.

6.2.1.3. Środki karne

Karne środki zaradcze nie są zaliczane do kar kościelnych *sensu stricto*. Ich charakter jest zbliżony do sankcji karnych, gdyż powodują pewne dolegliwości, jednak

---

⁴⁶³ Por. KPK, kan. 1336 § 1, 2°; KPK/2021, kan. 1336 § 4, 1°-5°; B. F. Pighin, *Il nuovo sistema...*, dz. cyt., s. 208-210.

⁴⁶⁴ Por. KPK, kan. § 1, 5°; KPK/2021, kan. 1336 § 5; B. F. Pighin, *Il nuovo sistema...*, dz. cyt., s. 210-212.

⁴⁶⁵ Por. KPK, kan. 1312 § 2; KPK/2021, kan. 1312 § 2; J. Syryjczyk, *Sankcje w Kościele...*, dz. cyt., s. 56-57.

⁴⁶⁶ Por. J. Wroceński, *Wymiar kar kościelnych...*, dz. cyt., s. 34.

nie są odpowiedzią na popełnione przestępstwo, a jedynie mają zapobiec popełnieniu przestępstwa. Natomiast pokuta może zastąpić karę lub ją zwiększyć⁴⁶⁷.

Trzymając się ściśle wcześniejszych celów kary kościelnej, można wskazać, że środki karne mają nie dopuścić do przestępstwa, zabezpieczając porządek społeczny we wspólnocie Kościoła. Upomnienie czy nagana, które zaliczamy do środków karnych, niewątpliwie jest reakcją na niewłaściwe zachowanie, które należy skorygować⁴⁶⁸. Upomnienie może być ustawowe bądź kanoniczne. Pierwsze wypływa wprost z ustawy, która zaopatrzona jest w sankcję karną, którą sprawca zaciąga za dane przestępstwo. Drugie jest reakcją na działanie zmierzające do zastosowania cenzury. Natomiast nagana, jako akt władzy jurysdykcyjnej ordynariusza, jest skarceniem w obliczu poważnego podejrzenia popełnienia przestępstwa. Może być także konsekwencją zaburzenia porządku społecznego, gdzie negatywnie rezonuje niewłaściwe postępowanie wiernego, które może prowadzić do deliktu⁴⁶⁹. Zgodnie z normami prawa kanonicznego, o upomnieniu bądź naganie musi zaświadczać odpowiedni dokument, który przechowuje się w tajnym archiwum kurii. Upomniane publiczne dokonane powinno być wobec notariusza lub dwóch świadków, bądź poprzez przesłanie pisma i pewnej wiadomości jego doręczenia. Może zdarzyć się sytuacja, że upomnienie lub nagana jest dokonana w sposób tajny, czyli bez udziału osób trzecich, jednak i to powinno być odpowiednio udokumentowane⁴⁷⁰. Prawodawca w Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich, dodatkowo dba, „aby owa nagana publiczna nie spowodowała większej niesławy sprawcy niż jest to proporcjonalne do czynu”⁴⁷¹. Sprawca podlegający hierarsze może zostać poddany nadzorowi, szczególnie jeśli chodzi o recydywę. Ten przepis nie ma odniesienia w Kodeksie łacińskim⁴⁷².

---

⁴⁶⁷ Por. KPK, kan. 1312 § 3; KPK/2021, kan. 1312 § 3.

⁴⁶⁸ Por. KPK, kan. 1339 § 1; KPK/2021, kan. 1339 § 1; B. F. Pighin, *Il nuovo sistema...*, dz. cyt., s. 215-218.

⁴⁶⁹ Por. J. Wroceński, *Wymiar kar kościelnych...*, dz. cyt., s. 34; P. M. Gajda, *Sankcje karne w Kościele...*, dz. cyt., s. 52-54.

⁴⁷⁰ Por. KPK, kan. 1339 § 3; KPK/2021, kan. 1347 § 1; KKKW, kan. 1427 § 1; T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Doczesne...*, dz. cyt., s. 100.

⁴⁷¹ KKKW, kan. 1427 § 2.

⁴⁷² Por. tamże, kan. 1428.

Wówczas, gdy w sposób niezadowalający wyrównano szkody społeczne, ordynariusz, gdy sprawca został uwolniony od oskarżenia, albo nie została wymierzona kara, może temu zaradzić przez środki pasterskie lub karne. W obliczu zwalniania z cenzury można nałożyć także pokutę⁴⁷³.

Pokuta nakładana jest w zakresie zewnętrznym przez odpowiedniego przełożonego. Mogą być aplikowane w zamian za karę bądź w celu jej zwiększenia. Przez to ma ona charakter podobny do kar ekspiacyjnych. Pokuta jest dodatkowym aktem religijności, pobożności lub miłości⁴⁷⁴. Należy pamiętać, że pokuta kanoniczna jest zasadniczo czymś innym niż pokuta sakramentalna, która dotyczy zakresu wewnętrznego⁴⁷⁵.

Zastosowanie zaradczych środków karnych i pokuty, może także prewencyjnie wpłynąć na ochronę sakramentu Eucharystii. Ordynariusz zarządza co należy czynić, albo czego unikać. Takie zarządzenia mogą dotyczyć także zabezpieczeń świętości Najświętszej Ofiary, gdy podejrzany lub sprawca działa w sposób, który może prowadzić do przestępstwa, albo ponownego działania przestępczego.

W tym miejscu należy także nawiązać do przepisów o prowadzeniu procesów. Ogólne przepisy w tym względzie wskazują, że na każdym stadium powadzonego postępowania można oddalić oskarżonego od posługi, ograniczyć jego terytorialne przebywanie, a nade wszystko zakazać w publicznym uczestnictwie w Najświętszej Ofierze⁴⁷⁶. W przypadku przestępstw zarezerwowanych Kongregacji Nauki Wiary, już na początkowym etapie postępowania wstępnego, ordynariusz lub hierarcha, może zastosować wspomniane kodeksowe ograniczenia⁴⁷⁷.

---

⁴⁷³ Por. KPK, kan. 1348, 1358 § 2; KPK/2021, kan. 1348, 1358 § 2.

⁴⁷⁴ Por. KPK, kan. 1340 § 1; KPK/2021, kan. 1340 § 1.

⁴⁷⁵ Por. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Doczesne...*, dz. cyt., s. 100-101; . J. Wroceński, *Wymiar kar kościelnych...*, dz. cyt., s. 35; J. Syryjczyk, *Sankcje w Kościele...*, dz. cyt., s. 59-60.

⁴⁷⁶ Por. KPK, kan. 1722; KKKW, kan. 1473.

⁴⁷⁷ Por. NdDR, art. 10 § 2.

6.3. Przedawnienie skargi kryminalnej

Zagadnienie instytucji przedawnienia kanonicznego tyczy się nie tylko kanonicznego prawa karnego, ale odnosi się także do tytułów stosunków dość szeroko ujętych, a dotyczących się nabywania jakiegoś prawa bądź jego utraty, czy zwolnienia z jakiś zobowiązań. Przedawnienie znane było już prawu rzymskiemu, z którego czerpali kanoniści. Zainteresowanie prawem rzymskim nastąpiło ponownie w wieku XVI, co potwierdza jego uniwersalne zasady, którymi kierują się po dziś dzień różne systemy prawne⁴⁷⁸. W niniejszym opracowaniu omówione będzie jedynie przedawnienie karno-kanoniczne, które należy odróżnić od innych przedawnień kanonicznych, które nazwać można jako „cywilne”⁴⁷⁹.

W niektórych kodyfikacjach europejskich, instytucja przedawnienia, odnosząca się do prawa karnego, pojawiła się w wieku XIX⁴⁸⁰. Przyjęto więc, że na mocy przedawnienia, mimo, że dana osoba popełniła przestępstwo, zgodnie z ustawowymi terminami, nie pociąga się jej do odpowiedzialności karnej. Można zatem wyróżnić przedawnienie: odnośnie ścigania, co oznacza, niemożliwość wszczęcia postępowania karnego; wyrokowania, sprawiające, że nie można wydać wyroku skazującego; wykonywania kary, co uniemożliwia po określonym czasie od popełnienia przestępstwa, na mocy wyroku skazania danej osoby, egzekwowania zasądzonej kary⁴⁸¹.

U podstaw zagadnienia przedawnienia, zarówno w prawie cywilnym, jak i kanonicznym stoi wiele powodów, na stosowanie tego czasookresu prawnego. Możliwa jest poprawa przestępcy, wybaczenie społeczne, czy zwykłe zapomnienie

---

⁴⁷⁸ Por. A. Dębiński, *Kościół i prawo rzymskie*, Lublin 2007, s. 60-62; T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Zagadnienia wstępne i normy ogólne*, t. I, Olsztyn 2002, s. 43.

⁴⁷⁹ Por. P. Skonieczny, *Przesłanki przedawnienia kanonicznego, ze szczególnym uwzględnieniem kanonizowanej ustawy cywilnej polskiej*, PK 57 (2014) nr 2, s. 92-93; R. Sobański, *Przedawnienie*, w: J. Krukowski (red.), *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. I, Poznań 2003, s. 286-291; P. Skonieczny, *Koncepcja przedawnienia kanonicznego. Uwagi prawnoporównawcze i teoretycznoprawne do kan. 197 KPK (kan. 1540 KKKW), ze szczególnym uwzględnieniem kanonizowanej ustawy polskiej*, PK 56 (2013) nr 1, s. 5.

⁴⁸⁰ Por. W. Wołodkiewicz, *Europa i prawo rzymskie. Szkice z historii europejskiej kultury prawnej*, Warszawa 2009, s. 445.

⁴⁸¹ Por. E. Wilemska, *Przedawnienie*, w: E. Gigilewicz (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. XVI, Lublin 2012, kol. 616.

faktów z przeszłości odnoszących się do wykroczenia karnego⁴⁸². Wskazuje się, że wraz z upływem czasu, zaciera się wiedza o zdarzeniu karnym, co do okoliczności przestępstwa, wiedzy świadków, zatarcie w pamięci istotnych faktów, co do zdarzenia. Mogłoby także wystąpić mylne osądzenie sprawy, gdyby oparto się na zeznaniach, które obarczone są wysokim błędem, spowodowanym niepamięcią zeznających świadków, którzy mogliby wypatrzeć fakty z przeszłości. Po pewnym czasie, także w opinii społecznej, ustępuje chęć odwetu karnego, którego miejsce zajmuje przebaczenie⁴⁸³. Niektórzy kanoniści przychylają się, że instytucja przedawnienia wprowadzona została także ze względu na poprawę samego przestępcy, co przejawiałoby się w naprawie szkód i dalszym przykładowym życiu. Jednak J. Syryjczyk, z którym należy się zgodzić, zauważa, że nie ma to znaczenia. Jakakolwiek poprawa przestępcy, nie wpływa na przedawnienie, które jest jedynie w prawie kanonicznym zależne od upływu czasu⁴⁸⁴.

Prawodawca, zarówno w Kodeksie Prawa Kanonicznego, jak i Kodeksie Kanonów Kociołów Wschodnich uregulował kwestię przedawnienia. Dodatkowo w wydanych specjalnych normach odnoszących się do przestępstw zarezerwowanych Kongregacji Nauki Wiary w roku 2001, a zmienionych 2010 roku, wskazano czas przedawnienia, co do najcięższych przestępstw osądzanych przez wspomnianą dykasterię. Normy zmienione przez papieża Franciszka, nie wprowadziły innych rozwiązań w tej kwestii.

Kanoniczne normy odnoszą się do dwóch rodzi przedawnienia – skargi kryminalnej⁴⁸⁵ i wykonania kary⁴⁸⁶. Przedawnienie skargi kryminalnej następuje po upływie ustawowego czasu, od popełnienia przestępstwa. Po tym okresie, nie można pociągnąć nikogo do odpowiedzialności karanej. Zaznaczyć należy, że nie rozważane jest tutaj przedawnienie przestępstwa. Taka bowiem konstrukcja prawna nie istnieje.

---

⁴⁸² Por. A. G. Urru, *Sanzioni penali nella Chiesa*, Roma 1996, s. 143.

⁴⁸³ Por. S. Czajka, *Przedawnienie w prawie karnem kanonicznym*, Lublin 1934, s. 37-45; M. Stokłosa, *Przedawnienie skargi kryminalnej w prawie kanonicznym*, PK 56 (2013) nr 4, s. 140.

⁴⁸⁴ Por. J. Syryjczyk, *Sanckje w Kościele...*, dz. cyt., s. 320.

⁴⁸⁵ Por. KPK, kan. 1362 § 1-2; KPK/2021, kan. 1362 § 1-3; KKKW, kan. 1152 § 1.

⁴⁸⁶ Por. KPK, kan. 1363 § 1-2; KPK/2021, kan. 1363 § 1-2; KKKW, kan. 1153 § 1-2.

Nie można stwierdzić niezaistnienia przestępstwa, mimo, że historycznie miało ono miejsce⁴⁸⁷.

Prawodawca kodeksowy nie przewidział przypadków przestępstw, co do których nie biegłby czas przedawnienia skargi kryminalnej. Czasokres tegoż, może się jednak zmieniać w zależności od ciężkości popełnionego przestępstwa. W przypadku wykroczeń karnych, które osądza Kongregacja Nauki Wiary, może być zastosowane uchylenie przedawnienia skargi kryminalnej.

Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 roku i Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich z 1990 roku przewidują przedawnienie skargi karnej po upływie trzech lat od popełnienia przestępstwa, co stanowi podstawowy upływ czasu, co do tej instytucji⁴⁸⁸. Jeżeli czego innego nie określa prawo partykularne, to także po wspomnianym czasie trzech lat, przedawnia się skarga kryminalna z tytułu przestępstw ustanowionych w prawie partykularnym, bądź po terminie wskazanym tymże prawem⁴⁸⁹. Istnieją jednak wyjątki od tych przepisów. Skarga kryminalna przedawnia się po siedmiu latach⁴⁹⁰, gdy dotyczy cięższych przestępstw powszechnych, a mianowicie: sprzeniewierzenia dóbr kościelnych i zły zarząd majątkiem⁴⁹¹; łapówkarstwa⁴⁹²; nadużycia władzy⁴⁹³; prowadzenie przez duchownego lub zakonnika interesów wbrew prawu⁴⁹⁴; usiłowanie zawarcia przez duchownego małżeństwa⁴⁹⁵; konkubinaty duchownego lub inne przestępstwa przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu⁴⁹⁶; zabójstwo, porwanie czy okaleczenie lub zranienie⁴⁹⁷; przerwanie ciąży⁴⁹⁸.

---

⁴⁸⁷ Por. J. Syryjczyk, *Sankcje w Kościele...*, dz. cyt., s. 319; M. Stokłosa, *Przedawnienie skargi kryminalnej...*, dz. cyt., s. 144.

⁴⁸⁸ Por. KPK/2021, kan. 1362 § 1; KKKW, kan. 1152 § 2.

⁴⁸⁹ Por. KPK/2021, kan. 1362 § 1, 3°; KPK, kan. 1362 § 1, 3°; KKKW, kan. 1152 § 2, 3°; M. Stokłosa, *Przedawnienie skargi kryminalnej...*, dz. cyt., s. 146.

⁴⁹⁰ Por. KPK/2021, kan. 1362 § 1, 2°; KPK, kan. 1362 § 1, 2°.

⁴⁹¹ Por. KPK/2021, kan. 1376 § 1-2.

⁴⁹² Por. tamże, kan. 1377 § 1-2.

⁴⁹³ Por. tamże, kan. 1378 § 1-2.

⁴⁹⁴ Por. tamże, kan. 1393 § 1.

⁴⁹⁵ Por. KPK, kan. 1394; KPK/2021, kan. 1394 -2; KKKW, kan. 1453 § 2.

⁴⁹⁶ Por. KPK, kan. 1395; KPK/2021, kan. 1395 § 1-3; KKKW, kan. 1453 § 1; Pamiętać należy, że niektóre przestępstwa przeciwko VI przykazaniu Dekalogu zostały włączone do katalogu przestępstw zastrzeżonych Kongregacji Nauki Wiary, co sprawia, że przedawnienie skargi kryminalnej, regulowane jest na mocy pozakodeksowych przepisów specjalnych. Zob. F. Lempa, *Kanoniczna ochrona karna małoletnich przed nadużyciami seksualnymi*, Białystok 2013, s. 52-55.

Prawodawca przewidział, przy zachowaniu kompetencji Kongregacji Nauki Wiary, że skarga z tytułu przestępstw pedofilii przedawnia się po dwudziestu latach⁴⁹⁹, licząc w przypadku małoletniego od dnia kiedy stał się pełnoletnim, a więc ukończył 18 lat. Dodatkowo Kodeks wschodni wymienia obok przedawnienia skargi kryminalnej dwie okoliczności, które powodują jej wygaśnięcie – gdy nastąpi śmierć oskarżonego lub darowanie kary przez właściwą władzę⁵⁰⁰.

Wiele jednak trudności pojawiło się w ustaleniu czasu przedawnienia skargi kryminalnej co do przestępstw zarezerwowanych Kongregacji Nauki Wiary. Oczekiwano interwencji legislacyjnej, ze względu na brak jasnych norm kodeksowych. Dlatego też ze względu na powyższe, papież Jan Paweł II Listem apostolskim motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela* z 30 kwietnia 2001 roku, wskazał konkretne przestępstwa, które osądza Kongregacja, dołączając do nich odpowiednie sankcje karne. Blisko po dziesięciu latach, papież Benedykt XVI wprowadził modyfikacje do tego pozakodeksowego ustawodawstwa specjalnego, uzupełniając i dostosowując procedury do nowej rzeczywistości, w której znalazł się Kościół. Przepisy te objęły zarówno Kościół łaciński, jak i wschodni⁵⁰¹.

Wśród przestępstw *delicta reservata*, znalazły się ciężkie wykroczenia przeciwko Najświętszej Eucharystii, które zostaną omówione w następnych rozdziałach. Skarga kryminalna dotycząca tychże najcięższych wykroczeń karnych ulega przedawnieniu po upływie dwudziestu lat, przy zachowaniu prawa Kongregacji Nauki Wiary do uchylenia przedawnienia w poszczególnych przypadkach⁵⁰².

Czas przedawnienia biegnie nieprzerwanie od dnia popełnienia przestępstwa. Weryfikacji jednak należy poddać czy ma się do czynienia z przestępstwem pojedynczym, permanentnym czy habitualnym. Zgodnie z wolą prawodawcy kodeksowego czas przedawnienia biegnie od momentu popełnienia wykroczenia

---

⁴⁹⁷ Por. KPK, kan. 1397; KPK/2021, kan. 1397 § 1; KKKW, kan. 1450 § 1.

⁴⁹⁸ Por. KPK, kan. 1398; KPK/2021, kan. 1397 § 2; KKKW, kan. 1450 § 2.

⁴⁹⁹ Por. KPK/2021, kan. 1398 § 1; NdDR, art. 8 § 2.

⁵⁰⁰ Por. KPK, kan. 1152 § 1.

⁵⁰¹ Por. M. Stokłosa, *Przedawnienie skargi kryminalnej...*, dz. cyt., s. 150; KPK, kan. 1362 § 1, 1°; KPK/2021, kan. 1362 § 1, 1°.

⁵⁰² Por. NdDR, art. 8 § 1; „Przedawnienie liczy się zgodnie z kan. 1362 § 2 KPK i kan. 1152 § 3 KKKW. Natomiast w przypadku przestępstwa o którym mowa w art. 6, 1°, przedawnienie zaczyna się liczyć od dnia, w którym małoletni ukończył osiemnaście lat” – tamże, art. 8 § 2.

karnego czyli działania bądź zaniechania przestępczego. Jeżeli rzeczy dotyczy przestępstwa permanentnego, czyli takiego, w którym sprawca znajduje się nieustannie w czynie zabronionym np. przechowuje w celu świętokradczym postacie eucharystyczne, lub przestępstwa habitualnego, które stanowi kilkukrotne wykroczenie karne względem tego samego przepisu prawnego, co sprawia, że jest ono traktowane jako jedno wykroczenie karne, ze względu na zły zamiar sprawcy. Sprawca więc pozostaje w stanie podtrzymywania przestępstwa. W takiej sytuacji przedawnienie zaczyna biec od dnia ustania takowego przestępstwa⁵⁰³. Zgodnie z normami prawnymi, ze względu na ewentualny problem związany z porą popełnienia przestępstwa, przyjmuje się, że bieg przedawnienia zaczyna biec od dnia następnego od momentu zaistnienia wykroczenia karnego. Wyłączając sytuację, gdy doszło do przestępstwa w dany dzień o północy⁵⁰⁴.

Część kanonistów – D. Cito i D. Borek, stoi na stanowisku, że bieg przedawnienia przerywa dopiero postępowanie ściśle procesowe – skarga przedłożona sędziemu lub wymierzenie bądź deklarowanie kary poprzez dekret przez właściwą władzę kościelną⁵⁰⁵. Inni jak J. Syryjczyk uważają, że stawienie się stron lub prawne wezwanie sądowe, a nie przedłożenie skargi sędziemu, przerywa czas przedawnienia⁵⁰⁶. Za taką interpretacją przemawia norma Kodeksu łacińskiego, która właściwie w niezmienionym brzmieniu wpisana została do Kodeksu wschodniego – „na każdym stopniu i etapie procesu karnego, jeśli w sposób ewidentny stwierdzono, że oskarżony nie popełnił przestępstwa, sędzia powinien orzec to wyrokiem i uwolnić oskarżonego, chociażby jednocześnie stwierdzono, że wygasła skarga kryminalna”⁵⁰⁷.

---

⁵⁰³ Por. KPK, kan. 1362 § 2; KPK/2021, kan. 1362 § 2; M. Stokłosa, *Przedawnienie skargi kryminalnej...*, dz. cyt., s. 147; J. Syryjczyk, *Sankcje w Kościele...*, dz. cyt., s. 324; S. Czajka, *Przedawnienie...*, dz. cyt., s. 130-131.

⁵⁰⁴ Por. KPK, kan. 203 §1; R. Sobański, *Obliczanie czasu*, w: J. Krukowski (red.), *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. I, Poznań 2003, s. 295-296; D. Borek, *Uprawnienia i obowiązki ordynariusza w początkowej fazie wymiaru kar (kann. 1341-1342)*, PK 50 (2007) nr 3-4, s. 263.

⁵⁰⁵ Por. KPK, kan. 1720, 3°; B. F. Pighin, *Diritto penale canonico*, Venezia 2008, s. 284; D. Borek, *Uprawnienia i obowiązki ordynariusza...*, dz. cyt., s. 264.

⁵⁰⁶ Por. J. Syryjczyk, *Sankcje w Kościele...*, dz. cyt., s. 325.

⁵⁰⁷ KPK, kan. 1726; por. KKKW, kan. 1482; KPK/2021, kan. 1362 § 3 – „Po tym, gdy sprawca został wezwany zgodnie z przepisem kan. 1723 lub zawiadomiony w sposób przewidziany w kan. 1507 § 3 o przedstawieniu aktu oskarżenia zgodnie z przepisem kan. 1721 § 1, przedawnienie skargi karnej ulega zawieszeniu na trzy lata; po upływie tego terminu lub z chwilą przerwania zawieszenia z racji zakończenia procesu karnego biegnie na nowo, z dodaniem tego okresu przedawnienia, który już

Przyjmuje się, że dochodzenie wstępne nie przerywa biegu czasu przedawnienia. Jeżeli jednak podczas tego etapu procesowego okazało się, że skarga kryminalna uległa przedawnieniu należy wydać dekret o niewszczynaniu postępowania karnego, z zastrzeżeniem spraw najcięższych przestępstw zarezerwowanych Kongregacji Nauki Wiary. Gdyby powyższe zostało stwierdzone, nie można nigdy pociągnąć do odpowiedzialności karnej sprawcy przestępstwa. Jednocześnie pozostaje prawo pokrzywdzonego do wnoszenia skargi cywilnej o naprawienie i wynagrodzenie szkód, które mogły zaistnieć, ze względu na rzeczony wykroczenie karne⁵⁰⁸.

Przedawnienie może dotyczyć także wykonania kary. To wskazanie jest niezmiernie ważnego, gdyż kara, jako taka nie może być poddana przedawnieniu, gdyż jest faktem prawnym i historycznym, którego nie można zmienić. Zmierza się więc, aby kara dostała wykonana. W tym wypadku czas biegnie od dnia, w którym sam wyrok przeszedł w stan rzeczy osądzonej⁵⁰⁹. Dlatego też tak długo, jak wyrok nie jest prawomocny i może zostać zmieniony, nie biegnie czasokres przedawnienia. Zgodnie z normą kodeksową „nie może mieć miejsca wykonanie wyroku, zanim nie będzie sędziowskiego dekretu wykonawczego, który zarządza, że wyrok powinien być przekazany do wykonania; dekret ten, w zależności od natury spraw, albo włącza się do treści samego wyroku, albo wydaje osobno”⁵¹⁰. Do ordynariusza natomiast należy nakazanie wykonania wyroku skazującego⁵¹¹. Biorąc powyższe pod uwagę, sytuacje przedawnienia skargi o wykonanie wyroku należą do rzadkości i dotyczą jedynie kar *ferendae sententiae*, a mogą wynikać z braku działania ordynariusza, albo skazany nie został prawidłowo powiadomiony o dekrecie wykonawczym. Wskazane wyżej postępowanie obowiązuje także przy postępowaniu administracyjnym, a bieg przedawnienia płynie od momentu wydania prawomocnego dekretu⁵¹². Należy

---

upłynął. To samo zawieszenie ma również miejsce, gdy zgodnie z kan. 1720, 1° prowadzi się postępowanie w celu wymierzenia lub deklarowania kary dekretem pozasadowym”.

⁵⁰⁸ Por. J. Syryjczyk, *Sankcje w Kościele...*, dz. cyt., s. 325; M. Stokłosa, *Przedawnienie skargi kryminalnej...*, dz. cyt., s. 149; S. Czajka, *Przedawnienie...*, dz. cyt., s. 153-154.

⁵⁰⁹ Por. KPK, kan. 1363 § 1; KPK/2021, kan. 1363 § 1-2; KKKW, kan. 1153 § 1.

⁵¹⁰ KPK, kan. 1651; „Nie może mieć miejsca wykonanie wyroku, zanim nie będzie sędziowskiego dekretu wykonawczego, który zarządza, że wyrok powinien być wykonany; dekret ten, w zależności od natury spraw, albo włącza się do treści samego wyroku, albo wydaje osobno” – KKKW, kan. 1338.

⁵¹¹ Por. J. Syryjczyk, *Sankcje w Kościele...*, dz. cyt., s. 326; KPK, kan. 1348; KPK/2021, kan. 1348; KPK 1653 § 1.

⁵¹² Por. KPK, kan. 1363 § 2; KPK/2021, kan. 1363 § 2; KKKW, kan. 1153 § 2.

pamiętać, że nie ma się do czynienia z przedawnieniem w przypadku wyroku sądowego lub dekretu administracyjnego, które deklarują karę *latae sententiae*. Zaciągana jest bowiem automatycznie z chwilą popełnienia przestępstw, które jest nią zagrożone. Tym samym nie ma potrzeby wydawania dekretu wykonawczego, gdyż sędzia nie podejmuje działania w aspekcie wymierzania kary, którą przewidział ustawodawca⁵¹³.

Prawodawca przyjmuje, że terminy przedawnienia, przy skardze o wykonanie kary są identyczne jak przy skardze karnej, co zostało opisane wyżej.

7. Wnioski

Prowadzona pod wpływem nauczania *Vaticanum II* reforma Kodeksu Prawa Kanonicznego, znalazła swój koniec wydaniem nowych norm dla całego Kościoła łacińskiego w 1983 roku. Czas ten poprzedzony był pogłębioną analizą i dyskusją nad nowym ujęciem zagadnień prawnych i dostosowania przepisów do nowej optyki eklesjalnej. Na tej drodze kamieniami milowymi okazały się wskazania I Synodu Biskupów z 1967 roku, co do odnowy prawnej Kościoła, Schemat z 1973 roku, który był dość kompletnym zbiorem przepisów prawa karnego, jak i Schemat z 1980 roku, przybliżający całościową redakcję Kodeksu Prawa Kanonicznego.

W nurt zmian wpisuje się zapoczątkowana przez papieża Benedykta XVI rewizja prawa karnego Kościoła łacińskiego. Jego następcą – papież Franciszek wydając Konstytucję apostolską *Pascite Gregem Dei*, która promulgował zrewidowaną Księgę VI Kodeksu Prawa Kanonicznego. Choć nowy system karny obowiązuje od 8 grudnia 2021 roku, to w niniejszej pracy znalazły się także odniesienia do przepisów sprzed tych zmian, co zwiększa wartość porównawczą niniejszej dysertacji. Pokazuje to jak dynamicznie rozwija się prawo kanoniczne, szczególnie w obszarze przestępstw i sankcji karnych, co jest przejawem troski prawodawcy o sprawiedliwość w Kościele.

Na tym tle historycznych zmian systemu karnego, zostało przybliżone zagadnienie przestępstwa, sankcji karnych i ich rodzaje, co stanowi trzon tej części

---

⁵¹³ Por. E. Wilemska, *Przedawnienie...*, dz. cyt., kol. 617; S. Czajka, *Przedawnienie...*, dz. cyt., s. 122; J. Syryjczyk, *Sankcje w Kościele...*, dz. cyt., s. 327.

rozprawy. Każdy delikt łączy się z zagadnieniem grzechu. Kościół jako wspólnota także duchowa nie pozostaje obojętna na wymiar wewnętrzny nieporządku moralnego rozwiązując go w sakramencie pokuty. Jednak nie jest też obojętny wymiar zewnętrzny, który dotyka nie tylko sprawcę wykroczenia karnego, ale także całej społeczności. Kanonistyka wskazuje na trzy elementy materialne, które kwalifikują dany czyn, jako przestępczy. Są nimi element obiektywny, subiektywny i legalny. Przepięstwo zaistnieje, gdy zostanie zewnętrznie naruszone prawo kościelne, przy założeniu poczytalności podmiotu działającego.

Zostało ukazane także zagadnienie odnoszące się do kary kościelnej. Prawodawca dbając o harmonię we wspólnocie Kościelnej, dozwolił, aby na przestępcę, który dokonał wykroczenia karnego, a więc także dopuścił się grzechu, zostały nałożone odpowiednie kary, które grożą za popełnienie danego przestępstwa. Normy kodeksowe, choć nie podają legalnej definicji kary, skłaniają do przyjęcia, że jest ona pozbawieniem jakiegoś dobra duchowego bądź doczesnego, w celu poprawy, jak i ukarania przestępcy. Jednocześnie kara kościelna ma za cel naprawienie zgorzenia i przywrócenie sprawiedliwości, co zabezpiecza całą wspólnotę Kościoła, wprowadzając ponownie ład, który został naruszony przez działanie przestępcze. Można też zauważyć, że działanie zagrożone sankcją karną jest pewną prewencją, która ma za zadanie powstrzymać potencjalnego przestępcę od wykroczenia karnego, a tego, kto w przeszłości dokonał tego, powinna ustrzec przed ponownym działaniem przestępczym. Wyszczególnia się cenzury czyli kary poprawcze i kary ekspiacyjne. Obok nich stawiane są także środki karne, takie jak upomnienie, nagana czy pokuta. Jednak nie są to kary w sensie ścisłym, choć ich stosowanie może powodować takie wrażenie. Element legalny w postaci sankcji karnej nie musi być określony przez prawodawcę. Ogólna zasada – *nullum crimen, nulla poena sine lege poenali praevia*, może w myśl kan. 1399, mając w pamięci cel nadprzyrodzony prawa kościelnego, jako legalna definicja zostać zmodyfikowana, by piętnować bezprawie kryminalne⁵¹⁴.

Reakcją na wykroczenie karane jest pociągnięcie sprawcy do odpowiedzialności i wszczęcie procesu karnego, wówczas, gdy inne środki powzięte przez ordynariusza

---

⁵¹⁴ Por. Ł. Burchard, *Kształtowanie się pojęcia przestępstwa...*, dz. cyt., s. 63-64; J. Syryjczyk, *Sankcje w Kościele...*, dz. cyt., s. 104; J. Krukowski, *Nowe prawo karne Kościoła łacińskiego*, „Ateneum Kapłańskie”, t. 76 (1984) z. 2 (450), s. 267-280.

nie zdołały naprawić szkód. Jednak prawodawca kodeksowy wyklucza zbyt długie przeciąganie przedstawienia skargi karnej, poprzez ustanowienie przedawnienia. Wówczas, gdy nastąpi przekroczenie ustawowego czasu od momentu popełnienia przestępstwa, nie możliwe będzie przedstawienie skargi kryminalnej, co *de facto* sprawi, że sprawca nie może zostać ukarany. Szczególna sytuacja występuje jednak przy najcięższych przestępstwach zarezerwowanych Kongregacji Nauki Wiary, która na mocy specjalnych norm, które są uzupełnieniem przepisów kodeksowych, ma możliwość uchylenia przedawnienia. Tym samym prawodawstwo zna cztery czasokresy instytucji przedawnienia, z których najdłuższy przynależy najcięższym przestępstwom osądzanym przez wspomnianą dykasterię Kurii Rzymskiej, w tym wykroczeniach przeciwko Najświętszej Ofierze.

Dodatkowo można zauważyć, że prawodawca ochrania Eucharystię, prewencyjnie. Przewidziane kary *latae* czy *ferendae sententiae*, jak też zaradcze środki zaradcze, działają ochronnie w stosunku do Najświętszej Ofiary, gdy sprawca dokonał innego przestępstwa. Skutkami kar może być m.in. zakaz uczestnictwa bądź celebrowania misterii eucharystycznych, przyjmowania tego sakramentu czy w przypadku duchownego wykonywania władzy święceń.

ROZDZIAŁ III

Ochrona karna Najświętszej Eucharystii w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku i Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich z 1990 roku

Eucharystia, która wśród sakramentów zajmuje miejsce szczególne, gdyż zawiera osobowo Dawcę łask – Jezusa Chrystusa, pod postaciami chleba i wina. Nie dziwi więc fakt, że od samego początku, Kościół gromadzi się na Mszy Świętej, sprawując i celebrując Najświętszą Ofiarę. Jednocześnie świadomość największej wartości Eucharystii sprawiła, że Kościół szczególnie chroni ten sakrament. Prawodawca kościelny zabezpiecza go przed jakąkolwiek formą profanacji. Źródłosłowem tego terminu jest łacińskie *profanatio* czyli znieważenie lub zbezczeszczenie⁵¹⁵. Wszystko więc co zagrażałoby czci sakramentu Eucharystii będzie miało znamiona profanacji.

Normy prawne, które nakazują cześć wobec omawianego sakramentu, zmierzają także do ochrony Najświętszej Ofiary. Dlatego też Kościół dąży do eliminacji wszelkich przejawów profanacji co łączy z pojęciem świętokradztwem. Jest ono szersze i dotyczy

---

⁵¹⁵ Por. A. Jougan, *Słownik kościelny...*, dz. cyt., s. 544.

również osób, miejsc i rzeczy⁵¹⁶. Omawiane zagadnienie profanacji nie tylko jest ciężkim wykroczeniem i burzeniem porządku publiczno-prawnego w samej wspólnocie Kościoła, ale także stanowi pogwałcenie ładu społecznego w państwie, które chroni uczucia religijne swoich obywateli, jak również wolność sumienia i wyznania. Dlatego też, osoba, która dokonuje przestępstwa profanacji podlega sankcjom prawnym w porządku kościelnego prawa karnego, jak i cywilnego⁵¹⁷.

W niniejszym rozdziale zostaną ukazane normy dotyczące ochrony karnej Najświętszej Eucharystii zawarte w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 i Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich z 1990 roku. Mając na uwadze ochronę sakramentu Eucharystii rozróżnia się pięć przestępstw, które godzą w świętość tego sakramentu, a mianowicie:

- profanacja postaci konsekrowanych;
- usiłowanie sprawowania liturgicznej Ofiary Eucharystycznej;
- symulacja sprawowania liturgicznej czynności Ofiary Eucharystycznej;
- koncelebrowanie Ofiary Eucharystycznej z szafarzami wspólnot kościelnych, które nie posiadają sukcesji apostołskiej oraz nie uznają sakramentalności święceń kapłańskich;
- konsekracja w celu świętokradczym jednej materii bez drugiej w czasie Eucharystycznej celebracji, albo dwóch materii poza nią.

Cztery pierwsze przestępstwa zostały obwarowane sankcjami karnymi w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku i Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich z roku 1990. Ostatnie – piąte przestępstwo ujęły dopiero Normy z 2001 roku, jednak aktualne brzmienie, nadały mu Normy *de delictis reservatis* z 2010 roku, które zostało utrzymane, po zmianach dokonanych przez papieża Franciszka w roku 2021. Należy mieć na względzie, że po rewizji Księgi VI Kodeksu Prawa Kanonicznego, przytoczone

---

⁵¹⁶ Por. J. Syryjczyk, *Profanacja Eucharystii według karnego ustawodawstwa kanonicznego i polskiego prawa karnego*, PK 29 (1986) nr 3-4, s. 173.

⁵¹⁷ „Kto obraża uczucia religijne innych osób, znieważając publicznie przedmiot czci religijnej lub miejsce przeznaczone do publicznego wykonywania obrzędów religijnych, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2” – Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. *Kodeks karny* (Dz.U. 1997 nr 88 poz. 553), art. 196; por. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483), art. 53.

wyżej piąte przestępstwo przeciw świętości Eucharystii, także zostało włączone do norm kodeksowych⁵¹⁸, co pozwoliło, od 8 grudnia 2021 roku, skorelować przepisy prawa kanonicznego w tym temacie, które odtąd w całości znajdują się także w Kodeksie Prawa Kanonicznego.

Przyjmując jednak pewną chronologię, najpierw zostaną omówione przestępstwa kodeksowe, które prawodawca ujmował zanim weszły w życie zmiany z roku 2021, a w kolejnym rozdziale – ostatnie z przytoczonych przestępstw przeciw Eucharystii, które zostało wskazane, najpierw w normach specjalnych z roku 2001 i później z 2010 roku, rezerwujących osądzanie najcięższych wykroczeń karnych, Kongregacji Nauki Wiary, a niedawno dopiero włączone do Kodeksu Prawa Kanonicznego. Z racji, że wolą prawodawcy, pierwotnie, owo przestępstwo znajdowało się w normach pozakodeksowych, zostanie to podkreślone poprzez opisany wyżej schemat treściowy.

1. Przestępstwo profanacji postaci konsekrowanych

Najczcigodniejszym Sakramentem jest Eucharystia. Mając na względzie ten fakt, jest Ona jak nieoceniony dar, który został powierzony przez Chrystusa Kościołowi. Ustawodawca w kan. 898 Kodeksu Prawa Kanonicznego obliguje wszystkich wiernych wspólnoty Kościoła do największego szacunku wobec Eucharystii, co łączy się z głęboką pobożnością w uczestniczeniu w jej sprawowaniu, jak również przyjmowaniu tego sakramentu i adorowaniu z wielką czcią⁵¹⁹.

Kodeks Prawa Kanonicznego w kan. 1382 § 1, jak i Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich w kan. 1442 wyróżniają trzy możliwe rodzaje profanacji Najświętszej Eucharystii: porzucanie; zabieranie lub przechowywanie postaci eucharystycznych w celu świętokradczym.

Szczególne troska o Najświętszy Sakrament, przyczyniła się do wydania przez Jana Pawła II, szczegółowych norm prawnych, które mają jeszcze lepiej zabezpieczać

---

⁵¹⁸ Por. KPK/2021, kan. 1382 § 2.

⁵¹⁹ Por. KPK, kan. 898; E. Frank, „*Questo è il mio corpo, questo è il mio sangue*”: *Eucaristia culmine e fonte della vita cristiana*, w: „Quaderni di Ius Missionale” 10, *I delitti contro il sacramento dell'Eucaristia riservati alla Congregazione per la Dottrina della Fede*, a cura di C. Papale, Città del Vaticano 2017, s. 9-12.

to dobro. Papież, 30 kwietnia 2001 roku, promulgował Listem apostolskim motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela*⁵²⁰, Normy o cięższych przestępstwach zarezerwowanych Kongregacji Nauki Wiary. Dykasteria ta otrzymała kompetencje do rozpatrywania poważniejszych przestępstw w sprawowaniu Eucharystii i pokuty, a także przestępstw popełnionych *contra mores* przez duchownych. Ponadto dokument ten zawierał specjalne przepisy proceduralne, których należy dotrzymywać mając do czynienia z najcięższymi przestępstwami, łącznie z sankcjami kanonicznymi i sposobami ich nakładania.

Papież Benedykt XVI zatwierdził 21 maja 2010 roku zmiany dotyczące *delicta graviora*⁵²¹. Zgodnie z tymi zmianami do katalogu przestępstw zarezerwowanych Kongregacji Nauki Wiary należą przestępstwa dotyczące wiary, sakramentów (Eucharystii, pokuty i święceń) i obyczajów⁵²². Obowiązujące Normy z 2021 roku, utrzymują powyższy podział deliktów.

1.1. Elementy konstytutywne przestępstwa

Ochrona dotyczy każdej części i ilości ważnie konsekrowanych postaci chleba i wina. Przedmiotem więc przestępstwa nie będą komunikanty niekonsekrowane czy wino przechowywane w zakrystii. Nie ma wątpliwości, że nie dojdzie do przestępstwa, gdy dotyczy ono niekonsekrowanych postaci. Pewna trudność pojawia się wówczas, gdy istnieje wątpliwość czy dane postacie były przeistoczone. Jednakże jeżeli udzielana jest Komunia święta, bądź przechowuje się ją w tabernakulum, lub postacie eucharystyczne znajdują się na ołtarzu bądź w monstrancji, zachodzi domniemanie prawne, że są ważnie konsekrowane i wątpliwość zostaje porzucona⁵²³.

Nie czyni się też żadnego rozróżnienia co do obrządku, w którym były konsekrowane postacie święte, ani czy czynili to apostaci, heretycy czy schizmatycy.

---

⁵²⁰ Por. Jan Paweł II, List apostolski motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela*..., dz. cyt.

⁵²¹ Por. Kongregacja Nauki Wiary, Modyfikacje wprowadzone do tekstu *Normae de gravioribus delictis*..., dz. cyt., s. 53-59.

⁵²² Por. D. Borek, *Przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji Nauki Wiary. Normy materialne i proceduralne*, Tarnów 2019, s. 47; Analiza obowiązujących *Norm* zostanie przeprowadzona w IV rozdziale niniejszej pracy.

⁵²³ Por. J. Syryjczyk, *Profanacja Eucharystii*..., dz. cyt., s. 194.

Taka sama zasada dotyczy kapłanów, którym prawnie zostało to zabronione⁵²⁴. Profanacja zachodzi wówczas gdy znieważa się obie postacie eucharystyczne, bądź jedną z nich⁵²⁵.

Podmiotem dokonującym przestępstwa może być każdy wierny, bez względu na przynależność stanu życia. Sprawcą więc może zostać osoba świecką bądź duchowny. Bez znaczenia jest czy popełniający przestępstwo wierzy w realną obecność Chrystusa pod postaciami chleba i wina⁵²⁶. Niewierzący wierny Kościoła, mając świadomość czym dla wspólnoty są postacie eucharystyczne, nie jest zwolniony z sankcji karnych, a zaprzeczając prawdom wiary, dodatkowo popełnia przestępstwo herezji⁵²⁷.

Przestępstwo profanacji postaci eucharystycznej może polegać na ich porzuceniu w miejscu nieodpowiednim, bądź takim postępowaniu, które godzi w świętość Najświętszego Sakramentu. Może być to nawet miejsce odpowiednie, które zwykle służy przechowywaniu bądź sprawowaniu Eucharystii, jak np. ołtarz czy tabernakulum, ale czyn ten został uczyniony w celu profanacji. Należy przez to rozumieć wszelkie działanie zaprzeczające czci. Przestępstwem będzie rozsypywanie, zrzucanie, wyrzucanie lub dokonywanie podobnych czynności w odniesieniu do konsekrowanych Hostii, dokonywane np. na ziemię, wokół ołtarza, do ognia, wody, śmieci itd. itp., bądź rozlewanie Krwi Pańskiej, ze względu na nienawiść do Pana Boga, a czynności i miejsce czynu będą uwłaczać czci wobec postaci eucharystycznych⁵²⁸. Przestępstwo profanacji, o którym traktują przywołane normy może zatem dotyczyć wszelkiej zniewagi względem postaci konsekrowanych. Nie zachodzi owe przestępstwo wówczas, gdy złodziej chce ukraść naczynia liturgiczne i wyrzuci Komunię świętą

---

⁵²⁴ Por. KPK, kan. 900 § 2; J. Syryjczyk, *Profanacja Eucharystii...*, dz. cyt., s. 194; M. Stokłosa, *Ochrona Najświętszej Eucharystii w świetle motu proprio Jana Pawła II Sacramentorum sanctitatis tutela*, „Studia Redemptorystowskie” 8/2010, s. 205-206; V. De Paolis, D. Cito, *Le sanzioni nella Chiesa...*, dz. cyt., s. 305; T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Doczesne...*, dz. cyt., s. 128.

⁵²⁵ Por. M. Stokłosa, *Ochrona Najświętszej...*, dz. cyt., s. 206.

⁵²⁶ Por. F. Bączkiewicz, J. Baron, W. Stawinoga, *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*, t. 3, Opole 1958, s. 497.

⁵²⁷ Por. KPK, kan. 1364 § 1; KPK/2021, kan. 1364 § 1; KKKW, kan. 1436 § 1.

⁵²⁸ Por. M. Stokłosa, *Ochrona Najświętszej...*, dz. cyt., s. 206; R. Zaleski, *Przestępstwo profanacji postaci eucharystycznych w kanonicznym prawie karnym*, „Roczniki Nauk Prawnych”, t. XXVI, nr 4 (2016), s. 169; B. F. Pighin, *Il nuovo sistema...*, dz. cyt., s. 395-398.

do tabernakulum czy wokół niego, jednak nie ma żadnego zamiaru znieważania Ciała Chrystusa. Mamy wtedy do czynienia z grzechem ciężkim. Przepięstwem będzie także zakopywanie, mieszanie z błotem, bądź deptanie czy opluwanie, posypywanie postaci eucharystycznych środkami chemicznymi⁵²⁹. Zgodnie z założeniem prawodawcy, mimo, że takie działanie nie miało celu *stricte* świętokradczego, zostało osiągnięte *implicite*, poprzez dokonaną czynność.

Również celowe zaniechanie jakiejś czynności w celu umożliwienia innej osobie dokonanie profanacji kwalifikuje się jako przestępstwo. Sytuacja taka występuje gdy celowo pozostawia się np. otwarte tabernakulum, bądź niezabezpieczoną puszkę z Komunią świętą, aby osobie postronnej umożliwić znieważenie⁵³⁰.

Pewne wątpliwości rodzą się podczas interpretacji użytego słowa *abicere* w kanonach obu Kodeksów⁵³¹. Dlatego Papieska Rada ds. Interpretacji Tekstów Prawnych⁵³², przedłożyła autentyczną interpretację, którą aprobował papież Jan Paweł II⁵³³, że to słowo należy rozumieć nie tylko ściśle, jako czynność porzucenia, ale również jako szersze działanie pogardliwe i dobrowolne, które lekceważy Najświętszy Sakrament⁵³⁴. Była to pierwsza taka interpretacja, dotycząca tego samego zagadnienia w obu obowiązujących Kodeksach.

Zgodnie z poszerzeniem znaczenia słowa *abicere*, nie tylko jakieś fizyczne działanie, ale także zamiar okazania jakiegokolwiek wzgardy wobec postaci świętych, będzie profanacją w rozumieniu omawianych kanonów. W myśl takiej wykładni przestępstwa dokonuje ten, kto postaci eucharystyczne, obie lub jedną z nich czyni

---

⁵²⁹ Por. D. Borek, *Ordynariusz a «delicta graviora» zarezerwowane Kongregacji Nauki Wiary*, PK 47 (2004) nr 3-4, s. 103-104; T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Doczesne...*, dz. cyt., s. 128; A. Calabrese, *Diritto penale...*, dz. cyt., s. 272; J. Syryjczyk, *Profanacja Eucharystii...*, dz. cyt., s. 194-195.

⁵³⁰ Por. J. Syryjczyk, *Kanoniczne prawo karne. Część szczególna*, Warszawa 2003, s. 48.

⁵³¹ Por. KPK, kan. 1367; KPK/2021, kan. 1382 § 1; KKKW, kan. 1442.

⁵³² Por. T. Rozkrut, *Papieska Rada ds. Tekstów Prawnych: interpretacja autentyczna kanonów Kodeksu z 1983 roku*, PK 52 (2009) nr 1-2, s. 126-127.

⁵³³ Zgoda papieska – 3 lipca 1999 r., odpowiedź – 4 czerwca 1999 r., podanie do wiadomości – 3 grudnia 1999 r.

⁵³⁴ Por. D. – *Utrum in can. 1367 CIC et 1442 CCEO verbum „abicere” intelligatur tantum ut actus proiciendi necne. R. – Negative et ad mentem. Mens est quamlibet actionem Sacras Species voluntarie et graviter despicientem censendam esse inclusam in verbo „abicere”* – Pontificium Consilium de Legum Textibus Interpretandis, *Responsio ad propositum dubium*, 4 iunii 1999, „Communicationes”, 31 (1999) nr 1, s. 38.

przedmiotem zewnętrznej, dobrowolnej, ciężkiej pogardy. Może to być słowne znieważanie Najświętszego Sakramentu, który wystawiony jest w monstrancji w czasie adoracji, przechowywany w tabernakulum, ukazywany podczas procesji, bądź wówczas, gdy zanoszą go chorem. Przeszłość to nie polega jedynie na porzuceniu postaci eucharystycznych, jako czynności fizycznej, ale także na świadomym wyrażeniu słowami czy gestami ciężkiej pogardy wobec Jezusa Chrystusa ukrytego pod postaciami konsekrowanymi⁵³⁵. Bez tej interpretacji pozostawałoby odniesienie do innej normy, dotyczącej profanacji – „kto profanuje rzecz świętą, ruchomą czy nieruchomą, powinien być ukarany sprawiedliwą karą”⁵³⁶.

Kolejną formą profanacji postaci eucharystycznych jest zabieranie ich w celu świętokradczym. Przeszłość to popełnia człowiek, który zabiera Najświętszy Sakrament z miejsc jego prawnego i prawdziwego przechowywania, np. z tabernakulum, puszek, z kielicha, bądź po przyjęciu Komunii świętej⁵³⁷. Owo przesłość nie polega na zabraniu Najświętszego Sakramentu w ogóle, istnieją bowiem takie sytuacje, które usprawiedliwiają taką czynność. Może to być zabranie w celu ustrzeżenia postaci eucharystycznych przez znieważeniem, zabezpieczenia ich przed pożarem czy powodzią, jak również w czasie wojny. Istotą tego przesłstwa jest cel świętokradczy, który motywuje działaniami sprawcy. Dlatego przesłość popełnia również osoba, która sama nie dokonuje fizycznego znieważania, ale przekazuje osobie, która będzie to czyniła⁵³⁸. Nie dokonuje przesłstwa osoba, która zabiera postacie konsekrowane i przechowuje je w domu bądź przy sobie, z racji źle pojętej pobożności, jednak bez celu świętokradczego. Postępowanie takie będzie grzechem ciężkim⁵³⁹.

---

⁵³⁵ Por. V. De Paolis, D. Cito, *Le sanzioni nella Chiesa...*, dz. cyt., s. 306; A. Sycz, *La tutela penale dell'Eucaristia nella legislazione della Chiesa*, Roma 2007, s. 164; J. Syryjczyk, *Kanoniczne prawo karne. Część szczególna...*, dz. cyt., s. 48-49; M. Stokłosa, *Ochrona Najświętszej...*, dz. cyt., s. 207.

⁵³⁶ KPK/2021, kan. 1369; por. KPK, kan. 1376.

⁵³⁷ Por. P. Skonieczny, *Przesłstwa przeciwko Najświętszej Eucharystii. Komentarz do art. 2 Norm Kongregacji Nauki Wiary De gravioribus delictis z 2001 r.*, PK 54 (2011) nr 3-4, s. 254; D. Borek, *Ordynariusz a «delicta graviora»...*, dz. cyt., s. 101; A. Calabrese, *Diritto penale...*, dz. cyt., s. 272-273; T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Doczesne...*, dz. cyt., s. 128.

⁵³⁸ Por. M. Stokłosa, *Ochrona Najświętszej...*, dz. cyt., s. 208; J. Syryjczyk, *Kanoniczne prawo karne. Część szczególna...*, dz. cyt., s. 50; J. Syryjczyk, *Profanacja Eucharystii...*, dz. cyt., s. 196; R. Zaleski, *Przesłstwo profanacji postaci eucharystycznych...*, dz. cyt., s. 166.

⁵³⁹ Por. A. Calabrese, *Diritto penale...*, dz. cyt., s. 272; „Nikomnie wolno przechowywać Najświętszej Eucharystii u siebie ani zabierać jej ze sobą w drogę, chyba że nagli konieczność pasterska i z zachowaniem przepisów wydanych przez biskupa diecezjalnego” – KPK, kan. 935; „W kościołach,

W celu uniknięcia profanacji, zabrania się także przechowywać Najświętszy Sakrament w miejscu, które jest wystawia Go na zbezczeszczenie⁵⁴⁰.

Trzecią formą przestępstwa, w odróżnieniu od zabrania, będzie przechowywanie postaci konsekrowanych w celu świętokradczym. Owo przestępstwo polega na ukrywaniu, przechowywaniu, zatrzymaniu przy sobie, bądź w jakimkolwiek innym miejscu – w domu, torebce, kieszenie itp., postaci eucharystycznych, aby była sprofanowana przez inną osobę⁵⁴¹. Należy się przychylić, do stanowiska, które wskazuje, że przestępstwo zaboru Eucharystii zawiera się w przestępstwie jej przechowywania w celu świętokradczym, gdy tego czynu dopuszcza się ta sama osoba, która zaciąga jedną karę ekskomuniki. Jednego przestępstwa dokonuje również ta osoba, która zabiera, przechowuje, aby dokonać ostatecznie znieważenia⁵⁴².

Prawodawca kodeksowy wskazał, że miejscem przechowywania Najświętszego Sakramentu jest tabernakulum⁵⁴³, które chroni postacie konsekrowane⁵⁴⁴.

Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, aby nie dopuścić do popełniania czynów świętokradczych, w Instrukcji *Redemptionis sacramentum*, przypomina, zapisy odnoszące się do tabernakulum, które ma być mocno związane z podłożem, co ma zapobiec jakimkolwiek jego wzruszeniu⁵⁴⁵. Niniejszy dokument kładzie także na szafarzu komunii świętej, obowiązek czuwania, czy jest ona spożywana

---

gdzie sprawowany jest publiczny kult Boży i przynajmniej kilka razy w miesiącu Boska Liturgia, Boska Eucharystia powinna być przechowywana przede wszystkim dla chorych, z wiernym zachowaniem przepisów ksiąg liturgicznych własnego Kościoła *sui iuris*, i z najwyższym szacunkiem adorowana przez chrześcijan” – KKKW, kan. 714 § 1.

⁵⁴⁰ Por. Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, Instrukcja. *O zachowywaniu i unikaniu pewnych rzeczy dotyczących Najświętszej Eucharystii*, Kraków 2004, nr 130-131, s. 71-72.

⁵⁴¹ Por. M. Stokłosa, *Ochrona Najświętszej...*, dz. cyt., s. 208.

⁵⁴² Por. J. Syryjczyk, *Profanacja Eucharystii...*, dz. cyt., s. 197-198; M. Stokłosa, *Ochrona Najświętszej...*, dz. cyt., s. 209.

⁵⁴³ Por. KPK, kan. 938 § 1-5.

⁵⁴⁴ Por. E. Szafrowski, *Przepisy kanoniczne dotyczące przechowywania Eucharystii*, PK 31 (1988) nr 1-2, s. 35-36; M. Pastuszko, *Najświętsza Eucharystia według...*, dz. cyt., s. 331-342.

⁵⁴⁵ Por. Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, Instrukcja *Redemptionis sacramentum*. O tym, co należy zachowywać, a czego unikać w związku z Najświętszą Eucharystią, 25.03.2004, Poznań 2004, nr 130; „Najświętsza Eucharystia: winna być przechowywana w kościele katedralnym lub z nim zrównanym, w każdym kościele parafialnym jak również w kościele lub kaplicy związanej z domem instytutu zakonnego lub stowarzyszenia życia apostołskiego; może być przechowywana w kaplicy biskupiej oraz, za zezwoleniem ordynariusza miejsca, w innych kościołach i kaplicach, także prywatnych. W miejscach świętych, gdzie jest przechowywana Najświętsza Eucharystia, musi być zawsze ktoś mający nad nią pieczę, a kapłan powinien tam odprawiać wedle możliwości Mszę świętą przynajmniej dwa razy w miesiącu” – KPK, kan. 934 § 1-2.

w chwili udzielenia. Szczególnie, gdy jest przyjmowana na rękę. Jeżeli istnieje niebezpieczeństwo profanacji, należy porzucić taką formę przyjmowania konsekrowanej Hostii⁵⁴⁶.

1.2. Kary za popełnienie przestępstwa

Znieważenie konsekrowanych postaci Ciała i Krwi Pańskiej, należy do najcięższych przestępstw w Kościele. Ta świętokradcza czynność godzi w świętość i cześć wobec Eucharystii. Zgodnie z zasadą wyrażoną przez prawodawcę „Kościół posiada przyrodzone i własne prawo karcenia sankcjami karnymi wiernych, którzy popełnili przestępstwo”⁵⁴⁷.

Porzucenie postaci konsekrowanych należy do przestępstw kierunkowych⁵⁴⁸, co oznacza, że może zostać dokonane tylko ze złym zamiarem, a co za tym idzie z winy umyślnej. Dlatego też nieumyślne upuszczenie Eucharystii nie jest przestępstwem. Niezwykle ważne jest, czy sprawca czynu zabronionego ma świadomość bezprawności swojego działania, jak i sankcji karnej. Ze względu na fakt, że omawiane przestępstwo jest zagrożone karą cenzury, sprawca musi działać umyślnie. Przestępstwo zaboru bądź przechowywania postaci konsekrowanych należy do przestępstw celowych lub kierunkowych. Charakteryzują się nie tylko ogólnym działaniem. Podmiot przestępstwa musi działać z motywem – intencją, jaką jest cel świętokradczy⁵⁴⁹. Sprawia to, że nie może on działać w sposób nieumyślny⁵⁵⁰.

---

⁵⁴⁶ Por. Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, Instrukcja *Redemptionis...*, dz. cyt., nr 92.

⁵⁴⁷ KPK/2021, kan. 1311 § 1; por. KPK, kan. 1311.

⁵⁴⁸ Por. M. Myrcha, *Problem winy...*, dz. cyt., s. 190-191.

⁵⁴⁹ Poprzedni Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 roku (kan. 2320), wskazywał, że sprawca musiał działać w „złym celu”. Świadczy to o złagodzeniu zapisów obowiązującego Kodeksu, który mówi bardziej ściśle o „celu świętokradczym”. Nie każdy bowiem „zły cel” jest automatycznie „celem świętokradczym”.

⁵⁵⁰ Por. J. Syryjczyk, *Profanacja Eucharystii...*, dz. cyt., s. 200; tenże, *Kanoniczne prawo karne. Część szczególna...*, dz. cyt., s. 51; S. Frankowski, *Przestępstwa kierunkowe w teorii i praktyce*, Warszawa 1970, s. 71, 106.

1.2.1. Ekskomunika *latae sententiae* wg Kodeksu Prawa Kanonicznego

Zniewaga Najświętszego Sakramentu jako najcięższego przestępstwa jest zagrożona szczególnie surową karą kościelną. Sprawca profanacji Eucharystii z chwilą dokonania przestępstwa zaciąga w Kościele łacińskim karę ekskomuniki *latae sententiae* zastrzeżoną Stolicy Apostolskiej⁵⁵¹, co oznacza, że tylko ona może z niej uwolnić, bądź tym, którym udzieliła takiej władzy⁵⁵².

Kara ekskomuniki, jako najcięższa kara poprawcza w Kościele. Oznacza wyłączenie ze wspólnoty (*excommunicatio*), a ściślej, wykluczenie z korzystania i używania dóbr, łask i praw kościelnych⁵⁵³. Ekskomunika, jak zauważa wielu badaczy nie jest definitywnym wyłączeniem członka Kościoła, którym staje się na mocy chrztu świętego⁵⁵⁴, a rozluźnieniem więzów, które łączą ekskomunikowanego ze wspólnotą⁵⁵⁵. Tylko w wypadku, gdy katolik popełnia przestępstwo apostazji⁵⁵⁶, herezji⁵⁵⁷ bądź schizmy⁵⁵⁸ i został ukarany ekskomuniką, zachodzi najściślej związek między brakiem pełnej wspólnoty i ekskomuniką⁵⁵⁹. Do prawa kościelnego wprowadzono tę cenzurę opierając się na słowach Chrystusa – „gdy brat twój zgrzeszy, idź i upomnij go w cztery oczy. Jeśli cię usłucha, pozyskasz swego brata. Jeśli zaś nie usłucha, weź z sobą jeszcze jednego albo dwóch, żeby na słowie dwóch albo trzech świadków oparła się cała sprawa. Jeśli i tych nie usłucha, donieś Kościołowi! A jeśli nawet Kościoła nie usłucha, niech ci będzie jak poganin i celnik!”⁵⁶⁰, jak również na praktyce św. Pawła Apostoła⁵⁶¹.

---

⁵⁵¹ Por. KPK, kan. 1367; KPK/2021, kan. 1382 § 1; B. F. Pighin, *Il nuovo sistema...*, dz. cyt., s. 398.

⁵⁵² Por. KPK, kan. 1354 § 3; KPK/2021, kan. 1354 § 3.

⁵⁵³ Por. A. Jougan, *Słownik kościelny...*, dz. cyt., s. 238; J. Krukowski, *Ekskomunika*, w: R. Łukaszyk, L. Bieńkowski, F. Gryglewicz (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. IV, Lublin 1985, kol. 804-806.

⁵⁵⁴ Por. KPK, kan. 96.

⁵⁵⁵ Por. J. Syryjczyk, *Kara ekskomuniki a pełna wspólnota kościelna według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.*, PK 33 (1990) nr 3-4, s. 183-189.

⁵⁵⁶ Por. J. Krukowski, *Apostazja*, w: F. Gryglewicz, R. Łukaszyk, Z. Sułkowski (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. I, Lublin 1985, kol. 796-797.

⁵⁵⁷ Por. S. Rabiej, *Herezja*, w: J. Walkusz (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. VI, Lublin 1993, kol. 751-752.

⁵⁵⁸ Por. E. Gigilewicz, *Schizma*, w: E. Gigilewicz (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. XVII, Lublin 2012, kol. 1234.

⁵⁵⁹ Por. tamże, s. 189.

⁵⁶⁰ Mt 18, 15-17.

Celem Kościoła jest doprowadzenie każdego do zbawienia. Dlatego też posługuje się różnymi środkami, aby go osiągnąć. Kościół korzystając z przysługującej mu władzy⁵⁶², zajmuje się grzechem w dwóch porządkach – w wymiarze wewnętrznym i zewnętrznym. W pierwszym zakresie dokonuje się to w sakramencie pokuty i pojednania, a w drugim m.in. poprzez kościelne prawo karne⁵⁶³.

Ekskomunika, w przeciwieństwie do grzechu ciężkiego⁵⁶⁴, nie pozwala czerpać z praw wynikających z przynależności do wspólnoty Kościoła, przez wiernego, ponieważ ten kto popełnia przestępstwo, za które grozi taka kara, *de facto* sam pozbawia się pełnej wspólnoty z Kościołem katolickim, z którym pozostają „tutaj na ziemi ci ochrzczeni, którzy w jego widzialnym organizmie łączą się z Chrystusem więzami wyznawania wiary, sakramentów i zwierzchnictwa kościelnego”⁵⁶⁵. Wierny, który sam świadomie odmawia podporządkowania się prawom i normom wspólnoty, sam stawia się poza *communio plena*, a kompetentna władza kościelna jedynie ten fakt potwierdza⁵⁶⁶. Stan łaski wiernego wpływa na możliwość realizacji praw subiektywnych we wspólnocie Kościoła. Świadczą o tym normy prawne zawarte w Kodeksie Prawa Kanonicznego⁵⁶⁷. Prawodawca obliguje członków wspólnoty, aby

---

⁵⁶¹ „Ja zaś nieobecny wprawdzie ciałem, ale obecny duchem, już potępiłem, tak jakby był wśród was, sprawcę owego przestępstwa. Przeto wy, zebrawszy się razem w imię Pana naszego Jezusa, w łączności z duchem moim i z mocą Pana naszego Jezusa, wydajcie takiego szatanowi na zatracenie ciała, lecz ku ratunkowi jego ducha w dzień Pana Jezusa” – 1Kor 5, 3-5; „Ten właśnie nakaz poruczam ci, Tymoteuszu, dziecko [moje], po myśli proroctw, które uprzednio wskazywały na ciebie: byś wsparty nimi toczył dobrą walkę, mając wiarę i dobre sumienie. Niektórzy odrzuciwszy je ulegli rozbiciu we wierze; do nich należy Hymenajos i Aleksander, których przekazałem szatanowi, ażeby się oduczyli bluźnić” – 1Tm 1, 18-20.

⁵⁶² Por. KPK, kan. 204 § 1-2.

⁵⁶³ Por. M. Myrcha, *Problem grzechu w karnym...*, dz. cyt., s. 44.

⁵⁶⁴ „Chrystus został posłany przez Ojca, „aby ubogim nieść dobra nowinę, aby uzdrawiać skruszonych w sercu” (Łk 4,18), „aby odszukać i zbawić to, co zginęło” (Łk 19,10); podobnie i Kościół otacza miłością wszystkich dotkniętych ludzką słabością, co więcej w ubogich i cierpiących odnajduje wizerunek swego ubogiego i cierpiącego Założyciela, stara się ulżyć im w niedoli i w nich usiłuje służyć Chrystusowi. Podczas gdy Chrystus, „święty, niewinny, nieskalany” (Hbr 7,26), nie znał grzechu (2 Kor 5,21), lecz przyszedł jedynie dla przebłagania za grzechy ludu (por. Hbr 2,17), Kościół, w którego łonie znajdują się grzesznicy, święty i zarazem ciągle potrzebujący oczyszczenia, nieustannie podejmuje pokutę i odnowę” – KK 8.

⁵⁶⁵ KPK, kan. 205.

⁵⁶⁶ Por. A. Terpin, *Natura i skutki ekskomuniki według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, „Kościół i Prawo”, 3 (16) (2014) nr 1, s. 194-195.

⁵⁶⁷ „Do Komunii świętej nie należy dopuszczać ekskomunikowanych lub podlegających interdiktowi, po wymierzeniu lub deklaracji kary, jak również innych osób trwających z uporem w jawnym grzechu ciężkim” – KPK, kan. 915; „Kto ma świadomość grzechu ciężkiego, nie powinien bez sakramentalnej spowiedzi odprawiać Mszy świętej ani przyjmować Komunii świętej, chyba że istnieje poważna racja

w zgodzie z pozycją jaką zajmują, prowadzili święte życie, jak również wpierali rozwój Kościoła i jego świętości⁵⁶⁸. Wyłączenie, o którym była mowa, dotyczy dóbr, z których korzystają wszyscy wierni. Dzieje się to jednak w granicach określonych przez prawo, w zależności od kategorii osób ekskomunikowanych w jakiej znalazł się przestępca – ekskomunikowanych mocą samego prawa (*latae sententiae*) – przed wyrokiem lub dekretem deklarującym, bądź do ekskomunikowanych po wydaniu takiego wyroku lub dekretu. W tych kategoriach istnieją różnice, co do sankcji karnych⁵⁶⁹. Cenzura ta jest więc najpoważniejszą karą leczniczą, gdyż wiąże się z zerwaniem komunii wspólnoty wierzących.

Zgodnie z normami Kodeksu Prawa Kanonicznego „kara z zasady jest *ferendae sententiae*, tak iż nie wiąże sprawcy, dopóki nie zostanie wymierzona; jest zaś *latae sententiae*, jeżeli ustawa lub nakaz wyraźnie o tym stanowi, tak iż zaciąga się ją przez sam fakt popełnienia przestępstwa”⁵⁷⁰. Omawiane zagadnienie dotyczy kary *latae sententiae*, która wiąże sprawcę automatycznie, *ipso facto* w momencie popełnienia przestępstwa, bez konieczności interwencji kompetentnego przełożonego, pod warunkiem, że prawo tak stanowi. Jest to kara kościelna, określona i wyraźnie ustanowiona. W odróżnieniu do kary *ferendae sententiae*, która jest karą nałożoną przez właściwego ordynariusza lub sędziego zarówno wtedy, gdy kara jest już ustalona, jak i gdy jest nieokreślona⁵⁷¹. Między karami *ferendae et latae sententiae*, nie zachodzi istotna różnica, poza sposobem ich wymierzania. Skutkiem zaciągnięcia kary ekskomunikacji *latae sententiae* jest obowiązek przestrzegania ograniczeń zarówno w wymiarze zewnętrznym, jak i wewnętrznym⁵⁷².

---

i nie ma sposobności wyświadczenia się. W takim jednak wypadku ma pamiętać o tym, że jest obowiązany wzbudzić akt żalu doskonałego, który zawiera w sobie zamiar wyświadczenia się jak najszybciej” – KPK, kan. 916; „Jeśli przed śmiercią nie dali żadnych oznak pokuty, pogrzebu kościelnego powinni być pozbawieni: notoryczni apostości, heretycy i schizmatycy; osoby, które wybrały spalenie swojego ciała z motywów przeciwnych wierze chrześcijańskiej; inni jawni grzesznicy, którym nie można przyznać pogrzebu bez publicznego zgorszenia wiernych” – KPK, kan. 1184 §1, 3°.

⁵⁶⁸ Por. tamże, kan. 210.

⁵⁶⁹ Por. E. Szafrowski, *Podręcznik prawa kanonicznego*, t. 4, Warszawa 1986, s. 325; P. M. Gajda, *Sankcje karne w Kościele...*, dz. cyt., s. 48.

⁵⁷⁰ KPK/2021, kan. 1314; por. KPK, kan. 1314.

⁵⁷¹ Por. KPK, kan. 1341; KPK/2021, kan. 1341; J. Syryjczyk, *Zagadnienia kościelnego prawa karnego...*, dz. cyt., s. 104.

⁵⁷² Por. KPK, kan. 1352 § 1; KPK/2021, kan. 1352 § 1; J. Syryjczyk, *Wymiar kar „latae sententiae” w świetle przepisów Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, PK 28 (1985) nr 3-4, s. 60-61.

Ekskomunikowanemu zabrania się:

- jakiegokolwiek udziału posługiwania w sprawowaniu Ofiary Eucharystycznej lub w jakichkolwiek innych obrzędach kultu;
- sprawować sakramenty i sakramentalia oraz przyjmować sakramenty;
- sprawować kościelne urzędy lub posługi albo jakiegokolwiek inne zadania, bądź wykonywać akty rządzenia⁵⁷³.

Powyższe ograniczenia dotyczą udziału ministerialnego, które wymaga przyjęcia święceń (*ordinatio*) lub ustanowienia (*institutio*), w Najświętszej Ofierze, bądź jakichkolwiek obrzędach kultu. Posługę wypływającą ze święceń pełnią biskupi, prezbiterzy i diakoni⁵⁷⁴. „Ci, którzy zostali ustanowieni biskupami lub prezbiterami, otrzymują misję i władzę działania w osobie Chrystusa-Głowy, natomiast diakoni zostają ustanowieni po to, by służyli ludowi Bożemu poprzez diakonię liturgii, słowa i miłości”⁵⁷⁵.

Poprzez ustanowienie, które dotyczy liturgicznego obrzędu, który nie jest święceniem, powierzano się mężczyznom posługę lektoratu i akolitu. Zasadniczej zmiany w tym względzie dokonał papież Franciszek 10 stycznia 2021 roku, zmieniając dotychczasowe normy, rozszerzając dostępność tych posług także kobietom⁵⁷⁶. Istnieją także inne funkcje w zgromadzeniu liturgicznym, które nie wypływają z *ordinatio*, ani z *institutio*, ale których nie można wyłączyć z ministerialnej posługi, a dotyczą czasowej misji lektora, którą mogą wykonywać wierni świeccy – mężczyźni bądź kobiety. Mogą oni spełniać także funkcję kantora, komentatora, bądź inną zgodną z przepisami liturgicznymi⁵⁷⁷. Ekskomunikowany nie jest zwolniony z zachowywania prawa kościelnego, dlatego nie zostaje pozbawiony możliwości uczestnictwa we Mszy

---

⁵⁷³ KPK, kan. 1331 § 1; KPK/2021, kan. 1331 § 1, 1°-6°.

⁵⁷⁴ Por. KPK, kan. 1009 § 1-2; M. Pastuszko, *Sakrament święceń (kanony 1008-1054)*, Kielce 2008, s. 41-46; KKKW, kan. 743.

⁵⁷⁵ KPK, kan. 1009 § 3; Benedykt XVI, List apostolski motu proprio *Omnium in mentem*. Na temat zmian w Kodeksie Prawa Kanonicznego, 26.10.2009, OR 322 (2010) nr 5, s. 13-14; P. Wojnarowicz, *Sakramenty święceń i małżeństwa według motu proprio Omnium in mentem Benedykta XVI*, „Kościół i Prawo”, (16) 2014 nr 1, s. 111-114.

⁵⁷⁶ Por. KPK, kan. 230 § 1; Franciszek, List apostolski motu proprio *Spiritus Domini*. W sprawie zmiany kan. 230 § 1 Kodeksu Prawa Kanonicznego, 10.01.2021, http://www.vatican.va/content/francesco/it/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio-20210110_spiritus-domini.html, [dostęp: 11 stycznia 2021].

⁵⁷⁷ Por. KPK, kan. 230 § 2-3.

Świętej, na zasadzie właściwej wszystkim wiernym, z wyłączeniem aspektu ministerialnego. Dlatego może uczestniczyć w śpiewach, modlitwach czy odpowiedziach. Nie może jednak przyjmować Komunii świętej⁵⁷⁸.

Ekskomunikowany nie może godziwie sprawować ani udzielać sakramentów⁵⁷⁹ czy sakramentaliów. Zakaz dotyczy jedynie godziwości. Szafarz, który mimo tej kary, sprawowałby je, czyni to ważnie. Cenzura ta, nie znosi władzy święceń, ale zabrania jej wykonywania. Prawo przewiduje możliwość zawieszenia zakazu „ilekroć jest to konieczne do udzielenia posługi wiernym znajdującym się w niebezpieczeństwie śmierci; jeśli cenzura wiążąca mocą samego prawa nie została deklarowana, zakaz ulega ponadto zawieszeniu, ilekroć wierny prosi o sakrament lub sakramentalia bądź o akt rządzenia; wolno zaś o to prosić z jakiegokolwiek słusznej przyczyny”⁵⁸⁰. Ze względu na dobro duchowe, prawodawca przewidział więc możliwość, sprawowania posługi sakramentalnej wiernym, którzy znajdują się w niebezpieczeństwie śmierci⁵⁸¹, jak również wobec tych, którzy proszą o sakramenty, czy sakramentalia. Drugim wyjątkiem od zakazu szafowania sakramentami lub sakramentaliami, jest możliwość zniesławienia lub wielkiego zgorszenia, gdyby zaniechano ich sprawowania czy udzielania⁵⁸².

Wierny podlegający ekskomunice nie może także przyjmować żadnych sakramentów, poza sytuacją, gdy pozostaje w obliczu niebezpieczeństwa śmierci⁵⁸³. Gdyby ekskomunikowany czyniłby wbrew zakazowi, przyjmuje sakramenty ważnie lecz niegodziwie. Sytuacja nie dotyczy sakramentu pokuty i pojednania, ponieważ penitent, który zaciągnął omawianą cenzurę, nie może otrzymać ważnego rozgrzeszenia, dopóki nie zostanie zwolniony z kary. Spowiednik może nie mieć władzy zwalniania z kary, co sprawia, że absolucja sakramentalna jest nieważna⁵⁸⁴.

---

⁵⁷⁸ Por. J. Syryjczyk, *Sankcje w Kościele...*, dz. cyt., s. 219; A. Terpin, *Natura i skutki ekskomuniki...*, dz. cyt., s. 197.

⁵⁷⁹ Por. M. Sitarz, *Sakramenty*, w: *Słownik prawa kanonicznego*, kol. 161.

⁵⁸⁰ KPK, kan. 1335; por. KPK/2021, kan. 1335 § 2.

⁵⁸¹ Por. KPK, kan. 1352 § 1; KPK/2021, kan. 1352 § 1.

⁵⁸² Por. KPK, kan. 1352 § 2; KPK/2021, kan. 1352 § 2.

⁵⁸³ Por. KPK, kan. 1352 § 1; KPK/2021, kan. 1352 § 2; J. Syryjczyk, *Sankcje w Kościele...*, dz. cyt., s. 219.

⁵⁸⁴ Szerzej o tym zagadnieniu będzie mowa w punkcie o uwalnianiu z zaciągniętych kar.

Kolejnym zakazem, który dotyczy ekskomunikowanego, jest niemożliwość sprawowania urzędów kościelnych, posług i innych zadań, jak również wykonywania aktów władzy rządzenia. Legalna definicja urzędu kościelnego, wskazuje, że jest on ustanowiony na stałe dla celu duchowego⁵⁸⁵. Na mocy ustanowienia Bożego wyróżniamy – urząd papieski⁵⁸⁶, urząd kolegium biskupów⁵⁸⁷ i urząd biskupi⁵⁸⁸. W innych wypadkach mówi się, że są ustanowienia kościelnego. W porządku prawnym Kościoła, urzędy, jako obiektywne byty prawne, posiadają zakres praw i obowiązków, które są określone na stałe przez prawo. Ustanowienie urzędu kościelnego, ze względu na cel duchowy, sprawowany przez osoby fizyczne lub kolegialne, następuje na mocy ustawy, dekretu administracyjnego, prawem zwyczajowym bądź statutami⁵⁸⁹. Posługi w Kościele przynależą duchowym⁵⁹⁰, którzy otrzymują je ze względu na święcenia – episkopatu, prezbiteratu lub diakonatu⁵⁹¹. Niesakramentalne desygnowanie na określoną funkcję można powierzyć wiernym świeckim, co zostało już wyżej opisane.

Aktami władzy rządzenia są natomiast akty władzy ustawodawczej, wykonawczej i sądowniczej⁵⁹². Z ustanowienia Bożego w Kościele katolickim istnieją dwa podmioty najwyższej władzy rządzenia – Biskup Rzymu i Kolegium Biskupów⁵⁹³. Papież na mocy urzędu św. Piotra – prymatu, wykonuje zwyczajną, najwyższą, pełnią,

---

⁵⁸⁵ Por. KPK, kan. 145 § 1.

⁵⁸⁶ Por. tamże, kan. 330-333; P. Erdő, *Władza Biskupa Rzymu. Ujęcie historyczno-prawne*, „Annales Canonici”, 8 (2012), s. 11-14.

⁵⁸⁷ Por. KPK, kan. 330, 336-337.

⁵⁸⁸ Por. tamże, kan. 375 § 1; 381 § 1.

⁵⁸⁹ Por. R. Sobański, *Urzędy kościelne*, w: J. Krukowski (red.), *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. I, Poznań 2003, s. 234-235; M. Żurowski, *Problem władzy i powierzania...*, dz. cyt., s. 193-197.

⁵⁹⁰ Por. E. Kasjaniuk, *Posługa*, w: E. Gigilewicz (red.), *Encyklopedia Katolicka*, t. XVI, Lublin 2012, kol. 51; KKK 1120, 1465, 2039; „Ale nie wszystkie członki spełniają tę samą czynność (Rz 12, 4). Niektóre członki są powołane przez Boga, w Kościele i przez Kościół, do specjalnej służby na rzecz wspólnoty. Służą ci są wybierani i konsekrowani przez sakrament święceń, przez który Duch Święty uzdalnia ich do działania w osobie Chrystusa-Głowy, aby służyć wszystkim członkom Kościoła. Wyświęcony do posługi jest jakby *ikoną* Chrystusa Kapłana. Ponieważ właśnie w Eucharystii ukazuje się w pełni sakrament Kościoła, dlatego też w przewodniczeniu Eucharystii ujawnia się najpierw posługa biskupa, a w jedności z nim posługa prezbiterów i diakonów” – KKK 1142.

⁵⁹¹ Por. KPK, kan. 1009 § 1.

⁵⁹² Por. tamże, kan. 135; J. Syryjczyk, *Sankcje w Kościele...*, dz. cyt., s. 222.

⁵⁹³ Por. KPK, kan. 330.

bezpośrednią i powszechną władzę rządzenia⁵⁹⁴. Biskup Rzymu jest także głową Kolegium Biskupów, które jest podmiotem najwyższej i pełnej władzy we wspólnocie Kościoła. Jego członkami są biskupi, którzy przyjęli sakrę biskupią i trwają we wspólnocie hierarchicznej z papieżem i pozostałymi biskupami. Wszelkie akty władzy przyjęte w opozycji i bez zgody papieża są nieważne z mocy prawa⁵⁹⁵. Kolegium Biskupów wykonuje swoją władzę rządzenia w dwojaki sposób – uroczysty, przez sobór powszechny⁵⁹⁶ i zwyczajny, wówczas, gdy biskupi całego świata, w rozproszeniu, działają kolegiálně i jednomyślnie, wykonując władze rządzenia, gdy została zapowiedziana lub dobrowolnie przyjęta przez Biskupa Rzymskiego⁵⁹⁷.

W Kościele partykularnym obrządku łacińskiego, który zasadniczo odnosi się do diecezji⁵⁹⁸, to biskup diecezjalny posiada zwyczajną, własną i bezpośrednią władzę rządzenia⁵⁹⁹. Podobnie przepisy istnieją w odniesieniu do katolickich Kościołów wschodnich. Kodeks z 1990 roku wskazuje na patriarchy, eparchie i egzarchaty⁶⁰⁰. W tych Kościołach hierarchowie, a także przełożeni i synaksy (zebranie mnichów lub zakonników, odpowiada kapitule monastynu, kapitule generalnej lub prowincjalnej, o których mowa w Kodeksie z 1983 roku) w monastyrach posiadają władzę rządzenia, która wypływa z prawa wspólnego i typik. Natomiast przełożeni w monastyrach *sui*

---

⁵⁹⁴ Por. tamże, kan. 331.

⁵⁹⁵ Por. tamże, kan. 336; KKKW, kan. 49; F. Lempa, *Kompetencje, uprawnienia i obowiązki w Kościele katolickim*, Białystok 2013, s. 90-91.

⁵⁹⁶ Por. KPK, kan. 337 § 1; KKKW, kan. 50 § 1.

⁵⁹⁷ Por. KPK, kan. 337 § 2; KKKW, kan. 50 § 2; F. Lempa, *Kompetencje, uprawnienia...*, dz. cyt., s. 91.

⁵⁹⁸ Prawo kościoła zrównuje z diecezją – prałaturę terytorialną i opactwo terytorialne, wikariat apostolski i prefekturę apostolską, jak również administraturę apostolską erygowaną na stałe – por. KPK, kan. 368; „Jeżeli co innego nie wynika z natury rzeczy albo z przepisu prawa, z biskupem diecezjalnym są zrównani w prawie ci, którzy są zwierzchnikami wspólnot wiernych, o których mowa w kan. 368” – tamże, kan. 381 § 2.

⁵⁹⁹ Por. KPK, kan. 381 § 1, 391 § 1-2; D. Dryja, *Urząd i władza biskupa diecezjalnego*, „Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich”, XXIX (2019), nr 32, s. 35-38; „Pod nazwą ordynariusz rozumiani są w prawie, oprócz Biskupa Rzymskiego, biskupi diecezjalni oraz inni, którzy – choćby tylko czasowo – są przełożonymi Kościoła partykularnego lub wspólnoty z nim zrównanej zgodnie z przepisem kan. 368, jak również ci, którzy w nich posiadają ogólną wykonawczą władzę zwyczajną, mianowicie wikariusze generalni i wikariusze biskupi; podobnie – dla własnych członków – przełożeni wyżsi klerycyckich instytutów zakonnych na prawie papieskim i klerycyckich stowarzyszeń życia apostolskiego na prawie papieskim, którzy posiadają przynajmniej zwyczajną władzę wykonawczą” – KPK, kan. 134 § 1.

⁶⁰⁰ Por. KKKW, kan. 78 § 1, 101, 177, 191, 311, 319; U. Nowicka, *Specyfika ustroju hierarchicznego katolickich Kościołów wschodnich*, PK 56 (2013) nr 1, s. 95-96.

iuris mają władzę rządzenia, gdy gwarantuje im to prawo lub autorytet kościelny, któremu są podporządkowani⁶⁰¹.

Powyżej zostały omówione skutki ekskomunikacji *latae sententiae*, jakie dotyczą ekskomunikowanego w chwilę popełnienia przestępstwa, które jest nią zagrożone. Z chwilą ekskomunikacji wymierzonej bądź deklaratywnej, ekskomunikowanego dotyczą niepodzielnie wszystkie skutki tej kary, które zostały przewidziane prawem Kościoła. Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 roku w paragrafie 2 kanonu 1331, przewiduje następujące skutki omawianej cenzury, gdy jest ona wymierzona, bądź deklaratywna. Dlatego też ekskomunikowany:

- co do zasady, jeżeli brałby udział w ministerialnym sprawowaniu Eucharystii, lub innych ceremoniach kultu, powinien zostać usunięty, lub czynność liturgiczna powinna zostać przerwana, chyba że zachodziłaby jakaś poważna przyczyna, która by to uniemożliwiała. Wielu kanonistów, wskazuje na brak możliwości praktycznego egzekwowania tej normy, co do przerywania czynności liturgicznych i wskazuje na klauzulę *nisi gravis obstet causa*⁶⁰²;
- nieważnie wykonuje wszelkie akty władzy rządzenia, które do chwili ekskomunikacji wymierzonej lub deklaratywnej były jedynie niegodziwe, ale nie powodowały nieważności tych aktów⁶⁰³. Ponieważ nie jest aktem władzy jurysdykcyjnej asystowanie przy zawieraniu małżeństw, dlatego ekskomunikowany ordynariusz miejsca lub proboszcz, czynią to nieważnie na podstawie kanonu 1109 Kodeksu Prawa Kanonicznego⁶⁰⁴;

---

⁶⁰¹ Por. F. Lempa, *Kompetencje, uprawnienia...*, dz. cyt., s. 94-95; KKKW, kan. 441 § 1-2.

⁶⁰² Por. KPK, kan. 1331 § 2, 1°; KPK/2021, kan. 1331 § 2, 1°; J. Syryjczyk, *Sankcje w Kościele...*, dz. cyt., s. 223; A. Terpin, *Natura i skutki ekskomunikacji...*, dz. cyt., s. 200.

⁶⁰³ Por. KPK, kan. 1331 § 2, 2°; KPK/2021, kan. 1331 § 2, 2°.

⁶⁰⁴ „Ordynariusz miejsca i proboszcz na mocy swego urzędu, w granicach własnego terytorium ważnie asystują przy małżeństwach nie tylko swoich podwładnych, lecz także obcych, jeśli jedno z nich należy do obrządku łacińskiego; chyba że wyrokiem lub dekretem zostali ekskomunikowani, ukarani interdyktem lub suspendowani od urzędu, albo takimi deklaratywni” – KPK, kan. 1109.

- pozbawiony jest korzyści wynikających z przywilejów⁶⁰⁵. Ekskomunikowany, wolą prawodawcy nie jest się tychże przywilejów pozbawionym, dlatego też po ustaniu kary, można z nich dalej korzystać⁶⁰⁶;
- nie otrzymuje ważnie żadnego urzędu, godności czy jakiegokolwiek zadania w Kościele, bez względu na formę ich powierzania – prowizję kanoniczną, wybór czy postulację⁶⁰⁷;
- traci wynagrodzenie z tytułu godności, urzędu lub zadania, a ewentualna pensja w Kościele nie stanowi własności ekskomunikowanego⁶⁰⁸. „Przy wymierzaniu kar duchownym zawsze trzeba uważać, żeby nie pozbawić ich tego, co jest konieczne do godziwego utrzymania, chyba że chodzi o wydalenie ze stanu duchownego”⁶⁰⁹. Status duchownego domaga się także godziwego utrzymania, a żadna kara w tym ekskomunika nie może tego prawa pozbawić, a jedynie ograniczyć⁶¹⁰.

Prawodawca przewidział także inne ograniczenia prawne, które dotyczą osoby ekskomunikowanej. Obowiązujący Kodeks Prawa Kanonicznego zawiera szereg norm, które po wyroku lub dekrete wymierzającym lub deklarującym karę, nie pozwalają, bądź czynią nieważnymi czynności prawne. Taka sytuacja m.in. ma miejsce, gdy rzecz

---

⁶⁰⁵ „Przywilej, czyli łaska udzielona dla pożytku pewnych osób, fizycznych lub prawnych, szczególnym aktem, może być przyznany przez ustawodawcę oraz przez władzę wykonawczą, której prawodawca dał taką władzę” – KPK, kan. 76 § 1.

⁶⁰⁶ Por. KPK, kan. 1331 § 2, 3°; KPK/2021, kan. 1331 § 2, 3°; J. Syryjczyk, *Sankcje w Kościele...*, dz. cyt., s. 224.

⁶⁰⁷ Por. KPK, kan. 1331 § 2, 4°; KPK/2021, kan. 1331 § 2, 4°; A. Terpin, *Natura i skutki ekskomunikacji...*, dz. cyt., s. 200; J. Grzywacz, *Godności kościelne*, w: P. Hemperek (red.), *Encyklopedia Katolicka*, t. V, Lublin 1989, kol. 1231; E. Szafranski, *Prawo kanoniczne w okresie odnowy soborowej*, t. I, Warszawa 1976, s. 389-396.

⁶⁰⁸ Por. KPK, kan. 1331 § 2, 5°; KPK/2021, kan. 1331 § 2, 5°.

⁶⁰⁹ KPK, kan. 1350 § 1; KPK/2021, kan. 1350 § 1.

⁶¹⁰ Por. KPK, kan. 281 § 1, 1350 § 2; KPK/2021, kan. 1350 § 2 – „Dimisso autem e statu clericali, qui propter poenam vere indigeat, Ordinarius meliore quo fieri potest modo providere curet, exclusa vero collatione officii, ministerii vel muneris”, („Wydalonemu zaś ze stanu duchownego, który z powodu kary znalazł się rzeczywiście w niedostatku, ordynariusz powinien przyjść z pomocą w możliwie najlepszy sposób, jednak z wyłączeniem powierzania urzędów, posług lub zadań”); J. Krukowski, *Obowiązki i uprawnienia duchownych*, w: J. Krukowski (red.), *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. I, Poznań 2003, s. 104-105; R. Dettlaff, *Prawo duchownych do wynagrodzenia i opieki społecznej*, w: M. Saj (red.), *Obowiązki i prawa duchownych w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego*, Warszawa 2018, s. 183-185.

tyczy osoby ekskomunikowanej, która nieważnie oddaje głos podczas jakiegoś głosowania. Omawiana cenzura nie pozbawia prawa do głosowania, ale sprawia, że głos taki jest nieważny⁶¹¹.

Osoba ekskomunikowana nie może także, ważnie przyjęta do stowarzyszeń publicznych, a ci, którzy już zostali przyjęci i podlegają tej karze powinni, po upomnieniu, zostać z niego wydalenii, z zachowaniem prawa rekursu do kompetentnej władzy kościelnej, zachowując przepisów statutów⁶¹².

Zważając na niezwykle ważną funkcję ojca bądź matki chrzestnej, prawodawca zabrania osobie ekskomunikowanej podejmowania tej godności⁶¹³. Takie same wymagania stawia się osobie, która ma być świadkiem bierzmowania⁶¹⁴.

Ekskomunika zamyka także osobie, która jest nią dotknięta, możliwość przyjmowania odpustu, jakim jest „darowanie wobec Boga kary doczesnej za grzechy odpuszczone już co do winy. Otrzymuje je wierny, odpowiednio przygotowany i po wypełnieniu pewnych określonych warunków, przez działanie Kościoła, który jako sługa odkupienia autorytatywnie rozporządza i dysponuje skarbcem zadośćuczynień Chrystusa i świętych”⁶¹⁵.

W kontekście rozważań o Najświętszej Eucharystii, niezwykle ważną normą prawną, która kierowana jest do szafarza Komunii Świętej, która obliguje go do odmówienia Komunii świętej ekskomunikowanemu po wymierzeniu lub deklarowaniu kary. Taka sama dyspozycja odnosi się do osób trwających z uporem w jawnym grzechu ciężkim⁶¹⁶. Szafarz opiera swoją pewność na publicznie znanych

---

⁶¹¹ Por. KPK, kan. 171; Na marginesie rozważań, można przytoczyć normę Konstytucji apostolskiej *Universi Dominici Gregis* – „Żaden Kardynał elektor nie może być z jakiegokolwiek powodu ani pod żadnym pretekstem wykluczony z wyboru tak czynnego, jak biernego, z zachowaniem tego, co postanowiono w n. 40 niniejszej Konstytucji” – Jan Paweł II, Konstytucja apostolska *Universi Dominici Gregis*. O wakacie Stolicy Apostolskiej i wyborze Biskupa Rzymskiego, 22.02.1996, Poznań 2005, nr 35.

⁶¹² Por. KPK, kan. 316 § 1-2; T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Lud Boży...*, dz. cyt., s. 101; G. Leszczyński, *Kościelna procedura administracyjna w Kodeksie Prawa Kanonicznego Jana Pawła II*, Warszawa 2008, s. 103.

⁶¹³ Por. KPK, kan. 874 § 1 4°; J. Krzywda, *Chrzest*, w: J. Krukowski (red.), *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. III/2, Poznań 2011, s. 61-62.

⁶¹⁴ Por. KPK, kan. 893 § 1.

⁶¹⁵ Tamże, kan. 992; por. A. Terpin, *Natura i skutki ekskomuniki...*, dz. cyt., s. 203.

⁶¹⁶ Por. KPK, kan. 915; B. F. Pighin, *I sacramenti: dottrina e disciplina canonica*, Venezia 2020, s. 155-162.

faktach na temat pozostawiania wiernego w ekskomunice. Nie może bowiem dojść do sytuacji, gdy odmówienie Komunii świętej powodowałoby upublicznienie cenzury.

1.2.2. Ekskomunika większa w Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich

W trakcie naszej wcześniejszej refleksji nad różnymi rozwiązaniami prawnymi i pojęciowymi, zauważyć można, że między kodyfikacjami zachodnim i wschodnim istnieje wiele podobieństw i punktów zbieżnych lub są one w niektórych miejscach tożsame. Istnieją też różnice, które są niezwykle istotne⁶¹⁷. Kodeks Kanonów Wschodnich podkreśla rolę tych, którzy otrzymali władze od Boga, aby wszelkimi sposobami doprowadzili tych, którzy błądzą poprzez swoje wykroczenia. „Skoro Bóg stara się wszelkimi sposobami przyprowadzić zbłąkaną owcę, ci, którzy otrzymali od Niego władzę związywania i rozwiązywania, mają odpowiednim lekarstwem zaradzić chorobie sprawców przestępstw, ujawniać ich, błagać i ganić z wszelką cierpliwością i umiejętnością, a co więcej, mają nakładać kary w celu takiego wyleczenia ran wyrządzonych przez przestępstwo, by ani nie zepchnąć przestępców w przepaść rozpaczy, ani popuszczaniem cugli nie powodować rozluźnienia obyczajów i pogardy dla prawa”⁶¹⁸.

W przeciwieństwie do norm Kościoła łacińskiego, ustawodawca kościelny systemu prawnego Kościołów wschodnich, wymaga, aby kary były nakładane na drodze procesów sądowych. Mimo tej generalnej zasady, uznaje możliwość drogi administracyjnej jednak tylko wtedy, gdy istnieją poważne przyczyny lub ma się do czynienia z pewnymi dowodami popełnienia przestępstwa⁶¹⁹. Możliwość taka nie istnieje, gdy ma się do czynienia z pozbawieniem urzędu, tytułu, insygniów ani

---

⁶¹⁷ Por. J. Łapiński, *Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich...*, dz. cyt., s. 252-254.

⁶¹⁸ KKKW, kan. 1401.

⁶¹⁹ Por. V. De Paolis, *L'attuazione della riforma del dritto penale canonico*, w: J. Canosa (red.), *I principi per la revisione del Codice di diritto canonico. La ricezione giuridica del Concilio Vaticano II*, Milano 2000, s. 685-686.

z suspensą ponad jeden rok, ani ze zredukowaniem do niższego stopnia, ani z ekskomuniką większą⁶²⁰.

W systemie prawa Kościoła wschodniego, wszystkie kary kanoniczne mają charakter kar *ferendae sententiae*. Kary te wymierzane są poprzez wyrok bądź dekret odpowiedniej władzy. Prawodawca nie ustanowił kar *latae sententiae*, z zachowaniem prawa Biskupa Rzymskiego lub Soboru Ekumenicznego do postanowienia inaczej⁶²¹.

Forum wewnętrzne, w Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich, związane jest z pojęciem grzechu. Rozgrzeszanie niektórych grzechów ciężkich, mimo *foro internum*, zostało zarezerwowane Stolicy Apostolskiej, a mianowicie – bezpośrednie naruszenie tajemnicy spowiedzi, co wiąże się także z nałożeniem ekskomuniki większej, a jeżeli nie była to zdrada bezpośrednia, spowiednik powinien być ukarany odpowiednią karą, jak też – rozgrzeszenie współnika w grzechu przeciwko czystości. Natomiast przestępstwo aborcji, gdy zostało osiągnięte, rozgrzeszenie zarezerwowane Biskupowi eparchialnemu⁶²².

Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich z 1990 roku, za przestępstwo świętokradzkie względem Eucharystii, przewiduje karę ekskomuniki większej *ferendae sententiae*⁶²³. Normy prawne przewidują, nałożenie sankcji karnej w postaci ekskomuniki większej, zarówno na duchownych, jak i świeckich, którzy dopuściliby się owego przestępstwa. Prawodawca, zarówno w Kodeksie łacińskim, jak i wschodnim, przewidział takie same konsekwencje ekskomuniki. Należy jednak pamiętać, że we wschodnim systemie prawnym nie istnieje rozróżnienie na ekskomunikę *latae* i *ferendae sententiae*, a konsekwencją tego jest brak rozróżnienia między karą wymierzoną, bądź deklarowaną, a karą zaciągniętą *ipso facto* popełnienia danego przestępstwa, za którą grozi kara *latae sententiae*.

Ekskomunika większa zabrania przyjęcia Boskiej Eucharystii. Ekskomunikowany może być ponadto wykluczony z uczestnictwa w Boskiej Liturgii,

---

⁶²⁰ Por. KKKW, kan. 1402 § 2.

⁶²¹ Por. tamże, kan. 1408; V. De Paolis, *L'attuazione della riforma del dritto...*, dz. cyt., s. 687.

⁶²² Por. KKKW, kan. 728 § 1-2; 1456 § 1.

⁶²³ Por. KPK, kan. 1442.

a także wstępu do kościoła, jeśli w nim jest sprawowany publiczny kult Boży⁶²⁴. Poza tą karą, prawodawca w normach Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich:

- broni przyjmowania pozostałych sakramentów;
- zabrania sprawowania sakramentów i sakramentaliów;
- nie pozwala wykonywać urzędów, posług lub jakichkolwiek zadań;
- zakazuje wykonywać aktów władzy rządzenia, które to akty, jeśli są jednak wykonywane, są nieważne z mocy samego prawa;
- zabrania korzystania z przywilejów wcześniej mu udzielonych;
- czyni niemożliwym ważne otrzymywanie w Kościele godności, urzędu, posługi i innego zadania, a wynagrodzenie i dochody z nimi związane nie stanowią jego własności;
- pozbawia czynnego i biernego prawa głosu⁶²⁵.

Prawodawca Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich, w odróżnieniu do Kodeksu Prawa Kanonicznego nie przewiduje przypadków nadzwyczajnych, które zawieszałyby skutki kary ekskomuniki. Przewiduje jedynie sytuację, gdy sprawca znajduje się w obliczu śmierci. Wówczas normy prawne przewidują zawieszenie kary zabraniającej przyjmowania sakramentów i sakramentaliów⁶²⁶. Podobne rozluźnienie stosuje się jeśli kara zabrania sprawowania sakramentów lub sakramentaliów lub wykonywania aktów władzy rządzenia, ilekroć jest to konieczne dla udzielenia posługi chrześcijanom znajdującym się w niebezpieczeństwie śmierci⁶²⁷.

1.2.3. Wymierzanie dodatkowych kar dla duchownych

Duchowni popełniający przestępstwo znieważenia postaci konsekrowanych, o którym mowa w kan. 1382 obowiązującego Kodeksu Prawa Kanonicznego, mogą być ukarani, w sposób fakultatywny dodatkową karą *ferendae sententiae*, nie wyłączając

---

⁶²⁴ Por. KKKW, kan. 1431 § 1; V. De Paolis, *Commento sub can. 1431*, w: P. V. Pinto (red.), *Commento al Codice dei Canonici delle Chiese Orientali*, t. II, Città del Vaticano 2001, s. 1130.

⁶²⁵ Por. KKKW, kan. 1434 § 1, § 3; V. De Paolis, *Commento sub can. 1434*, w: P. V. Pinto (red.), *Commento...*, dz. cyt., s. 1132.

⁶²⁶ Por. KKKW, kan. 1445 § 1.

⁶²⁷ Por. tamże, kan. 1445 § 2.

kary wydalenia ze stanu duchownego⁶²⁸. Zgodne jest to z zasadą, że duchowny karany jest ciężej niż świecki – „sędzia ma ukarać surowiej, niż przewiduje to ustawa lub nakaz, tego, kto został obdarzony jakąś godnością lub dla popełnienia przestępstwa nadużył władzy albo urzędu”⁶²⁹. Prawodawca dołącza do kar za omawiane przestępstwa fakultatywną karę dla duchownych, którzy popełniliby ciężkie przestępstwa dotyczące profanacji Najświętszej Ofiary. Ordynariusz inkardynacji, jeśli uzna to za stosowne może nałożyć na duchownego dodatkową karę, włącznie z wydaleniem ze stanu duchownego. Jednak wówczas, musi dołożyć wszelkich starań, aby takie rozwiązanie było ostatecznością, kierując się roztropnością pastoralną⁶³⁰. Jednocześnie należy pamiętać, że nie można pozbawić duchownego w całości tego, co służy do godziwego utrzymania, wyłączając sytuację wydalenia ze stanu duchownego. Mimo zastosowania takiej kary, gdy usunięto sprawcę przestępstwa ze stanu duchownego, a który znalazł się w rzeczywistym niedostatk, ordynariusz powinien pospieszyć mu z odpowiednią pomocą⁶³¹. Wydalenie ze stanu duchownego, wg aktualnych norm kodeksowych nie może odbyć się na podstawie dekretu, czyli drogą administracyjną⁶³². Należy, w takim przypadku, powołać trybunał kolegialny, który nałoży ewentualną karę wydalającą⁶³³. Jeżeli jednak rzecz tyczy przestępstw zarezerwowanych Kongregacji Nauki Wiary, po wydaniu w roku 2001 Norm *de gravioribus delictis*, które uległy modyfikacji w roku 2010, a później w 2021 roku, wydalenie ze stanu duchownego, zgodnie z procedurami, może zostać zastosowanie nie tylko w drodze postępowania sądowego, ale także poprzez dekret administracyjny, jeżeli zezwoli na to Kongregacja Nauki Wiary⁶³⁴.

---

⁶²⁸ Por. KPK, kan. 1367; KPK/2021, kan. 1382 § 1; KPK, kan. 1336 § 1, 5°; KPK/2021, kan. 1336 § 5; K. Rudzińska, *Kara wydalenia ze stanu duchownego*, PK 53 (2010) nr 1-2, s. 217-218; M. Stokłosa, *Utrata stanu duchownego w aktualnym prawodawstwie Kościoła łacińskiego*, Warszawa 2015, s. 13-15.

⁶²⁹ KPK/2021, kan. 1326 § 1, 2°; por. KPK, kan. 1326 § 1, 2°;

⁶³⁰ Por. T. Rakoczy, *Karne usunięcie ze stanu duchownego w rozumieniu Kodeksu Prawa Kanonicznego z 25 stycznia 1983 i Listu Kongregacji do spraw duchowieństwa z 18 kwietnia 2009*, „Roczniki Wydziału Nauk Prawnych i Ekonomicznych KUL”, t. VI, z. 1 (2010), s. 45-46; M. Myrcha, *Prawo karne...*, dz. cyt., s. 113-121.

⁶³¹ Por. KPK, kan. 1350 § 1-2; KPK/2021, kan. 1350 § 1-2; P. Lewandowski, *Pojęcie godziwego utrzymania duchownych według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, „Roczniki Nauk Prawnych”, t. XXVII, nr 2 (2017), s. 158-164.

⁶³² Por. KPK/2021, kan. 1342 § 2.

⁶³³ Por. KPK, kan. 1425 § 1, 2°; KPK/2021, kan. 1425 § 1, 2°; A. G. Miziński, *Elementy kanonicznego procesu karno-administracyjnego*, „Roczniki Nauk Prawnych”, t. XIII, z. 2 (2003), s. 133.

⁶³⁴ Por. NdDR, art. 19 § 1-2; M. Stokłosa, *Utrata stanu duchownego w aktualnym...*, dz. cyt., s. 33.

Prawodawca daje możliwość stosowania szeregu kar ekspiacyjnych – zakaz lub nakaz przebywania w określonym miejscu lub terytorium; pobawienie urzędu, władzy, zadania, prawa, przywileju, tytułu, odznaczenia chociażby honorowego⁶³⁵ (zakazy nie obejmują władzy, urzędów, zadań, praw, przywilejów, uprawnień, łask, tytułów, odznaczeń, które nie podlegają władzy przełożonego ustanawiającego karę⁶³⁶), jak również zakaz korzystania z wymienionych⁶³⁷. Zgodnie za zapisami kodeksowymi, nie można nikogo pozbawić władzy święceń, lecz jedynie zakazać jej wykonywania lub niektórych jej aktów⁶³⁸. Nie można także nikogo pozbawić stopni akademickich⁶³⁹.

Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich, za przestępstwo przeciwko Boskiej Eucharystii, poza wspomnianą wcześniej ekskomuniką większą, przewiduje obowiązkową, jednak nieokreśloną karę dotyczącą duchownych. Dlatego też, oprócz kary ekskomuniki, można nałożyć inną karę, nie wyłączając depozycji, w zgodzie z Normami *de delictis reservatis*, co pociąga za sobą autoryzację Kongregacji Nauki Wiary⁶⁴⁰.

1.2.4. Uwolnienie z zaciągniętych kar

Uwolnienie z zaciągniętej kary ekskomuniki, zarezerwowanej Stolicy Apostolskiej, za popełnienie przestępstwa profanacji postaci konsekrowanych, w zakresie wewnętrznym dokonuje Penitencjaria Apostolska, a w zakresie zewnętrznym Kongregacja Doktryny Wiary⁶⁴¹. Zasada ta zgodna jest z postanowieniami konstytucji

---

⁶³⁵ Por. KPK, kan. 1336 § 1, 1°-2°; KPK/2021, kan. 1336 § 2-4.

⁶³⁶ Por. KPK, kan. 1338 § 1; KPK/2021, kan. 1338 § 1.

⁶³⁷ Por. KPK, kan. 1336 § 1, 3°-4°; KPK/2021, kan. 1336 § 3, 2°, 5°; P. M. Gajda, *Sankcje karne w Kościele, w świetle Kodeksu...*, dz. cyt., s. 50.

⁶³⁸ KPK/2021, kan. 1338 § 2.

⁶³⁹ Por. KPK, kan. 1338 § 2; KPK/2021, kan. 1338 § 2.

⁶⁴⁰ Por. KKKW, kan. 1442; V. De Paolis, *Commento sub can. 1442*, w: P. V. Pinto (red.), *Commento...*, dz. cyt., s. 1137; M. Myrcha, *Depozycja i degradacja*, PK 2 (1959) nr 3-4, s. 132-133; V. De Paolis, *Commento sub can. 1434*, w: P. V. Pinto (red.), *Commento...*, dz. cyt., s. 1132.

⁶⁴¹ Bliżej normy te zostaną opisane i omówione w IV rozdziale niniejszej pracy.

apostolskiej *Pastor Bonus*⁶⁴². W omawianym przypadku, ma się do czynienia z cenzurą ekskomuniki *latae sententiae* zarezerwowaną Stolicy Apostolskiej. Oznacza to, że uwolnienia można dokonać po spełnieniu określonych przez prawo procedur.

Ekstraordynaryjną możliwością zwolnienia ze wspomnianej cenzury jest zagrożenie śmiercią (*in periculo mortis*) lub tzw. przypadek naglący (*casus urgens*). W razie niebezpieczeństwa śmierci, uwolnić od kary ekskomuniki (również z każdej innej cenzury wymierzonej bądź deklarowanej lub zarezerwowanej dla Stolicy Apostolskiej) może każdy kapłan w zakresie wewnętrznym, nawet jeżeli dany prezbiter nie ma upoważnienia do spowiadania sakramentalnego⁶⁴³. W sytuacji nadzwyczajnej, jaką niewątpliwie jest niebezpieczeństwo śmierci, prawodawca wyposażył, więc każdego spowiednika w prawo uwalniania ze wszelkich cenzur i grzechów. Przewiduje się, że „udzielając zwolnienia, spowiednik powinien nałożyć na penitenta obowiązek odniesienia się w ciągu miesiąca, pod groźbą ponownego zaciągnięcia kary, do właściwego przełożonego lub do upoważnionego kapłana, oraz zastosowania się do ich poleceń; tymczasem spowiednik powinien nałożyć odpowiednią pokutę oraz, jeżeli jest to naglące, nakazać naprawienie zgorszenia i wyrównanie szkody; takiego odniesienia można dokonać także przez spowiednika, bez podawania imienia i nazwiska”⁶⁴⁴. Uwolnienie z ekskomuniki następuje przed udzieleniem penitentowi absencji⁶⁴⁵. Odniesienie się do Penitencjarii Apostolskiej, może być dokonane przez spowiednika, bądź osobiście przez penitenta. Jednak jeżeli cenzura została deklarowana bądź wymierzona, przyjęć trzeba, że o stosowne mandaty należy prosić osobiście, gdyż kara w tym wypadku jest faktem powszechnie znanym⁶⁴⁶. W przypadku, gdy kara jest zarezerwowana Stolicy Apostolskiej i nie jest deklarowana bądź wymierzona, istnieje

---

⁶⁴² Por. Jan Paweł II, Konstytucja apostolska *Pastor Bonus* o Kurii Rzymskiej, 28.06.1988, w: W. Kacprzyk, M. Sitarz (red.), *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, Lublin 2006, art. 52, 118, s. 237-238, 246.

⁶⁴³ Por. KPK, kan. 976; J. Syryjczyk, *Pojęcie ekskomuniki w świetle zadań pastoralnych Kościoła w Projekcie prawa karnego...*, dz. cyt., s. 146-147; W. Góralski, *Władza spowiednika w zakresie odpuszczania grzechów i kar według nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego*, PK 27 (1984) nr 3-4, s. 81.

⁶⁴⁴ KPK/2021, kan. 1357 § 2; por. KPK, kan. 1357 § 2. Takie samo postępowanie przewiduje się w razie zwolnienia z niedeklarowanej cenzury ekskomuniki lub interdyktu *latae sententiae* – KPK/2021, kan. 1357 § 1.

⁶⁴⁵ Por. M. Stokłosa, *Uwolnienie penitentów z kar kościelnych w zakresie wewnętrznym sakramentalnym*, „Sympozjum”, rok XX 2016, nr 2(31), s. 101.

⁶⁴⁶ Por. C. Encina Commentz, *Kiedy i jak odwoływać się do Penitencjarii Apostolskiej*, Kraków 2012, s. 28.

możliwość proszenia spowiednika, który w imieniu penitenta, bez podawania jego nazwiska prosi Penitencjarię o zwolnienie i wskazania dalszego postępowania⁶⁴⁷.

W przypadku nagłym, w myśl zapisów kodeksowych, wówczas gdy kara ekskomuniki lub interdyktu wiążących mocą samego prawa, nie została wymierzona lub deklarowana i penitent nie może pozostać w grzechu ciężkim do momentu zwrócenia się do odpowiedniego przełożonego, każdy spowiednik może zwolnić ze wspomnianych cenzur⁶⁴⁸. Należy podkreślić, że zwolnienia może dokonać kapłan, który posiada uprawnienia do spowiadania, w przypadku tylko dwóch cenzur, które nie zostały deklarowane czy wymierzone. Rzecz nie dotyczy kary *suspensy latae sententiae*. Prawo, które otrzymuje spowiednik, daje możliwość powrotu penitenta do łaski uświęcającej i życia sakramentalnego⁶⁴⁹. Uwolnienie od tych kar obwarowane jest takimi samymi warunkami, jak w przypadku uwolnienia w niebezpieczeństwie śmierci, o czym traktowały powyższe rozważania⁶⁵⁰.

Zwolnienie z omawianej kary, w zakresie wewnętrznym, w trybie zwyczajnym możliwe jest jedynie po odpowiednim zwróceniu się do Penitencjarii Apostolskiej. Penitent musi czekać na uzyskanie przez spowiednika, który wnosi w jego imieniu prośbę o zwolnienie z cenzur, pozwolenia na rozgrzeszenie. Odpuszczenie kary, która zastrzeżona jest Stolicy Apostolskiej należy interpretować ściśle⁶⁵¹.

Na marginesie niniejszych rozważań, należy wspomnieć, że wielu badaczy tego tematu stoi na stanowisku, że nie sposób dostrzec racji duszpasterskich uzasadniających

---

⁶⁴⁷ Por. M. Stokłosa, *Uwolnienie penitentów...*, dz. cyt., s. 113; A. Calabrese, *Diritto penale...*, dz. cyt., s. 243; T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Doczesne...*, dz. cyt., s. 115-116.

⁶⁴⁸ Por. KPK/2021, kan. 1357 § 1.

⁶⁴⁹ Por. M. Stokłosa, *Uwolnienie penitentów...*, dz. cyt., s. 109-110; F. Targoński, *Poradnik spowiednika. Aspekty biblijno-teologiczne sakramentu pokuty. Cenzury, nieprawidłowości i przeszkody w Kodeksie prawa kanonicznego*, Kraków 2008, s. 88; C. Encina Commentz, *Kiedy i jak odwoływać...*, dz. cyt., s. 35.

⁶⁵⁰ Por. KPK/2021, kan. 1357 § 2; T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Doczesne...*, dz. cyt., s. 114-115; F. Targoński, *Poradnik spowiednika...*, dz. cyt., s. 88.

⁶⁵¹ Por. KPK/2021, kan. 1354 § 3; T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Doczesne...*, dz. cyt., s. 111-112.

stanowiska prawodawcy kodeksowego, który, w wypadku nagłym, nie pozwala spowiednikowi uwolnić penitenta od cenzur już wymierzonych lub deklarowanych⁶⁵².

Jeżeli rzecz dotyczy Kościołów pozostających pod jurysdykcją Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich, zwolnienie z ekskomuniki większej, odbywa się zawsze na forum zewnętrznym (podobnie jak jej nałożenie) i głównie w formie pisemnej⁶⁵³. Właściwym organem darowania kary, jeżeli została wymierzona przez Stolicę Apostolską, jest jedynie Stolica Apostolska, chyba że darowanie kary zostało delegowane Patriarsze lub komuś innemu⁶⁵⁴. Przepięstwa znieważenia postaci konsekrowanych, jako zastrzeżonych Stolicy Apostolskiej, osądza Kongregacja Nauki Wiary. Jeśli rzecz dotyczy przypadków nadzwyczajnych, Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich, nie zna „sprawy pilnej”, a przewiduje jedynie przypadek zagrożenia śmiercią. Kapłan w sakramencie pokuty i pojednania, nie może winowajcy, który znajduje się w obliczu śmierci darować kary kanonicznej, lecz jedynie odpuścić grzech. Remisja kary musi być dokonana na forum zewnętrznym. Gdyby jednak przestępca pozostawał w zagrożeniu śmiercią, zawiesza się zakaz przystępowania do sakramentów świętych⁶⁵⁵.

2. Usiłowanie sprawowania liturgicznej Ofiary Eucharystycznej

Kolejnym przestępstwem, uznanym przez Kodeks Prawa Kanonicznego, przeciw Najświętszej Eucharystii, jednocześnie zarezerwowanym Kongregacji Nauki Wiary jest usiłowanie sprawowania liturgicznej Ofiary Eucharystycznej przez osobę, która nie posiada święceń prezbiteratu⁶⁵⁶. W odniesieniu do Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich z 1990 roku, brak jest analogicznego zapisu. Znaleźć tam można jedynie normy odnoszące się do symulowania sprawowania Eucharystii – „kto

---

⁶⁵² Por. J. Syryjczyk, *Pojęcie ekskomuniki w świetle zadań...*, dz. cyt. s. 155; Góralski, *Władza spowiednika w zakresie...*, dz. cyt., s. 85-86.

⁶⁵³ Por. KKKW, kan. 1422 § 1-3; V. De Paolis, *Commento sub can. 1422*, w: P. V. Pinto (red.), *Commento...*, dz. cyt., s. 1125.

⁶⁵⁴ Por. KKKW, kan. 1420 § 3.

⁶⁵⁵ Por. tamże, kan. 1435.

⁶⁵⁶ Por. KPK, kan. 1378 § 2, 1°; KPK/2021, kan. 1379 § 1, 1°.

symulował sprawowanie Boskiej Liturgii lub innych sakramentów, powinien zostać ukarany odpowiednią karą, nie wyłączając ekskomuniki większej”⁶⁵⁷.

Szafarzem sakramentu Eucharystii czyli ministrem, który ważnie i prawdziwie celebryje Najświętsza Ofiarę w imieniu Chrystusa, *in persona Christi*, jest tylko prawdziwie wyświęcony kapłan⁶⁵⁸. Jedyne mężczyzna poprzez święcenia staje się zdolnym do celebrycji eucharystycznych. Nikt poza prezbiterem bądź biskupem, nie może sprawować Mszy Świętej⁶⁵⁹. Nawet w ostateczności, ani diakon, ani osoby konsekrowane, ani wierni świeccy, nie są zdolni do celebrycji tego sakramentu. Niegodziwie jednak sprawuje Eucharystię ten kapłan, któremu prawo tego zabrania⁶⁶⁰.

Pomimo jasnych zapisów kodeksowych, w różnych miejscach wspólnoty Kościoła słychać głosy podważające wspomniane normy. Współcześnie odżywiają dyskusje, które mają na celu przekreślenie doktryny i prawa Kościoła odnośnie udzielaniu święceń kapłańskich jedynie mężczyzną. Należy zatem przytoczyć jasne nauczanie papieża Jana Pawła II, który w roku 1994, wydał List apostolski *Ordinatio sacerdotalis* o udzielaniu święceń kapłańskich wyłącznie mężczyznom, w którym potwierdza naukę w tej kwestii. „Choć nauka o udzielaniu święceń kapłańskich wyłącznie mężczyznom jest zachowywana w nieziennej i uniwersalnej Tradycji Kościoła i głoszona ze stanowczością przez Urząd Nauczycielski w najnowszych dokumentach, to jednak w naszych czasach w różnych środowiskach uważa się ją za podlegającą dyskusji, a także twierdzi się, że decyzja Kościoła, by nie dopuszczać kobiet do święceń kapłańskich ma walor jedynie dyscyplinarny. Aby zatem usunąć wszelką wątpliwość w sprawie tak wielkiej wagi, która dotyczy samego Boskiego ustanowienia Kościoła, mocą mojego urzędu utwierdzania braci (por. Łk 22,32) oświadczam, że Kościół nie ma żadnej władzy udzielania święceń kapłańskich

---

⁶⁵⁷ KKKW, kan. 1443.

⁶⁵⁸ Por. KPK, kan. 899 § 1-3, 900 § 1; KKKW, kan. 699.

⁶⁵⁹ Por. M. Pastuszko, *Najświętsza Eucharystia według...*, dz. cyt., s. 40; D. Borek, *Przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji...*, dz. cyt., s. 68; M. Stokłosa, *Ochrona Najświętszej...*, dz. cyt., s. 211.

⁶⁶⁰ Por. KPK, kan. 900 § 2; Szafarz zwyczajny sakramentu Eucharystii może być dotknięty następującymi ograniczeniami: wniesiona prośba o dyspensę od celibatu kapłańskiego (kan. 291), utrata stanu duchownego (kan. 292), brak inkardynacji duchownego, który odszedł z instytutu lub stowarzyszenia (kan. 693; 727; 743), wydalenie duchownego z instytutu (kan. 701; 729; 746), grzech ciężki (kan. 916), nieprawidłowości (kan. 1044), ekskomunika (kan. 1331 § 1, 1°), interdykt (kan. 1332 § 1), suspensa (kan. 1333 § 1, 1°), kara ekspiacyjna (kan. 1336 § 3, 3°; 1338 § 2), wydalenie ze stanu duchownego (kan. 1336 § 5).

kobietom oraz że orzeczenie to powinno być przez wszystkich wiernych Kościoła uznane za ostateczne”⁶⁶¹. Wypowiedź papieża zrodziła pytanie czy doktryna przedstawiona w Liście apostolskim, wg której Kościół nie ma władzy udzielania święceń kobietom, należy traktować jako ostateczną i należąca do depozytu wiary? Kongregacja Nauki Wiary wypowiedziała się pozytywnie, co dopełniło i potwierdziło doktrynę reprezentowaną przez Kościół dotyczącą święceń kapłańskich, których może dostąpić jedynie mężczyzna. Kongregacja ta, wypowiadając się na ten temat, nie stwierdza, że dopiero od publikacji *Ordinatio sacerdotalis* nauka o rezerwacji święceń kapłańskich tylko mężczyznom, staje się nieomylna i ostateczną, lecz od zawsze należała do depozytu wiary⁶⁶².

2.1. Elementy konstytutywne przestępstwa

Mając na uwadze wcześniejsze rozważania, przestępstwo usiłowania sprawowania Najświętszej Ofiary, zaistnieje wówczas, kiedy każdy, poza prawnie wyświęconym kapłanem, będzie próbował sprawować Eucharystię, tak jak czyni to kapłan bądź biskup. Mamy wówczas do czynienia z usiłowaniem, gdyż z racji nieposiadania święceń kapłańskich, podmiot dokonujący przestępstwa, nie jest w stanie sprawować Eucharystii *sensu stricto*. Kapłan może być jedynie pozbawiony prawa celebracji Najświętszej Ofiary, jednak to nie sprawia, że popełnia przestępstwo usiłowania jej sprawowania. Nawet kapłan, który utracił stan duchowny, ale został prawnie wyświęcony, mimo, że nie ma prawa wykonywać władzy święceń kapłańskich, również nie popełni omawianego przestępstwa⁶⁶³.

---

⁶⁶¹ Jan Paweł II, List apostolski *Ordinatio sacerdotalis* o udzielaniu święceń kapłańskich wyłącznie mężczyznom, 22.05.1994, OR 165 (1994) nr 8, pkt 4, s. 8.

⁶⁶² Por. Kongregacja Nauki Wiary, *Odpowiedź na wątpliwości dotyczące doktryny zawartej w Liście apostolskim Ordinatio sacerdotalis*, 28.10.1995, w: J. Królikowski, Z. Zimowski (red.), *W trosce o pełnię wiary. Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1995-2000*, Tarnów 2002, s. 13; Benedykt XVI, *Granice kościelnej władzy. Wprowadzenie do listu apostolskiego „Ordinatio sacerdotalis” (1994)*, w: J. Ratzinger, *Głosiciele Słowa i służby Waszej radości. Teologia i duchowość sakramentu święceń*, t. XII, Lublin 2012, s. 132-140.

⁶⁶³ Por. D. Borek, *Przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji...*, dz. cyt., s. 68; M. Stokłosa, *Ochrona Najświętszej...*, dz. cyt., s. 211; B. F. Pighin, *Diritto penale canonico...*, dz. cyt., s. 389.

Usiłowaniami, o którym mowa, będzie nie tylko kiedy sprawca umyślnie podejmuje wszystkie czynności, które zewnętrznie odpowiadają temu co czyni kapłan podczas Mszy Świętej. W myśl zasady ścisłej interpretacji ustaw karnych⁶⁶⁴, do zaistnienia przestępstwa dojdzie, gdy podmiot przekraczający ustawę zacznie wypowiadać teksty liturgiczne najistotniejsze w Eucharystii, czyli przynajmniej Modlitwę eucharystyczną⁶⁶⁵. Świadczy o tym stanowisko Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, która w Instrukcji *Redemptionis sacramentum*, wskazuje, że „wypowiadanie Modlitwy eucharystycznej, która ze swej natury jest szczytem całej celebracji, jest zarezerwowane kapłanowi na mocy właściwej mu władzy święceń. Dlatego nadużyciem jest czynienie tego w ten sposób, że niektóre fragmenty Modlitwy eucharystycznej są recytowane przez diakona, świeckiego posługującego w liturgii lub poszczególnego wiernego czy też wszystkich wiernych razem. Modlitwa eucharystyczna winna więc być w całości recytowana jedynie przez samego kapłana”⁶⁶⁶.

W myśl tych przepisów, przygotowanie do usiłowania sprawowania Mszy Świętej, takie jak ubranie szat liturgicznych, czy podjęcie innych czynności liturgicznych, jednak bez czynności liturgii eucharystycznej, nie będzie przestępstwem⁶⁶⁷. Nie brak jednak zdań przeciwnych. Ich autorzy stoją na stanowisku, że już samo rozpoczęcie Mszy Świętej, niezależnie czy jej usiłowanie zostanie zakończone poprzez wypowiadanie wszystkich tekstów liturgicznych przypisanych podczas sprawowania Eucharystii czy też nie. Zamiar usiłowania czynności liturgicznej Ofiary Eucharystycznej popełniającego przestępstwo, byłby w tym względzie determinujący w określeniu czy doszło do deliktu czy też nie. Istotne jest wrażenie, osób trzecich, którzy są przekonani, że uczestniczą w prawdziwej Eucharystii⁶⁶⁸.

Należy stać na stanowisku, że omawiane przestępstwo wystąpi wówczas, gdy popełniający je w całości wykona czynności liturgiczne Najświętszej Ofiary, bądź też

---

⁶⁶⁴ Por. KPK, kan. 18.

⁶⁶⁵ Por. V. De Paolis, D. Cito, *Le sanzioni nella Chiesa...*, dz. cyt., s. 329; OWMR 78-81, 147.

⁶⁶⁶ Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, Instrukcja *Redemptionis sacramentum...*, dz. cyt., nr 52.

⁶⁶⁷ Por. D. Borek, *Przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji...*, dz. cyt., s. 69.

⁶⁶⁸ Por. J. Syryjczyk, *Kanoniczne prawo karne. Część szczególna...*, dz. cyt., s. 103-104; P. M. Gajda, *Sankcje karne w Kościele, w świetle Kodeksu...*, dz. cyt., s. 143-144.

jedynie niektóre z nich, przez tego kto nie posiada święceń kapłańskich, z zamiarem wprowadzenia w błąd wiernych co do jej prawdziwości. Nie jest ważne czy cel został osiągnięty. Może się zdarzyć, że sam przestępca się opamięta, czy też usiłowanie zostanie przerwane przez inne osoby. Przepięstwo zaistnieje niezależnie, czy usiłujący przewodniczy Eucharystii, czy jedynie „koncelebruje”, nawet jeśli nie wypowiada żadnych słów przypisanych w rubrykach. Fakt przygotowania do Mszy Świętej, przywdzianie szat liturgicznych, błędne przekonanie innych koncelebransów, jak i wiernych, co do osoby przestępcy, jest już wystarczające do zaistnienia przestęstwa. Motywacja takiego działania może być różna. Sprawca przestęstwa może być powodowany patologicznym pojmowaniem nauki Chrystusa, bądź chęcią zaprzeczenia jej. Usiłowanie sprawowania liturgicznej Ofiary Eucharystycznej nie ma miejsca np. w teatrze, gdzie aktor gra kapłana, a widz zdaje sobie sprawę, że uczestniczy w spektaklu. Prawa nie przekracza także diakon⁶⁶⁹, który uczy się sprawować sakrament Eucharystii⁶⁷⁰. Bezspornie podmiotem przestęstwa usiłowania sprawowania liturgii eucharystycznej jest zawsze kobieta, która nigdy nie może przyjąć ważnie święceń kapłańskich⁶⁷¹, jak również każda osoba, która nie posiada święceń w stopniu prezbiteratu⁶⁷².

2.2. Kary za popełnienie przestęstwa

Za popełnienie przestęstwa usiłowania sprawowania liturgicznej Ofiary Eucharystycznej grożą dwojakie kary – *latae sententiae* i *ferendae sententiae*. Prawodawca przewidział dla osób świeckich, w myśl norm Kodeksu Prawa Kanonicznego, karę interdyktu *latae sententiae*. Gdyby sprawcą był duchowny (rzecz tyczy się jedynie diakona), wówczas przewidziano karę suspensy wiążąca mocą samego

---

⁶⁶⁹ Por. M. Marczewski, J. Misiurek, *Diakon*, w: R. Łukaszyk, L. Bieńkowski, F. Gryglewicz (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. III, Lublin 1979, kol. 1242-1243.

⁶⁷⁰ Por. M. Stokłosa, *Ochrona Najświętszej...*, dz. cyt., s. 212; T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Doczesne...*, dz. cyt., s. 138; J. Syryjczyk, *Kanoniczne prawo karne. Część szczególna...*, dz. cyt., s. 104.

⁶⁷¹ Por. KPK, kan. 1024; KKKW, kan. 754.

⁶⁷² Por. D. Borek, *Przestęstwa zastrzeżone dla Kongregacji...*, dz. cyt., s. 70.

prawa⁶⁷³. W zależności od ciężkości przestępstwa, normy przewidują dodatkową karę, wymierzoną przez kompetentną władzę – sądowniczą lub administracyjną, nie wyłączając ekskomuniki, nakładaną zgodnie z przepisami prawa. Deklaracja omawianych cenzur, czy nałożenie dodatkowych kar, będzie uzależnione od stanowiska Kongregacji Nauki Wiary, którą należy powiadomić o zaistniałym przestępstwie⁶⁷⁴. W myśl zrewidowanych Norm *de delictis reservatis* w 2021 roku, duchowny popełniający omawiane przestępstwo (i każde inne ze zbioru *delicta graviora*), w tym przypadku – diakon, może zostać ukarany wydaleniem bądź depozycją ze stanu duchownego⁶⁷⁵. Przestępca, jeżeli rzecz tyczy mężczyzny zaciąga nieprawidłowość do przyjęcia święceń⁶⁷⁶, a jeżeli diakon, który nie posiada święceń kapłańskich, wykonywał akt święceń, który mu nie przynależy, czyli usiłował sprawować Eucharystię, staje się nieprawidłowym do wykonywania święceń⁶⁷⁷. W związku z tym, „jedynie Stolica Apostolska może dyspensować od wszystkich nieprawidłowości, jeśli fakt, na którym się opierają, został wprowadzony na forum sądowe”⁶⁷⁸. Jeżeli sprawa nie została wprowadzona na forum sądowe, wówczas od nieprawidłowości i przeszkód może dyspensować ordynariusz⁶⁷⁹.

Prawodawca w Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich nie zdefiniował przestępstwa usiłowania sprawowania liturgicznej Ofiary Eucharystycznej, jak ma to miejsce w Kodeksie z 1983 roku. Dlatego też dopiero Normy zatwierdzone na mocy motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela*, a którym obowiązujące brzmienie nadano w roku 2021, wskazują owe przestępstwo⁶⁸⁰, które może być popełnione przez wiernych Kościołów wschodnich, jednak bez określonych sankcji karnych⁶⁸¹. W takiej sytuacji Kongregacja Nauki Wiary staje się kompetentna

---

⁶⁷³ Por. KPK, kan. 1378 § 2, 1°; KPK/2021, kan. 1379 § 1, 1°.

⁶⁷⁴ Por. KPK, kan. 1378 § 3; KPK/2021, kan. 1379 § 2; D. Borek, *Przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji...*, dz. cyt., s. 71; M. Stokłosa, *Ochrona Najświętszej...*, dz. cyt., s. 213; J. Syryjczyk, *Kanoniczne prawo karne. Część szczególna...*, dz. cyt., s. 104-105.

⁶⁷⁵ Por. NdDR, art. 7.

⁶⁷⁶ Por. KPK, kan. 1041, 6°.

⁶⁷⁷ Por. tamże, kan. 1044 § 1, 3.

⁶⁷⁸ Tamże, kan. 1047 § 1.

⁶⁷⁹ Por. tamże, kan. 1047 § 4.

⁶⁸⁰ Por. NdDR, art. 4 § 1, 2°.

⁶⁸¹ Por. B. F. Pighin, *Diritto penale canonico...*, dz. cyt., s. 391.

wyznaczyć procedurę nakładania odpowiedniej kary za to przestępstwo. Jednocześnie w zgodzie z zapisami Kodeksu wschodniego, podobnie jak ma to miejsce w Kościele łacińskim⁶⁸², mężczyzna, który popełniłby to przestępstwo zaciąga przeszkodę do przyjęcia święceń⁶⁸³, a gdyby był duchownym – przeszkodę do ich wykonywania⁶⁸⁴.

2.2.1. Interdykt i ekskomunika mniejsza

Przestępstwo polegające na usiłowaniu sprawowania Liturgicznej Ofiary Eucharystycznej, co zostało wskazane wyżej, opatrzone zostało przez prawodawcę sankcją karną w postaci interdyktu *latae sententiae*.

Kara interdyktu to kolejna z trzech cenzur. Ta sankcja karna podobna jest do opisanej wcześniej kary ekskomuniki, jednak jej skutki są nieco łagodniejsze. Samo określenie pochodzi z łaciny – *interdico*, co oznacza zakazywać, zabraniać⁶⁸⁵. W prawie rzymskim oznaczał zakaz urzędowy bądź rozporządzenie pretora⁶⁸⁶. Skutki interdyktu są podobne do tych przy ekskomunice, jednak związane są z mniejszą liczbą ewentualnych zakazów. Można przyjąć, że jest „częściową ekskomuniką”, a dotyczyć może zarówno duchowych, jak i świeckich. Kara ta została nijako wyodrębniona dla współników przestępców, jak i całych społeczności. Stąd też dawne prawo wyodrębniało interdykt personalny, miejscowy i mieszany. *Codex Iuris Canonici* z 1917 roku zniósł interdykt mieszany, a obowiązujące prawo daje miejsce tylko interdyktowi personalnemu⁶⁸⁷. Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich nazywa tę karę – „ekskomunika mniejszą”⁶⁸⁸.

---

⁶⁸² Por. KPK, kan. 1041, 6°.

⁶⁸³ Por. KKKW, kan. 762 § 1, 6°.

⁶⁸⁴ Por. tamże, kan. 763, 2°.

⁶⁸⁵ Por. A. Jougan, *Słownik kościelny...*, dz. cyt., s. 352.

⁶⁸⁶ Por. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Doczesne...*, dz. cyt., s. 93.

⁶⁸⁷ Por. F. Lempa, *Interdykt*, w: J. Duchniewski (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. VII, Lublin 1997, kol. 375-376; KPK, kan. 1332; KPK/2021, kan. 1332 § 1-3.

⁶⁸⁸ Por. KKKW, kan. 1431 § 1 – „Ukarani ekskomuniką mniejszą są pozbawieni prawa przyjęcia Boskiej Eucharystii; mogą być ponadto wykluczeni z uczestnictwa w Boskiej Liturgii, a także wstępu do kościoła, jeśli w nim jest sprawowany publiczny kult Boży”.

Skutki interdyktu są zależne, czy kara została zaciągnięta jako cenzura *latae sententiae*, czy też została wymierzona bądź stwierdzona kanonicznie. Gdy rzecz dotyczy pierwszej możliwości zabrania się: jakiegokolwiek udziału ministerialnego w sprawowaniu Najświętszej Ofiary, jak też w innych wszelkich obrzędach kultu; sprawowania sakramentów i sakramentaliów, jak też przyjmowania samych sakramentów⁶⁸⁹. Wówczas, gdy interdykt został wymierzony lub deklarowany, tego, kogo dotyczy ta cenzura, powinien zostać usunięty od udziału w czynności liturgicznej, bądź jeżeli nie sprawi to poważnych trudności, celebrację taką należałoby przerwać⁶⁹⁰.

Zestawiając ze sobą obie cenzury – ekskomunikę i interdykt, uwidaczniają się ich różnice, co przemawia za ich stosowaniem w różnych przypadkach. Kara interdyktu nie ogranicza sprawowania urzędów, posług, zajęć kościelnych, jak też nie zabrania wykonywania aktów rządzenia. Wówczas, gdy jest ona wymierzona bądź deklarowana nie mają miejsca ograniczenia, takie jak w przypadku ekskomunikacji. Przestępca może podejmować ważne akty rządzenia, korzystać z przywilejów, ma prawo do otrzymywania godności, urzędów i zadań kościelnych, jak też korzystać z dochodów i pensji⁶⁹¹.

2.2.2. Suspensa

Triadę cenzur zamyka suspensa, którą zaciąga dodatkowo duchowny, który usiłuje sprawować Najświętszą Ofiarę. Do momentu zmian w Księdze VI Kodeksu Prawa Kanonicznego z roku 2021, kara suspensy dotyczyła jedynie osób duchownych – diakona, prezbitera lub biskupa⁶⁹². Po wspomnianej rewizji systemu karnego nie jest ona ograniczona jedynie do wiernych należących do stanu duchownego. Generalnie suspensa zakazuje wszystkich bądź niektórych aktów wpływających z racji święceń, władzy rządzenia, czy też sprawowanego urzędu, nie wyłączając praw, które przynależą

---

⁶⁸⁹ Por. KPK, kan. 1332; KPK/2021, kan. 1332 § 1 – „Ukarany interdyktem jest związany zakazami, o których mowa w kan. 1331 § 1, n. 1-4”; F. Lempa, *Interdykt...*, dz. cyt., kol. 377-378.

⁶⁹⁰ Por. KPK, kan. 1332; KPK/2021, kan. 1332 § 3; T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Doczesne...*, dz. cyt., s. 94.

⁶⁹¹ Por. J. Syryjczyk, *Sankcje w Kościele...*, dz. cyt., s. 225.

⁶⁹² Por. KPK, kan. 1333 § 1-4.

temuż urzędowi⁶⁹³. Stąd *suspensa* może być wymierzana w formie ogólnej i dotyczyć będzie wszystkich skutków wymienionych przez prawodawcę, albo szczególnej czyli częściowej⁶⁹⁴.

Zatem bezpośrednimi skutkami *suspensy* częściowej, będzie zakaz niektórych lub wszystkich aktów, które wypływają z sakramentu święceń (nie dotyczy władzy rządzenia). W tym wypadku np. prezbiter nie może celebrować Eucharystii. Może mimo to wykonywać posługiwanie liturgiczne, na które zezwala się wiernym świeckim⁶⁹⁵.

Kolejnym zakazem będzie wykonywanie całości władzy jurysdykcyjnej, bądź tylko niektórych jej aktów (nie dotyczy w tym wypadku władzy święceń). Rozważać należy w tym wypadku zakres władzy rządzenia w ścisłym znaczeniu⁶⁹⁶. Jeżeli ma się do czynienia z karą *latae sententiae*, wówczas zakaz nie dotyczy zarządzania dobrami kościelnymi. Może on zostać ustanowiony na mocy kary *ferendae sententiae* czy też wyroku skazującego⁶⁹⁷. Dodatkowo zakaz nie będzie dotyczył władzy rządzenia, która nie podlega temu, kto zgodnie z prawem karę ustanawia⁶⁹⁸. Skutki, omawianej *suspensy* częściowej, nie zabraniają szafowania sakramentami, czy sprawowania sakramentaliami, do których nie potrzebna jest władza jurysdykcji w ścisłym tego słowa znaczeniu⁶⁹⁹. Suspendowany wykonuje akty rządzenia ważnie choć niegodziwie. Gdyby jednak wydano wyrok deklarujący lub skazujący duchownego, a ustawa lub nakaz karny wyraźnie na to wskazują, suspendowany wykonuje wspomnianą władzę nieważnie⁷⁰⁰. Prawodawca Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich wskazuje, że *suspensa* nigdy nie powoduje nieważności dokonywanych aktów⁷⁰¹.

---

⁶⁹³ Por. KPK/2021, kan. 1333 § 1, 1°-3°; KKKW, kan. 1432 § 1.

⁶⁹⁴ Por. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Doczesne...*, dz. cyt., s. 95; P. M. Gajda, *Sankcje karne w Kościele...*, dz. cyt., s. 49.

⁶⁹⁵ Por. M. Myrcha, *Suspensa*, PK 11 (1968) nr 3-4, s. 174-177.

⁶⁹⁶ Por. KPK, kan. 129-144.

⁶⁹⁷ Por. tamże, kan. 1333 § 3, 3°; KPK/2021, kan. 1333 § 3, 3°.

⁶⁹⁸ Por. KPK, kan. 1333 § 3, 1°; KPK/2021, kan. 1333 § 3, 1°; „Nikt nie może zostać ukarany *suspensą* dotyczącą aktów innych niż te, które znajdują się pod władzą przełożonego ustanawiającego karę lub Hierarchy, który ustanowił sąd karny lub wydał dekret *suspensy*” – KKKW, kan. 1432 § 2.

⁶⁹⁹ Por. KPK, kan. 18; J. Syryjczyk, *Sanckje w Kościele...*, dz. cyt., s. 229.

⁷⁰⁰ Por. KPK, kan. 1333 § 2; KPK/2021, kan. 1333 § 2.

⁷⁰¹ Por. KKKW, kan. 1432 § 3; V. De Paolis, *Commento sub can. 1432*, w: P. V. Pinto (red.), *Commento al Codice dei Canonici delle Chiese Orientali*, t. II, Città del Vaticano 2001, s. 1130-1131.

Ostatnie skutki suspensy dotyczą wszystkich lub niektórych uprawnień lub zadań, które związane są z zajmowanym urzędem. Prawodawca przez urząd kościelny rozumie „ustanowione na stałe zadanie z postanowienia czy to Bożego, czy kościelnego dla realizacji celu duchowego”⁷⁰², którego „obowiązki i prawa właściwe są określane albo samym prawem, którym urząd ustanowiono, albo dekretem kompetentnej władzy, którym jest on równocześnie ustanowiony i nadany”⁷⁰³. Mając na uwadze, że suspensa jest karą podzieloną, może dotyczyć zakazu sprawowania konkretnego urzędu bez szczegółowych ograniczeń, albo jedynie jakiegoś zakresu uprawnień lub zadań, które łączą się z tym urzędem⁷⁰⁴. Zakaz będzie dotyczył jedynie tych urzędów, które podlegają władzy przełożonego, który suspensę ustanawia, równocześnie nigdy nie może dotyczyć prawa do mieszkania, które związane jest z urzędem, a przecież, którego cenzura ta nie pozbawia⁷⁰⁵.

Normy kodeksowe nie pozwalają suspendowanemu pobierania dochodów, stypendiów czy innych tego typu korzyści materialnych, a gdyby w dobrej wierze je przyjął ciąży na nim obowiązek restytucji, tego co zostało przyjęte⁷⁰⁶. Norma ta literalnie zawarta jest w normach Kodeksu wschodniego⁷⁰⁷.

W odróżnieniu od ekskomuniki i interdyktu, omawiana kara suspensy nie zabrania uczestnictwa sakramentalnego.

2.3. Uwolnienie z zaciągniętych kar

Uwolnienie z kar za przestępstwo usiłowania sprawowania Najświętszej Ofiary nie zostało przez prawodawcę zastrzeżone Stolicy Apostolskiej, choć podlega specjalnej procedurze jako zarezerwowane Kongregacji Nauki Wiary w celu wymierzenie

---

⁷⁰² KPK, kan. 145 § 1.

⁷⁰³ Tamże, 145 § 2.

⁷⁰⁴ Por. tamże, kan. 1333 § 1, 3°; KPK/2021, kan. 1333 § 1, 3°.

⁷⁰⁵ Por. KPK, kan. 1333 § 3, 2°; KPK/2021, kan. 1333 § 3, 2°; J. Syryjczyk, *Sankcje w Kościele...*, dz. cyt., s. 231.

⁷⁰⁶ Por. KPK, kan. 1333 § 4; KPK/2021, kan. 1333 § 4; M. Myrcha, *Suspensa*, PK 12 (1969) nr 1-2, s. 204-205.

⁷⁰⁷ Por. KKKW, kan. 1432 § 3.

dotychczasowych kar. Za przestępstwo usiłowania sprawowania Eucharystii, co wskazane zostało wyżej, zagrożone jest karą interdyktu *latae sententiae*, a gdyby rzecz tyczyła się duchownego, suspensy i dodatkowych kar, nie wyłączając ekskomuniki czy wydalenia ze stanu duchownego. Tym samym prawodawca przyznał pewne kompetencje odpowiedniej władzy, uwalniania ze wspomnianych cenzur, przy okazji sakramentu pokuty. Prawo przyznaje te prerogatywy: biskupowi; ordynariuszowi; kanonikowi penitencjarzowi; kapelanowi szpitala, więzienia oraz podróży morskiej. Ponadto każdemu spowiednikowi w przypadku nagłym i kapłanowi spowiadającego penitenta w niebezpieczeństwie śmierci (te przypadki zostały już omówione wyżej)⁷⁰⁸.

W zgodzie z normami kodeksowymi, każdy biskup posiada władzę uwalniania z kar *latae sententiae*, które nie zostały zarezerwowane Stolicy Apostolskiej i nie były jeszcze deklarowane, tylko w sakramencie spowiedzi⁷⁰⁹. Otrzymują oni to prawo z chwilą konsekracji biskupiej. Władza usuwania kary, ustanowionej ustawą powszechną lub partykularną, przynależy biskupom diecezjalnym, tytularnym lub emerytom, jednak jak zaznaczają badacze tematu, nigdy nie biskupom nominatom⁷¹⁰ i prezbiterom, którzy są zrównani w prawie z biskupem diecezjalnym⁷¹¹.

Ogólne zapisy kodeksowe wskazują na ordynariusza⁷¹², który może uwalniać z zaciągniętych kar w sakramencie pokuty. Jeżeli kara jest ustanowiona ustawą – wymierzona lub deklarowana, uwolnienie dokonuje „ordynariusz, który wszczął postępowanie sądowe w celu wymierzenia lub deklarowania kary lub sam ją wymierzył lub deklarował dekretem, osobiście lub za pośrednictwem kogoś innego”⁷¹³ bądź też „ordynariusz miejsca, w którym przebywa przestępca, jednak po zasięgnięciu opinii ordynariusza, o którym mowa w n. 1, chyba że z racji nadzwyczajnych okoliczności byłoby

---

⁷⁰⁸ Por. M. Stokłosa, *Uwolnienie penitentów...*, dz. cyt., s. 101.

⁷⁰⁹ Por. KPK/2021, kan. 1355 § 2, 3°; T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Doczesne...*, dz. cyt., s. 112.

⁷¹⁰ Por. M. Stokłosa, *Uwolnienie penitentów...*, dz. cyt., s. 102; V. De Paolis, D. Cito, *Le sanzioni nella Chiesa...*, dz. cyt., s. 268; B. F. Pighin, *Diritto penale canonico...*, dz. cyt., s. 271; M. Stokłosa, *Uwolnienie z kar kościelnych w sakramencie pokuty*, „*Studia Redemptorystowskie*”, 9/2011, s. 339.

⁷¹¹ Por. KPK, kan. 381 § 2; B. F. Pighin, *Diritto penale canonico...*, dz. cyt., s. 271; M. Stokłosa, *Uwolnienie penitentów...*, dz. cyt., s. 102.

⁷¹² Por. KPK, kan. 134 § 1.

⁷¹³ KPK/2021, kan. 1355 § 1, 1°; por. KPK, kan. 1355 § 1, 1°.

to niemożliwe⁷¹⁴. Natomiast z kary *latae sententiae*, która wiąże mocą samego prawa, niedeklarowaną i niezarezerwowaną Stolicy Apostolskiej, może zwolnić ordynariusz wiernych, którzy podlegają jego władzy, bądź tych, którzy znajdują się na jego terytorium. Takie prawo posiada także wówczas, gdy przestępstwo zostało popełnione na jego terytorium⁷¹⁵.

Prawodawca daje także prawo uwalniania od cenzur *latae sententiae*, na mocy pełnionego urzędu kanonikowi penitencjarzowi kościoła katedralnego bądź kolegiackiego, wówczas gdy kary nie zostały kanonicznie stwierdzone, ani zarezerwowane Stolicy Apostolskiej, w zakresie sakramentalnym⁷¹⁶. W zgodzie z normami kodeksowymi, prezbiter, otrzymuje wspomnianą władzę wraz z powołaniem go na urząd kanonika penitencjarza, a tracąc go, ustaje jego upoważnienie do spowiadania i uwalniania z cenzur wiążących mocą samego prawa, które nie zostały zastrzeżone Stolicy Apostolskiej. Władza kanonika nie może być delegowana⁷¹⁷.

Uwolnienia z cenzur *latae sententiae*, może dokonać także kapelan szpitala, więzienia lub w czasie podróży morskiej. Prawodawca zastrzega jednak, że dotyczy to kar niezarezerwowanych i niezadeklarowanych⁷¹⁸.

3. Symulacja sprawowania liturgicznej czynności Ofiary Eucharystycznej

Trzecim przestępstwem ujętym w obu Kodeksach, jest symulowanie sprawowania czynności Ofiary Eucharystycznej. Ono również zostało zarezerwowane

---

⁷¹⁴ KPK/2021, kan. 1355 § 1, 2°; por. KPK, kan. 1355 § 1, 2°, 967 § 2; M. Stokłosa, *Uwolnienie penitentów...*, dz. cyt., s. 105.

⁷¹⁵ Por. KPK, kan. 1355 § 2; KPK/2021, kan. 1355 § 2, 1°-2°; J. Syryjczyk, *Sankcje w Kościele...*, dz. cyt., s. 296-297; D. Borek, *Przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji...*, dz. cyt., s. 29; M. Stokłosa, *Uwolnienie z kar kościelnych...*, dz. cyt., s. 337-338.

⁷¹⁶ Por. KPK, kan. 508 § 1; „Tam, gdzie nie ma kapituły, biskup diecezjalny powinien ustanowić jakiegoś kapłana do wykonywania tego zadania” – tamże, kan. 508 § 2.

⁷¹⁷ Por. M. Stokłosa, *Uwolnienie penitentów...*, dz. cyt., s. 107; T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Doczesne...*, dz. cyt., s. 113.

⁷¹⁸ Por. KPK, kan. 566 § 2; M. Stokłosa, *Uwolnienie penitentów...*, dz. cyt., s. 108-109; tenże, *Uwolnienie z kar kościelnych...*, dz. cyt., s. 343-344.

Kongregacji Nauki Wiary przez Normy *de delictis reservatis* z 2021 roku⁷¹⁹. Przepięstwo to odnosi się nie tylko do Eucharystii, ale także do pozostałych sakramentów, które można symulować⁷²⁰. Normy te nie dotyczą publicznych aktów kultu takich jak np. poświęcenie czy błogosławieństwa⁷²¹. Mając na względie omawiane wcześniejsze przepięstwo, należy zaznaczyć, że do symulacji sprawowania liturgicznej czynności Ofiary Eucharystycznej, niezbędne jest, aby były faktycznie wykonywane czynności, które świadczą o Najświętszej Ofierze⁷²², czyli wypowiedane słowa, gesty, przy zachowaniu właściwej materii, bądź też przy braku tej właściwości, z niewłaściwymi słowami czy gestami⁷²³. W odróżnieniu od przepięstwa usiłowania sprawowana liturgicznej Ofiary Eucharystycznej, przepięstwo symulacji może dokonać także kapłan, który celebrowe Najświętszą Ofiarę. W poprzednio omawianym przepięstwie, było niemożliwe, aby był on podmiotem przepięstwa.

3.1. Elementy konstytutywne przepięstwa

Symulacji sprawowania Najświętszej Ofiary, dokonuje ten szafarz, który mimo, że posiada obiektywną i ważną zdolność celebracji Eucharystii, gdyż posiada ważne święcenia kapłańskie, a władza święceń nie została ważnie ograniczona, równocześnie zachował materię i formę sakramentu, ale brak mu intencji czynienia tego, co czyni Kościół. Oznacza to, że szafarz wewnętrznym, pozytywnym aktem woli wyłącza sprawowanie liturgicznej Ofiary Eucharystycznej, mimo, że zewnętrznie dokonuje

---

⁷¹⁹ Por. NdDR, art. 3 § 1, 3°. W katalogu Norm *de gravioribus delictis* zarezerwowanych Kongregacji Nauki Wiary mowa jest jedynie o symulacji Ofiary Eucharystycznej i symulacji absolucji sakramentalnej, mimo, że przepięstwo symulacji może odnosić się do wszystkich sakramentów świętych.

⁷²⁰ Por. KPK/2021, kan. 1379 § 5; KKKW, kan. 1443.

⁷²¹ Por. M. Stokłosa, *Ochrona Najświętszej...*, dz. cyt., s. 214; J. Syryjczyk, *Kanoniczne prawo karne. Część szczególna...*, dz. cyt., s. 107.

⁷²² Niektórzy komentatorzy tych zapisów wskazują, że do symulacji doszłoby także, gdyby ktoś świadomie udzielał Komunii Świętej niekonsekwowanymi komunikantami – B. F. Pighin, *Diritto penale canonico...*, dz. cyt., s. 396-397. Przyjąć należy interpretację o. D. Borka, który, jak inni autorzy, stoi na stanowisku, że sama czynność udzielania Komunii Świętej, nawet niekonsekwowanymi komunikantami, nie uprawnia do orzekania, iż zaistniało przepięstwo symulacji sprawowania Najświętszej Ofiary. Normy *de gravioribus delictis*, bowiem wskazują na celebrację Eucharystii, a nie na czynność rozdzielania fikcyjnej „Komunii Świętej”.

⁷²³ Por. D. Borek, *Przepięstwa zastrzeżone dla Kongregacji...*, dz. cyt., s. 72.

całości przypisanych rubryk, ze wszystkimi konstytutywnymi elementami. Taka intencja jest niezbędna, aby mówić o ważności sakramentu, a wypływa z prawa Boskiego⁷²⁴. W razie braku należytej intencji u szafarza zwyczajnego Najświętszej Ofiary, nawet z upływem czasu nie następuje uzdrowienie tego sakramentu. Prawdy zawarte w Katechizmie Kościoła Katolickiego wskazują, że „sakramenty godnie celebrowane w wierze udzielają łaski, którą oznaczają. Są one skuteczne, ponieważ działa w nich sam Chrystus: to On chrzci, to On działa w sakramentach, aby udzielać łaski, jaką oznacza sakrament. Ojciec zawsze wysłuchuje modlitwy Kościoła swego Syna, który to Kościół w epiklezie każdego sakramentu wyraża swoją wiarę w moc Ducha Świętego. Jak ogień przemienia w siebie wszystko, czego dotknie, tak Duch Święty przekształca w życie Boże to, co jest poddane Jego mocy”⁷²⁵. Mimo powyższego, dany sakrament, działa mocą Chrystusa i Ducha Świętego, tylko wtedy, gdy celebrowany jest zgodnie z intencją Kościoła. „Taki jest sens stwierdzenia Kościoła, że sakramenty działają *ex opere operato* (przez sam fakt spełnienia czynności), czyli mocą zbawczego dzieła Chrystusa, dokonanego raz na zawsze. Wynika stąd, że «sakrament urzeczywistnia się nie przez sprawiedliwość człowieka, który go udziela lub przyjmuje, lecz przez moc Bożą». W chwili, gdy sakrament jest celebrowany zgodnie z intencją Kościoła, moc Chrystusa i Jego Ducha działa w nim i przez niego, niezależnie od osobistej świętości szafarza. Skutki sakramentów zależą jednak także od dyspozycji tego, kto je przyjmuje”⁷²⁶. Przepięstwo symulacji sprawowania Eucharystii wystąpi więc wówczas, kiedy kapłan wykonuje wszystkie gesty, zachowując materię, co umacnia przekonanie u wiernych, że uczestniczą w prawdziwej Mszy Świętej, jednak szafarz przez brak właściwej intencji wprowadza ich w błąd. Należy podkreślić, że symulacja jest jednakowo ciężkim przestępstwem, gdyż uderza w świętość i wielką godność sakramentu Najświętszej Ofiary⁷²⁷.

Symulacji sprawowania Eucharystii może dokonać również kapłan, który świadomie i dobrowolnie, a więc posiadając należyłą świadomość, używa materii, która

---

⁷²⁴ Por. V. De Paolis, D. Cito, *Le sanzioni nella Chiesa...*, dz. cyt., s. 332-333; T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Doczesne...*, dz. cyt., s. 139; M. Stokłosa, *Ochrona Najświętszej...*, dz. cyt., s. 214.

⁷²⁵ KKK 1127.

⁷²⁶ Tamże, 1128.

⁷²⁷ Por. V. De Paolis, D. Cito, *Le sanzioni nella Chiesa...*, dz. cyt., s. 332.

ważnie nie może być konsekrowana – zamiast wina np. soku owocowego, bądź hostii, która pozbawiona jest całościowo glutenu⁷²⁸. Prawodawca uznaje, że materia Eucharystii jest pszenny i świeżo upieczony chleb i wino – naturalne z owocu winnego i nie może być zepsute, do którego dodaje się niewielką ilość wody⁷²⁹. Przepięstwo dokonuje się, kiedy prezbiter używa przynajmniej jednej niewłaściwej materii, bądź obu naraz⁷³⁰.

3.2. Kary za popelnienie przestęstwa

Podmiot popelniający przestęstwo symulowania celebrowania Najświętszej Ofiary, a należący do Kościoła łacińskiego, powinien być obowiązkowo ukarany karą *ferendae sententiae*. Jednak jest ona nieokreślona. Prawodawca wskazuje, że kara powinna być sprawiedliwa⁷³¹. W porównaniu z przestęstwem usiłowania sprawowania liturgicznej Ofiary Mszy Świętej, za przestęstwo symulacji, przewiduje się lżejszą karę, gdyż przestęstwo usiłowania wiąże się z uzurpowaniem władzy święceń, której podmiot przestęstwa nie posiada. W symulacji jest to wykluczone. Należy pamiętać, że przy karach nieokreślonych, jeżeli ustawa nie zastrzega innych rozwiązań, sędzia nie powinien wymierzać cięższych kar, zwłaszcza cenzur, chyba że domaga się tego bezwzględnie ciężkość przypadku. Nie jest także możliwe nakładanie kar, które wiążą w sposób stały⁷³². Zgodnie z normami kodeksowymi, kto w popelnianiu przestęstwa, nadużywa godności bądź władzy, czy urzędu, może zostać przez sędziego ukarany surowszą karą, niż jest to przewidziane w ustawie czy nakazie⁷³³.

---

⁷²⁸ Por. Z. Janczewski, *Materia i forma sakramentu Eucharystii*, PK 48 (2005) nr 3-4, s. 47-48; Zagadnienie użycia niewielkiej ilości glutenu w chlebie, bądź moszczu winnego podejmuje – M. Stokłosa, *Użycie chleba z niewielką zawartością glutenu i moszczu jako materii Eucharystii*, „Sympozjum”, rok XV 2011, nr 1(20), s. 105-122.

⁷²⁹ Por. KPK, kan. 924 § 1-3; Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Instrukcja Redemptionis sacramentum...*, dz. cyt., nr 48-50.

⁷³⁰ Por. D. Borek, *Przestęstwa zastrzeżone dla Kongregacji...*, dz. cyt., s. 72; B. F. Pighin, *Diritto penale canonico...*, dz. cyt., s. 396.

⁷³¹ Por. KPK, kan. 1379; KPK/2021, kan. 1379 § 5.

⁷³² Por. KPK, kan. 1349; KPK/2021, kan. 1349.

⁷³³ Por. KPK, kan. 1326 § 1, 2°; KPK/2021, kan. 1326 § 1, 2°.

Jeżeli podmiot popełniający przestępstwo jest członkiem Kościoła wschodniego, powinien być ukarany odpowiednią karą, nawet ekskomuniką większą⁷³⁴.

Zgodnie za zapisami motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela*, jedynie przestępstwo symulowania Mszy Świętej, zarezerwowane jest jako *delictum gravius*, Kongregacji Nauki Wiary. Dlatego to do kompetencji tej dykasterii należy rozpatrzenie owego przestępstwa⁷³⁵. Dodatkowo należy pamiętać, że jeśli delikt popełni duchowny, musi się liczyć z możliwością wydalenia bądź depozycji ze stanu duchownego⁷³⁶.

4. Koncelebrowanie Ofiary Eucharystycznej z szafarzami wspólnot kościelnych, które nie posiadają sukcesji apostołskiej

Kolejnym, czwartym już przestępstwem wymierzonym w świętość Eucharystii, jest koncelebrowanie Ofiary Eucharystycznej z szafarzami wspólnot kościelnych, które nie posiadają pełnej wspólnoty z Kościołem katolickim. Specjalne uprawnienia przyznane Kongregacji Nauki Wiary, pozostawiają w gestii tej dykasterii przestępstwo, które określają przepisy kodeksowe, a będą stanowić koncelebrowanie z szafarzami, którzy dodatkowo nie uznają sakramentalności święceń kapłańskich. W tym miejscu zostaną przeanalizowane jedynie zapisy kodeksowe. Pełna jedność łączy się z wyznawaniem jednej wiary, uznawaniem sakramentów i sukcesją apostołską, „Sukcesja apostołska jest przekazaniem, przez sakrament święceń, misji i władzy Apostołów ich następcom, biskupom. Dzięki temu przekazaniu Kościół pozostaje w komunii wiary i życia ze swoim początkiem. Jednocześnie w ciągu wieków, na rzecz rozszerzania się Królestwa Chrystusa po całej ziemi, wprowadza różne formy apostołstwa”⁷³⁷

Zakaz koncelebrowania z szafarzami akatolickimi wypływa z norm prawnych zawartych w Kodeksie Prawa Kanonicznego, jak również w Kodeksie Kanonów

---

⁷³⁴ Por. KKKW, kan. 1443.

⁷³⁵ Por. M. Stokłosa, *Ochrona Najświętszej...*, dz. cyt., s. 215; J. Syryjczyk, *Kanoniczne prawo karne. Część szczególna...*, dz. cyt., s. 109-110; D. Borek, *Przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji...*, dz. cyt., s. 75.

⁷³⁶ Por. Por. NdDR, art. 7.

⁷³⁷ Kompendium Katechizmu Kościoła Katolickiego, 28.06.2005, Kielce 2005, nr 176.

Kościółów Wschodnich, gdzie zostało zabronione prezbiterom i biskupom koncelebranie Eucharystii, z szafarzami wspólnot, które nie mają łączności z Kościołem katolickim⁷³⁸. Zasada ta wypływa z prawa Bożego, które zakazuje współuczestnictwa we wszelkich celebracjach liturgicznych (*communicatio in sacris*), które miałyby choćby pozór indyferentyzmu. Działanie takie szkodzi jedności Kościoła, prowadzi do błędów, jak również do wielkiego niebezpieczeństwa zbłądzenia w wierze⁷³⁹. Przez koncelebranie rozumie się przyłączenie się do liturgicznej czynności Eucharystii, której przewodniczy główny celebrans, poprzez wypowiedzianie określonych tekstów liturgicznych, a w szczególności słów konsekracji⁷⁴⁰.

Zagadnienie *communicatio in sacris* jest konstrukcją znaną już w normach *Codex Iuris Canonici* z 1917 roku, gdzie czynne uczestnictwo było zakazane⁷⁴¹. Obecnie kodeksowe zapisy dopuszczają współuczestnictwo w rzeczach świętych w pewnych okolicznościach, w zgodzie z przepisami prawnymi, co jest spójne z nakreśloną wizją ekumeniczną Soboru Watykańskiego II⁷⁴². Jednak niekiedy jest to wprost zakazane⁷⁴³. Generalnie jednak katolicy szafarze udzielają godziwie

---

⁷³⁸ Por. KPK, kan. 908, 1365; KPK/2021, kan. 1381; KKKW, kan. 702, 1440.

⁷³⁹ Por. Sobór Watykański II, Dekret o katolickich Kościołach Wschodnich *Orientalium Ecclesiarum*, 21.11.1964, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Poznań 2002, nr 26.

⁷⁴⁰ Por. S. Czerwik, *Koncelebra*, w: A. Bednarek (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. IX, Lublin 2002, kol. 540-541; B. Glinkowski, *Prawo Kościoła na co dzień. Eucharystia*, Poznań 2001, s. 14-15; „Jeśli czego innego nie domaga się lub nie zaleca pożytek wiernych, kapłani mogą koncelebrować Eucharystię, z zachowaniem jednak swobody każdego do indywidualnego sprawowania Eucharystii, ale nie w czasie, w którym w tym samym kościele lub kaplicy jest koncelebra” – KPK, kan. 902; „Koncelebra Biskupów i prezbiterów różnych Kościołów *sui iuris* dla słusznej przyczyny, przede wszystkim dla pielęgnowania miłości i okazania jedności między Kościołami, może być sprawowana za zgodą Biskupa eparchialnego, z przestrzeganiem wszystkich przepisów ksiąg liturgicznych głównego celebransa, w sposób wolny od jakiegokolwiek synkretyzmu liturgicznego, przy czym pożądane jest zachowanie szat liturgicznych i insygniów własnego Kościoła *sui iuris*” – KKKW, kan. 701.

⁷⁴¹ Por. CIC, kan. 1258 § 1.

⁷⁴² Por. Sobór Watykański II, Dekret o ekumenizmie *Unitatis redintegratio*, 21.11.1964, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Poznań 2002, nr 8; V. De Paolis, D. Cito, *Le sanzioni nella Chiesa...*, dz. cyt., s. 301-302; H. Jagodziński, *Communicatio in sacris w Dyrektorium w sprawie realizacji zasad i norm dotyczących ekumenizmu*, „Kieleckie Studia Teologiczne” 5 (2006), s. 426-427.

⁷⁴³ Por. KPK, kan. 844, 874, 1124, 1127 § 3; T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Doczesne...*, dz. cyt., s. 126-127; S. Napierała, *Communicatio in sacris*, w: R. Łukaszyk, L. Bieńkowski, F. Gryglewicz (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. III, Lublin 1985, kol. 558-560.

sakramentów tylko wiernym katolikom, którzy też godziwie przyjmują je tylko od katolickich szafarzy⁷⁴⁴.

Wspólne celebrowanie sakramentu Eucharystii stanowi cel i szczyt wspólnoty chrześcijańskiej i całego ruchu ekumenicznego. Dlatego też dopiero po powrocie do jedności chrześcijan będzie możliwe celebrowanie Najświętszej Ofiary. Obecnie, dopóki istnieje ten podział, szafarze katolicy nie mogą sprawować Mszy Świętej wraz z akatolikami. Działanie takie doprowadziłoby do wielkiego zamieszania i indyferentyzmu. Trafną myśl odnoszącą się do tego tematu zawarł papież Benedykt XVI w Adhortacji apostolskiej *Sacramentum caritatis* – „w tej sprawie trzeba powiedzieć, że wewnętrzny związek istniejący pomiędzy Eucharystią i jednością Kościoła z jednej strony sprawia, iż żarliwie pragniemy dnia, w którym będziemy mogli odprawić Boską Eucharystię razem ze wszystkimi wierzącymi w Chrystusa i w ten sposób widocznie wyrazić pełnię jedności, której Chrystus chciał dla swoich uczniów (por. J 17, 21). Z drugiej jednak strony, szacunek, jaki winniśmy żywić dla sakramentu Ciała i Krwi Chrystusa nie pozwala nam traktować go jedynie jako „środka”, którym moglibyśmy się posłużyć bez właściwego rozróżnienia, dla osiągnięcia tejże jedności”⁷⁴⁵. Papież jednoznacznie odniósł się do zagadnienia wspólnej celebracji Najświętszej Ofiary z akatolikami. „Utrzymujemy, że Komunia eucharystyczna i komunie Kościoła tak wewnętrznie nawzajem do siebie przynależą, że w zasadzie jest niemożliwe przystępowanie przez chrześcijan nie-katolików do jednej bez cieszenia się z drugiej. Tym bardziej pozbawiona sensu byłaby prawdziwa i ścisła koncelebra

---

⁷⁴⁴ Por. KPK, kan. 844 § 1; „Ileokroć domaga się tego konieczność lub zaleca prawdziwy pożytek duchowy i jeśli nie zachodzi niebezpieczeństwo błędu lub indyferentyzmu, wolno wiernym, dla których fizycznie lub moralnie jest niemożliwe udanie się do szafarza katolickiego, przyjąć sakramenty pokuty, Eucharystii i namaszczenia chorych od szafarzy niekatolickich tego Kościoła, w którym są ważne wymienione sakramenty. Szafarze katolicy godziwie udzielają sakramentów pokuty, Eucharystii i namaszczenia chorych członkom Kościołów wschodnich nie mających pełnej wspólnoty z Kościołem katolickim, gdy sami o nie proszą i są odpowiednio przygotowani. Odnosi się to także do członków innych Kościołów, które według oceny Stolicy Apostolskiej, gdy idzie o sakramenty, są w takiej samej sytuacji, a i wspomniane Kościoły wschodnie. Jeśli istnieje niebezpieczeństwo śmierci albo przynagła inna poważna konieczność, uznana przez biskupa diecezjalnego lub Konferencję Episkopatu, szafarze katolicy mogą godziwie udzielać wymienionych sakramentów także pozostałym chrześcijanom, nie mającym pełnej wspólnoty z Kościołem katolickim, którzy nie mogą się udać do szafarza swojej wspólnoty i sami o nie proszą, jeśli odnośnie do tych sakramentów wyrażają wiarę katolicką i do ich przyjęcia są odpowiednio przygotowani” – KPK, kan. 884 § 2-4.

⁷⁴⁵ Benedykt XVI, Adhortacja apostolska *Sacramentum caritatis*..., dz. cyt., nr 56, s. 330.

z duchownymi Kościołów i Wspólnot kościelnych, które nie są w pełnej jedności z Kościołem katolickim”⁷⁴⁶

Póki nie osiągnie się wyznawania jednej wiary, sprawowania sakramentów pod jednym zwierzchnictwem kościelnym, póty wspólne sprawowanie Eucharystii jest prawnie zakazane⁷⁴⁷. Prawodawca nakładając te ograniczenia, przewiduje obligatoryjne karanie, tych, którzy przekroczyliby zakaz uczestnictwa w rzeczach świętych⁷⁴⁸.

4.1. Elementy konstytutywne przestępstwa

Przestępstwo popełnia kapłan katolicki, który w myśl norm zawartych w Kodeksie Prawa Kanonicznego i Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich, sprawowałby Eucharystię z kapłanami bądź szafarzami wspólnot kościelnych, które nie posiadają pełnej jedności z Kościołem katolickim⁷⁴⁹. Przestępstwo to w istocie będzie polegało na koncelebrowaniu Najświętszej Ofiary przez kapłana katolickiego z szafarzem akatolickim. Wymaga się zatem aby wszyscy kapłani celebrujący Mszę Świętą pozostawali w jedności Kościoła katolickiego, ponieważ „w pełnej wspólności Kościoła katolickiego pozostają tutaj na ziemi ci ochrzczeni, którzy w jego widzialnym organizmie łączą się z Chrystusem więzami wyznawania wiary, sakramentów i zwierzchnictwa kościelnego”⁷⁵⁰.

Eucharystia celebrowana przez kapłanów, którzy posiadają ważne święcenia kapłańskie i należą do Kościołów, które zachowały sukcesję apostołską, jest ważna. Nie będzie jednak sprawowana w sposób godziwy, gdyż owe wspólnoty nie będą posiadać pełnej wspólnoty z Kościołem katolickim. Natomiast celebracja eucharystyczna dokonywana jedynie przez szafarzy, którzy nie są ważnie wyświęceni, a tym samym nie posiadają sukcesji apostołskiej, nie będzie miała charakteru sakramentu⁷⁵¹. Gdyby

---

⁷⁴⁶ Tamże.

⁷⁴⁷ Por. D. Mussone, *L'Eucaristia nel Codice di diritto canonico. Commento ai Can. 897-958*, Città del Vaticano 2020, s. 62; M. Stokłosa, *Ochrona Najświętszej...*, dz. cyt., s. 216.

⁷⁴⁸ Por. KPK, kan. 1365; KPK/2021, kan. 1381; KKKW, kan. 1440.

⁷⁴⁹ Por. KPK, kan. 908; KKKW, kan. 702.

⁷⁵⁰ KPK, kan. 205.

⁷⁵¹ Por. B. F. Pighin, *Diritto penale canonico...*, dz. cyt., s. 324-325.

jednak uczestniczyliby w tym akcie kapłan katolicki, fakt ten przydaje czynności sprawowania Eucharystii ważności. Takie postępowanie jest przestępstwem, które kwalifikowane jest jako *delicta graviora* i osądzone jest przez Kongregację Nauki Wiary, na mocy pozakodeksowych norm, których analiza znajdzie się w kolejnym rozdziale.

Zasadniczym zagadnieniem będzie możliwość ważnej konsekracji postaci eucharystycznych. Prawodawca kodeksowy, aby chronić sakrament, postanawia zabronić, współkoncelebrowania Najświętszej Ofiary z szafarzami niekatolickimi, którzy, ani nie posiadają tradycji apostołskiej, a tym samym ważnych święceń kapłańskich i jedności wiary, ani z tymi, którzy choć posiadają sukcesję apostołską i uznają charakter święceń kapłańskich, nie mają pełnej jedności z Kościołem katolickim⁷⁵².

4.2. Kary za popelnienie przestępstwa

Aktywnym podmiotem omawianego przestępstwa może być jedynie kapłan, a więc prezbiter bądź biskup, nigdy diakon, który nie może ważnie sprawować ani koncelebrować Eucharystii. Prawodawca kodeksowy, mając świadomość złożoności przypadków przestępstw dotyczących sakramentów, nakłada na kompetentną władzę, obowiązek nałożenia na winnego uczestniczącego w zakazanych rzeczach świętych, sprawiedliwą karę. Wyrażenie *iusta poena puniatur* zawarte w normie kodeksowej, pozostawia roztropności sędziego, bądź przełożonego nałożenie kary *ferendae sententiae*, która jest obligatoryjna jednak nieokreślona⁷⁵³.

Przestępstwo to nie zostało zarezerwowane Stolicy Apostolskiej, co sprawia, że kompetentny przełożony nakłada karę i czas jej trwania. Przestępstwo koncelebrowania Eucharystii z kapłanami lub szafarzami Kościołów, czy wspólnot,

---

⁷⁵² Por. Á. Marzoa, *Najświętsza Eucharystia. Komentarz do kan. 908*, w: P. Majer (red.), *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, Kraków 2011, s. 688; M. Stokłosa, *Ochrona Najświętszej...*, dz. cyt., s. 217.

⁷⁵³ Por. J. Arias, *Sankcje w Kościele. Komentarz do kan. 1365*, w: P. Majer (red.), *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, Kraków 2011, s. 1025; D. Borek, *Przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji...*, dz. cyt., s. 78.

które nie mają pełnej wspólnoty z Kościołem katolickim, przedawnia się w myśl norm kodeksowych z upływem trzech lat od dnia jego popełnienia⁷⁵⁴. Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich implementuje te rozwiązania do swojego systemu karnego, potwierdzając, że „kto narusza normy prawa o współuczestnictwie w rzeczach świętych, może zostać ukarany odpowiednią karą”⁷⁵⁵. Prawo, od ordynariusza wymaga, aby pociągnąć takiego kapłana do odpowiedzialności. Należy pamiętać, że gdy zaistnieją łącznie dwie przesłanki – brak sukcesji apostoelskiej oraz nieuznawanie święceń kapłańskich jako sakramentu, wówczas przestępstwo to podlegać będzie normom specjalnym, które dają Kongregacji Nauki Wiary prawo do rozpatrywania tejże sprawy. Jednocześnie przedawnienie zostanie, w myśl tych przepisów, wydłużone.

5. Inne przestępstwa i wykroczenia

Znany zwyczaj przekazywania ofiar materialnych z pierwszych wieków chrześcijaństwa, z czasem został oficjalnie zaaprobowany i uregulowany prawnie. Coraz bardziej znana praktyka składania stypendiów mszalnych, prezbiterom, którzy sprawowali sakramenty, służyć miała utrzymaniu szafarzy. Jednak prawodawca dostrzegł, że tego typu działanie może prowadzić do nadużyć. Dlatego też ograniczono przyjmowanie tych ofiar⁷⁵⁶. Regulacje kodeksowe zezwalają kapłanowi, który poszczególne Msze Święte, w danym dniu, aplikuje w przyjętej intencji, zachować tylko jedno stypendium mszalne, poza dniem Bożego Narodzenia⁷⁵⁷. Wówczas, gdy szafarz koncelebrował drugą Eucharystię w danym dniu, nie może zachować ofiary mszalnej⁷⁵⁸. Mimo, że normy zawarte w Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich, nie porządkują kwestii związanych z binowaniem Mszy Świętej, jak też dodatkowymi stypendiami z tego tytułu, to należy przyjąć wykładnię Kodeksu łacińskiego

---

⁷⁵⁴ Por. KPK, kan. 1362 § 1-2; KPK/2021, kan. 1362 § 1; KKKW, kan. 1152 § 2-3.

⁷⁵⁵ Por. KKKW, kan. 1440.

⁷⁵⁶ Por. W. Góralski, *Nowe przepisy w dziedzinie stypendiów mszalnych*, PK 18 (1975) nr 3-4, s. 123.

⁷⁵⁷ Por. KPK, kan. 951 § 1.

⁷⁵⁸ Por. tamże, kan. 951 § 2.

w odniesieniu do kapłanów wschodnich⁷⁵⁹, tym bardziej, że takie unormowania przewiduje specjalna instrukcja z 6 stycznia 1996 roku⁷⁶⁰

Składane ofiary przy okazji sprawowania sakramentów i przyjmowanie stypendiów mszalnych, same w sobie nie stanowią żadnego wykroczenia karnego. Jednak w obszarze tych zagadnień może dojść do nadużyć. Takim niedopuszczalnym działaniem jest symonia. Stanowi ona kupowanie za jakieś dobra, w celu sprawowania lub przyjęcia sakramentu. Rzecz nie dotyczy sakramentaliów. Symonia zwana także świętokupstwem, stanowi pogwałcenie świętości znaku łaski jakim są sakramenty⁷⁶¹. Świadoma wola sprzedania, kupienia czy zamiany za jakieś doczesne dobro, sakramentu stanowi przestępstwo, a działanie takie zagrożone jest sankcją karną⁷⁶².

Prawodawca, za sprawowanie lub przyjmowanie sakramentów na sposób symonii, przewidział karę interdyktu lub suspensy. Sankcji karnej podlega zatem zarówno udzielający, jak i przyjmujący sakrament. Kara dla osoby świeckiej bądź duchownej to obligatoryjny interdykt *ferendae sententiae*. Natomiast na duchownego można nałożyć karę suspensy, jednak sędzia nie jest do tego zobowiązany i może pozostać przy wymierzeniu interdyktu, tym samym suspensa jest alternatywna⁷⁶³. Prawodawca wschodni za symoniackie sprawowanie lub przyjmowanie sakramentów przewidział odpowiednią karę, nie wyłączając ekskomuniki większej⁷⁶⁴

Prawodawca przewidział także możliwość innych przestępstw, które nie zostały wyszczególnione w kanonach 1378-1389. Dotyczą one wszelkich nadużyć podczas sprawowania świętej posługi, która sprawowana jest niezgodnie z prawem. Zagadnienie nie odnosi się wprost do przestępstw przeciwko świętości Eucharystii, gdyż te zostały

---

⁷⁵⁹ Por. KKKW, kan. 715 § 1; D. Salachas, *Teologia e disciplina dei sacramenti nei codici latino e orientale. Studio teologico-giuridico comparativo*, Bologna 1999, s. 207; D. Salachas, *Commento sub can. 715*, w: P. V. Pinto (red.), *Commento al Codice dei Canoni delle Chiese Orientali*, t. II, Città del Vaticano 2001, s. 600-601; B. Nowakowski, *Czy proboszcz może przyjąć każdego dnia jedno stypendium mszalne?*, PK 53 (2010) nr 1-2, s. 152-153.

⁷⁶⁰ Por. Congregazione per le Chiese Orientali, *Istruzione per l'applicazione delle prescrizioni liturgiche del Codice dei Canoni delle Chiese Orientali*, Libreria Editrice Vaticana 1996, nr 65.

⁷⁶¹ Por. A. G. Miziński, *Symonia*, w: E. Gigilewicz (red.), *Encyklopedia Katolicka*, t. XVIII, Lublin 2013, kol. 1315-1316.

⁷⁶² Por. P. Kaleta, *Kanoniczne sankcje karne...*, dz. cyt., s. 122.

⁷⁶³ Por. KPK, kan. 1380; KPK/2021, kan. 1380; Normy KPK/2021 dają możliwość zastosowania kar alternatywnych przewidzianych w kan. 1336 § 2-4, które dotyczą nakazu, zakazu lub pozbawienia; P. Kaleta, *Kanoniczne sankcje karne...*, dz. cyt., s. 122.

⁷⁶⁴ Por. KKKW, kan. 1461.

jasno wskazane przez prawodawcę, jednak może dojść do sytuacji jakiegoś nadużycia podczas sprawowania tego sakramentu, a którego wprost nie przewidział autor norm kodeksowych. Niezgodne z prawem wykonywanie władzy święceń może skutkować sprawiedliwą karą. Od woli sędziego zależeć będzie jaka kara zostanie wymierzona⁷⁶⁵.

Pamiętać należy także o innych normach kodeksowych, które regulują ilość celebrowanej Eucharystii. W tym względzie może dochodzić do częstych nadużyć, które powinny być w odpowiedni sposób penalizowane.

Prawodawca przewidział, co do zasady sprawowanie tylko jednej Mszy Świętej jednego dnia. Choć od tej generalnego przepisu są dwa wyjątki. Pierwszym, gdy prawo wyraźnie zezwala na sprawowaniu większej ilości Mszy Świętej w danym dniu (np. w Boże Narodzenie, we wspomnienie Wszystkich Wiernych Zmarłych itd.)⁷⁶⁶. Drugim wyjątkiem jest zezwolenie ordynariusza, który może pod kilkoma warunkami zezwolić na binację – w jakikolwiek dzień tygodnia, lub trynację Mszy Świętej – w niedzielę lub święta nakazane. W pierwszym przypadku zezwala się na sprawowanie drugiej Eucharystii, gdy zachodzi brak odpowiedniej liczby kapłanów i domaga się tego słuszna przyczyna (np. prośba grupy wiernych, pogrzeb). W drugim, ustawodawca kodeksowy daje prawo ordynariuszowi na zezwolenie trynacji, gdy zachodzi przesłanka braku kapłanów, przy jednoczesnej konieczności duszpasterskiej⁷⁶⁷.

Dlatego też ścisła interpretacja tego kanonu nie pozwala żadnemu kapłanowi sprawować trzech (w dniu powszednim) lub czterech Mszy Świętych (w niedzielę czy uroczystość), bądź więcej, bez zezwolenia Stolicy Apostolskiej⁷⁶⁸. Prawodawca nie dołączył do wspomnianej normy sankcji karnej, niemniej można posiłkować się

---

⁷⁶⁵ Por. KPK, kan. 1384, KPK/2021, kan. 1389; Normy KPK/2021 dopuszczają zastosowania cenzur; KKKW, kan. 1462.

⁷⁶⁶ Por. KPK, kan. 905 § 1; E. Górecki, *Najświętsza Eucharystia*, w: J. Krukowski (red.), *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. III/2, Poznań 2011, s. 92; P. Majer, „*Non licet sacerdoti plus semel in die celebrare*” – znaczenie normy kan. 905 §1 KPK o jednokrotnym sprawowaniu Eucharystii w ciągu dnia, PK 42 (1999) nr 1-2, s. 167-172; Norma nie ma odpowiednika w KKKW.

⁷⁶⁷ Por. KPK, kan. 905 § 2; E. Górecki, *Najświętsza Eucharystia...*, dz. cyt., s. 93.

⁷⁶⁸ Prośba powinna być kierowana do Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów; por. J. T. Żurawski, *Kto pyta ten wie. O prawie kanonicznym w pytaniach i odpowiedziach. Eucharystia*, cz. I, Poznań 2019, s. 49-50; P. Majer, „*Non licet sacerdoti plus semel in die celebrare*”..., dz. cyt., s. 167.

wspomnianym wcześniej przepisem, który dotyczy niezgodnego prawem sprawowania zadań kapłańskich.

Zrozumiałe jest, że każdy kapłan pragnie sprawować Najświętszą Ofiarę. Prawo kanoniczne zawiera nawet zalecenie do celebrowania jej codziennie⁷⁶⁹. Niemniej, aby bronić się przed instrumentalizowaniem i prywatyzowaniem Mszy Świętej, wskazuje się, że nie należy bez słusznej i uzasadnionej przyczyny sprawować Ofiary eucharystycznej bez udziału chociażby jednego wiernego⁷⁷⁰. Ma to na celu zabezpieczenie sprawowania tego sakramentu w zgodzie ze wszelkimi przepisami prawnymi, aby nie wypatrzyć jej sensu⁷⁷¹.

Innym zakazem, który można odnaleźć w Kodeksie Prawa Kanonicznego, który nie ma odpowiednika w Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich jest zakaz wypowiedziania podczas Eucharystii, modlitw lub wykonywania gestów, które przynależą kapłanowi sprawującemu, przez diakona lub wiernego świeckiego. Rzec dotyczy szczególnie modlitwy Eucharystycznej⁷⁷². Choć norma ta wprost nie jest zaopatrzona w sankcję karną, można odnieść ją do przepisu dotyczącego usiłowania sprawowania Eucharystii, co zostało omówione już wcześniej.

6. Wnioski

Kościół ma świadomość, że sakramenty są nie tylko skarbem pochodzącym od Jezusa Chrystusa, ale także żywą jego obecnością. Szczególnie Eucharystia, która pozostaje w centrum wspólnoty, jako Najczcigodniejszy Sakrament, w którym Jezus Chrystus jest obecny pod postacią chleba i wina. Dlatego jest obowiązkiem Kościoła troszczyć się o to, by Najświętsza Ofiara była sprawowana, a Ciało i Krew Chrystusa przyjmowane, przechowywane i adorowane, w należy sposób, aby nic nie utracić z wielkiej godności tego Pokarmu.

---

⁷⁶⁹ Por. KPK, kan. 904; KKKW, kan. 378; L. Adamowicz, *Wprowadzenie do prawa o sakramentach świętych...*, dz. cyt., s. 104-105.

⁷⁷⁰ Por. KPK, kan. 906.

⁷⁷¹ Por. E. Górecki, *Najświętsza Eucharystia...*, dz. cyt., s. 93.

⁷⁷² Por. KPK, kan. 907.

Na przestrzeni wieków wprowadzano szereg przepisów karnych, które miały chronić Eucharystię przed świętokradztwem. Ustawodawstwo karne, jest przejawem troski o zachowanie świętości sakramentu. Obecny Kodeks Prawa Kanonicznego, jak i Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich, zawiera szereg przepisów, które mają za zadanie chronić przed zniewagą Ofiarę eucharystyczną. Wymienia się tutaj: profanację postaci konsekrowanych; usiłowanie sprawowania liturgicznej Ofiary Eucharystycznej; symulacja sprawowania liturgicznej czynności Ofiary Eucharystycznej; koncelebranie Ofiary Eucharystycznej z szafarzami wspólnot kościelnych, które nie posiadają sukcesji apostołskiej oraz nie uznają sakramentalności święceń kapłańskich. Normy obu Kodeksów, przewidują za przestępstwa przeciwko Najświętszej Ofiary, szereg kar, czy to fakultatywnych, czy obligatoryjnych.

Przestępstwa godzące w świętość Najświętszej Ofiary stanowią wielką winę świętokradztwa. Katechizm Kościoła Katolickiego jasno wykląda prawdę, że „świętokradztwo jest grzechem ciężkim, zwłaszcza jeżeli jest popełnione przeciw Eucharystii, ponieważ w tym sakramencie jest obecne w sposób substancjalny Ciało samego Chrystusa”, ponieważ „świętokradztwo polega na profanowaniu lub niegodnym traktowaniu sakramentów i innych czynności liturgicznych, jak również osób, rzeczy i miejsc poświęconych Bogu”⁷⁷³. Dlatego też, sankcjami karnymi może być dotknięty sprawca, który dopuszcza się takiego działania. Prawodawca przewidział za gorszące przestępstwa przeciwko Eucharystii kary najcięższe. Może to być kara ekskomuniki latae sententiae, która zarezerwowana Stolicy Apostolskiej. Wówczas, gdy rzecz dotyczy kapłana, możliwe jest wydalenie go ze stanu duchownego.

Obok wymienionych wprost w kanonach Księgi VI Kodeksu Prawa Kanonicznego i w Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich, można wyszczególnić też inne przestępstwa, wykroczenia czy zakazy, które wskazane są w innych miejscach tychże Kodeksów, a które dotyczą ochrony sakramentu Eucharystii. Zauważyć należy szczególne zatroskanie prawodawcy, aby Najświętsza Ofiara nie stała się obiektem handlu, poprzez zakaz stosowania symonii przy sprawowaniu i przyjmowaniu sakramentów, w tym Eucharystii. Jak również przez szereg przepisów normujących

---

⁷⁷³ KKK 2120.

ilość sprawowania Mszy Świętej przez kapłana w jednym dniu, po ogólnie ujęty, zakaz niezgodnego sprawowania zadań kapłańskich lub innej świętej posługi.

Na mocy specjalnych Norm *de delictis reservatis*, z 2001 roku, zmienionych przez papieża Benedykta XVI w 2010 roku, do wspomnianych już przestępstw zostało dołączone kolejne, utrzymane w rewizji tychże przepisów z roku 2021, dokonanych przez papieża Franciszka. Tym samym zbiór kodeksowy został poszerzony o przestępstwo konsekracji w celu świętokradczym jednej materii bez drugiej w czasie Eucharystycznej celebracji, albo dwóch materii poza nią w celu świętokradczym. Nowe przepisy Księgi VI Kodeksu Prawa Kanonicznego, włączyły to przestępstwo do korpusu kodeksowego, co zaowocowało pełną komplementarnością przepisów Kodeksu, jak i norm specjalnych, dających osądzenie przestępstwa przeciwko Najświętszej Ofierze, Kongregacji Nauki Wiary. Zagadnienie to zostanie omówione w kolejnym rozdziale⁷⁷⁴.

Przepisy prawne mające na celu zapewnienie ochrony sakramentu Eucharystii, wskazują, że Kościół otacza ją wielką czcią. „Dlatego jest rzeczą konieczną, by w Kościele naprawdę wierzone w tę najświętszą tajemnicę, by ją pobożnie sprawowano, i by była ona przeżywana intensywnie. Dar, jaki Jezus czyni z samego siebie w tym Sakramencie, pamiętce swej męki, świadczy, że wynik naszego życia zależy od naszego uczestnictwa w życiu trynitarnym, które w Nim jest nam dane na sposób definitywny i skuteczny”⁷⁷⁵.

---

⁷⁷⁴ Z racji na pierwotne umiejscowienie owego przestępstwa w normach specjalnych na mocy Listu apostolskiego motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela*, zostanie omówione w ostatnim rozdziale niniejszej rozprawy.

⁷⁷⁵ Benedykt XVI, Adhortacja apostolska *Sacramentum caritatis*..., dz. cyt., nr 94, s. 369.

ROZDZIAŁ IV

Ochrona karna sakramentu Eucharystii w świetle Listu apostolskiego motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela*

Prawodawca kościelny czuwając nad świętością sakramentów, a w sposób szczególny otaczając ochroną Najświętszą Ofiarę, wydał na przestrzeni wieków różne normy prawne, które penalizują nadużycia w obszarze tych zagadnień. Czynił to także na przestrzeni wielu ostatnich lat, poczynając od Kodeksu z 1917 roku Benedykta XV, przez kolejne uregulowania i nowy Kodeks Prawa Kanonicznego, aż po szczególne uprawnienia Kongregacji Nauki Wiary, przyznane przez papieża Jana Pawła II, zmodyfikowane przez papieża Benedykta XVI i Franciszka, zabezpiecza się sakrament Eucharystii.

W niniejszym rozdziale, ukazane zostaną szczególne uprawnienia przyznane na mocy Listu apostolskiego motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela* Jana Pawła II, z dnia 30 kwietnia 2001 roku, który ogłosił normy postępowania w wypadkach ciężkich przestępstw zarezerwowanych do osądu przez Kongregację Nauki Wiary. Następnie ukazane zostaną zmiany dokonane przez papieża Benedykta XVI w obszarze tych przepisów.

Co zostało już zasygnalizowane w poprzednim rozdziale, omówione zostanie ostatnie przestępstwo względem Najświętszej Eucharystii, które polega na konsekracji w celu świętokradczym jednej tylko postaci albo obu podczas sprawowania Eucharystii

lub poza nią, które zastrzeżone jest Kongregacji Nauki Wiary, a którego nie przewidywał Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 roku, ani Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich z 1990 roku. Dopiero zrewidowane przepisy karne włączyły ten delikt do korpusu kodeksowego. Tym samym, katalog przestępstw przeciw świętości Eucharystii został zebrany w jednym miejscu. Z racji na pierwotne wpisanie wspomnianego przestępstwa do norm specjalnych, zostanie ono omówione w tej właśnie części rozprawy.

Ostatnią kwestią poruszoną w tej części rozprawy, będzie procedura procesowa, którą przeprowadza Kongregacja Nauki Wiary, jako Najwyższy Trybunał Stolicy Apostolskiej, gdy rzecz tyczy się najcięższych przestępstw jej zarezerwowanych, a więc także, tych odnoszących się do Eucharystii. Poznanie ich dopełni temat ochrony karnej Najświętszej Eucharystii w prawodawstwie Kościoła katolickiego.

1. Geneza Listu apostolskiego motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela*

Obowiązujące przepisy kanoniczne, co zostało ukazane w poprzednim rozdziale, mimo, że wskazują na konkretne przestępstwa przeciwko świętości Eucharystii, które obwarowane są sankcjami karnymi, to jednocześnie specjalne normy odnoszące się do tych wykroczeń, dają Kongregacji Nauki Wiary wyłączność, co do prowadzenia i osądzania przestępców tychże przestępstw. Tym samym tej dykasterii Kurii Rzymskiej zostały one zarezerwowane.

Instytucja zastrzeżenia podnoszona była już przez *Codex Iuris Canonici* z 1917 roku, gdzie Trybunałowi Kongregacji Świętego Oficjum, zastrzeżono pewne przestępstwa, bądź czyny, który kierował się odrębnymi przepisami⁷⁷⁶. Ona była władna przeprowadzać proces, co do wykroczeń kanonicznych, które były jej zarezerwowane, a niższe trybunały musiały się trzymać tego co ustali Trybunał Świętego Oficjum⁷⁷⁷.

---

⁷⁷⁶ Por. CIC, kan. 1555.

⁷⁷⁷ Por. tamże, kan. 1703; M. Myrcha, *Prawo karne...*, dz. cyt., s. 793-795.

Ówczesny prawodawca rezerwował też Stolicy Apostolskiej zwalnianie z niektórych kar⁷⁷⁸.

Dokumentem, który wpisuje się w praktykę rezerwowania szczególnych kompetencji Kongregacji Świętego Oficjum, jest wydana przez nią Instrukcja *Crimen sollicitationis* z 1922 roku. Była ona zbiorem szczegółowych wskazań i postanowień dla diecezji i trybunałów, w sprawie postępowania w przypadku naruszenia świętości sakramentu pokuty, w tytule nakłaniania penitenta do wykroczenia przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu ze spowiednikiem, albo osobą trzecią⁷⁷⁹. Dodatkowo dokument dotyczył również zachowań homoseksualnych, ze strony duchownych, jak też ciężkich przestępstw, nazwanych ohydny, wykorzystywania dzieci. Instrukcja nie stanowiła całościowego i pełnego spojrzenia na niemoralne prowadzenia się duchowieństwa, a jedynie wskazywała procedurę, jaką należy wdrożyć w przypadkach ciężkich przewinień w kontekście sakramentu pokuty⁷⁸⁰.

Czas po Soborze Watykańskim II odznaczał się raczej duszpasterskim upominaniem, niż procesowym podejściem do przewinień duchowieństwa. Było to pewnego rodzaju życzeniowe podejście do ich niewłaściwych zachowań. Mimo to po *Vaticanum II* nie wydano innych zarządzeń czy instrukcji. W tym okresie przedstawiano przypadki rażących zachowań duchowieństwa w odniesieniu do małoletnich, jednak nie były one bardzo liczne. Dodatkowo Kongregacja Nauki Wiary zajmowała się, do 1989 roku⁷⁸¹, zwalnianiem z obowiązków, które wynikały ze święceń prezbiteratu i celibatu.

Promulgowanie nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego przez Jana Pawła II, dało podstawy prawne do lepszego zajmowania się przypadkami rażących wykroczeń duchowieństwa przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu, jak innych ciężkich przestępstw, dając możliwość prowadzenia postępowania w diecezjach⁷⁸². Podobnie jak

---

⁷⁷⁸ Por. CIC, kan. 2245 § 1; D. Borek, *Przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji...*, dz. cyt., s. 20-22.

⁷⁷⁹ Por. Kongregacja Nauki Wiary, *Normy motu proprio „Sacramentorum sanctitatis tutela” (2001)*. *Rys historyczny*, „Anamnesis”, 63 (2010), s. 59.

⁷⁸⁰ Por. tamże, s. 60.

⁷⁸¹ W latach 1989-2005 takich dyspens udzielała Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów.

⁷⁸² Por. C. Dezzuto, *Le principali obiezioni alla prassi della Congregazione per la Dottrina della Fede nel trattamento dei delicta graviora ad essa riservati*, w: „Quaderni di Ius Missionale” 5, *I delitti*

poprzedni *Codex Iuris Canonici*, nowe normy kodeksowe przewidywały instytucję zastrzeżenia co do deklarowania, jak i zwalniania z pewnych kar. Stolicy Apostolskiej przyznano również wyłączność do rozpoznawania pewnych przestępstw. Nie oznacza to, że Kościoły zostały pozbawione autonomiczności. Chodziło jednak o lepsze rozwiązywanie problemów, które generowały szczególnie ciężkie przestępstwa⁷⁸³.

Zgodnie normą kan. 1402 Kodeksu Prawa Kanonicznego, rezerwuje się postępowanie w przypadku przestępstw, które zostały jasno określone, a od roku 2001 wg Norm *de gravioribus delictis*, które zastąpiły normy Instrukcji z 1922 roku. Papież Benedykt XVI w 2010 roku, zmodyfikował przepisy i zaczęto stosować Normy *de delictis reservatis* z tego właśnie roku.

1.1. Normy *de gravioribus delictis* z 2001 roku

Z upływem lat i zmianami, które dotyczyły samego Kościoła, pod wpływem Soboru Watykańskiego II i działań kolejnych papieży poczynając od Pawła VI, który na mocy motu proprio *Integrae Servandae*, zmienił nazwę i organizację Kongregacji Świętego Oficjum, która od 1965 roku zwała się Kongregacja Doktryny Wiary⁷⁸⁴. Pod wpływem Soboru Watykańskiego II⁷⁸⁵, została wydana nowa Konstytucja apostolska

---

riservati alla Congregazione per la Dottrina della Fede. Norme prassi obiezioni, a cura di C. Papale, Città del Vaticano 2015, s. 84.

⁷⁸³ Por. tamże, s. 84-85; Kongregacja Nauki Wiary, *Normy motu proprio „Sacramentorum sanctitatis tutela” (2001)*. Rys..., dz. cyt., s. 61; D. Borek, *Przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji...*, dz. cyt., s. 27.

⁷⁸⁴ Por. Paweł VI, Motu proprio *Integrae Servandae*. Zmieniające nazwę i organizację Kongregacji Św. Oficjum, 07.12.1965, w: W. Kacprzyk, M. Sitarz (red.), *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, Lublin 2006, pkt 1, s. 126.

⁷⁸⁵ „W wykonywaniu najwyższej, pełnej i bezpośredniej władzy wobec całego Kościoła Biskup Rzymu korzysta z pomocy dykasterii Kurii Rzymskiej, które w jego imieniu i mocą jego autorytetu sprawują urząd dla dobra Kościołów i w służbie pasterzy. Ojcowie świętego Soboru wyrażają zatem życzenie, aby te dykasterie, które Biskupowi Rzymu i pasterzom Kościoła bezsprzecznie przychodziły z wydatną pomocą, zostały jednak na nowo zorganizowane i bardziej dostosowane do wymagań czasu, krajów i obrządków, zwłaszcza w tym, co się tyczy ich liczby, nazw, kompetencji i im właściwego sposobu postępowania oraz zorganizowanej między nimi współpracy. Wyrażają również życzenie, aby uwzględniając pasterskie posłannictwo biskupów, dokładniej określono zakres działania legatów papieskich” – DB 9.

Regimini Ecclesiae Universae, która reformowała organizację Kurii Rzymskiej⁷⁸⁶. Na jej podstawie określono nazwę i zakres zadań Świętej Kongregacji Nauki Wiary⁷⁸⁷.

Po ponownej reorganizacji Kurii Rzymskiej w 1988 roku, dokonanej przez papieża Jana Pawła II⁷⁸⁸, wprost przyznano kompetencje Kongregacji Nauki Wiary do „rozpatrywania przestępstw przeciwko wierze oraz poważniejsze przestępstwa popełnione zarówno przeciw obyczajom, jak i w sprawowaniu sakramentów, które zostały jej powierzone, a także wyjaśnia zaciągnięcie sankcji kanonicznych lub przystępuje do ich nałożenia, zgodnie z prawem powszechnym bądź też własnym”⁷⁸⁹. Jednak dopiero na mocy specjalnej ustawy określono zarówno substancje i procedurę jaka przeprowadzana jest przy najcięższych przestępstwach.

Na mocy Listu apostolskiego motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela*, papieża Jana Pawła II, opublikowano, choć początkowo były one tajne, Normy *de gravioribus delictis*, które dotyczyły *delicta graviora* zarezerwowane Kongregacji Nauki Wiary. Kongregacja Nauki Wiary skierowała do pasterzy – ordynariuszy i hierarchów, list o poważnych przestępstwach zarezerwowanych tejże dykasterii. Papież kierując się dobrem Kościoła, jak również troską o wiarę i sakramenty, zastrzega wspomnianej Kongregacji prawo do decydowania o procedurze, która ma deklorować bądź wymierzyć karę za przestępstwo zarezerwowane. Normy te stosować się będzie zarówno w odniesieniu do Kościoła katolickiego łacińskiego, jak i Kościoła katolickiego wschodniego⁷⁹⁰. Jednocześnie podtrzymane zostały zasady dotyczące zwalniania z kar, które zarezerwowane są Stolicy Apostolskiej, zgodnie z przepisami kodeksowymi⁷⁹¹.

Aplikowanie zapisów Konstytucji apostolskiej *Pastor Bonus*, szczególnie art. 52, domagało się określenia konkretnych wykroczeń, którymi mogłaby zajmować się Kongregacja Nauki Wiary. Po wnikliwym zbadaniu, zostały więc jej zastrzeżone osiem

---

⁷⁸⁶ Por. Paweł VI, Konstytucja apostolska *Regimini Ecclesiae Universae*, 15.08.1967, w: W. Kacprzyk, M. Sitarz (red.), *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, Lublin 2006, s. 166-169.

⁷⁸⁷ Por. tamże, *III Święte Kongregacje*, pkt 29-40, s. 174-175.

⁷⁸⁸ Por. E. Szafronowski, *Kuria Rzymska Jana Pawła II*, PK 33 (1990) nr 1-2, s. 48-50.

⁷⁸⁹ Jan Paweł II, Konstytucja apostolska *Pastor Bonus...*, dz. cyt., art. 52, s. 237-238.

⁷⁹⁰ Por. Kongregacja Nauki Wiary, *List Kongregacji Nauki Wiary*, „Miesięcznik Pasterski Płocki”, 86 (2001) nr 10, s. 415-417.

⁷⁹¹ Por. D. Borek, *Przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji...*, dz. cyt., s. 32.

ciężkich przestępstw – cztery, które dotyczyły Eucharystii, trzy sakramentu pokuty i jedno *contra mores*. Przepisy te czerpały z norm o przestępstwach, które wskazane były już zarówno w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku, jak i w Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich z 1990 roku. Zastrzeżenie odnosi się do trybu postępowania w odniesieniu do tychże przestępstw. Myśl prawodawcy skupia się na jasnym określeniu procedury stwierdzenia lub wymierzenia kar za poważne przestępstwa. Chodzi o to, aby każde najpoważniejsze wykroczenie spotkało się adekwatną i prawną reakcją za te czyny – by kara *latae sententiae* została zdeklarowana, a *ferendae sententiae* – wymierzona⁷⁹².

1.2. Normy *de delictis reservatis* z 2010 roku

Po blisko dziesięcioleciu obowiązywania Norm *de gravioribus delictis* z 2001 roku, okazały się one niewystarczające. Podjęto więc prace zmierzające do uzupełnienia, doprecyzowania i rozszerzenia szczególnych przepisów karnych, leżących w gestii Kongregacji Nauki Wiary, a dotyczące najcięższych przestępstw popełnianych przez wiernych Kościoła. Już kilka lat po wydaniu pierwszych Norm, prawodawca musiał dostosować zapisy do zmieniającej się rzeczywistości w jakiej znalazł się Kościół katolicki⁷⁹³. Pojawiły się pierwsze problemy dotyczące przedawnień najcięższych przestępstw. Choć Normy przewidywały dłuższy czas przedawnienia niż zapisy kodeksowe, to był on niewystarczający. Zatem już w roku 2002 papież zatwierdził prerogatywę Kongregacji Nauki Wiary do uchylania przepisu dotyczącego przedawnień w odniesieniu do konkretnych przypadków wnoszonych przez biskupów. W kolejnym roku uzupełniono katalog wykroczeń zarezerwowanych wspomnianej dykasterii o przestępstwo pośredniej zdrady tajemnicy spowiedzi, jak również nagrywania i rozpowszechniania treści spowiedzi. Kolejne zmiany dotyczyły wymogów tytułów i kapłaństwa niezbędnych do poszczególnych czynności procesowych. Kompetencje Kongregacji zostały też rozszerzone o możliwość wydalenia *ex officio*

---

⁷⁹² Por. W. Góralski, *Komentarz do Listu Kongregacji Doktryny Wiary o poważniejszych przestępstwach zastrzeżonych tejże Kongregacji z dnia 18 maja 2001 r.*, „Miesięcznik Pasterski Płocki”, 86 (2001) nr 10, s. 420.

⁷⁹³ Por. B. F. Pighin, *Diritto penale canonico...*, dz. cyt., s. 616-618.

przy stosowaniu procedury administracyjnej. Podczas audiencji 7 lutego 2003 roku, papież pozwolił także na sanowanie akt, które Kongregacja Nauki Wiary otrzymała w zgodzie z prawem, gdy niższe trybunały naruszyły procedury procesowe⁷⁹⁴. Tydzień po wspomnianej audiencji, papież zatwierdził zmianę, która dotyczyła procedury dotyczącej rekursów przeciwko postanowieniom administracyjnym Kongregacji Nauki Wiary⁷⁹⁵. Na przestrzeni kolejnych lat zmiany dotyczyły także przestępstw *contra mores*, jak również specjalne uprawnienia przyznane Kongregacji ds. Duchowieństwa i Kongregacji Ewangelizacji Narodów⁷⁹⁶, które dotyczyły możliwości przeprowadzenia specjalnej procedury administracyjnej, której celem jest wymierzanie kar, które wiążą na stałe. Jak zauważa Borek takie uprawnienie stoi w sprzeczności z dyspozycjami kodeksowymi⁷⁹⁷.

Biorąc pod uwagę szereg różnych zmian i modyfikacji, po dziewięciu latach od wejścia w życie Norm *de gravioribus delictis*, konieczne było wprowadzenie uzupełnionych i przejrzystych przepisów, które odpowiadałyby na problemy zmieniającej się rzeczywistości wspólnoty Kościoła⁷⁹⁸. Nowe przepisy prawnokarne choć bazują na poprzednich normach i wprowadzają szereg innowacji i zmian, zostały zatwierdzone 21 maja 2010 roku przez papieża Benedykta XVI, który nakazał ich promulgowanie⁷⁹⁹.

Nowe przepisy Norm *de delictis reservatis* z 2010 roku, podzielone zostały na dwie części. Pierwsza dotyczy przepisów substancjalnych, gdzie znajdują się normy

---

⁷⁹⁴ Por. D. Borek, *Przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji...*, dz. cyt., s. 35.

⁷⁹⁵ Por. B. F. Pighin, *Diritto penale canonico...*, dz. cyt., s. 616-618.

⁷⁹⁶ Por. M. Stokłosa, *Utrata stanu duchownego w aktualnym...*, dz. cyt., s. 209-216, 245-258.

⁷⁹⁷ „Dekretem nie można wymierzać lub deklorować kar wiążących na stałe, jak również tych kar, których zabrania wymierzać dekretem ustanawiająca je ustawa lub nakaz” – KPK, kan. 1342 § 2; „Kara kanoniczna powinna być nałożona przez sąd karny przepisany w kan. 1468 - 1482, z zachowaniem władzy karania należącej do sędziego w wypadkach określonych prawem i z odwołaniem przeciwnego zwyczaju. Jeśli zaś według osądu władzy, o której mowa w § 3, poważne okoliczności sprzeciwiają się ustanowieniu sądu karnego, oraz jeśli dowody przestępstwa są pewne, przestępstwo może być ukarane przez dekret pozasądowy według kan. 1486 i 1487, jednak nie poprzez pozbawienie urzędu, tytułu, insygniów ani poprzez suspensę ponad jeden rok, ani poprzez zredukowanie do niższego stopnia, ani poprzez ekskomunikę większą” – KKKW, kan. 1402 § 1-2; por. D. Borek, *Przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji...*, dz. cyt., s. 38.

⁷⁹⁸ Por. Z. Suchecki, *Le privazioni e le proibizioni nel Codice di Diritto Canonico del 1983*, Città del Vaticano 2010, s. 257-260.

⁷⁹⁹ Por. Kongregacja Nauki Wiary, *Synteza modyfikacji wprowadzonych do «Normae de gravioribus delictis»*, 21.05.2010, OR 326 (2010) nr 10, s. 56-57; D. Borek, *Przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji...*, dz. cyt., s. 40-41.

dotyczące ochrony wiary, sakramentów pokuty, Eucharystii, święceń, jak również przestępstw przeciw obyczajom. Druga część stanowią przepisy proceduralne, w odniesieniu do przestępstw, które są zarezerwowane Kongregacji Nauki Wiary⁸⁰⁰. To co jest najbardziej interesujące, w niniejszym opracowaniu, to właśnie odniesienie norm do sakramentu Najświętszej Eucharystii. Wówczas stanie się jasne w jaki sposób prawodawca pragnie lepiej chronić świętość i integralność tego sakramentu.

1.3. Normy *de delictis reservatis* z 2021 roku

W związku z rewizją systemu karnego Kodeksu Prawa Kanonicznego i zmianą Księgi VI, która weszła w życie 8 grudnia 2021 roku, przystąpiono także do pewnych modyfikacji przepisów Norm *de delictis reservatis* z 2010 roku. Dokonane zmiany, przede wszystkim, zmieniają redakcję kanonów kodeksowych, uaktualniając je do zmodyfikowanej Księgi VI. Tekst, który uzyskał aprobatę papieską dnia 11 października 2021 roku⁸⁰¹, został podzielony na dwie części – pierwsza – normy materialne i druga – normy proceduralne. Te ostatnie wskazują na cztery tytuły: kompetencje trybunału⁸⁰²; proces sądowy⁸⁰³; proces pozasądowy⁸⁰⁴ i postanowienia końcowe⁸⁰⁵. Całość Norm składa się z 29 artykułów, w odniesieniu do 31 artykułów tekstu z roku 2010. Nie nastąpiły zmiany w zagadnieniu ochrony sakramentu Eucharystii. Nowe przepisy specjalne przejmują wcześniejsze normy co do tego zagadnienia. Wyszczególnia się zatem pięć przestępstw przeciwko Najświętszej Ofierze⁸⁰⁶.

---

⁸⁰⁰ Por. M. Stokłosa, *Modyfikacje wprowadzone do tekstu „Normae de gravioribus delictis”*, „Prawo i Kościół”, t. 3 (2011), s. 101-102; D. Borek, *Przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji...*, dz. cyt., s. 41-42; Kongregacja Nauki Wiary, *Opracowanie dotyczące zmian wprowadzonych w dokumencie „Normae de gravioribus delictis” zastrzeżonych dla Kongregacji Nauki Wiary*, „Anamnesis” 63 (2010), s. 51-52.

⁸⁰¹ Por. L. Ladaria F., I. Morandi, *Rescriptum ex audientia sanctissimi, w sprawie modyfikacji «Normae de gravioribus delictis»*, 11.10.2021, https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20211011_rescriptum-delittiriservati-cfaith_la.html, [dostęp: 28 lutego 2022].

⁸⁰² Por. NdDR, art. 9-11.

⁸⁰³ Por. tamże, art. 12-18.

⁸⁰⁴ Por. tamże, art. 19-25.

⁸⁰⁵ Por. tamże, art. 26-29.

⁸⁰⁶ Por. tamże, art. 3.

Popelniający przestępstwo przeciwko świętości Eucharystii, podlega karom przewidzianym przez Kodeks Prawa Kanonicznego i Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich, odpowiednio w odniesieniu do wiernych Kościoła łacińskiego i Kościołów wschodnich. Dodatkowo, jeżeli sprawcą będzie duchowny, nowe Normy z 2021 roku przewidziały możliwą do zastosowania, dodatkową karę wydalenia lub depozycji ze stanu duchownego⁸⁰⁷. Podobnego, generalnego przepisu nie było w poprzednich ustawach specjalnych, ani z 2001 roku, ani z 2010 roku. Należy wskazać, że wspomniana kara może być wymierzona za każde przestępstwo zarezerwowane Kongregacji Nauki Wiary. Za każdym razem, kiedy będzie mowa o możliwych karach dla sprawcy przestępstwa przeciwko Najświętszej Ofierze, należy mieć na uwadze także, fakultatywne wydalenie bądź depozycję ze stanu duchownego. W tym kontekście, widać zatroskanie prawodawcy, aby jak najlepiej go chronić. Szczególnej roli, jaką pełni duchowny, nie da się pogodzić z ewentualnym niegodziwym i bezprawnym postępowaniem wobec Najczcigodniejszego sakramentu. Przepis o dodatkowej karze dla duchownym jest zrozumiały, nie tylko w odniesieniu do przestępstwa przeciw świętości Eucharystii, ale także wobec innych deliktów zarezerwowanych Kongregacji Nauki Wiary.

Pewne modyfikacje dokonane zostały także dokonane, co do wymogu kapłaństwa. Obecnie funkcję sędziego, rzecznika sprawiedliwości, jak i notariusza czy kanclerza mogą pełnić właśnie tylko kapłani⁸⁰⁸. Wcześniej także adwokat musiał nim być. Kongregacja Nauki Wiary w poszczególnych przypadkach może udzielić dyspensy od wymogu kapłaństwa⁸⁰⁹.

2. Przestępstwa przeciwko Najświętszej Eucharystii zarezerwowane Kongregacji Nauki Wiary

Sakrament Eucharystii od początku powstania Kościoła jest otaczany najwyższą czcią. Refleksja teologiczna, doktrynalna i prawna, zawsze pogłębiała rozumienie tego

---

⁸⁰⁷ Por. tamże, art. 7.

⁸⁰⁸ Por. tamże, art. 13; B. F. Pighin, *Il nuovo sistema...*, dz. cyt., s. 84-85.

⁸⁰⁹ Por. NdDR, art. 14.

sakramentu. Naturalną kolejną rzeczą jest ewolucja rozumienia Najświętszej Ofiary. Prowadzi to także do wnikliwej kwerendy norm prawnych i dostosowywania ich do rozumienia czym jest Ofiara eucharystyczna. Nie dziwi więc fakt, że prawo karne Kościoła dotyczy także tego sakramentu. Przepisy obu Kodeksów Kościoła regulują te zagadnienia. Prawodawca zauważył, że należy wprowadzić do obiegu kanonicznego szczególne przepisy, które tyczą najcięższych wykroczeń przeciw świętości Eucharystii. W odniesieniu do przestępstw przeciwko Najświętszej Ofierze, przepisy ewoluowały. Początkowo Normy *de gravioribus delictis* z 2001 roku wskazywały na cztery przestępstwa wobec Eucharystii. Dotyczyły:

- profanacji postaci konsekrowanych;
- usiłowanie lub symulowanie liturgicznej Ofiary Eucharystycznej;
- koncelebrowanie Eucharystii z szafarzami wspólnot kościelnych, które nie posiadają sukcesji apostoelskiej oraz nie uznają sakramentalności święceń kapłańskich;
- konsekracji jednej postaci eucharystycznej bez drugiej w czasie Eucharystycznej celebracji lub konsekracji obu postaci jednak poza ofiara eucharystyczną w celu świętokradczym.

Dostrzeżono niewystarczalność powyższych przepisów, dlatego niektóre zmieniono lub dodano pewne elementy. Tak też w obowiązujących Normach *de delictis reservatis*, wyszczególniono pięć przestępstw odnoszących się do świętości Najświętszej Ofiary. Są nimi:

- zabranie lub przechowywanie postaci konsekrowanych w celach świętokradczych, albo ich profanacja⁸¹⁰;
- usiłowanie sprawowania liturgicznej czynności Ofiary eucharystycznej⁸¹¹;
- symulacja sprawowania liturgicznej czynności Ofiary eucharystycznej⁸¹²;

---

⁸¹⁰ Por. NdDR, art. 3 § 1, 1°.

⁸¹¹ Por. tamże, art. 3 § 1, 2°.

⁸¹² Por. tamże, art. 3 § 1, 3°.

- zabronione koncelebrowanie Ofiary eucharystycznej z szafarzami wspólnot kościelnych nie mających sukcesji apostołowej i nie uznających godności sakramentalnej święceń kapłańskich⁸¹³;
- konsekracja w celu świętokradczym jednej tylko postaci albo obu podczas sprawowania Eucharystii lub poza nią⁸¹⁴.

Obowiązujące Normy z 2021 roku, które w odniesieniu do sakramentu Eucharystii nie zmieniły przepisów z roku 2010, jednak nieco różnią się od poprzednich – z roku 2001. Wskazane przestępstwa zastrzeżone Kongregacji Nauki Wiary dotyczą pięciu zagadnień, których zadaniem jest ochrona sakramentu Eucharystii. Prawodawca wskazuje pozakodeksowe przepisy, które dodatkowo zajmują się tematyką tego sakramentu, a dotyczą najcięższych wykroczeń przeciwko Najświętszej Ofierze. Pobieżne porównanie przestępstw wskazanych w Kodeksie Prawa Kanonicznego i Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich, doprowadzi do błędnego przekonania, że owe delikty niczym się nie różnią. Jednak prawodawca wskazuje na szczególne okoliczności, bądź elementy konstytutywne, które sprawiają, że wykroczenia stają się szczególnie ciężkie i zastrzega procedowanie i zajmowanie się nimi Kongregacji Nauki Wiary. Dzieje się tak również w przypadku sakramentu Eucharystii i konkretnych przestępstw, przy których wystąpieniu, wyłączność proceduralna bądź deklarowanie czy wymierzanie kary powierza się wspomnianej dykasterii Kurii Rzymskiej.

2.1. Przestępstwa zdefiniowane w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r. i w Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich z 1990 r.

W odniesieniu do przestępstw przeciwko Najświętszej Ofierze, jak zostało to ujęte w poprzednim rozdziale, prawodawca wskazuje cztery przestępstwa przeciwko Eucharystii w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku i w Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich, które obwarowane są sankcjami karnymi, wskazanymi w tychże normach kodeksowych. Prawodawca uznał za przestępstwo, co jest za wszech

---

⁸¹³ Por. tamże, art. 3 § 1, 4°.

⁸¹⁴ Por. tamże, art. 3 § 2.

miar sprawą zrozumiałą – profanację postaci konsekrowanych⁸¹⁵. Będą nią wszelkie działania, które mają na celu sprofanowanie postaci Ciała Pańskiego, a więc porzucanie, rozrzucanie lub wszelka inna czynność, która znieważa Najświętsze Postacie⁸¹⁶.

Zakazane jest także usiłowanie czynności liturgicznej Ofiary eucharystycznej⁸¹⁷. Prawodawca opierając się na zasadzie doktrynalnej i prawnej, że Eucharystię może celebrować jedynie duchowny, w stopniu prezbitera bądź biskupa, uznaje, że każdy inny wierny nieposiadający wymienionych święceń, usiłuje jedynie dokonać sprawowania Najświętszej Ofiary, co spotyka się z zakazem i sankcją karną⁸¹⁸. Podobnej normy prawnej nie można znaleźć w Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich.

Kolejne przestępstwo, które polega na symulowaniu czynności liturgicznej Ofiary eucharystycznej⁸¹⁹, może być dokonane jedynie przez duchownego w stopniu przynajmniej prezbitera, który mimo zewnętrznych oznak sprawowania Eucharystii, wyklucza intencyjnie przeistoczenie, bądź świadomie używa niewłaściwej materii, wymaganej do ważności celebrowanej Ofiary⁸²⁰

Ostatnim kodeksowym przestępstwem przeciwko świętości Eucharystii jest zabronione koncelebranie Najświętszej Ofiary z szafarzami akatolickimi⁸²¹. Sprawowanie jej jest wyrazem wiary Kościoła i łączności ze wspólnotą wierzących, jak również wyrażeniem jedności⁸²². Dlatego też celebrowanie Ofiary eucharystycznej przez kapłanów katolickich z szafarzami innych wspólnot, które nie mają pełnej łączności z Kościołem katolickim, stanowiłoby zerwanie i zaprzeczenie owej doktrynalnej i sakramentalnej jedności. Działanie takie prowadzi niechybnie do błędów

---

⁸¹⁵ Por. KPK, kan. 1367; KPK/2021, kan. 1382 § 1; KKKW, kan. 1442.

⁸¹⁶ Por. J. Arias, *Sankcje w Kościele. Komentarz do kan. 1367*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 1026.

⁸¹⁷ Por. KPK, kan. 1378 § 2, 1°; KPK/2021, kan. 1379 § 1, 1°.

⁸¹⁸ Por. J. Arias, *Sankcje w Kościele. Komentarz do kan. 1378*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 1032-1033.

⁸¹⁹ Por. KPK, kan. 1379; KPK/2021, kan. 1379 § 5; KKKW, kan. 1443.

⁸²⁰ Por. J. Arias, *Sankcje w Kościele. Komentarz do kan. 1379*, w: P. Majer (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 1033-1034; V. De Paolis, *Commento sub can. 1443*, w: P. V. Pinto (red.), *Commento...*, dz. cyt., s. 1137-1138.

⁸²¹ Por. KPK, kan. 908; KKKW, kan. 702.

⁸²² Por. Sobór Watykański II, Dekret o ekumenizmie *Unitatis redintegratio...*, dz. cyt., nr 8, s. 200.

i indyferentyzmu. Prawodawca dopuszcza incydentalne odstępianie od normy, która jasno wskazuje, że godziwe jest udzielanie i odbieranie sakramentów od szafarzy katolickich, przez wiernych katolickich⁸²³. Poluzowanie tej dyscypliny dokonuje się najwyższej konieczności, bądź przemawia za tym pożytek duchowy lub niebezpieczeństwo śmierci⁸²⁴.

2.2. Konsekracji w celu świętokradczym jednej tylko postaci albo obu podczas sprawowania Eucharystii lub poza nią

Poza wskazanymi w normach kodeksowych przestępstwami przeciwko Najświętszej Ofierze jest również konsekracja w celu świętokradczym. Konsekracja chleba i wina podczas sprawowania Najświętszej Ofiary należy do istoty tego sakramentu. Dlatego też prawodawca stwierdza, że „nawet w ostatecznej konieczności nie godzi się dokonywać konsekracji jednej postaci bez drugiej albo obydwu postaci poza sprawowaniem Eucharystii”⁸²⁵. Niemal identyczny zapis znajdziemy w poprzednim Kodeksie z 1917 roku – „*nefas est, urgente etiam extrema necessitate, alteram materiam sine altera aut etiam utramque, extra Missae celebrationem, consecrare*”⁸²⁶. Podobnej normy nie znajdzie się jednak w Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich z 1990 roku.

Podczas redakcji omawianej normy użyto wyrażenia *nefas est* (nie godzi się)⁸²⁷, co wskazuje, że nie dopuszcza się żadnej okoliczności, która usprawiedliwiłaby konsekrację tylko jednej postaci eucharystycznej, bądź obu poza Mszą Świętą. Działanie takie zaprzeczałoby uobecnianiu Ofiary Jezusa Chrystusa w czasie celebrowania Eucharystii. Nawet skrajna (ostateczna) konieczność (*extrema necessitas*),

---

⁸²³ Por. KPK, kan. 844 § 1.

⁸²⁴ Por. tamże, kan. 844 § 2-4; E. Górecki, *Najświętsza Eucharystia...*, dz. cyt., s. 94-95; J. Krzywda, *Sakramenty...*, dz. cyt., s. 28-31; D. Salachas, *Commento sub can. 702*, w: P. V. Pinto (red.), *Commento al Codice dei Canonici delle Chiese Orientali*, t. II, Città del Vaticano 2001, s. 590.

⁸²⁵ KPK, kan. 927.

⁸²⁶ CIC, kan. 817.

⁸²⁷ Poza przypadkiem z kan. 927, Kodeks Prawa Kanonicznego używa jeszcze trzy razy sformułowania „nie godzi się” – nie godzi się spowiednikowi zdradzać penitenta (kan. 983 § 1); nie godzi się przymuszać kogoś do przyjęcia lub nie przyjęcia święceń (kan. 1026); nie godzi się sprzedawać relikwii (kan. 1190 § 1).

nie jest powodem do zawieszenia obowiązywania tego przepisu⁸²⁸. W obowiązującym Kodeksie Prawa Kanonicznego przymiotnik *extrema* występuje jedynie w ujęciu omawianego kanonu. Wielu kanonistów wskazuje, że „ostateczna konieczność”, bliska jest sytuacji, gdy wierny staje w obliczu zagrożenia śmiercią. W takich przypadkach prawodawca przewiduje poluzowanie norm prawnych. Wówczas możliwe jest np. ochrzczanie przez kogokolwiek człowieka znajdującego się w obliczu śmierci (kan. 861 § 2), bierzmowanie przez każdego prezbitera (kan. 883 n. 3). Natomiast rozgrzeszenia penitenta, który zagrożony jest śmiercią, może dokonać kapłan, który nawet nie ma uprawnienia do spowiadania (kan. 976). Takie rozluźnienie przepisów nigdy nie następuje w odwołaniu do normy kan. 927. Jeżeli wierny pozostaje w obliczu śmierci, nie można dokonać konsekracji jednej postaci eucharystycznej bez drugiej, bądź obu poza Mszą Świętą. Wykluczone jest takie postępowanie nawet w sytuacji nagłej⁸²⁹.

Choć konsekracja jednej postaci bez drugiej podczas Mszy Świętej, bądź obu poza Eucharystią będzie ważna, ale co zostało wskazane wyżej, ostatecznie zakazana, gdyż jawi się jako absolutnie niegodziwe i zaprzecza temu co podczas Ostatniej Wieczerzy uczynił Jezus Chrystus. Ze względu na ten rozdzwitek i brak wymaganej intencji czynienia tego co czyni sam Kościół, wielu kanonistów odmawia ważności takiej konsekracji⁸³⁰. Konsekracja chleba i wina nierozzerwalnie łączy się ze sprawowaniem Eucharystii i musi nastąpić podczas tej celebracji, osobno i następując po sobie, ze słowami konsekracji⁸³¹. Podczas wypowiedzania przez kapłana określonych słów dokonuje się przeistoczenie – transsubstancjacja, co czyni z chleba i wina, substancjalne, prawdziwe, realne, pełne i osobowe Ciało i Krew Chrystusa. Przemiana nie unicestwia postaci eucharystycznych. Mimo transsubstancjacji przypadłości chleba i wina pozostają nienaruszone⁸³².

---

⁸²⁸ Por. E. Górecki, *Najświętsza Eucharystia...*, dz. cyt., s. 111-112; T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Lud Boży...*, dz. cyt., s. 348.

⁸²⁹ Por. M. Stokłosa, *Ochrona Najświętszej...*, dz. cyt., s. 219; M. Pastuszko, *Obrzędy i ceremonie sprawowania Eucharystii (kanony 923-930)*, PK 36 (1993) nr 1-2, s. 103-104.

⁸³⁰ Por. D. Salachas, *Teologia e disciplina...*, dz. cyt., s. 190.

⁸³¹ Por. B. F. Pighin, *Diritto sacramentale*, Venezia 2006, s. 248.

⁸³² Por. E. Wójcik, *Przeistoczenie*, w: E. Gigilewicz (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. XVI, Lublin 2012, kol. 632-633.

Przepisy prawne regulują sytuację niezawinionego braku postaci eucharystycznej. Gdyby kapłan sprawujący Eucharystię zauważył, przed konsekracją, że nie ma jednej postaci – chleba lub wina, powinien przerwać celebrację i zarządzić temu brakowi. Jeśli kapłan, po modlitwie konsekracyjnej np. podczas spożywania Komunii świętej, spostrzeże, że zamiast wina kielich zawiera samą wodę, powinien po usunięciu wody do innego naczynia, wlać do kielicha wino z wodą, które konsekruje. Słowa konsekracji wypowiada tylko w odniesieniu do wina, nie jest zobowiązany konsekrować drugiej postaci eucharystycznej. Czyni to podczas tej samej celebracji eucharystycznej⁸³³. Przypadek ten nie odnosi się do sytuacji, gdy podczas udzielania Komunii Świętej zabraknie konsekrowanych hostii. Wówczas nie jest możliwe dodatkowe konsekrowanie chleba, gdyż takowe już podczas tej Mszy Świętej nastąpiło, a Ofiara została spełniona i nie wykazuje braków.

Prawodawca kodeksowy nie przewidział wprost kary za przekroczenie zakazu omawianego wyżej. W żadnym razie nie jest to *lacuna iuris*. Wydawało się wystarczające wpisanie zakazu konsekracji jednej bez drugiej postaci eucharystycznej bądź dwóch poza celebracją Najświętszej Ofiary. Wspomniana norma kodeksowa wydaje się skrajna, a ewentualne przekroczenie zakazu wypływa raczej z jakiejś lekkomyślności kapłana lub niezawinionej ignorancji⁸³⁴. Brak sankcji karnej nie oznacza bynajmniej, że kapłan świadomie łamiący zakaz byłby bezkarny. Kodeks Prawa Kanonicznego przewiduje karę *ferendae sententiae* – ten „kto w przypadkach innych niż te, o których mowa w kan. 1379-1388, bezprawnie sprawuje zadanie kapłańskie lub inną świętą posługę, powinien być ukarany sprawiedliwą karą, nie wyłączając cenzury”⁸³⁵. Wówczas ordynariusz bądź sędzia mogą skorzystać z tej możliwości⁸³⁶. Istnieje także możliwość odwołania się do dyspozycji kan. 1399 obowiązującego Kodeksu, gdzie dano możliwość karania, zewnętrznego naruszenia prawa Bożego lub kanonicznego, kiedy rzecz dotyczy spraw, które nie zostały

---

⁸³³ Por. Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Ogólne wprowadzenie...*, dz. cyt., nr 324; M. Pastuszko, *Obrzędy i ceremonie...*, dz. cyt., s. 101-102.

⁸³⁴ Por. M. Stokłosa, *Ochrona Najświętszej...*, dz. cyt., s. 219.

⁸³⁵ KPK/2021, kan. 1389; por. KPK, kan. 1384.

⁸³⁶ Por. A. G. Urru, *Punire per salvare. Il sistema penale nella Chiesa*, Roma 2001, s. 232; S. Marczyk, *Uprawnienia fakultatywne sędziego w procedurze wymiaru kar kościelnych*, PK 59 (2016) nr 1, s. 134-135.

obwarowane sankcją karną, a domaga się ukarania ze względu na ciężkość przestępstwa bądź naprawienia zgorzenia⁸³⁷.

Ostatnim przestępstwem przeciwko Najświętszej Ofiary, a zastrzeżonym Kongregacji Nauki Wiary jest konsekracja w celu świętokradczym (*in sacrilegum finem*) jednej tylko postaci albo obu podczas sprawowania Eucharystii lub poza nią⁸³⁸. Źródłem tego przepisu jest omawiany wcześniej kan. 927 Kodeksu Prawa Kanonicznego. Pojawienie się nowego przestępstwa, które jest jednocześnie jednym z cięższych i zarezerwowanym Kongregacji Nauki Wiary, oznacza, że normy kodeksowe w sposób niewystarczający chroniły Eucharystię w obszarze zakazu konsekracji postaci jednej bez drugiej, bądź obu poza celebracją eucharystyczną. Wydaje się, że prawo karne w tym względzie, choć niezwykle jasne i ostateczne, było przekraczane, co doprowadziło najpierw do zredagowania pozakodeksowych przepisów specjalnych i jako przestępstwo zakazanej konsekracji w celu świętokradczym, zaopatrzone zostało w sankcję karną, której początkowo nie przewidywał wprost Kodeks z 1983 roku. Dopiero nowelizacja prawa karnego, którego dokonał papież Franciszek, sprawiła, że owe przestępstwo zostało włączone do korpusu Kodeksu Prawa Kanonicznego i przepisy, które do 8 grudnia 2021 roku, obowiązywały na mocy *lege specialis*, mają wymiar kodeksowy⁸³⁹.

Przestępstwo wskazane w Normach *de delictis reservatis* z 2021 roku może przybrać dwie formy:

- konsekracji *in sacrilegum finem* jednej postaci lub obydwu w czasie sprawowania Ofiary eucharystycznej;
- konsekracji *in sacrilegum finem* jednej lub dwóch postaci, jednak poza sprawowaniem Eucharystii⁸⁴⁰.

---

⁸³⁷ Por. C. Dezzuto, *Delicta reservata contro la fede e contro i sacramenti*, w: „Quaderni di Ius Missionale” 3, *I delitti riservati alla Congregazione per la Dottrina della Fede*, a cura di A. D’Auria, C. Papale, Città del Vaticano 2014, s. 58.

⁸³⁸ Por. NdDR, art. 3 § 2.

⁸³⁹ Por. KPK/2021, kan. 1382 § 2; B. F. Pighin, *Il nuovo sistema...*, dz. cyt., s. 399-401.

⁸⁴⁰ Por. D. Borek, *Przestępstwa przeciwko sakramentom w Normach de delictis reservatis z 2010 roku*, PK 55 (2012) nr 4, s. 131; Prawidłowa interpretacja Norm *de delictis reservatis* z 2021 roku, pozwala wyodrębnić sześć form popełnienia przestępstwa zastrzeżonego. Będzie to: konsekracja samego chleba w celu świętokradczym podczas Eucharystii; konsekracja samego wina w celu świętokradczym w czasie celebracji eucharystycznej; konsekracja chleba i wina w celu świętokradczym podczas Mszy Świętej; konsekracja samego chleba *in sacrilegum finem* poza celebracją Najświętszej Ofiary;

W odróżnieniu do przestępstwa o jakim mowa w zapisach kodeksowych, prawodawca za kluczowe w nowym delikcie zarezerwowanym Kongregacji Nauki Wiary, uznaje motywację jego popełnienia. Tej dykasterii podlegają zakazane akty konsekracji, których dokonuje się w celu świętokradczym. Tym samym rozróżnia się dwa przestępstwa, które są do siebie podobne. Pierwsze, o którym mowa w Kodeksie Prawa Kanonicznego, gdzie występuje zakaz konsekracji jednej bez drugiej postaci eucharystycznej, bądź obydwu poza celebracją Mszy Świętej. Drugie podlegające wspomnianej Kongregacji, jednak z elementem motywacyjnym jakim jest cel świętokradczy. Jeżeli takowego nie było sprawa nie jest wnoszona na forum specjalnej procedury, która toczy się w Stolicy Apostolskiej. Wcześniej zostało wskazane, że w Kościele łacińskim to ordynariusz powinien ukarać kapłana popełniającego przestępstwo.

Biorąc pod uwagę, że Eucharystia posiada określoną strukturę, z elementami rozpoczynającymi i kończącymi, wraz z tymi, które są najważniejsze, a więc liturgią eucharystyczną, ze słowami przeistoczenia, żaden kapłan nie ma prawa dowolnie zmieniać tych części, a tym bardziej wybierać jedynie te, które w danej chwili chciałby wykorzystać. Chrystus polecił, aby Najświętsza Ofiara była składana pod dwiema postaciami podczas jej celebracji. Dlatego przekraczanie owego zakazu jest przestępstwem, które może być dokonane jedynie przez kapłana, bądź biskupa. Wskazani duchowni będą winni tego deliktu wtedy, gdy dokonają zakazanej konsekracji i profanacji, jak również, gdy mając świadomość co stanie się postaciami eucharystycznymi, po przekazaniu ich osobom trzecim⁸⁴¹.

Z faktu, że prawodawca uznał nowe przestępstwo zakazanej konsekracji w celu świętokradczym, wnosić można, że zdarzały się takie przypadki, które absolutnie nie powinny mieć miejsca, tym bardziej, że mogły być popełniane przez szafarzy Eucharystii. Niemniej niezwykle trudno jest dopuścić myśl, że prezbiter może dokonać tego aktu *in sacrilegum finem*⁸⁴².

---

konsekracja samego wina *in sacrilegum finem* poza Eucharystią; konsekracja chleba i wina w celu świętokradczym poza sprawowaną Mszą Świętą.

⁸⁴¹ Por. P. Skonieczny, *Przestępstwa przeciwko Najświętszej Eucharystii. Komentarz...*, dz. cyt., s. 281; D. Borek, „*Sacramentorum sanctitatis tutela*” w aktualnie obowiązującym kanonicznym prawie karnym. *Eucharystia*, „Symposium”, rok XX 2016, nr 2(31), s. 66; J. Syryjczyk, *Sankcje w Kościele...*, dz. cyt., s. 273-276.

⁸⁴² Por. M. Stokłosa, *Ochrona Najświętszej...*, dz. cyt., s. 219-221.

Konsekracja w celu świętokradczym może mieć podobne znamiona, jak te, które zostały opisane przy omawianiu przypadku przestępstwa profanacji postaci konsekrowanych. Ponadto postacie eucharystyczne *in sacrilegum finem* mogą być przeznaczone do bezbożnych aktów – czarnych mszy, rytuałów satanistycznych, masońskich, magicznych czy do innych celów bezwstydných⁸⁴³.

2.2.1. Kara za popełnienie przestępstwa

Podmiotem przestępstwa zakazanej konsekracji w celu świętokradczym będzie tylko prezbiter bądź biskup. Sanacja karna będzie zatem dotyczyć tylko tych wiernych posiadających święcenia w stopniu prezbiteratu lub episkopatu. Na popełniającego to przestępstwo powinna zostać nałożona odpowiednia kara, która odpowiadałaby ciężkości przestępstwa. Prawodawca nie wyklucza nawet wydalenia ze stanu duchownego⁸⁴⁴. Przewidziano zatem obligatoryjną karę, jednak nieokreśloną. Choć brak jest norm kodeksowych dotyczących kapłanów katolickich Kościołów wschodnich, odnoszących się do zakazanej konsekracji, to na podstawie Norm *de delictis reservatis* z 2010 roku, są oni sądzeni przez Kongregację Nauki Wiary, która może skorzystać z możliwości depozycji (*depositio*). Podobne, jak do kapłanów Kościoła łacińskiego, podejmując decyzję o wydaleniu (*dimissio*)⁸⁴⁵.

Bez wątplenia przestępstwo zakazanej konsekracji w celu świętokradczym, jest przestępstwem umyślnym, brak bowiem klauzuli nieumyślności, a popełnić je można tylko z zamiarem bezpośrednim. Nie można bowiem przez przypadek konsekrować postaci eucharystycznych. Wręcz przeciwnie podmiot musi działać *in sacrilegum finem*, co sprawia, że przestępstwo jest kierunkowe, gdyż zakłada znieważenia Ciała i Krwi Chrystusa⁸⁴⁶. Sprawia to, że mamy do czynienia z podobnym przestępstwem, jak

---

⁸⁴³ Por. A. Calabrese, *Diritto penale...*, dz. cyt., s. 272-273; C. Dezzuto, *Delicta reservata contro la fede e contro i sacramenti...*, dz. cyt., s. 58; D. Borek, *Przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji...*, dz. cyt., s. 81.

⁸⁴⁴ Por. NdDR, art. 3 § 2; KPK/2021, kan. 1382 § 2.

⁸⁴⁵ Por. KKKW, kan. 1410; KPK, 1336 § 1, 5°; KPK/2021, kan. 1336 § 5; M. Stokłosa, *Ochrona Najświętszej...*, dz. cyt., s. 220.

⁸⁴⁶ Por. P. Skonieczny, *Przestępstwa przeciwko Najświętszej Eucharystii. Komentarz...*, dz. cyt., s. 281-283; D. Borek, *Przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji...*, dz. cyt., s. 81-82.

w przypadku profanacji postaci eucharystycznych, za którą grozi kara ekskomunikacji *latae sententiae*. Niemniej oba zagadnienia odnoszą się do Najświętszej Eucharystii, która powinna być chroniona w najwyższym stopniu. Zasadne wydaje się więc stosowanie kary ekskomunikacji *latae sententiae* w wypadku zakazanej konsekracji postaci eucharystycznych w celu świętokradczym w czasie celebracji eucharystycznej, czy też poza nią⁸⁴⁷.

2.3. Inne przestępstwa zarezerwowane Kongregacji Nauki Wiary

Szczególne uprawnienia przyznane Kongregacji Nauki Wiary, do osądzania najcięższych przestępstw, poza tymi odnoszącymi się do Najświętszej Eucharystii, dotyczą także przestępstw przeciwko – wierze, świętości sakramentu pokuty, najcięższe przestępstwo usiłowania udzielenia sakramentu święceń kobiecie, jak również przeciw obyczajom⁸⁴⁸.

2.3.1. Przestępstwa przeciwko wierze

Zgodnie z Normami *de delictis reservatis* z 2010 roku przestępstwami przeciwko wierze (*delicta contra fidem*) są apostazja, herezja i schizma. Zapisy te nawiązują do norm kodeksowych, zarówno Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku⁸⁴⁹, jak i Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich z 1990 roku⁸⁵⁰. Zbiór

---

⁸⁴⁷ Por. Astigueta D. G., *I delitti di concelebrazione vietata e di consacrazione sacrilega*, w: „Quaderni di Ius Missionale” 10, *I delitti contro il sacramento dell'Eucaristia riservati alla Congregazione per la Dottrina della Fede*, a cura di C. Papale, Città del Vaticano 2017, s. 65-66.

⁸⁴⁸ Por. NdDR, art. 2, 4, 5, 6.

⁸⁴⁹ „Odstępca od wiary, heretyk lub schizmatyk podlega ekskomunice wiążącej mocą samego prawa, przy zachowaniu przepisu kan. 194, § 1, n. 2; duchowny może być ponadto ukarany karami, o których w kan. 1336, § 1, n. 1, 2 i 3. Jeśli tego domaga się długotrwały upór lub wielkość zgorznienia, można dołączyć także inne kary, nie wyłączając wydalenia ze stanu duchownego” – KPK, kan. 1364 § 1-2.

⁸⁵⁰ „Kto zaprzecza jakiegóż prawdzie, w którą należy wierzyć wiarą boską i katolicką lub ją poddaje w wątpliwość, albo porzuca całkowicie wiarę chrześcijańską i zgodnie z prawem upomniany nie poprawia się, jako heretyk albo apostata powinien zostać ukarany ekskomuniką większą; duchowny może zostać ukarany oprócz tego innymi karami, nie wyłączając depozycji. Poza tymi wypadkami, ten kto z uporem odrzuca prawdę, która została uznana za definitywnie obowiązującą przez Biskupa Rzymskiego lub Kolegium Biskupów mocą autentycznego Urzędu Nauczycielskiego, albo kto głosi

przestępstw zarezerwowanych jest jasno określony i zamknięty. Nie chodzi tutaj o każde przestępstwo, czy przekroczenie nauczania doktrynalnego Kościoła⁸⁵¹. Dyspozycja zawarta w aktualnych normach kodeksowych daje zrozumienie co będzie przedmiotem przestępstwa osądzanego przez Kongregację Nauki Wiary.

Prawodawca nazywa „herezją uporczywe, po przyjęciu chrztu, zaprzeczanie jakiegś prawdziwie, w którą należy wierzyć wiarą boską i katolicką, albo uporczywe powątpiewanie o niej; apostazją – całkowite porzucenie wiary chrześcijańskiej, schizmą – odmowa uznania zwierzchnictwa Biskupa Rzymskiego lub utrzymywania wspólnoty z członkami Kościoła, uznającymi to zwierzchnictwo”⁸⁵². Z herezją będziemy mieć więc do czynienia, gdy wierny Kościoła z uporem negować będzie wiarę boską i katolicką, bądź uporczywie będzie w nie wątpić. Heretyk nie musi odrzucić całości Objawienia Bożego, jednak odrzuca niektóre prawdy, które Urząd Nauczycielski Kościoła podaje do wierzenia⁸⁵³. Herezja nie będzie konstytuowana przez powątpiewanie w prawdy wiary, które wynikać będzie z braku znajomości bądź zrozumienia nauczania w danej sprawie⁸⁵⁴.

Następnym przestępstwem, wprost wymienionym w Normach z 2010 roku, jest apostazja, którą stanowi całkowite odrzucenie wiary katolickiej, czynione z pozytywnym aktem woli, zarówno wewnątrz, jak i zewnątrz. W odróżnieniu do herezji apostata neguje całość Objawienia Bożego, bądź odrzuca jedną z najważniejszych praw wiary, która stanowi rdzeń nauczania Kościoła. Tym samym nie może on być uważany za chrześcijanina⁸⁵⁵. Współcześnie obserwuje się nie tylko porzucenie praktyk religijnych, co samo w sobie nie jest przestępstwem w świetle prawa kanonicznego, ale także formalne odstępianie od wiary katolickiej, co potwierdza

---

doktrynę potępioną przez nich jako błędną i nie odwołuje tego, gdy zostanie prawnie upomniany, powinien zostać ukarany odpowiednią karą” – KKKW, kan. 1436 § 1-2; „Kto odmawia uznania zwierzchnictwa najwyższej władzy Kościoła lub utrzymywania wspólnoty z chrześcijanami jej podlegającymi, i prawnie upomniany nie okaże posłuszeństwa, jako schizmatyk powinien zostać ukarany ekskomuniką większą” – tamże, kan. 1437.

⁸⁵¹ Por. D. Borek, *Przestępstwa przeciwko wierze w Normach de delictis reservatis z 2010 roku*, PK 57 (2014) nr 3, s. 107-108.

⁸⁵² KPK, kan. 751.

⁸⁵³ Por. J. Syryjczyk, *Kanoniczne prawo karne. Część szczególna...*, dz. cyt., s. 23-24.

⁸⁵⁴ Por. B. F. Pighin, *Diritto penale canonico...*, dz. cyt., s. 306-307.

⁸⁵⁵ Por. J. Syryjczyk, *Apostazja od wiary...*, dz. cyt., s. 92-93; tenże, *Problem apostazji od wiary w projektach nowego prawa kościelnego*, PK 25 (1982) nr 3-4, s. 177.

się pisemnym aktem wystąpienia z Kościoła. Uznaje się więc, że uzewnętrznienie porzucenia wiary jest tożsame z wewnętrznym przekonaniem o jej porzuceniu. Apostazja jest przestępstwem kierunkowym, które wyklucza winę nieumyślną⁸⁵⁶.

Trzecim przestępstwem *contra fidem* jest schizma, która nie jest bezpośrednim naruszeniem wiary, ale godzi w jedność wspólnoty wierzących w Kościele, a stanowi zerwanie jedności z Biskupem Rzymu, bądź zerwania wszelkich więzów z członkami Kościoła, którzy to zwierzchnictwo uznają⁸⁵⁷. Nie uznaje się za schizmę, takiego nieposłuszeństwa wobec Ojca Świętego, które nie neguje jego prymatu, a jest zwykłą polemiką, takie spojrzenie znaleźć można u Stokłosa czy Syryjczyka. Typowym aktem schizmatyckim będzie założenie wspólnoty, która nie uznaje Biskupa Rzymu za głowę wspólnoty Kościoła⁸⁵⁸. Podobna sytuacja zaistnieje, gdy wierny wstąpi do organizacji masońskiej. Biorąc pod uwagę charakter takich stowarzyszeń, członkostwo w nich może skutkować schizmą, herezją bądź apostazją. Kongregacja Nauki Wiary uznała taką przynależność jako zakazaną, a wiernemu zakazała przystępować do Komunii Świętej, gdyż pozostaje w grzechu ciężkim⁸⁵⁹.

Za przestępstwa herezji, schizmy czy apostazji zaciąga się karę ekskomuniki *latae sententiae*⁸⁶⁰, a uwolnienie od niej nie zostało zarezerwowane Stolicy Apostolskiej. Dlatego „ordynariusz lub hierarcha, zgodnie z prawem, jest odpowiedzialny za zwolnienie na forum zewnętrznym odpowiednio z ekskomuniki

---

⁸⁵⁶ Por. Konferencja Episkopatu Polski, *Dekret Ogólny Konferencji Episkopatu Polski w sprawie wystąpień z Kościoła oraz powrotu do wspólnoty Kościoła*, 07.10.2015, „Akta Konferencji Episkopatu Polski”, 27 (2015), s. 101-104; J. Syryjczyk, *Kanoniczne prawo karne. Część szczególna...*, dz. cyt., s. 21-22; A. Fabiańczyk, *Wystąpienie z Kościoła formalnym aktem według prawa kościelnego*, „Kościół i Prawo”, 6 (19) 2017 nr 2, s. 54-55; W. Wenz, *Apostazja i formalny akt wystąpienia z Kościoła: zasady postępowania w świetle norm kościelnych*, „Studia Salvatoriana Polonica”, 4 (2010), s. 130-131; B. Glinkowski, *Uczestnictwo apostaty przy udzielaniu sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego*, „Prawo i Kościół”, t. 1 (2006), s. 62; o apostazji w ujęciu teoretyczno-historycznym, zob. R. Dettlaff, *Apostazja a formalny akt wystąpienia z Kościoła katolickiego w kanonicznym prawie karnym*, Poznań-Gdańsk-Warszawa 2016, s. 21 n.

⁸⁵⁷ „W pełnej wspólnotcie Kościoła katolickiego pozostają tutaj na ziemi ci ochrzczeni, którzy w jego widzialnym organizmie łączą się z Chrystusem więzami wyznawania wiary, sakramentów i zwierzchnictwa kościelnego” – KPK, kan. 205; J. T. Żurawski, *Duchowny jako podmiot przestępstw zarezerwowanych Kongregacji Nauki Wiary*, Poznań-Warszawa 2016, s. 61.

⁸⁵⁸ Por. C. Dezzuto, *Delicta reservata contro la fede e contro i sacramenti...*, dz. cyt., s. 75-76.

⁸⁵⁹ Por. Kongregacja Nauki Wiary, *Deklaracja o stowarzyszeniach masońskich*, 26.11.1983, w: J. Królikowski, Z. Zimowski (red.), *W trosce o pełnię wiary*. Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1966-1994, t. I, Tarnów 1997, s. 209.

⁸⁶⁰ Por. R. Rybak, *Ekskomunika latae sententiae za popełnienie przestępstwa apostazji, herezji i schizmy*, „Prawo i Kościół”, t.1 (2006), s. 41.

latae sententiae lub ekskomuniki większej”⁸⁶¹. Normy z 2021 roku dają prawo ordynariuszowi lub innym hierarchom, do decydowania, czy proces deklaracji kary ekskomuniki *latae sententiae* i wymierzenia dodatkowych kar, a gdy rzecz tyczy Kościoła wschodniego, do wymierzenia kar, ma być prowadzony jako postępowanie administracyjne, czy też jako proces karny⁸⁶². Niemożliwość sądenia tyczy się kardynałów, patriarchów, legatów Stolicy Apostolskiej, biskupów, a także innych osób fizycznych, o których mowa w kan. 1405 § 3 Kodeksu Prawa Kanonicznego oraz w kan. 1061 Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich, gdyż na polecenie papieża wspomniana dykasteria, sądzić będzie wymienione osoby⁸⁶³.

2.3.2. Przepęstwa przeciw świętości sakramentu pokuty

Poza sakramentem Eucharystii, również przepęstwa przeciw świętości sakramentu pokuty zostały zastrzeżone Kongregacji Nauki Wiary. Normy *de delictis reservatis* z 2021 roku koncentrują się na sześciu najcięższych przepęstwach przeciw sakramentowi pojednania.

Pierwszym z tej grupy jest przepęstwo rozgrzeszenia współnika w grzechu przeciw szóstemu przykazaniu Dekalogu⁸⁶⁴. Takie rozgrzeszenie zgodnie z prawodawstwem kodeksowym jest nieważne, poza sytuacją zagrożenia śmiercią⁸⁶⁵, a kapłan dokonujący takiego rozgrzeszenia podlega kaze ekskomuniki *latae sententiae*, bądź ekskomunice większej, gdy rzecz tyczy kapłana Kościoła wschodniego, zarezerwowanej Stolicy Apostolskiej. Uwolnienie od niej w zakresie wewnętrznym dokonuje Penitencjaria Apostolska, a na forum zewnętrznym zgodnie z zapisami motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela*, deklarację ekskomuniki, procedurę osądenia i ewentualne dodatkowe kary ustala Kongregacja Nauki Wiary. Do przepęstwa dojdzie, kiedy spowiednik działa jako rozgrzeszający współnika w grzechu przeciwko czystości, poza wspomnianą sytuacją zagrażającą śmiercią. Nie ma znaczenia, czy

---

⁸⁶¹ NdDR, art. 2 § 3.

⁸⁶² Por. tamże, art. 2 § 2; M. Stokłosa, *Modyfikacje wprowadzone...*, dz. cyt., s. 123.

⁸⁶³ Por. NdDR, art. 1 § 2.

⁸⁶⁴ Por. KPK, kan. 1378 § 1; KPK/2021, kan. 1384; KKKW, kan. 1457; NdDR, art. 4 § 1, 1°.

⁸⁶⁵ Por. KPK, kan. 977; KKKW, kan. 730.

grzechy te popełnione były przed czy po święceniach prezbiteratu. Spowiednik musi mieć świadomość, że rozgrzesza penitenta, z którym popełnił grzech przeciw szóstemu przykazaniu Dekalogu. Wcześniejsze wykroczenie moralne musi być dobrowolne i świadome, zarówno po stronie spowiednika i penitenta. Do przestępstwa nie dojdzie również, gdy współnik w grzechu, wyznał go już podczas wcześniejszej spowiedzi świętej innemu kapłanowi⁸⁶⁶.

Kolejnym przestępstwem zarezerwowanym Kongregacji Nauki Wiary, a wynikającym z norm kodeksowych jedynie Kościoła łacińskiego jest usiłowanie udzielenia rozgrzeszenia sakramentalnego albo słuchanie spowiedzi pomimo zakazu⁸⁶⁷. Wskazana kwestia koncentruje się na dwóch zagadnieniach – uzurpacji władzy spowiadania, przy braku sakramentu święceń w stopniu prezbiteratu i braku odpowiedniego pozwolenia kościelnego⁸⁶⁸, które można otrzymać mocą samego prawa, lub poprzez udzielenie przez właściwą władzę, bądź z racji zajmowanego urzędu⁸⁶⁹. Do przestępstwa dochodzi z chwilą wypowiedzenia formuły absencji, po wcześniejszym wyznaniu przez penitenta chociażby jednego grzechu, przez tego, kto nie przyjął święceń prezbiteratu, bądź przez kapłana, który nie posiada wymaganego prawem pozwolenia do rozgrzeszania⁸⁷⁰, bądź przez samo słuchanie spowiedzi bez intencji rozgrzeszenia przez osoby, o których mowa wyżej. Za usiłowanie udzielenia rozgrzeszenia sakramentalnego lub słuchania spowiedzi mimo zakazu, przewidziano sankcję karną w postaci interdaktu *latae sententiae*, w stosunku do duchownego, karę

---

⁸⁶⁶ Por. G. P. Montini, *La tutela penale del sacramento della penitenza. I delitti nella celebrazione del sacramento (cann. 1378; 1387; 1388)*, „Quaderni della Mendola”, t. 5, Milano 1997, s. 219; M. Stokłosa, *Przestępstwa przeciwko świętości sakramentu pokuty w świetle kanonicznego prawa karnego*, „Studia Redemptorystowskie”, 7/2009, s. 170; C. Encina Commentz, *Kiedy i jak odwoływać...*, dz. cyt., s. 17-18.

⁸⁶⁷ Por. NdDR, art. 4 § 1, 2°; KPK, kan. 1378 § 2, 2°; KPK/2021, kan. 1379 § 1, 2°.

⁸⁶⁸ Por. KPK, kan. 965, 966 § 1.

⁸⁶⁹ Por. tamże, kan. 966 § 2, 967 § 1-3, 968 § 1-2, 969 § 1-2, 566 § 1.

⁸⁷⁰ „Každy kapłan, chociaż nie ma upoważnienia do spowiadania, ważnie i godziwie rozgrzesza jakichkolwiek penitentów znajdujących się w niebezpieczeństwie śmierci z wszelkich cenzur i grzechów, nawet gdy jest obecny kapłan upoważniony” – KPK, kan. 976; „W przypadku błędu powszechnego, faktycznego czy prawnego, a także w przypadku wątpliwości pozytywnej i prawdopodobnej, prawnej lub faktycznej, Kościół uzupełnia wykonawczą władzę rządu, zarówno w zakresie zewnętrznym, jak i wewnętrznym” – KPK, kan. 144 § 1; zob. Z. Janczewski, «*Facultas ad confessiones*» jako akt powierzenia kapłanowi misji sprawowania sakramentu pokuty i pojednania w Kościele katolickim, „Annales Canonici”, 3 (2007), s. 101-120.

suspensy. Prawodawca daje także możliwość nałożenia dodatkowych kar, nie wyłączając ekskomuniki⁸⁷¹.

Chroniąc świętość sakramentu pokuty Normy *de delictis reservatis* z 2021 roku uznają za przestępstwo symulowanie udzielania rozgrzeszenia sakramentalnego⁸⁷², które zarezerwowane jest Kongregacji Nauki Wiary. W tym wypadku występuje nawiązanie do zapisów kodeksowych, gdzie uznaje się symulację absolucji sakramentalnej za przestępstwo⁸⁷³. Podobnie jak było to w przypadku symulacji sprawowania sakramentu Eucharystii, przy symulowaniu rozgrzeszenia podczas spowiedzi świętej, dojdzie, gdy spełnione będą wszystkie zewnętrzne czynności sakramentalne łącznie z konstytutywnym elementem, jakim jest wypowiedzenie formuły absolucji, jednak bez należytej intencji po stronie rozgrzeszającego. W odróżnieniu jednak od symulacji Najświętszej Ofiary, omawianego przestępstwa, może dokonać zarówno osoba posiadająca święcenia kapłańskie, jak i podmiot, który ich nie posiada. Brak należytej intencji u osoby rozgrzeszającej, która czyni to kierunkowo i dobrowolnie, łączyć się będzie z równoczesnym przekonaniem u penitenta, że ma do czynienia z faktycznym sakramentem pokuty. Zasadniczym więc elementem przestępstwa jest chęć oszukania penitenta przystępującego do sakramentu pokuty⁸⁷⁴. Zgodnie z normami kodeksowymi symulant powinien być sprawiedliwie ukarany, a osoby podlegające zapisom Kodeksu wschodniego, mogą nawet spodziewać się wymierzenia ekskomuniki większej.

Do katalogu przestępstw *contra sanctitatem sacramenti poenitentiae*, zalicza się także nakłanianie do grzechu przeciw szóstemu przykazaniu Dekalogu w akcie spowiedzi albo przy jej okazji, lub pod jej pretekstem, w celu grzechu z samym spowiednikiem⁸⁷⁵. Zapis ten czerpie bezpośrednio z szerszej normy Kodeksu Prawa Kanonicznego, jak i Kodeksu wschodniego⁸⁷⁶. W odróżnieniu od zapisów kodeksowych

---

⁸⁷¹ Por. KPK, kan. 1378 § 3; KPK/2021, kan. 1379 § 2; D. Borek, *Przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji...*, dz. cyt., s. 90-91.

⁸⁷² Por. NdDR, art. 4 § 1, 3°.

⁸⁷³ Por. KPK, kan. 1379; KPK/2021, kan. 1379 § 5; KKKW, kan. 1443.

⁸⁷⁴ Por. D. Borek, *Przestępstwa przeciwko sakramentom...*, dz. cyt., s. 141-142; A. G. Urru, *Punire per salvare...*, dz. cyt., s. 225.

⁸⁷⁵ Por. NdDR, art. 4 § 1, 4°.

⁸⁷⁶ Por. KPK, kan. 1387; KPK/2021, kan. 1385; KKKW, kan. 1458.

w Normach z 2021 roku używa się terminu *confessarius*, jako podmiotu, który dokonuje przestępstwa, co rozszerza odpowiedzialność nie tylko na prezbitera, ale także na biskupa, który może być spowiednikiem. Kanonistów zajmuje problem odpowiedzialności spowiednika za to przestępstwo, gdyby podmiotem inicjującym nakłanianie do grzechu przeciwko czystości, byłby penitent. Syryjczyk, a za nim Borek, skłania się do stanowiska, że można uwzględnić rację, że w takim przypadku mielibyśmy do czynienia z przestępstwem w myśl kan. 1385 Kodeksu łacińskiego czy kan. 1458 Kodeksu wschodniego. Aby móc mówić o przestępstwie, inicjatywa zachęcania do grzechu przeciw szóstemu przykazaniu Dekalogu musi wyjść od spowiednika. Choć spektrum przestępstw związanych z *sollicitatio ad turpia* jest bardzo szerokie, to Kongregacji zarezerwowane są jedynie te, które mają na celu grzech przeciw czystości z samym spowiednikiem. Nie jest ważne czy penitent ulegnie namowom czy też nie⁸⁷⁷. Przestępstwo może dokonać się podczas trzech okoliczności – w łączności z samą spowiedzią świętą, lub bezpośrednio przed sakramentem pokuty (penitent musi mieć zamiar przystąpienia do sakramentu pojednania, bez względu czy ostatecznie do niego dojdzie) bądź po nim. Trzecia możliwość wystąpi, gdy spowiednik nakłania do grzechu przeciw czystości pod pretekstem spowiedzi świętej. Przy czym nie ma tutaj intencji sprawowania sakramentu spowiedzi, ale nakłanianie do solicytacji, pod jej pretekstem⁸⁷⁸. Prawodawca przewidział szerokie spektrum kar za popełnienie przestępstwa związanego z *sollicitatio ad turpia*, uzależniając obligatoryjną karę *ferendae sententiae* od ciężkości popełnionego przewinienia. Gdyby sprawca trwał w uporze można stosować suspensę, inne kary ekspiacyjne – pozbawienie urzędu czy władzy. Karalność może przybrać także formę odebrania przywilejów, tytułów, uprawnień, łask czy odznaczeń, bądź ograniczeń z ich korzystania. Szczególny obowiązek czuwania nad sakramentem pokuty powierza się kapłanom, dlatego spowiednik, który dopuszcza się ciężkiego przestępstwa solicytacji przy okazji sprawowania sakramentu pojednania, może zostać wydalony ze stanu duchownego⁸⁷⁹.

---

⁸⁷⁷ Por. J. Syryjczyk, *Kanoniczne prawo karne. Część szczególna...*, dz. cyt., s. 123-124; V. De Paolis, D. Cito, *Le sanzioni nella Chiesa...*, dz. cyt., s. 342.

⁸⁷⁸ Por. D. Borek, „*Sacramentorum sanctitatis tutela*” w aktualnie obowiązującym kanonicznym prawie karnym. *Sakrament spowiedzi i święceń kapłańskich*, „Sympozjum”, rok XXI 2017, nr 1(32), s. 179.

⁸⁷⁹ Por. J. Syryjczyk, *Kanoniczne prawo karne. Część szczególna...*, dz. cyt., s. 126.

Osobnym zagadnieniem, które łączy się z sakramentem pokuty i zjawiskiem nakłaniania do grzechu przeciw czystości w czasie tego spowiedzi lub przy okazji niej, jest fałszywe oskarżenie spowiednika o solicytacę. Prawodawca przewidział karę za fałszywe oskarżenie o nakłanianie do grzechu przeciw czystości spowiednika podczas spowiedzi lub przy jej okazji, którą jest interdykt wiążący mocą samego prawa, a jeżeli sprawcą przestępstwa będzie duchowny, przewidziano *suspensę*⁸⁸⁰. Oskarżenie musi mieć formę pisemną bądź ustną, złożone właściwemu przełożonemu z zamiarem fałszywego wykazania fikcyjnego deliktu, co prowadzi do wszczęcia formalnego postępowania⁸⁸¹.

Wśród przepisów, które zabezpieczają świętość sakramentu pokut, znaleźć można także zakaz bezpośredniego lub pośredniego naruszenia tajemnicy sakramentalnej⁸⁸². Przestępstwo to zawarte już w obu Kodeksach Kościoła⁸⁸³, zostało na mocy potu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela*, zastrzeżone Kongregacji Nauki Wiary.

Zagadnienie tajemnicy spowiedzi kształtowało się przez wieki. W 1215 roku IV Sobór Laterański wypowiedział się w tej kwestii, nakładając na spowiednika obowiązek niewyjawiania tego co zostało powiedziane podczas sakramentu spowiedzi, ani słowem, ani żadnym znakiem czy innym sposobem, aby nie zdradzić penitenta, przychodzącego wyznać grzechy. Postanowił również, że taki kapłan powinien być złożony z urzędu, jak również odbyć pokutę w surowym klasztorze⁸⁸⁴. Normy te zostały rozwinięte i uzupełnione przez postanowienia Soboru Trydenckiego⁸⁸⁵. Kolejną cezurą czasową był rok 1915, kiedy Kongregacja Świętego Oficjum, wydała zakaz posługiwania się wiedzą czerpaną ze spowiedzi świętej, podczas rozmów czy kazań⁸⁸⁶. Ostatecznie wprowadzono normami *Codex Iuris Canonici* z 1917 roku, zasadę

---

⁸⁸⁰ Por. KPK, kan. 1390 § 1; KPK/2021, kan. 1390 § 1.

⁸⁸¹ Por. K. Kamiński, *Przestępstwa de sexto popelnione przez szafarza sakramentu pokuty według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, „Forum Teologiczne”, XX (2019), s. 187.

⁸⁸² Por. NdDR, art. 4 § 1, 5°; M. Pastuszko, *Sakrament pokuty i pojednania*, Kielce 2004, s. 410.

⁸⁸³ Por. KPK, kan. 1388 § 1; KPK/2021, kan. 1386 § 1; KKKW, kan. 1456 § 1.

⁸⁸⁴ Por. IV Sobór Laterański, *Obowiązki spowiednika*, w: I. Bokwa (red.), *Breviarium fidei. Wybór doktrynalnych wypowiedzi Kościoła*, Poznań 2007, s. 149.

⁸⁸⁵ Por. Sobór Trydencki, Sesja 14. *Nauka o świętych sakramentach pokuty...*, dz. cyt., s. 491-493.

⁸⁸⁶ Por. M. Pastuszko, *Obowiązki szafarza sakramentu pokuty i pojednania*, PK 39 (1996) nr 1-2, s. 24-25.

nienaruszalności tajemnicy sakramentu spowiedzi⁸⁸⁷, która w niezmienionej formie obowiązuje i pod obecnym Kodeksem z 1983 roku i Kodeksem wschodnim z 1990 roku. Skoro zatem, sakrament pokuty odnosi się do niezwykle delikatnej i osobistej sfery życia wierzących⁸⁸⁸, musi być odpowiednio chroniony. Prawodawca podaje szereg norm, które zabraniają używania wiedzy, którą spowiednik pozyskał podczas spowiedzi świętej, gdyż „tajemnica sakramentalna jest nienaruszalna; dlatego nie wolno spowiednikowi słowami lub w jakikolwiek inny sposób i dla jakiegokolwiek przyczyny w czymkolwiek zdradzić penitenta”⁸⁸⁹. Tym samym niezdolnych do składania zeznań, czyni się tych kapłanów, którzy musieliby być świadkami, co do wiedzy, jaką pozyskali podczas sakramentu pojednania⁸⁹⁰.

Przestępstwo naruszenia tajemnicy sakramentu pokuty przybrać może dwie formy – zdradę bezpośrednią lub pośrednią tajemnicy spowiedzi świętej. Pierwsza oznacza, że spowiednik, z winy umyślnej, a więc wprost z zamiarem przekroczenia zakazu, wyjawia materię sakramentu pojednania i osobę, która dany grzech popełniła, przy czym nie musi wyjawiać tożsamości wprost, ale w sposób dostateczny, by można było zidentyfikować penitenta. Natomiast zdrada pośrednia ma miejsce wówczas, gdy wyjawia się same grzechy, bez podania danych penitenta, lub charakteryzuje się osobę spowiadającą się bez ukazania grzechów, jednak osoba trzecia zorientuje się o kim jest mowa. Spowiednik w takim wypadku cechuje się daleko posuniętą nieostrożnością, a mimo, że nie czyni tego w złym zamiarze, jednak umyślnie, dokonuje przestępstwa. Bez znaczenia jest fakt, czy kapłan posiadał uprawnienie do spowiadania czy też nie⁸⁹¹.

---

⁸⁸⁷ Por. CIC, kan. 889 § 1.

⁸⁸⁸ „Biorąc pod uwagę delikatny charakter i wielkość tej posługi oraz szacunek należny osobom, Kościół oświadcza, że każdy kapłan, który spowiada, zobowiązany jest pod bardzo surowymi karami do zachowania absolutnej tajemnicy odnośnie do grzechów wyznanych przez penitentów. Nie może on również wykorzystywać wiadomości o życiu penitentów, jakie uzyskał w czasie spowiedzi. Tajemnica ta, która nie dopuszcza żadnych wyjątków, nazywa się *pieczęcią sakramentalną*, ponieważ to, co penitent wyznał kapłanowi, zostaje *zapięczętowane* przez sakrament” – KKK 1467; por. KPK, kan. 984 § 1.

⁸⁸⁹ KPK, kan. 983 § 1.

⁸⁹⁰ Por. tamże, kan. 1550 § 2, 2°.

⁸⁹¹ Por. J. Gręźlikowski, *Zdrada tajemnicy spowiedzi w obowiązującym prawodawstwie kościelnym*, „Teologia i Człowiek”, 32 (2015) 4, s. 113-117; Jan Paweł II, Przemówienie do członków Penitencjarii Apostolskiej. *Tajemnica spowiedzi świętej*, 12.03.1994, OR 163 (1994) nr 5, s. 21-22; J. Syryjczyk, *Ochrona tajemnicy spowiedzi w świetle kanonicznego prawa karnego*, PK 44 (2001) nr 1-2, s. 114-115; G. P. Montini, *La tutela penale del sacramento della penitenza...*, dz. cyt., s. 227-228.

Zdrada bezpośrednia kwalifikuje spowiednika do zaciągnięcia kary ekskomuniki *latae sententiae* zarezerwowanej Stolicy Apostolskiej, a dokładniej zgodnie z Normami z 2021 roku, Kongregacji Nauki Wiary w zakresie zewnętrznym. Gdyby rzecz tyczała się zdrady pośredniej, zmienia się jedynie sankcja karna, która jest nieokreślona jednak obowiązkowa⁸⁹². Kapłan, pozostający pod władzą norm Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich, za bezpośrednie naruszenie tajemnicy sakramentu pokuty powinien zostać ukarany ekskomuniką większą, a jeżeli zawinił w tym względzie w inny sposób – można tutaj mówić o zdradzie pośredniej – stosownie do popełnionego czynu⁸⁹³.

Wśród przestępstw zarezerwowanych na mocy Norm *de delictis reservatis* z 2021 roku znajduje się nagrywanie za pomocą jakichkolwiek urządzeń technicznych albo rozpowszechnianie w złych zamiarach w środkach społecznego przekazu tego, co zostało powiedziane przez spowiednika lub penitenta w spowiedzi sakramentalnej, prawdziwej lub fałszywej⁸⁹⁴. Choć to przestępstwo nie było zdefiniowane do nowelizacji w 2021 roku w Kodeksie Prawa Kanonicznego, ani też nie jest obecne w Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich, to sama Kongregacja Nauki Wiary już w 1973 roku, zajęła stanowisko, że każdy, kto w jakikolwiek sposób rejestruje przebieg spowiedzi świętej, popada w karę ekskomuniki *latae sententiae*, która nie jest nikomu zastrzeżona. Zapis ten tyczył się wszystkich, którzy współdziałają podczas tego proceduru, bez względu czy spowiedź była prawdziwa czy fikcyjna. Świętość sakramentu pokuty domaga się najwyższej ochrony, a zachowanie tajemnicy spowiedzi jest najwyższym priorytetem⁸⁹⁵. Reforma prawa kanonicznego spowodowała uchylenie wcześniejszych przepisów. Wejście w życie nowego Kodeksu z 1983 roku, spowodowało zniesienie wszystkich wcześniejszych ustaw karnych, w tym wspomnianej Deklaracji z 1973 roku⁸⁹⁶. Kolejna wypowiedź ukazała się po promulgacji

---

⁸⁹² Por. D. Borek, *Przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji...*, dz. cyt., s. 100-101.

⁸⁹³ Por. V. De Paolis, *Commento sub can. 1456*, w: P. V. Pinto (red.), *Commento al Codice dei Canonici delle Chiese Orientali*, t. II, Città del Vaticano 2001, s. 1146.

⁸⁹⁴ Por. NdDR, art. 4 § 1, 6°; KPK/2021, kan. 1386 § 3.

⁸⁹⁵ Por. Kongregacja Nauki Wiary, *Deklaracja o obronie godności sakramentu pokuty*, 23.03.1973, w: J. Królikowski, Z. Zimowski (red.), *W trosce o pełnię wiary. Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1966-1994*, t. I, Tarnów 1997, s. 51; K. K. Adamczewski, *Godność sakramentu pokuty a jego ochrona w prawie kanonicznym oraz w systemie prawa polskiego*, „Łódzkie Studia Teologiczne”, 25 (2016) 2, s. 11-12.

⁸⁹⁶ Por. J. Syryjczyk, *Ochrona tajemnicy spowiedzi...*, dz. cyt., s. 120; M. Stokłosa, *Przestępstwa przeciwko świętości sakramentu pokuty...*, dz. cyt., s. 165-166.

Kodeksu Kościoła łacińskiego, pod wpływem rozwoju technologicznego, który sprzyjał używaniu urządzeń, które mogły rejestrować przebieg sakramentu pokuty. Pięć lat po ukazaniu się Kodeksu Prawa Kanonicznego, opublikowano dekret, który przywracał karę ekskomuniki *latae sententiae* za nagrywanie i rozpowszechnianie w środkach masowego przekazu utrwalonej spowiedzi świętej⁸⁹⁷. Biorąc powyższe pod uwagę, nie dziwi fakt, że znowelizowane normy prawa karnego wskazują, że „ktokolwiek za pomocą jakiegokolwiek urządzenia technicznego rejestruje albo za pośrednictwem środków społecznego przekazu ujawnia złośliwie to, co spowiednik lub penitent wypowiadają w sakramentalnej spowiedzi, prawdziwej lub fikcyjnej, powinien być ukarany stosownie do ciężkości przestępstwa, nie wyłączając wydalenia ze stanu duchownego, jeżeli jest duchownym”⁸⁹⁸.

Omawiane przestępstwo może przybrać różne formy. Może polegać jedynie na nagrywaniu spowiedzi świętej, bądź na rozpowszechnianiu lub połączeniu obu tych przestępstw. Samo podsłuchiwanie nie wyczerpuje znamion przestępstwa zarezerwowanego Kongregacji Nauki Wiary. Rzecz dotyczy się jedynie tych czynności, które faktycznie polegają na utrwalaniu, na jakimś nośniku danych, informacji, które uzyskane zostają jedynie podczas spowiedzi świętej, czy to prawdziwej czy fikcyjnej, bądź rozpowszechnianiu. Koniecznym elementem do zaistnienia przestępstwa będzie motywacja jego popełnienia. Podmiot deliktu musi kierować się złym zamiarem, bez znaczenia, jak zauważa Borek, z jaką formą przestępstwa ma się do czynienia⁸⁹⁹. Prawodawca przewiduje sankcję karną w postaci kary nieokreślonej, która powinna być stosowna do ciężkości przestępstwa, nie wyłączając wydalenia lub depozycji, wówczas, gdy rzecz dotyczy duchownego⁹⁰⁰.

Dodatkowo wg Norm z 2021 roku, w zakresie najcięższych przestępstw przeciwko świętości sakramentu pokuty, wskazuje się, że „nie wolno nikomu ujawniać

---

⁸⁹⁷ Por. Kongregacja Nauki Wiary, *Dekret o ekskomunice, której podlegają ujawniający treść spowiedzi*, 23.09.1988, w: J. Królikowski, Z. Zimowski (red.), *W trosce o pełnię wiary*. Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1966-1994, t. II, Tarnów 1995, s. 324.

⁸⁹⁸ KPK/2021, kan. 1386 § 3.

⁸⁹⁹ Por. D. Borek, *Przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji...*, dz. cyt., s. 103-104; M. Stokłosa, *Przestępstwa przeciwko świętości sakramentu pokuty...*, dz. cyt., s. 163.

⁹⁰⁰ Wg opinii Stokłosa dalej obowiązuje kara ekskomuniki *latae sententiae*, którą przewidział Dekret z 1988 roku, gdyż odnosi się, choć do podobnych, to jednak do innych przestępstw, niż te zarezerwowane obecnie przez Normy z 2010 roku (jak też z 2021 roku) Kongregacji Nauki Wiary – M. Stokłosa, *Utrata stanu duchownego w aktualnym...*, dz. cyt., s. 127-128.

tożsamości oskarżyciela lub penitenta, ani oskarżonemu, ani jego obrońcy, jeśli oskarżyciel lub penitent nie dał na to wyraźnej zgody; należy szczególnie uważnie ocenić wiarygodność oskarżyciela i bezwzględnie unikać jakiegokolwiek niebezpieczeństwa naruszenia sakramentalnej tajemnicy spowiedzi, zapewniając oskarżonemu prawo do obrony⁹⁰¹.

2.3.3. Przepięstwo usiłowania udzielenia sakramentu święceń kobiecie

Utrwalona doktryna Kościoła, pozwala dopuszczać do sakramentu święceń jedynie mężczyzn. Katechizm Kościoła Katolickiego potwierdza, że „Pan Jezus wybrał mężczyzn (*viri*), by utworzyć kolegium Dwunastu Apostołów, i tak samo czynili Apostołowie, gdy wybierali swoich współpracowników, którzy mieli przejąć ich misję. Kolegium Biskupów, z którym prezbiterzy są zjednoczeni w kapłaństwie, uobecnia i aktualizuje aż do powrotu Chrystusa kolegium Dwunastu. Kościół czuje się związany tym wyborem dokonany przez samego Pana. Z tego powodu nie są możliwe święcenia kobiet⁹⁰². Stanowisko to potwierdził ostatecznie papież Jan Paweł II, przedstawiając racje za takim stanem rzeczy w Liście apostolskim *Ordinatio sacerdotalis*⁹⁰³.

Podnoszenie kwestii sakramentu święceń kobiet, związane jest z różnymi ruchami feministycznymi, czy postulatami równouprawnienia płci i praw człowieka⁹⁰⁴. Kościół katolicki musi się konfrontować z tymi nurtami, tym bardziej, że inne wspólnoty niekatolickie praktykują ordynację kobiet. Kościół jednak czuwając nad sakramentem święceń, zobowiązany jest trzymać się samej natury święceń i być wiernym Tradycji. Nawiązując do nauczania Soboru Watykańskiego II, odróżnia się

---

⁹⁰¹ NdDR, art. 4 § 2.

⁹⁰² KKK 1577.

⁹⁰³ Por. Jan Paweł II, List apostolski *Ordinatio sacerdotalis...*, dz. cyt., pkt 4, s. 8; A. Dańczak, *Kapłaństwo mężczyzn jako aspekt sakramentalności Kościoła*, „Studia Gdańskie” XXIV, (2009), s. 98-100.

⁹⁰⁴ Por. M. Sander, *Il delitto di attentata ordinazione sacra di una donna. La ratio legis teologica, l'evoluzione storica della normativa e commento alla legge vigente*, Roma 2013, s. 42.

kapłaństwo hierarchiczne od kapłaństwa powszechnego, które nie jest zarezerwowane tylko mężczyznom⁹⁰⁵.

Przestępstwo zarezerwowane Kongregacji Nauki Wiary, polegające na usiłowaniu udzielenia sakramentu święceń kobiecie, do roku 2021, nie miało swojego odniesienia wprost do normy kodeksowej. Narastające spory, co do symulowania święceń dotyczących kobiet, zmusiły wspomnianą dykasterię do nakładania kary ekskomuniki na podstawie kan. 1371, 1°, obowiązującego do 8 grudnia 2021 roku, który dawał możliwość nałożenia sprawiedliwej kary, tym, którzy sprzeciwiali się nauce Biskupa Rzymu, mimo jasnej wykładni i upomnień⁹⁰⁶. Tym samym Kongregacja Nauki Wiary, działając z upoważnienia najwyższej władzy Kościoła⁹⁰⁷, zdecydowała 19 grudnia 2007 roku, że każdy kto chciałby udzielić święceń kobiecie, jak i ona sama podlega zarezerwowanej karze ekskomuniki *latae sententiae*⁹⁰⁸. Prawodawca zrewidowanej Księgi VI Kodeksu łacińskiego, włączył to przestępstwo, wraz z przewidzianymi wcześniej sankcjami karnymi, do kodeksowego systemu karnego i przewidział wprost karę ekskomuniki *latae sententiae* zarezerwowaną dla Stolicy Apostolskiej dla tego, który usiłował udzielić święceń kobiecie, jak i dla samej kobiety, która usiłowała je przyjąć. Dodatkowo duchownemu grozi wydalenie ze stanu duchownego⁹⁰⁹. W odniesieniu do wiernych Kościołów wschodnich penalizuje się takie

---

⁹⁰⁵ Por. KK 10; Kongregacja Nauki Wiary, Deklaracja o dopuszczaniu kobiet do kapłaństwa urzędowego. *Inter insigniores*, 15.10.1976, w: J. Królikowski, Z. Zimowski (red.), *W trosce o pełnię wiary*. Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1966-1994, t. I, Tarnów 1995, s. 110-113; M. Stokłosa, *Utrata stanu duchownego w aktualnym...*, dz. cyt., s. 129; Kongregacja Nauki Wiary wypowiedziała się 10 lipca 2002 roku uznając za symulację święceń kobietom, które wydarzyły się w schizmatycznej wspólnocie samozwańczego abp. Braschi 29 czerwca 2002 r. – Z. Suchecki, *Le privazioni e le proibizioni nel Codice...*, dz. cyt., s. 72.

⁹⁰⁶ Por. KPK, kan. 1371, 1°.

⁹⁰⁷ Por. tamże, kan. 30; T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Zagadnienia...*, dz. cyt., s. 226; E. Szafranski, *Podręcznik prawa kanonicznego*, t. 1, Warszawa 1985, s. 174.

⁹⁰⁸ Por. Kongregacja Nauki Wiary, *Dekret ogólny w sprawie przestępstwa, jakim jest usiłowanie udzielenia kobiecie święceń kapłańskich*, 19.12.2007, https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20071219_attentata-ord-donna_pl.html, [dostęp: 30 stycznia 2021]; NdDR, art. 5, 1°; KPK, kan. 1378; M. Stokłosa, *Utrata stanu duchownego w aktualnym...*, dz. cyt., s. 133.

⁹⁰⁹ Por. KPK/2021, kan. 1379 § 3; NdDR, art. 7.

przestępstwa karą ekskomuniki większej zastrzeżonej Stolicy Apostolskiej⁹¹⁰. Dodatkowo może być rozszerzona o depozycję ze stanu duchownego⁹¹¹.

W myśl tych norm specjalnych podmiotem przestępstwa będzie ten, kto usiłuje udzielić święceń kobiecie, jak również kobieta, która chce to uczynić. Ewentualni współnicy w przestępstwie, nie są karani ekskomuniką *latae sententiae*, nie oznacza to jednak brak winy. Kongregacja Nauki Wiary działająca jako Trybunał, może nawet na drodze dekretu administracyjnego, nałożyć stosowną karę⁹¹².

2.3.4. Przestępstwa przeciw obyczajom

Kościółowi nie jest obojętne jakich przestępstw może dokonać wierny, a w szczególności duchowny, który we wspólnocie ma pomagać w uświęceniu przez sakramenty i wskazywać drogę do zbawienia⁹¹³. Dlatego też prawodawca troszczy się o zabezpieczenie także innych sfer poza wiarą i sakramentami. Ostatnią grupą przestępstw zarezerwowanych Kongregacji Nauki Wiary na mocy motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela*, są te popełnione przeciw obyczajom (*contra mores*). Przepisy prawnokarne dotyczące tych przestępstw mają zabezpieczyć dobro najmłodszych, jak i dyscyplinować duchownych, co do sfery celibatu⁹¹⁴. Nie bez znaczenia była także pojawiające się nadużycia seksualne ze strony duchownych i adekwatna odpowiedź na te wykroczenia moralne, które objęte zostały penalizacją⁹¹⁵.

Źródłem dla wyszczególnienia *delicta graviora contra mores* były normy kodeksowe, gdzie wyróżnia się inne przestępstwa, których dopuścić się mogą

---

⁹¹⁰ Por. NdDR, art. 5, 2°; KKKW, kan. 1423; 1443; D. Borek, *Przestępstwa przeciwko sakramentom...*, dz. cyt., s. 155; tenże, „*Sacramentorum sanctitatis tutela*” w aktualnie obowiązującym kanonicznym prawie karnym. *Sakrament spowiedzi...*, dz. cyt., s. 187-189.

⁹¹¹ Por. NdDR, art. 7.

⁹¹² Por. tamże, art. 9 § 2; D. Borek, *Przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji...*, dz. cyt., s. 107-108; tenże, *Przestępstwa przeciwko sakramentom...*, dz. cyt., s. 155-156.

⁹¹³ Por. KPK, kan. 214, 1752.

⁹¹⁴ Por. Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Pastores dabo vobis*. O formacji kapłanów we współczesnym świecie, 25.03.1992, Wrocław 1995, nr 44; DP 12-14; zob. H. Stawniak, *Celibat diakonów i prezbiterów w dyscyplinie Kościoła łacińskiego*, „Seminare”, 29 (2011), s. 47-59.

⁹¹⁵ Por. P. Skonieczny, *Przestępstwa contra mores a misja Kościoła w sytuacji zgorzenia*, „Symposium”, rok XX 2016, nr 2(31), s. 74; A. Domaszek, *Reakcja Kościoła na nadużycia seksualne wobec nieletnich ze strony duchownych*, „Seminare”, 31 (2012), s. 71.

duchowni, dotyczące różnych obszarów, związanych z wymiarem seksualnym. Przepisy takie znaleźć można w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku⁹¹⁶ i w Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich z 1990 roku⁹¹⁷. Tym samym prawodawca włączył do najcięższych przestępstw przeciwko obyczajom, dwa naruszenia w tym względzie – przestępstwo przeciw szóstemu przykazaniu Dekalogu, popełnione przez duchownego z małoletnim poniżej osiemnastego roku życia, jak też – nabywanie albo przechowywanie, lub rozpowszechnianie w celach lubieżnych materiałów pornograficznych, przedstawiających małoletnich poniżej osiemnastego roku życia, przez duchownego⁹¹⁸. Od czasu obowiązywania znowelizowanej Księgi VI Kodeksu Prawa Kanonicznego w roku 2021, normy specjalne korespondują z karnymi przepisami kodeksowymi⁹¹⁹.

W przypadku pierwszego przestępstwa, muszą zaistnieć określone przesłanki. Do elementów konstytutywnych wymaga się, aby naruszenie dotyczyło sfery seksualnej, a więc czystości, która ma swoje źródło w szóstym przykazaniu Dekalogu, niezależnie czy będzie to wykroczenie z osobą małoletnią, czy też w jej tylko obecności. Kanoniści zauważają, że rozwój techniki jest tak ogromny, że przestępstwo to może być dokonane za ich pośrednictwem, bez fizycznej obecności⁹²⁰. Prawodawca posługując się terminem „nieletni” w odniesieniu do podmiotu biernego, ma na myśli osoby poniżej osiemnastego roku⁹²¹, bez względu na płeć, z którymi zrównane są osoby trwale niezdolne do posługiwania się rozumem, co skutkuje tym, że przestępstwem

---

⁹¹⁶ Por. KPK, kan. 1395 § 1-2; KPK/2021, kan. 1395 § 1-3; zob. Z. Suchecki, *Ustawy prawa karnego w odniesieniu do przestępstw przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu po promulgacji Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 r.*, „Studia Włocławskie”, 19 (2017), s. 377-392.

⁹¹⁷ Por. KKKW, kan. 1453 § 1-2.

⁹¹⁸ Por. NdDR, art. 6, 1°-2°.

⁹¹⁹ Por. KPK/2021, kan. 1398 § 1-2.

⁹²⁰ Por. C. Papale, *I delitti contro la morale*, w: „Quaderni di Ius Missionale” 3, *I delitti riservati alla Congregazione per la Dottrina della Fede*, a cura di A. D’Auria, C. Papale, Città del Vaticano 2014, s. 30-32.

⁹²¹ Posługiwanie się terminem „małoletni” zgodnie z KPK, kan. 97 § 1, zakłada, że mowa jest o osobie poniżej osiemnastego roku życia, dlatego takie dookreślenie jest zbędne, jednak ze względu na taką wolę prawodawcy, w niniejszym opracowaniu także będzie ono używane; por. NdDR, art. 6, 1°; zob. P. Kroczek, *Kilka uwag do znowelizowanych «Wytycznych» Konferencji Episkopatu Polski w kontekście zasad techniki legislacyjnej oraz znowelizowanego art. 240 § 1 kodeksu karnego*, „Annales Canonici”, 13 (2017), s. 94-95.

będą wszystkie przypadki pedofilii, jak i efebofilii⁹²². Nie ma też znaczenia, czy podmiot bierny zgadza się na wykroczenie seksualne, czy je prowokował, czy też się wzbraniał⁹²³.

Podmiotem czynnym przestępstwa będzie duchowny, czyli osoba, która przynajmniej przyjęła święcenia diakonatu (diakon, diakon stały, prezbiter, biskup)⁹²⁴, wyłączając tych, którzy prawnie utracili ten stan duchowny⁹²⁵.

Drugim wykroczeniem *contra mores*, a zarazem ostatnim przestępstwem, zarezerwowanym Kongregacji Nauki Wiary wg Norm z 2021 roku, jest określone spektrum pornografii dziecięcej⁹²⁶. Dla określenia czym będzie owe przestępstwo, należy sięgać najpierw do zapisów Katechizmu Kościoła Katolickiego. Pornografia „polega na wyrwaniu aktów płciowych, rzeczywistych lub symulowanych, z intymności partnerów, aby w sposób zamierzony pokazywać je innym. Znieważa ona czystość, ponieważ stanowi wynaturzenie aktu małżeńskiego, wzajemnego intymnego daru małżonków”⁹²⁷. Czerpiąc z definicji katechizmowej, można wskazać, że pornografia dziecięca to wszelkie obrazy ukazujące małoletnich poniżej osiemnastego roku życia w sytuacjach aktów seksualnych, bez względu czy prawdziwych czy symulowanych. Delikt *contra mores* zostanie dokonany, gdy duchowny nabywa, bądź przechowuje lub rozpowszechnia wspomniane utrwalone akty nieczyste. Warto zauważyć, że te oddzielne przestępstwa mogą być swoimi następstwami. Poza świadomym i dobrowolnym działaniem podmiotu czynnego przestępstwa, prawodawca uznaje szczególny charakter popełnienia wykroczenia, a mianowicie cel lubieżny, jako cel

---

⁹²² Por. D. Borek, «*Delicta graviora contra mores*» w «*Normach de delictis reservatis*» z 2010 roku, PK 57 (2014) nr 2, s. 58-61; M. Stokłosa, *Utrata stanu duchownego w aktualnym...*, dz. cyt., s. 137-138; P. Skonieczny, *Przestępstwo cięższe przeciwko szóstemu przykazaniu dekalogu z małoletnim – uwagi «de lege lata» i «de lege ferenda»*, PK 60 (2017) nr 1, s. 153-158.

⁹²³ Por. C. Papale, *I delitti contro la morale...*, dz. cyt., s. 55-56.

⁹²⁴ Por. KPK, kan. 266 § 1; KKKW, kan. 358; zob. W. Śmigiel, *Diakonat stały w Polsce – eksperyment, czy przywrócenie właściwego i trwałego stopnia hierarchicznego w Kościele?*, „Roczniki Pastoralno-Katechetyczne”, 3 (58) 2011, s. 347-362.

⁹²⁵ Por. KPK, kan. 290; KKKW, kan. 394.

⁹²⁶ Por. NdDR, art. 6, 2°.

⁹²⁷ KKK 2354.

kierunkowy, co implikuje, że wykroczenie karne dokonuje się na skutek winy umyślnej⁹²⁸.

Normy *de delictis reservatis* z 2021 roku i przepisy kodeksowe za przestępstwa przeciw obyczajom, przewidują karę *ferendae sententiae*, które mają być sprawiedliwe, a wśród nich obowiązkowe pozbawienie urzędu. Dopuszcza się także wydalenie bądź depozycję⁹²⁹. Jeżeli przestępstwo *contra mores* zostaje popełnione przez „członka instytutu życia konsekrowanego lub stowarzyszenia życia apostołskiego bądź wiernego, który w Kościele posiada jakąś godność albo pełni urząd lub funkcję, to powinien być ukarany zgodnie z przepisem kan. 1336 § 2-4, z dodaniem także innych kar w zależności od ciężkości przestępstwa”⁹³⁰.

3. Sposoby wymierzania kar w przypadku popełnienia przestępstwa zarezerwowanego Kongregacji Nauki Wiary

Przywołując przestępstwa zarezerwowane Kongregacji Nauki Wiary, należy przyjrzeć się również szczególnej procedurze, która została ustalona na mocy motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela*. Prawodawca oprócz norm substancjalnych daje specjalne przepisy proceduralne w odniesieniu do przestępstw zarezerwowanych wspomnianej dykasterii, a więc także w odniesieniu do najcięższych wykroczeń przeciwko świętości sakramentu Eucharystii. Mimo, że przewiduje się stosowanie tychże procedur, które obowiązują trybunały Kościoła łacińskiego i katolickich Kościołów wschodnich, to należy brać również pod uwagę kanony, które dotyczą postępowania, przestępstw i kar zawartych w Kodeksie Prawa Kanonicznego i Kodeksu

---

⁹²⁸ Por. D. Borek, *Sextum Decalogi praeceptum w kanonicznym prawie karnym aktualnie obowiązującym*, Tarnów 2015, s. 117-120; P. Skonieczny, *Przestępstwo cięższe pornografii dziecięcej. Komentarz do art. 6 § 1 n. 2 Sacramentorum sanctitatis tutela z 2010 r.*, PK 60 (2017) nr 2, s. 126-127; T. Jarząbek, *Przestępstwa seksualne wobec małoletnich w prawie kanonicznym*, „Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich”, XXIX (2019), nr 32, s. 80-81; zob. K. Gienas, *Zjawisko rozpowszechniania pornografii dziecięcej za pośrednictwem Internetu*, „Palestra”, 49, nr 3-4 (2004), s. 130-141.

⁹²⁹ Por. KPK/2021, kan. 1398 § 1; NdDR, art. 7; zob. Konferencja Episkopatu Polski, *Wytyczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z osobą niepełnoletnią poniżej osiemnastego roku życia*, (wraz z nowelizacjami), 08.10.2019, https://episkopat.pl/wp-content/uploads/2020/07/Wytyczne_novelizacja_2019.pdf, [dostęp: 1 lutego 2021].

⁹³⁰ KPK/2021, kan. 1398 § 2.

Kanonów Kościołów Wschodnich⁹³¹. Wskazać należy, że sprawy dotyczące najcięższych przestępstw zarezerwowanych, objęte są sekretem papieskim, co oznacza, że naruszenie go w sposób umyślny, bądź przez poważne zaniedbanie, które powoduje uszczerbek u stron lub świadków, skutkuje wymierzeniem kary przez Turnus wyższy. Sprawa toczy się z urzędu lub na wniosek pokrzywdzonej strony⁹³². Rzeczą ma się inaczej, jeżeli przestępca popełniając wykroczenie przeciw świętości sakramentu Eucharystii, które jest zastrzeżone Kongregacji Nauki wiary, dodatkowo czyni wykroczenia *contra mores*. Zgodnie z instrukcją *Sulla riservatezza delle cause* (dotycząca poufności spraw), załączoną do *Rescriptum* z dnia 6 grudnia 2019 roku⁹³³, postanowieniem papieża Franciszka, nie obowiązywała tajemnica papieska co do postępowań w tychże sprawach, a od momentu rewizji Norm z 11 października 2021 roku odpowiedni zapis znalazł się w samych przepisach specjalnych⁹³⁴.

3.1. Wiarygodna wiadomość o przestępstwie

Przesłanką do podjęcia dochodzenia, którą przewidział prawodawca, jest pewna wiadomość o przestępstwie, co pozwala ordynariuszowi lub hierarsze na działanie w zgłoszonej sprawie. Prawodawca wskazując te władze, jako zdolne do prowadzenia postępowania w sprawie przestępstw zarezerwowanych Kongregacji Nauki Wiary, jak i przy innych postępowaniach sądowych czy administracyjnych, ma na myśli także tych wszystkich, którzy są z nimi w prawie zrównani⁹³⁵. Ordynariusz kieruje się normami kodeksowymi, które wskazują procedurę, jaką należy wdrożyć przy wiadomości o przestępstwie⁹³⁶. Normy *de delictis reservatis* z 2021 roku obligują ordynariusza bądź

---

⁹³¹ Por. NdDR, art. 29.

⁹³² Por. tamże, art. 28 § 1-2.

⁹³³ Por. Sekretariat Stanu, P. Parolin, *Rescriptum ex audientia sanctissimi, o wydaniu instrukcji «Sulla riservatezza delle cause»*, 06.12.2019, OR 419 (2020) nr 1, s. 13.

⁹³⁴ Por. NdDR, art. 28 § 1; Sekretariat Stanu [Parolin P.], Instrukcja *Sulla riservatezza delle cause* dotycząca poufności spraw, 06.12.2019, OR 419 (2020) nr 1, s. 14.

⁹³⁵ W tym miejscu rozumie się wszystkich przełożonych kościelnych, którzy określani są jako ordynariusz, a o których traktuje KPK, kan. 134 § 1, jak również hierarcha zgodnie z KKKW, kan. 984 § 1, § 3.

⁹³⁶ „Ileokroć ordynariusz otrzyma przynajmniej prawdopodobną wiadomość o przestępstwie, powinien sam lub przez inną odpowiednią osobę ostrożnie zbadać fakty i okoliczności oraz poczytalność, chyba

hierarchę, po wstępnym dochodzeniu, powiadomić „o tym Kongregację Nauki Wiary, która, jeśli nie zastrzeże sobie sprawy z powodu szczególnych okoliczności, zleca ordynariuszowi lub hierarsze dalsze postępowanie”⁹³⁷. Istnieje także inna możliwość. Jeżeli „prawa zostaje skierowana bezpośrednio do Kongregacji, bez przeprowadzenia dochodzenia wstępnego, czynności wstępne procesu, należące z mocy prawa powszechnego do ordynariusza lub hierarchy, mogą być przeprowadzone przez samą Kongregację, która czyni to bezpośrednio lub przez swojego delegata”⁹³⁸. Zważając jednak na trudność prowadzenia badania autentyczności wiadomości o przestępstwie, przez dykasterię Kurii Rzymskiej, poza wyjątkowymi przypadkami, zleca ona właściwej władzy kościelnej, wraz z instrukcją, to zadanie⁹³⁹.

Biorąc pod uwagę ciężkość zastrzeżonych przestępstw i sankcji karnych, które za nie grożą, jak również na delikatność zagadnień z tym związanych, należy niezwykle ostrożnie, ale i wnikliwie zbadać przesłanki ewentualnego przestępstwa⁹⁴⁰. Kompetentna władza kościelna musi otrzymać wiadomość o popełnieniu przestępstwa (*notitia criminis*), która posiada przynajmniej znamiona prawdopodobieństwa. Przy dzisiejszych możliwościach technicznych, wiadomość o ewentualnym przestępcy i samym ciężkim wykroczeniu, może dotrzeć do ordynariusza bądź hierarchy, różnymi kanałami informacyjnymi⁹⁴¹. Niemniej jednak, np. biskup może sam zdobyć wiedzę o delikcie, gdyż „jest obowiązany dbać o utrzymanie karność wspólnej całemu Kościołowi i dlatego winien domagać się przestrzegania wszystkich przepisów kościelnych”⁹⁴². Pomocą w tym zadaniu są m.in. wizytacje kanoniczne⁹⁴³. Jest to wyraz

---

że takie dochodzenie wydaje się zupełnie zbędne” – KPK, kan. 1717 § 1; „Ilekcroć Hierarcha otrzyma przynajmniej prawdopodobną wiadomość o przestępstwie, powinien sam lub przez inną odpowiednią osobę ostrożnie zbadać fakty i okoliczności, chyba że takie dochodzenie wydaje się zupełnie zbędne” – KKKW, kan. 1468 § 1.

⁹³⁷ NdDR, art. 10 § 1.

⁹³⁸ Tamże, art. 10 § 3.

⁹³⁹ Por. C. Papale, *Formulario commentato del processo penale canonico*, Città del Vaticano 2013, s. 184-187; M. Stokłosa, *Utrata stanu duchownego w aktualnym...*, dz. cyt., s. 156.

⁹⁴⁰ Por. KPK, kan. 1717 § 2; KKKW, kan. 1468 § 2.

⁹⁴¹ Por. T. Wytrwał, *Kościelny «modus procedendi» w przypadkach pedofilii*, PK 52 (2009) nr 1-2, s. 224.

⁹⁴² KPK, kan. 392 § 1.

⁹⁴³ Por. J. Dyduch, *Duszpasterski i kanoniczny wymiar wizytacji parafii*, PK44 (2001) nr 1-2, s. 26-29; zob. B. Kucala, *Prawo wizytacji wiernych i obowiązek posłuszeństwa w świetle kan. 199, 7°*, PK 37 (1994) nr 1-2, s. 19-46.

jego czuwania „by do dyscypliny kościelnej nie wkrały się nadużycia, zwłaszcza w zakresie posługi słowa, sprawowania sakramentów i sakramentaliów, kultu Boga i świętych, jak również zarządzania dobrami”⁹⁴⁴. Podobne prawo i obowiązek spoczywa na przełożonych zakonnych, którzy czuwać powinni nad realizacją rad ewangelicznych w danych wspólnotach, jak również przestrzegania prawa instytutu i prawa kanonicznego⁹⁴⁵. Informacja o przestępstwie może też pochodzić z jasnych deklaracji osób trzecich, pogłosek czy doniesień medialnych. Moralne przynaglenie, powinno determinować postępowanie każdego wiernego, do zgłoszenia o przestępstwie. Nie jest to jednak obowiązek prawny. Wyrazem troski o wspólnotę Kościoła, jak też ciężkość ewentualnego przestępstwa, każdemu zarówno wierzącemu, jak i niewierzącemu, zależeć powinno na sprawiedliwości⁹⁴⁶. Nie jest też wykluczone, że przestępstwo w porządku kanonicznym, będzie również wykroczeniem cywilnym. Dlatego też ewentualne postępowanie w tym trybie, czynione przez władze świeckie, będzie przesłanką do zainteresowania się zdarzeniem i upewnienie się czy nie jest ono deliktem, którym należy się zająć⁹⁴⁷.

Wiadomość o przestępstwie musi zawierać pewne elementy konstytutywne. Przyjąć należy, że odpowiednia władza kościelna otrzyma pewną, wiarygodną informację o podmiocie przestępstwa, bądź faktach, które o nim świadczą. Przy przestępstwach przeciwko sakramentowi Eucharystii, możliwe jest doniesienie od osoby trzeciej, która *sensu stricto* nie była stroną poszkodowaną. Możliwe jest także, że sam sprawca, dotknięty skruchą, przyzna się do popełnienia przestępstwa. Fakt ten nie powoduje zakończenia postępowania, ani go w żaden sposób nie zawiesza⁹⁴⁸.

---

⁹⁴⁴ KPK, kan. 392 § 2.

⁹⁴⁵ Por. tamże, kan. 658 § 1; B. Szewczul, *Obowiązek przeprowadzania wizytacji kanonicznej w instytutach zakonnych*, PK 57 (2014) nr 3, s. 19-39; D. Borek, *Przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji...*, dz. cyt., s. 124-125.

⁹⁴⁶ Por. Ch. J. Scicluna, *Delicta graviora. Ius processuale*, w: „Quaderni di Ius Missionale” 3, *I delitti riservati alla Congregazione per la Dottrina della Fede*, a cura di A. D’Auria, C. Papale, Città del Vaticano 2014, s. 112.

⁹⁴⁷ Por. A. G. Miziński, *Natura, przedmiot i podmioty dochodzenia wstępnego w kanonicznym postępowaniu karnym*, „Prawo-Administracja-Kościół”, 5 (2001) nr 1, s. 79-85; C. Papale, *Il processo penale canonico. Commento al Codice di Diritto Canonico, Libro VII, Parte IV*, Città del Vaticano 2014, s. 49-50.

⁹⁴⁸ Por. KPK, kan. 1536; D. Borek, *Uprawnienia i obowiązki ordynariusza...*, dz. cyt., s. 257-259.

Tak więc dojść musi do aktu zabronionego, który wyczerpuje znamiona wskazane w normach kodeksowych⁹⁴⁹, jak i w specjalnych przepisach o przestępstwach zastrzeżonych Kongregacji Nauki Wiary. Ponadto, ordynariusz bądź hierarcha, muszą upewnić się o swojej kompetencji terytorialnej bądź osobowej. Pierwszym, którym może zająć się rzeczoną sprawą przestępstwa będzie władza kościelna miejsca zamieszkania stałego bądź tymczasowego, osoby podejrzanej o przestępstwo⁹⁵⁰. Jeśli rzecz tyczyć się będzie tułacza, będzie to ordynariusz miejsca aktualnego przebywania⁹⁵¹. Kolejnym kryterium kompetencyjnym będzie miejsce popełnienia przestępstwa⁹⁵². Ordynariuszem, który może zająć się badaniem wykroczenia, będzie „trybunał miejsca, na którym zobowiązanie powstało lub ma być wypełnione”⁹⁵³. Należy mieć zawsze na uwadze, że kompetentnym będzie także ordynariusz inkardynacji duchownego⁹⁵⁴, nawet wtedy, gdy nie znajduje się na terenie jego jurysdykcji. Takie rozproszenie uprawnień, powoduje pewne trudności, co może skutkować, że kompetentnymi do procedowania staje się kilku z nich. Dlatego uznaje się, że władza kościelna, która jako pierwsza podejmie działania staje się właściwa do prowadzenia postępowania⁹⁵⁵. Mając na względzie normy kodeksowe mówiące o bezwzględnej niewłaściwości do prowadzenia sprawy, gdyby okazało się, że w wyniku przygotowania sprawy, przestępstwo popełnione zostało przez osoby, które może sądzić tylko Biskup Rzymski, należy stwierdzić brak właściwości⁹⁵⁶. Na mocy Norm *de delictis reservatis* z 2021 roku „Kongregacja Nauki Wiary, po otrzymaniu mandatu od papieża, ma prawo osądzać kardynałów, patriarchów, legatów Stolicy Apostolskiej, biskupów, a także inne osoby fizyczne, o których mowa

---

⁹⁴⁹ Por. KPK, kan. 1321 § 1-3; KPK/2021, kan. 1321 § 2-4; KKKW, kan. 1414 § 1-2.

⁹⁵⁰ Por. KPK, kan. 1408; KKKW, kan. 1074; zob. KPK, kan. 100-107; KKKW, kan. 911-917.

⁹⁵¹ Por. KPK, kan. 1409 § 1-2; KKKW, kan. 1075.

⁹⁵² Por. KPK, kan. 1412; KKKW, kan. 1076.

⁹⁵³ KPK, kan. 1411 § 2; KKKW, kan. 1077.

⁹⁵⁴ Zob. H. Stawniak, *Inkardynacja w misji Kościoła*, Warszawa 2013; M. Zaborowski, *Inkardynacja i ekskardynacja duchownych w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1917 i 1983 roku*, „Roczniki Nauk Prawnych”, t. XXI, nr 1, (2011), s. 245-264; B. Zubert, *Inkardynacja*, w: J. Duchniewski (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. VII, Lublin 1997, kol. 224-226.

⁹⁵⁵ Por. KPK, kan. 1415; D. Borek, *Ordynariusz a «delicta graviora»...*, dz. cyt., s. 133.

⁹⁵⁶ „Sam tylko Biskup Rzymski ma prawo sądzić sprawy, o których w kan. 1401: tych, którzy sprawują najwyższą władzę państwową; kardynałów; legatów Stolicy Apostolskiej, a w sprawach karnych - biskupów; inne sprawy, które sam wezwał przed swój sąd” – KPK, kan. 1405 § 1; por. KKKW, kan. 1060-1061.

w kan. 1405 § 3 Kodeksu Prawa Kanonicznego i w kan. 1061 Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich”⁹⁵⁷.

Ordynariusz lub hierarcha, upewniwszy się o własnej kompetencji, co do prowadzenia postępowania, ma za obowiązek, zbadać elementy domniemanego przestępstwa i ocenić ich wiarygodność, zanim rozpocznie wstępne procedowanie⁹⁵⁸. Podejrzenie popełnienia przestępstwa opierać się winno na racjonalnej ocenie wiadomości o nim. Należy zgromadzić dowody bądź świadectwa, które przemawiać będą przeciwko podejrzanemu. Dodatkowo trzeba osądzić poczytalność sprawcy w momencie popełniania wykroczenia.

Rola jaką pełni ordynariusz lub hierarcha jest niezwykle ważna. To na nich ciąży obowiązek weryfikacyjny doniesień o domniemanym przestępcy, który miałby się dopuścić czynu zabronionego. Cieszą się oni pewną swobodą w działaniu, co ma pomóc w szerokim i wnikliwym zbadaniu czy ma się do czynienia z przestępstwem. Gdyby obiektywnie stwierdzono, że ono nie wystąpiło, sprawę należy zarchiwizować⁹⁵⁹. Wystrzegać się należy także pochopnego uznania kogoś za przestępcę, dlatego roztropność nakazuje, dyskrekcję w takiej sprawie. Każdemu bowiem przynależy ochrona dobrego imienia⁹⁶⁰. Znowelizowany w 2021 roku system karny, wołą prawodawcy, uznaje każdego za niewinnego dopóki nie udowodni się czegoś przeciwnego. Takie stanowisko zbliża prawo karne Kościoła o systemów prawa świeckiego⁹⁶¹. Z drugiej strony, może się okazać, że dochodzenie wstępne jest zbędne. Zdarzy się tak, gdy fakt przestępstwa jest publicznie znany, w taki sposób, że nie można temu zaprzeczyć⁹⁶².

---

⁹⁵⁷ NdDR, art. 1 § 2.

⁹⁵⁸ Por. D. Borek, *Ordynariusz a «delicta graviora»...*, dz. cyt., s. 129.

⁹⁵⁹ Por. Ch. J. Scicluna, *Delicta graviora...*, dz. cyt., s. 114; D. Borek, *Przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji...*, dz. cyt., s. 132.

⁹⁶⁰ Por. KPK, kan. 220; KKKW, kan. 23.

⁹⁶¹ Por. KPK/2021, kan. 1321 § 1.

⁹⁶² Por. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Doczesne...*, dz. cyt., s. 376-377; D. Borek, *Ordynariusz a «delicta graviora»...*, dz. cyt., s. 135.

3.2. Dochodzenie wstępne i przekazanie jego akt do Kongregacji Nauki Wiary

Po zbadaniu i zweryfikowaniu poszlaki, która wskazuje na popełnienie przestępstwa, uznając, że jest ono prawdopodobne, ordynariusz lub hierarcha wydają dekret wszczynający dochodzenie wstępne, co jest elementem niezbędnym i formalnym, przy tego rodzaju sprawach. Jak zostało to wcześniej wskazane, dochodzenie wstępne może zostać wszczęte przez samą Kongregację Nauki Wiary, jeśli to jej bezpośrednio zgłoszono fakt przestępstwa, bez przeprowadzenia wcześniej tego postępowania⁹⁶³. Działanie to nie jest procesem karnym w ścisłym znaczeniu, ale ma prowadzić do wskazania przestępcy, jego poczytalności i zaistnienia wykroczenia karnego, które w omawianych przypadkach będzie dotyczyło działań zabronionych przeciwko świętości Eucharystii. W przypadkach innych niż *delicta reservata*, możliwe jest, że dochodzenie wstępne nie będzie prowadzić do procesu karnego, a zakończy się upomnieniem bądź nałożeniem sankcji karnej. Postępowanie w przypadku przestępstw zarezerwowanych, musi prowadzić do przekazania sprawy wspomnianej dykasterii Kurii Rzymskiej. Co do zasady, przy przestępstwach przeciwko Najświętszej Ofierze, postępowanie wstępne, jak i sam proces, może być prowadzony wobec żyjącego sprawcy⁹⁶⁴. Możliwe jest powierzenie dochodzenia wstępnego, sędziemu śledczemu, który umocowany prawnie, działa jako audytor w procesie sądowym. Wymaga się, aby był roztropny, dobrych obyczajów i posiadał wiedzę z zakresu prawa kanonicznego, a szczególnie prawa karnego. Powstaje pytanie czy w tego typu sprawach można powołać osobę świecką? Takie rozwiązanie jest możliwe jedynie w odniesieniu do postępowania wstępnego, które, jak to wskazano wyżej nie jest procesem karnym *sensu stricto*. Tym bardziej, że Normy *de delictis reservatis* z 2021 roku, odnoszą się do urzędu sędziego, promotora sprawiedliwości i notariusza, gdzie zastrzega się, że na te stanowiska można powołać wyłącznie kapłanów⁹⁶⁵. Jednak w kontekście norm

---

⁹⁶³ Por. KPK, kan. 1719.

⁹⁶⁴ Por. D. Borek, *Przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji...*, dz. cyt., s. 132-133.

⁹⁶⁵ Por. NdDR, art. 13. „Kongregacja Nauki Wiary, w szczególnych przypadkach, może udzielić dyspensy od wymogu kapłaństwa” – tamże, art. 14.

kodeksowych⁹⁶⁶, skoro notariuszem musi być prezbiter, co zbieżne jest zapisami przy postępowaniu przy przestępstwach zarezerwowanych Kongregacji Nauki Wiary, to *per analogiam*, o co postuluje M. Stokłosa czy D. Borek, należy stosować identyczne rozwiązanie co do osoby przeprowadzającej dochodzenie wstępne⁹⁶⁷. Ponadto dekret wszczynający dochodzenie wstępne, co do konkretnego przypadku, poza nominacją sędziego śledczego, musi zawierać powołanie notariusza, który jest nieodzowny w tego typu postępowaniach, a ewentualny brak podpisu pod aktami sprawy, czynią je nieważne⁹⁶⁸. Na tym etapie nie przewiduje się prawnego udziału promotora sprawiedliwości. Może on jednak zapoznać się z dokumentacją i wyrazić opinię na ten temat. Aktywny udział promotora sprawiedliwości może mieć miejsce, gdy zostanie o to poproszony przez ordynariusza bądź sędziego prowadzącego postępowanie wstępne.

Normy *de delictis reservatis* z 2021 roku, nie zawierają szczegółowych przepisów procesowych, co do dochodzenia wstępnego, jeżeli rzecz dotyczy przestępstw zarezerwowanych Kongregacji Nauki Wiary. Należy posługiwać się normami kodeksowymi w odniesieniu do tego etapu postępowania. Pomocą mogą być instrukcje wydane m.in. przez Konferencje biskupów danego kraju. Jednak te wydawane są jedynie do przestępstw *contra mores*, co nie ma zastosowania wprost do omawianych wykroczeń przeciwko świętości Eucharystii. Mimo to mogą być pomocą proceduralną. Nie ma wątpliwości, że roztropne działanie podczas dochodzenia wstępnego, ma zgromadzić i zabezpieczyć wszystkie dowody, które będą podstawą do formalnego aktu oskarżenia⁹⁶⁹.

---

⁹⁶⁶ „Kancelarz i notariusze winni być osobami o nieposzlakowanej opinii i ponad wszelkim podejrzeniem. W sprawach, w których opinia kapłana może być narażona na niebezpieczeństwo, notariuszem winien być kapłan” – KPK, kan. 483 § 2.

⁹⁶⁷ Por. A. G. Miziński, *Czynności prawne w dochodzeniu wstępnym kanonicznego postępowania karnego*, „Prawo-Administracja-Kościół”, 6-7 (2001), nr 2-3, s. 123-124; M. Stokłosa, *Utrata stanu duchownego w aktualnym...*, dz. cyt., s. 158-159.

⁹⁶⁸ Por. KPK, kan. 1437; KKKW, kan. 1101; „Publicznymi dokumentami kościelnymi są te, które sporządziła osoba publiczna wykonując w Kościele swoje zadania, z zachowaniem formalności przepisanych prawem. Publicznymi dokumentami świeckimi są te, które według ustaw każdego z osobna miejsca, jako takie są uznawane przez prawo. Pozostałe dokumenty są prywatne” – KPK, kan. 1540 § 1-3; zob. tamże, kan. 483 § 1, 484; KKKW, kan. 253 § 1-2, 254; W. Chmiel, *Notariusz według Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 roku*, „Rejent”, rok 7, nr 6 (74) 1997, s. 78-88.

⁹⁶⁹ Por. A. G. Miziński, *Czynności prawne w dochodzeniu wstępnym...*, dz. cyt., s. 124.

Sędzia prowadzący sprawę musi najpierw niepodważalnie stwierdzić fakt zaistnienia przestępstwa, a szczególnie daty faktycznej bądź przybliżonej. Jest to konieczne do stwierdzenia możliwego przedawnienia. Rzetelne prowadzenia sprawy domaga się przesłuchania świadków zdarzenia, którzy pod przysięgą, zeznają prawdę. Podejrzany o popełnienie przestępstwa przeciwko Najświętszej Ofierze, nie jest podmiotem aktywnym dochodzenia wstępnego. Nie jest on formalnie o nic oskarżony. Prawo kanoniczne nie obliguje sędziego do przesłuchania podejrzanego na tym etapie postępowania. Mimo to powinien on nie tylko zostać poinformowany o wszczęciu takiej procedury, jak również otrzymać możliwość odpowiedzenia na stawiane oskarżenia. Ewentualne przesłuchanie podejrzanego, nie może prowadzić do zacierania przez niego śladów deliktu. Dlatego, jak zauważają np. T. Pawluk czy M. Stokłosa i A. G. Miziński, z jednej strony wysłuchanie rzekomego sprawcy przestępstwa, może skomplikować dalsze dochodzenie i należy go unikać, a z drugiej, pomóc w obiektywnym osądzie danego wykroczenia karnego. Podejrzany nie może w żadnym razie być świadkiem w swojej sprawie⁹⁷⁰.

Kodeks Prawa Kanonicznego i Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich, jak też same Normy *de delictis reservatis* z 2021 roku, nie wskazują, jak długo powinno trwać dochodzenie wstępne, ani kiedy musi się zakończyć. Jak zostało to wcześniej wskazane, sam ordynariusz (hierarcha) lub sędzia śledczy, zauważając przedawnienie sprawy, która podlega Kongregacji Nauki Wiary⁹⁷¹, podczas dochodzenia wstępnego, powinien je przerwać i zarchiwizować. Jednocześnie sama wspomniana dykasteria posiada prawo uchylenia przedawnienia, co wiąże się z dokończeniem tegoż dochodzenia⁹⁷².

Po zbadaniu wszystkich okoliczności, a nade wszystko po stwierdzeniu faktu przestępstwa, jak i ustaleniu sprawcy, sędzia śledczy, ma obowiązek przekazać akta sprawy ordynariuszowi, który zlecił postępowanie. Przy najcięższych przestępstwach przeciw świętości Eucharystii, choć nie wymaga tego wprost prawo kanoniczne,

---

⁹⁷⁰ Por. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Doczesne...*, dz. cyt., s. 379-380; M. Stokłosa, *Utrata stanu duchownego w aktualnym...*, dz. cyt., s. 161-162; A. G. Miziński, *Czynności prawne w dochodzeniu wstępnym...*, dz. cyt., s. 126.

⁹⁷¹ Por. NdDR, art. 8 § 1.

⁹⁷² Por. tamże, art. 8 § 3; B. F. Pighin, *Diritto penale canonico...*, dz. cyt., s. 616.

badający okoliczności deliktu, powinien załączyć swoją relację i opinię, co do treści prowadzonej sprawy⁹⁷³.

Normy traktujące o przestępstwach zarezerwowanych Kongregacji Nauki Wiary, dają możliwość zastosowania środków zapobiegawczych, zgonie z przepisami kodeksowymi. Ordynariusz bądź hierarcha, mogą już na etapie dochodzenia wstępnego, posłużyć się tym ograniczeniem. Czynią to ze względu na zapobieżenie ewentualnemu zgorszeniu, czy ochronie świadków i sprawiedliwego postępowania⁹⁷⁴. Na etapie procesu, czy to karno-sądowego, czy karno-administracyjnego, może to uczynić, po wysłuchaniu rzecznika sprawiedliwości i wezwaniu samego oskarżonego. Aplikacji środków zapobiegawczych może dokonać również „przewodniczący trybunału, po wysłuchaniu promotora sprawiedliwości”⁹⁷⁵, który posiada te same kompetencje co ordynariusz czy hierarcha w niniejszej kwestii, gdy rzecz dotyczy *delicta reservata*. Dopuszcza się „oddalenie oskarżonego od świętej posługi lub jakiegoś urzędu i zadania kościelnego, oraz nakazanie lub zakazanie pobytu w jakimś miejscu lub terytorium, a nawet zabronienie publicznego uczestnictwa w Najświętszej Eucharystii”⁹⁷⁶. Nie ma się tutaj do czynienia z sankcjami karnymi *sensu stricto*, jednak nałożone ograniczenia mają na celu ograniczenie aktywności podejrzanego, które ustają po ich odwołaniu na mocy dekretu, a z mocy prawa po rozstrzygnięciu procesu karnego⁹⁷⁷.

Po zakończeniu dochodzenia wstępnego sędzia śledczy, przekazuje wszystkie uporządkowane materiały tego postępowania ordynariuszowi bądź, jeśli rzecz tyczy Kościoła wschodniego – hierarsze. Materiał dowodowy ma dostarczyć kompetentnej władzy kościelnej, która umocowana prawnie, rozstrzyga, co należy dalej czynić. Należy zatem oczekiwać, że zostanie wydany dekret zawierający rozstrzygnięcie, który sporządzony jest przez ordynariusza, który jest jedynym podmiotem decydującym

---

⁹⁷³ Por. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Doczesne...*, dz. cyt., s. 380; M. Stokłosa, *Utrata stanu duchownego w aktualnym...*, dz. cyt., s. 163-164; C. Papale, *Formulario commentato...*, dz. cyt., s. 180-181.

⁹⁷⁴ Por. NdDR, art. 10 § 2; KPK, kan. 1722; KKKW, kan. 1473; Z. Suchecki, *Wydalanie duchownych na podstawie kanonicznego procesu karnego*, PK 54 (2011) nr 3-4, s. 107-108.

⁹⁷⁵ NdDR, art. 15.

⁹⁷⁶ KPK, kan. 1722

⁹⁷⁷ Por. C. Papale, *Il processo penale canonico...*, dz. cyt., s. 123-126; M. Stokłosa, *Utrata stanu duchownego w aktualnym...*, dz. cyt., s. 164; D. Borek, *Przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji...*, dz. cyt., s. 147-149; J. Krukowski, *Proces karny*, w: J. Krukowski (red.), *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. V, Poznań 2007, s. 410-411.

w tych przypadkach zgodnie z normami kodeksowymi. Może się zdarzyć, że dekretem zarządzi przedłużenie postępowania, które może poprowadzić sam bądź przedłoży taką dyspozycję sędziemu, który do tej pory zajmował się daną sprawą lub powoła nowego sędziego śledczego⁹⁷⁸. Przed wydaniem decyzji ordynariusz powinien wysłuchać opinii dwóch sędziów lub biegłych w prawie, co w perspektywie najcięższych przestępstw zarezerwowanych kongregacji Nauki Wiary, jest wszech miar wskazane⁹⁷⁹, natomiast hierarcha zanim „zdecyduje w sprawie, powinien na temat przestępstwa wysłuchać oskarżonego i rzecznika sprawiedliwości oraz, jeśli to uzna za rozropne, dwóch sędziów lub innych biegłych w prawie”⁹⁸⁰. Na mocy Norm *de delictis reservatis* z 2021 roku, decyzje ordynariusza (hierarchy) są ograniczone i nie może on korzystać z szerokiego zakresu postępowania przewidzianego w normach kodeksowych. Jeżeli sprawa dotyczy *delicta reservata* względem sakramentu Eucharystii, dochodzi do uzależnienia dalszego postępowania od oceny i wskazań Kongregacji Nauki Wiary. Ograniczona została tym samym dyspozycja normy kodeksowej, która daje uprawnienie wszczęcia postępowania sądowego lub administracyjnego ordynariuszowi (hierarsze)⁹⁸¹. Uprawniony podmiot zamyka dochodzenie wstępne, a zgromadzony materiał dowodowy obowiązkowo przesyła do wskazanej dykasterii Kurii Rzymskiej. Może załączyć swoją opinię, jednak nie może decydować o dalszej drodze procedowania, nawet jeżeli doszło do przedawnienia przestępstwa, gdyż tylko wspomniana Kongregacja, posiada prawo uchylenia przedawnienia w konkretnych przypadkach⁹⁸². Po zapoznaniu się z materiałem dowodowym i wydaniu dekretu, ordynariusz bądź hierarcha, przekazuje niezwłocznie całość akt Kongregacji Nauki Wiary, załączając relację sędziego śledczego i własną opinię, wraz ze wszystkimi dokumentami zgromadzonymi w danej sprawie⁹⁸³. Według kanonistów – C. Papale, a za nim D. Borek czy M. Stokłosa, ordynariusz powinien we własnej opinii wskazać możliwości dalszego postępowania, wybrania drogi procedowania, a nawet sugestii

---

⁹⁷⁸ Por. M. Stokłosa, *Utrata stanu duchownego w aktualnym...*, dz. cyt., s. 165.

⁹⁷⁹ Por. KPK, kan. 1718 § 3.

⁹⁸⁰ KKKW, kan. 1469 § 3.

⁹⁸¹ Por. KPK, kan. 1341; KKKW, kan. 1401; Nieco inny tryb postępowania wiąże się z przestępstwami przeciwko wierze – por. NdDR, art. 2 § 2.

⁹⁸² Por. D. Borek, *Przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji...*, dz. cyt., s. 150-151.

⁹⁸³ Por. C. Papale, *Formulario commentato...*, dz. cyt., s. 183; Ch. J. Scicluna, *Delicta graviora...*, dz. cyt., s. 114-115; D. Borek, *Ordynariusz a «delicta graviora»...*, dz. cyt., s. 142-143.

archiwizacji. Jak zaznacza się w literaturze przedmiotu, dzieje się to rzadko, a zajęcie stanowiska przez ordynariusza, jest pomocą w rozstrzygnięciach Kongregacji⁹⁸⁴. Gdyby po zakończeniu dochodzenia wstępnego, zaniechano przekazania materiału dowodowego do odpowiedniej dykasterii Kurii Rzymskiej, można by mówić o przestępstwie nadużycia władzy⁹⁸⁵.

Poza wiernymi świeckimi i duchownymi, którzy mogą być podmiotem przestępstwa zastrzeżonego Kongregacji Nauki Wiary, możliwość ich popełnienia dotyczy także zakonników duchownych, jak i tych bez święceń, jak również zakonników duchownych, którzy jednak zostali wydaleny z instytutu zakonnego⁹⁸⁶. Przy otrzymaniu wiadomości o *delicta graviora*, konieczne jest ustalenie, do jakiej kategorii sprawca się zalicza. Aplikowanie przepisów Norm z 2021 roku dokonuje się uwzględniając pewne modyfikacje, w zgodzie z postanowieniami Kongregacji Nauki Wiary, w zależności z jakim podejrzanym ma się do czynienia⁹⁸⁷.

3.3. Sposoby postępowania

Kongregacja Nauki Wiary po otrzymaniu dokumentów stanowiących dochodzenie wstępne, dokonując ich kwerendy, sprowadza czy badany przypadek przestępstwa jest teje zarezerwowany. Jeżeli sekcja dyscyplinarna Kongregacji Nauki Wiary stwierdzi jakies braki w materiale dowodowym, zażąda uch uzupełnienia. Kiedy już zostaną usunięte ewentualne braki, prefekt Kongregacji wraz z sekretarzem, podsekretarzem i promotorem sprawiedliwości, dokonuje oceny danego przypadku

---

⁹⁸⁴ Por. C. Papale, *Errori procedurali più ricorrenti nei casi di «delicta graviora»* w: „Quaderni di Ius Missionale” 5, *I delitti riservati alla Congregazione per la Dottrina della Fede. Norme prassi obiezioni*, a cura di C. Papale, Città del Vaticano 2015, s. 123-124; tenże, *Traccia di un caso di delitto contro la morale*, w: „Quaderni di Ius Missionale” 3, *I delitti riservati alla Congregazione per la Dottrina della Fede*, a cura di A. D’Auria, C. Papale, Città del Vaticano 2014, s. 184.

⁹⁸⁵ Por. KPK, kan. 1389 § 1; KPK/2021, kan. 1378 § 1; KKKW, kan. 1464.

⁹⁸⁶ Por. D. Borek, *Wydalenie z instytutu zakonnego w świetle aktualnie obowiązującego kanonicznego prawa karnego*, Tarnów 2016, s. 51-85; zob. M. Stokłosa, *Utrata stanu duchownego w aktualnym...*, dz. cyt., s. 198-204; zob. W. Barszcz, *Przyczyny i procedury przeniesienia duchownych do stanu świeckiego na podstawie uprawnień Kongregacji ds. Duchowieństwa*, PK 54 (2011) nr 3-4, s. 56-59; A. Skorupa, *Przyczyny i procedura wydalenia duchownych z instytutu zakonnego*, PK 54 (2011) nr 3-4, s. 164.

⁹⁸⁷ Por. D. Borek, *Przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji...*, dz. cyt., s. 219-224.

przestępstwa zarezerwowanego⁹⁸⁸. Wspomniana dykasteria Kurii Rzymskiej, po przeanalizowaniu dokumentów, ma możliwość kilku sposobów postępowania. Kongregacja może bezpośrednio przekazać daną sprawę bezpośrednio do papieża, bądź skierować ją do procesu karnego, jednocześnie określając czy ma to być proces sądowy czy administracyjny, adaptując przepisy do sytuacji, gdy sprawcą jest np. duchowny zakonnik. Władna jest ona także nałożyć stosowne środki dyscyplinarne, rozstrzygając sprawę *delicta graviora* na podstawie nakazu karnego, jak i zajęcia się problemem szkód powstałych z powodu przestępstwa⁹⁸⁹. Kongregacja Nauki Wiary zawsze może sama zająć się sprawą przestępstwa, które jej zostało zastrzeżone⁹⁹⁰. Po decyzji władnej dykasterii rzymskiej, ordynariusz lub hierarcha, zostaje o niej poinformowany. Może on wnieść swoje uwagi, które dotyczyć mogą odwołania lub zmiany właściwego postępowania w przypadku najcięższych przestępstw przeciwko sakramentowi Eucharystii, zastrzeżonej Kongregacji, która po ich wysłuchaniu, ostatecznie wydaje decyzję, co do sposobu prowadzenia postępowania⁹⁹¹.

Wówczas, gdy fakt przestępstwa został bezspornie stwierdzony i dotyczy najcięższych wykroczeń w obliczu *delicta reservata*, zgodnie z Normami z 2021 roku, po uprzednim daniu sprawcy możliwości do obrony, Kongregacja Nauki Wiary, może przedłożyć sprawę do bezpośredniej interwencji papieża⁹⁹². Postępowanie to wiąże się z wydaleniem ze stanu duchownego, bądź pozbawieniem urzędu. Takie rozwiązanie wymuszone jest niejako przez powstałe wielkie zgorszenie we wspólnocie Kościoła, przy jednoczesnym braku przesłanek do dalszego posługiwania duchownego na jej rzecz, a w danym przypadku nie istnieje żadna inna możliwość, jak właśnie wydalenie bądź depozycja *ex officio* ze stanu duchownego, co łączy się z dyspensą od celibatu. Bezpośrednia interwencja papieża możliwa jest, kiedy sprawca przyzna się do popełnienia najcięższego przestępstwa, a sprawa stała się publiczna. Powyższa forma

---

⁹⁸⁸ Por. C. Papale, *Formulario commentato...*, dz. cyt., s. 187-188; Ch. J. Scicluna, *Delicta graviora...*, dz. cyt., s. 116-117.

⁹⁸⁹ Kwestia ta nie będzie szarzej omawiana; zob. KPK, kan. 57 § 3, 128; KKKW, kan. 1518; 935; D. Borek, *Przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji...*, dz. cyt., s. 224-237; A. Calabrese, *Diritto penale...*, dz. cyt., s. 201; C. Papale, *Il processo penale canonico...*, dz. cyt., s. 181.

⁹⁹⁰ Por. D. Borek, *Przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji...*, dz. cyt., s. 153.

⁹⁹¹ Por. Ch. J. Scicluna, *Delicta graviora...*, dz. cyt., s. 119-124; M. Stokłosa, *Utrata stanu duchownego w aktualnym...*, dz. cyt., s. 170.

⁹⁹² Por. NdDR, art. 26.

postępowania podjęta przez Kongregację Nauki Wiary, wpływać może z argumentacji przedstawionego *votum* ordynariusza (hierarchy), co do słuszności takiego rozwiązania⁹⁹³. Jak wskazują kanoniści, Kongregacja zanim przedstawi, całą sprawę papieżowi, przedkłada prośbę ordynariuszowi inkardynacji duchownego, aby ten zwrócił się do Biskupa Rzymu, o zwolnienie z obowiązków wpływających z przyjętych święceń⁹⁹⁴. Oskarżony może „w każdej chwili przedstawić papieżowi, za pośrednictwem Kongregacji Nauki Wiary, prośbę o zwolnienie ze wszystkich obowiązków wynikających ze święceń, w tym z celibatu, a w razie potrzeby także ze ślubów zakonnych”⁹⁹⁵. Postępowanie to, przy pewności, co do zaistnienia przestępstwa, jest racjonalnym podejściem do rozwiązania problemu. Nie należy odczytywać takiego trybu jako przymus. Oskarżony nie musi skorzystać z tej możliwości i nie przedłoży prośby do papieża o udzielenie dyspensy. Wówczas ma możliwość ustosunkowania się w odpowiednim terminie do zarzucanych mu czynów i wykazać przesłanki na rzecz niewinności. Ewentualny brak działania ze strony oskarżonego, nie wstrzymuje toku postępowania. Sekcja dyscyplinarna Kongregacji przygotowuje ostateczne opracowanie przypadku najcięższego przestępstwa, a Ojciec Święty, na audiencji udzielonej kardynałowi Prefektowi, podejmuje niewzruszalną decyzję⁹⁹⁶. Jeżeli papież przychyli się przedstawionym wniosków obciążających sprawcę, zobowiąże Kongregację Nauki Wiary do wydania reskryptu, który przekazuje się sprawcy przestępstwa, przez właściwego przełożonego, jak i składa w archiwum kurii. Ewentualny brak notyfikacji dekretu Kongregacji, który deklaruje wydalenie ze stanu dochowanego i dyspensą od celibatu, nie sprawia, że decyzja jest zwieszona. Jak zostało wskazane to wyżej, decyzja papieża jest nieodwołana i nie podlega wniesieniu rekursu⁹⁹⁷.

---

⁹⁹³ Por. M. Stokłosa, *Utrata stanu duchownego w aktualnym...*, dz. cyt., s. 191-193.

⁹⁹⁴ Por. C. Papale, *Formulario commentato...*, dz. cyt., s. 202-203; Ch. J. Scicluna, *Delicta graviora...*, dz. cyt., s. 117; K. Ossowski, *Procedura zmierzająca do uzyskania dyspensy od celibatu w Kościele łacińskim na prośbę prezbitera*, „Kościół i Prawo”, 2 (15) (2013) nr 2, s. 117.

⁹⁹⁵ NdDR, art. 27.

⁹⁹⁶ Por. K. Nykiel, *Przyczyny i procedury wydalania duchownych według norm i praktyki Kongregacji Nauki Wiary*, PK 54 (2011) nr 3-4, s. 49.

⁹⁹⁷ Por. M. Stokłosa, *Utrata stanu duchownego w aktualnym...*, dz. cyt., s. 195-198; D. Borek, *Przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji...*, dz. cyt., s. 155-158; „Przy wymierzaniu kar duchownym zawsze trzeba uważać, żeby nie pozbawić ich tego, co jest konieczne do godziwego utrzymania, chyba że chodzi o wydalenie ze stanu duchownego. Wydalonemu zaś ze stanu duchownego, który

W zgodzie z Normami *de delictis reservatis* z 2021 roku, przyjmuje się, że podstawową formą postępowania wobec przestępstw zarezerwowanych Kongregacji Nauki Wiary, jest proces karny na drodze sądowej. Takie procedowanie jest zgodne z zasadniczą normą kodeksową, która wymaga, aby dla spełnienia sprawiedliwości prowadzić sprawy w postępowaniu sądowym, jeżeli rzecz dotyczy wymierzania najcięższych kar kościelnych. Z takimi ma się do czynienia w odniesieniu do przestępstw przeciw świętości Eucharystii⁹⁹⁸.

Praktyką Kongregacji Nauki Wiary, jest zlecenie ordynariuszowi (hierarsze), który przeprowadził dochodzenie wstępne, badanie sprawy w trybie pierwszej instancji karnego procesu sądowego. Przeprowadza się go według norm kodeksowych, biorąc pod uwagę specjalne zalecenia wspomnianej dykasterii Kurii Rzymskiej, które są określone dla konkretnego przypadku *delicta reservata*. Zastrzega się, że apelację wnieść można do Najwyższego Trybunału Kongregacji Nauki Wiary⁹⁹⁹. Może się jednak zdarzyć, że Kongres uzna, że proces sądowy ma prowadzić inny trybunał lokalny, niezwiązany z inkardynacją duchownego, a jeżeli rzecz dotyczy się wiernego świeckiego, poza miejscem stałego zamieszkania. Pamiętać należy, że sama Kongregacja może przeprowadzić tenże proces¹⁰⁰⁰. Normy z 2010 roku, zmienione podczas audiencji udzielonej Sekretarzowi Stanu i kardynałowi Prefektowi Kongregacji Nauki Wiary, 4 października 2019 roku¹⁰⁰¹, zastrzegały, że „w innych trybunałach odnośnie do spraw, o których mowa w niniejszych normach, mogą ważne sprawować urzędy sędziego, promotora sprawiedliwości i notariusza wyłącznie kapłani”¹⁰⁰², jak też „advokatem i prokuratorem może być wierny, który zostaje zatwierdzony przez przewodniczącego kolegium, posiadający doktorat z prawa kanonicznego”¹⁰⁰³. Obecnie utrzymano zasadę, że funkcję – sędziego, rzecznika

---

z powodu kary znalazł się rzeczywiście w niedostatku, ordynariusz powinien przyjść z pomocą w możliwie najlepszy sposób” – KPK, kan. 1350 § 1-2; KKKW, kan. 1410.

⁹⁹⁸ Por. NdDR, art. 9 § 3; KPK, kan. 1342 § 1; KPK/2021, kan. 1342 § 1; KKKW, kan. 1402 § 1.

⁹⁹⁹ Por. M. Stokłosa, *Utrata stanu duchownego w aktualnym...*, dz. cyt., s. 172-173.

¹⁰⁰⁰ Por. NdDR, art. 16 § 3; Ch. J. Scicluna, *Delicta graviora...*, dz. cyt., s. 112-113.

¹⁰⁰¹ Por. Sekretariat Stanu [Parolin P.], Kongregacja Nauki Wiary [Ladaria L. F.], *Rescriptum ex audientia sanctissimi, w sprawie modyfikacji «Normae de gravioribus delictis»*, 03.12.2019, OR 419 (2020) nr 1, s. 13.

¹⁰⁰² NdDR/2010, art. 14.

¹⁰⁰³ Tamże, art. 13.

sprawiedliwości, notariusza i kanclerza, we wszystkich trybunałach, w sprawach przestępstw zastrzeżonych, może sprawować tylko kapłan¹⁰⁰⁴. Kongregacja wyposażona została w prawo udzielania, w poszczególnych przypadkach, dyspensy od wymogów kapłaństwa¹⁰⁰⁵. Dodatkowo zastrzega się, że poza kanclerzem i notariuszem, powinni posiadać tytuł doktora bądź przynajmniej licencjat z prawa kanonicznego¹⁰⁰⁶. Taki sam wymóg dotyczy adwokata i pełnomocnika, którzy zostali dopuszczeni przez przewodniczącego kolegium¹⁰⁰⁷.

Fazy postępowania sądowego są tożsame z tymi opisanymi w normach kodeksowych, odnoszących się do procesu w ogólności, przy uwzględnieniu specyfiki postępowania karnego¹⁰⁰⁸. Wyróżnić można: część wstępną, postępowanie dowodowe, dyskusję nad sprawą, decyzje i apelację¹⁰⁰⁹. Powołane kolegium sędziowskie, zgodnie z zarządzeniem Kongregacji musi składać się z trzech lub pięciu sędziów, zgodnie z tym co przewidział prawodawca kodeksowy¹⁰¹⁰. Należy wyznaczyć innych uczestników postępowania. Upoważniona władza kościelna, musi przekazać akta postępowania wstępnego promotorowi sprawiedliwości, który na mocy dekretu ordynariusza (hierarchy), sporządzi formalny akt oskarżenia¹⁰¹¹.

Poza wskazaną wyżej procedurą postępowania w sprawach *delicta reservata* odnoszących się do naruszenia świętości Eucharystii, na poziomie wszczonego przewodu sądowego, według norm kodeksowych, można stosować wobec oskarżonego środki zapobiegawcze na każdym etapie procesu. Normy *de delictis reservatis* z 2021 roku dają takie prawo także przewodniczącemu trybunału, co do postanowień zapobiegawczych, które nakłada na wniosek rzecznika sprawiedliwości, przy zachowaniu stosownych przepisów kodeksowych¹⁰¹².

---

¹⁰⁰⁴ Por. NdDR, art. 13, 1°-2°.

¹⁰⁰⁵ Por. tamże, art. 14.

¹⁰⁰⁶ Por. tamże, art. 13, 1°.

¹⁰⁰⁷ Por. tamże, art. 13, 3°.

¹⁰⁰⁸ Por. tamże, art. 29.

¹⁰⁰⁹ Por. Z. Suchecki, *Le privazioni e le proibizioni nel Codice...*, dz. cyt., s. 121-144.

¹⁰¹⁰ Por. KPK, 1425 § 1-2.

¹⁰¹¹ Por. tamże, kan. 1721 § 1, KKKW, kan. 1472 § 1; T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Doczesne...*, dz. cyt., s. 383-384; Z. Suchecki, *Promotor sprawiedliwości jego udział w sprawach karnych*, „Roczniki Nauk Prawnych”, t. XIV, z. 2 (2004), s. 211-216.

¹⁰¹² Por. NdDR, art. 15; KPK, kan. 1722; KKKW, kan. 1473;

Podczas prowadzenia procesu sądowego może nastąpić zrzeczenie się instancji, którego dokonać może jedynie rzecznik sprawiedliwości z polecenia lub za zgodą ordynariusza. Jednak w omawianych sprawach przestępstw zarezerwowanych takie wskazania może wydać Kongregacja Nauki Wiary¹⁰¹³.

Karne postępowanie sądowe w prowadzonej pierwszej instancji musi zakończyć się wyrokiem uniewinniającym bądź skazującym¹⁰¹⁴, wraz z nałożeniem odpowiednich kar, a jeżeli rzecz dotyczyła duchownego, nawet wydalenie z tego stanu. Po uwierzytelnieniu kopii akt postępowania sądowego zgodnie z Normami *de delictis reservatis* z 2021 roku, należy niezwłocznie przesłać *ex officio* do Kongregacji Nauki Wiary¹⁰¹⁵. Do akt powinien zostać dołączony list przewodni. Ewentualne przetłumaczenie dokumentów na język zrozumiały samej Kongregacji¹⁰¹⁶, przy uwzględnieniu niezwłoczności przekazania ich, będzie wymagało konsultacji i ustaleń między ordynariuszem (hierarchą) a samą dykasterią Kurii Rzymskiej, co postuluje M. Stokłosa, a za nim D. Borek¹⁰¹⁷. Od wyroku można wnieść apelację. Podmiotami, które mają to prawo jest sam oskarżony, czyniąc to osobiście bądź przez pełnomocnika, bądź rzecznik sprawiedliwości¹⁰¹⁸, który może zaskarżyć wyrok pierwszej instancji do Najwyższego Trybunału Kongregacji Nauki Wiary w ciągu sześćdziesięciu dni użytecznych od publikacji wyroku pierwszej instancji¹⁰¹⁹. Zgodnie z normami kodeksowymi, wniesienie apelacji, powoduje zawieszenie wykonania wyroku pierwszej instancji. Zasądzone kary, w tym wydalenie ze stanu duchownego, podlegają wstrzymaniu¹⁰²⁰.

---

¹⁰¹³ Por. KPK, kan. 1724 § 1-2; KKKW, kan. 1475 § 1-2; D. Borek, *Przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji...*, dz. cyt., s. 164-165; A. G. Miziński, *Normy własne kanonicznego procesu karno-sądowego*, „Prawo-Administracja-Kościół” 10-11 (2002), nr 2-3, s. 154-156.

¹⁰¹⁴ Por. KPK, kan. 1726; KKKW, kan. 1482.

¹⁰¹⁵ Por. NdDR, art. 16 § 1.

¹⁰¹⁶ Por. KPK, kan. 1474 § 1-2; KKKW, kan. 1315 § 2.

¹⁰¹⁷ Por. M. Stokłosa, *Utrata stanu duchownego w aktualnym...*, dz. cyt., s. 177; D. Borek, *Przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji...*, dz. cyt., s. 187.

¹⁰¹⁸ Por. J. Syryjczyk, *Niektóre gwarancje sprawiedliwego wymiaru kar...*, dz. cyt., s. 159-160.

¹⁰¹⁹ Por. NdDR, art. 16 § 2; KPK, kan. 1727 § 2; KKKW, kan. 1481 § 2; C. Papale, *Formulario commentato...*, dz. cyt., s. 222.

¹⁰²⁰ Por. KPK, kan. 1638; KKKW, kan. 1319; „Apelacja lub rekurs od wyroków sądowych lub dekretów wymierzających lub deklarujących jakąkolwiek karę mają skutek zawieszający” – KPK, kan. 1353; KKKW, kan. 1487 § 2; J. Syryjczyk, *Niektóre gwarancje sprawiedliwego wymiaru kar...*, dz. cyt., s. 160.

Można mieć do czynienia z sytuacją braku apelacji. „Po bezużytecznym upływie apelacyjnych terminów zawitych, czy wobec sędziego, który wydał wyrok, czy wobec sędziego apelacyjnego, apelację uważa się za zaniechaną”¹⁰²¹. Poza milczącym zaniechaniem apelacji, może dojść do wyraźnego jej zrzeczenia się¹⁰²². Po braku apelacji dochodzi do wykonania wyroku zgodnie z normami kodeksowymi¹⁰²³.

Jeżeli to konieczne i została wprowadzona apelacja, trybunałem drugiej instancji jest Najwyższy Trybunał Kongregacji Nauki Wiary. Może się zdarzyć, że dana sprawa zostanie przekazana jakiemuś innemu trybunałowi, który będzie działać jako Trybunał Kongregacji *ex commissione*. Postępowanie w tej instancji jest prowadzone według norm kodeksowych odnoszących się do takiego postępowania z uwzględnieniem Norm *de delictis reservatis* z 2021 roku¹⁰²⁴. Po wydaniu wyroku przez Najwyższy Trybunał Kongregacji Nauki Wiary, przechodzi on w stan rzeczy osądzonej¹⁰²⁵ i nie podlega apelacji, jak również nie musi być zatwierdzony przez papieża¹⁰²⁶.

Choć zgodnie z generalnym założeniem, że dekladowanie i wymierzanie kar, powinno odbywać się w Kościele, na podstawie karnego procesu sądowego¹⁰²⁷, to Kongregacja Nauki Wiary, na podstawie specjalnych uprawnień z roku 2021, może zastosować postępowanie na mocy dekretu pozasądowego¹⁰²⁸. Decyzję w tym względzie podejmuje Kongres z urzędu lub na wniosek ordynariusza lub hierarchy, którzy po przeprowadzeniu dochodzenia wstępnego mogą w swoim *votum*, zaproponować takie procedowanie. Proces pozasądowy może być prowadzony przez Kongregację Nauki Wiary, lub ordynariusza, bądź hierarchę, lub przez ich delegata. Zarówno delegat, rzecznik sprawiedliwości i notariusz powinni być kapłanami. Pierwsi dwaj powinni posiadać doktorat lub licencjat z prawa kanonicznego, a doświadczenie

---

¹⁰²¹ KPK, kan. 1635; por. KKKW, kan. 1316.

¹⁰²² Por. KPK, kan. 1525; KKKW, kan. 1206.

¹⁰²³ Por. KPK, kan. 1650-1655; KKKW, kan. 1337-1342.

¹⁰²⁴ Por. NdDR, art. 16 § 3; Ch. J. Scicluna, *Delicta graviora...*, dz. cyt., s. 114-115.

¹⁰²⁵ Por. NdDR, art. 18, 1°, 3°.

¹⁰²⁶ Por. tamże, art. 9 § 4.

¹⁰²⁷ Por. J. Syryjczyk, *Niektóre gwarancje sprawiedliwego wymiaru kar w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r.*, PK 34 (1991) nr 3-4, s. 148-149.

¹⁰²⁸ Por. NdDR, art. 9 § 3; KPK, kan. 1720; KKKW, kan. 1486.

prawnicze i nieposzlakowana opinia, mają pomóc w odpowiednim postępowaniu¹⁰²⁹. Sam oskarżony zawsze musi posiadać adwokata lub pełnomocnika, którzy posiadają odpowiednie wykształcenie i zostali dopuszczeni przez Kongregację Nauki Wiary, ordynariusza, hierarchę lub delegata¹⁰³⁰. Wspomniana dykasteria może udzielić dyspensy od wymogów kapłaństwa i stopni naukowych¹⁰³¹.

Biorąc pod uwagę ewentualne wskazania Kongregacji Nauki Wiary, ordynariusz bądź hierarcha, wszczyna proces odpowiednim dekretem. Mianuje także wszystkich członków wspomnianego postępowania. Niezwłocznie należy także powiadomić samego oskarżonego, zapewniając prawo do obrony, który może wnieść odwołanie do Kongresu Kongregacji Nauki Wiary, jeżeli nie zgadza się z decyzją o prowadzeniu postępowania w trybie administracyjnym. Papież Franciszek utworzył specjalne Kolegium w 2014 roku, które składa się z siedmiu kardynałów lub biskupów, dla sprawniejszego rozpatrywania odwołań. Gdyby oskarżonym był biskup, jego odwołanie rozpatrywane będzie przez Sesję Zwyczajną, która może też przedkładać sprawy papieżowi. Kolegium winno mieć swój regulamin i cyklicznie informować Sesję Zwyczajną o swoich decyzjach¹⁰³². Jeśli rzecz dotyczy się duchownego, podobnie jak było to w przypadku procesu sądowego, może za pośrednictwem Kongregacji prosić papieża o dyspensę od celibatu i innych obowiązków wynikających ze święceń.

Niezwykle ważną fazą postępowania karno-administracyjnego jest ocena zgromadzonego materiału dowodowego, której dokonuje sam ordynariusz (hierarcha) lub mianowany delegat wraz z asesorami. Takie badanie sprawy i dyskusja nad nią, ma na celu dojście do sprawiedliwości i nabrania moralnej pewności co do popełnienia bądź nie zarzucanego przestępstwa. Jeżeli stwierdzi się przedawnienie, podobnie jak było to w procesie sądowym, nie można zamknąć postępowania. W tej kwestii decyzję podejmuje Kongregacja Nauki Wiary. Po ocenie dowodów przestępstwa przeciwko świętości Eucharystii, wydaje się dekret uwalniający od zarzucanych czynów bądź

---

¹⁰²⁹ Por. NdDR, art. 20 § 2, 5-6.

¹⁰³⁰ Por. tamże, art. 20 § 7.

¹⁰³¹ Por. tamże, art. 21.

¹⁰³² Por. tamże, art. 23; Sekretariat Stanu [Parolin P.], *Rescriptum ex audientia sanctissimi, o ustanowieniu w Kongregacji Nauki Wiary Kolegium do rozpatrywania odwołań duchownych w sprawach «delicta graviora»*, 03.11.2014, OR 367 (2014) nr 12, s. 54.

dekret wymierzający karę¹⁰³³. Kongregacja upoważniając ordynariusza bądź hierarchę do przeprowadzenia postępowania administracyjnego, może wyposażyć go w prawo nakładania kar ekspiacyjnych, które wiążą na stałe, w tym wydalenia ze stanu duchownego. Jeżeli powyższego nie zastosowano, a jeżeli w toku postępowania okazało się, że należy zastosować wspomniane kary, należy zwrócić się do Kongregacji. Może ona zastrzec sobie prawo nałożenia sankcji karnej, po zakończeniu postępowania karno-administracyjnego¹⁰³⁴.

Analogicznie do karnego postępowania sądowego, również w procesie administracyjnym, należy z urzędu przekazać całość akt Kongregacji Nauki Wiary, z tym samym zastrzeżeniem co wyżej, odnośnie do tłumaczenia dokumentów. Oskarżony o przestępstwa zarezerwowane, ma prawo wniesienia rekursu hierarchicznego do Kongregacji. Podobne prawo posiada rzecznik sprawiedliwości. Dopuszcza się odwołanie, zgodnie z Normami *de delictis reservatis* z 2021 roku, które można przedłożyć w nieprzekraczalnym terminie sześćdziesięciu dni użytecznych. „Oskarżony, w celu wniesienia rekursu, musi, pod rygorem niedopuszczalności tegoż rekursu, zawsze korzystać z pomocy adwokata, którym powinien być wierny, posiadający odpowiednie pełnomocnictwo i mający doktorat lub przynajmniej licencjat z prawa kanonicznego”¹⁰³⁵. Po zbadaniu zasadności przedstawionych żądań i zgodności z prawem wydaje się ostateczną decyzję, co tym samym sprawia, że nie jest możliwe wniesienie rekursu do Sygnatury Apostolskiej, zgodnie z zapisami *Pastor bonus*¹⁰³⁶, gdyż decyzja jest wówczas niepodważalna. Duchowny ponadto, gdyby był usunięty ze stanu duchownego, musi za pośrednictwem Kongregacji Nauki Wiary, prosić o dyspensę od zachowania celibatu¹⁰³⁷.

---

¹⁰³³ Por. KPK, kan. 1720, 3°; KKKW, kan. 1486 § 1, 3°; D. Borek, *Przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji...*, dz. cyt., s. 196-210; M. Stokłosa, *Utrata stanu duchownego w aktualnym...*, dz. cyt., s. 188-189.

¹⁰³⁴ Por. Ch. J. Scicluna, *Delicta graviora...*, dz. cyt., s. 114.

¹⁰³⁵ Por. NdDR, art. 24 § 2.

¹⁰³⁶ Por. tamże, art. 24 § 1; M. Stokłosa, *Utrata stanu duchownego w aktualnym...*, dz. cyt., s. 190-191; A. G. Miziński, *Elementy kanonicznego procesu karno-administracyjnego...*, dz. cyt., s. 150; zob. G. Leszczyński, *Rekurs hierarchiczny do dykasterii Kurii Rzymskiej*, „Łódzkie Studia Teologiczne”, 17 (2008), s. 257-269.

¹⁰³⁷ Por. W. Kiwior, *Dyspensa od celibatu prezbiterów i diakonów*, PK 54 (2011) nr 3-4, s. 139-141.

W sprawach *delicta graviora*, ma zastosowanie także rozporządzenie administracyjne, jakim jest nakaz karny¹⁰³⁸. Kongregacja Nauki Wiary wybierając taki sposób postępowania wobec sprawcy przestępstwa przeciw Najświętszej Ofierze, kierować się powinna zachowaniem dobra publicznego Kościoła, jak również ochroną osobistą oskarżonego¹⁰³⁹. Dochodzenie wstępne może wykazać ponad wszelką wątpliwość, że podejrzany dokonał czynu przestępczego, a jego fakt jest bezsporny, jak również sprawca się przyznał do zarzucanych mu czynów i jest skłonny do spędzenia życia na pokucie, odosobnieniu i modlitwie. Sprawcą niektórych przestępstw przeciwko Eucharystii może być wierny świecki, dlatego trudno będzie oczekiwać, że ten sposób postępowania będzie miał zastosowanie względem niego. Należy się skłaniać, że nakaz karny dotyczyć będzie raczej duchownych czy zakonników. Za zastosowaniem tego rozporządzenia administracyjnego wobec duchownego, który popełnił ciężkie przestępstwo względem Najświętszej Ofiary, przemawiać będzie podeszły wiek, ciężki stan zdrowia bądź inna bardzo poważna przyczyna¹⁰⁴⁰.

Nakaz kary może wydać sama Kongregacja, z własnej inicjatywy lub na prośbę ordynariusza bądź hierarchy, który zaproponował takie rozwiązanie sprawy w swoim *votum*. Środki dyscyplinarne nie mają charakteru karnego, jednak bardzo mocno ograniczają w działaniu i wykonywaniu posługi czy funkcji. Za nieprzestrzeganie nakazu karnego grożą sankcje karne, które zostały w nim zawarte. Stosowny dekret wydaje ordynariusz bądź hierarcha, za pozwoleniem wspomnianej dykasterii Kurii Rzymskiej, z określonymi warunkami, które dotyczą oskarżonego, jak i władzy kościelnej, której pozwolono to uczynić¹⁰⁴¹. Dekret w formie nakazu karnego należy prawnie notyfikować¹⁰⁴². Od tego momentu liczy się czas sześćdziesięciu dni użytecznych na wniesienie rekursu przeciw wydanemu nakazowi karnemu. Odbywa się to analogicznie jak w przypadku postępowania karno-administracyjnego. Taka

---

¹⁰³⁸ Por. KPK, kan. 1319 § 1-2; KPK/2021, kan. 1319 § 1-2; KKKW, kan. 1406 § 1.

¹⁰³⁹ Por. KPK, kan. 1718 § 1, 1°-2°; KKKW, kan. 1469 § 1-2.

¹⁰⁴⁰ Por. M. Stokłosa, *Utrata stanu duchownego w aktualnym...*, dz. cyt., s. 170; D. Borek, *Przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji...*, dz. cyt., s. 216-217.

¹⁰⁴¹ Por. C. Papale, *Formulario commentato...*, dz. cyt., s. 214-221; Ch. J. Scicluna, *Delicta graviora...*, dz. cyt., s. 113-114; M. Stokłosa, *Utrata stanu duchownego w aktualnym...*, dz. cyt., s. 171.

¹⁰⁴² Por. KPK, kan. 54-46; KKKW, kan. 1520 § 1-3.

możliwość nie jest brana pod uwagę, gdy sama Kongregacja Nauki Wiary wydała dekret w formie nakazu karnego, za potwierdzeniem papieża.

3.4. Kary

Kanoniczna zasada wyrażona w Kodeksie Prawa Kanonicznego i Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich, podtrzymuje legalność prawa karnego, która głosi, że nie ma przestępstwa, ani też kary bez wcześniejszej ustawy karnej¹⁰⁴³. Zgodnie z Normami *de delictis reservatis* z 2021 roku, przy przestępstwach zarezerwowanych Kongregacji Nauki Wiary, mamy do czynienia z zarówno z sankcjami karnymi określonymi, jak i nieokreślonymi. Przy wspomnianych deliktach, w kilku przypadkach kara określona została w przepisach kodeksowych, a jeżeli przestępstwo nosiło dodatkowo cechy *delicta graviora*, to w rzeczonych Normach, uszczegółowiono wymiar kary. Mając na względzie zagadnienie ochrony Najświętszej Ofiary, specjalne normy pozakodeksowe, zmodyfikowane przez papieża Benedykta XVI w 2010 roku, i utrzymane w zmianach dokonanych przez papieża Franciszka, rezerwują Kongregacji Nauki Wiary pięć przestępstw przeciw świętości Eucharystii. Tym samym zostały zaopatrzone o sankcję karną dla sprawcy takiego ciężkiego wykroczenia.

Kara za zabranie lub przechowywanie postaci konsekrowanych w celach świętokradczych, albo ich profanacja to ekskomunika *latae sententiae* zarezerwowana Stolicy Apostolskiej, w przypadku każdego wiernego, który stałby za takim czynem. Jeżeli jednak rzecz dotyczy duchownego, dodatkowo można wymierzyć inne kary *ferendae sententiae*, nie wykluczając wydalenia ze stanu duchownego¹⁰⁴⁴. Normy z 2021 roku w całości potwierdzają przewidziane kodeksowe kary za usiłowanie liturgicznej czynności Ofiary Eucharystycznej, jakimi są – dla wiernych świeckich, jak i osób konsekrowanych – interdikt wiążący mocą samego prawa, a dla duchownych – *suspensa latae sententiae*. Prawodawca przewidział możliwość fakultatywnego

---

¹⁰⁴³ Por. KPK, kan. 221 § 3; KKKW, kan. 389; J. T. Żurawski, *Prawo do należytego wymiaru...*, dz. cyt., s. 285-286.

¹⁰⁴⁴ Por. NdDR, art. 3 § 1, 1°; M. Wronowska, *Przyczyny i procedura wydalenia ze stanu duchownego*, „Studia Ełckie”, 16 (2014) nr 4, s. 501-503.

nakładania innych kar, nawet ekskomuniki¹⁰⁴⁵. Natomiast za symulowanie celebrowania Eucharystii przewidziano sprawiedliwą karę *ferendae sententiae*, która nie została określona¹⁰⁴⁶. Powyższą karę przewidziano także za koncelebrowanie Mszy Świętej z szafarzami wspólnot kościelnych nie mających sukcesji apostołskiej i nie uznających godności sakramentalnej święceń kapłańskich¹⁰⁴⁷. Ostatnie przestępstwo polegające na konsekracji w celu świętokradczym jednej albo obu postaci podczas sprawowania Eucharystii bądź poza jej celebracją, musi zostać odpowiednio ukarane. Nie wyklucza się także w tym przypadku wydalenia ze stanu duchownego¹⁰⁴⁸.

Ewentualna kara wydalenia ze stanu duchownego, która została zastosowana w przypadku przestępstw osądzanych przez Kongregację Nauki Wiary, nie sprawia *ipso facto*, że wydalony oskarżony, otrzymuje dyspensę od celibatu i obowiązków wypływających ze święceń¹⁰⁴⁹. Musi on po prawomocnym wyroku, prawnie wystąpić do Ojca Świętego z prośbą o udzielenie wspomnianych zwolnień, poprzez Kongregację Nauki Wiary, jeżeli postępowanie toczyło się w sprawach przestępstw zarezerwowanych tejże dykasterii Kurii Rzymskiej¹⁰⁵⁰. Takie postępowanie jest spójne z normą kanoniczną, która stanowi, że utrata stanu duchownego, nie pociąga za sobą automatycznej dyspensy od obowiązku celibatu. Może być ona udzielona jedynie przez Biskupa Rzymskiego¹⁰⁵¹

Przestępstwa osądzane według Norm *de delictis reservatis* z 2021 roku, jak i na podstawie procedur kodeksowych, dają możliwość zastosowania szerokiego spektrum środków dyscyplinarnych, które nie mają charakteru karnego. Nakaz karny w procedurze Kongregacji Nauki Wiary, może potwierdzać owe środki, kiedy sprawa

---

¹⁰⁴⁵ Por. NdDR, art. 3 § 1, 2°.

¹⁰⁴⁶ Por. tamże, art. 3 § 1, 3°.

¹⁰⁴⁷ Por. tamże, art. 3 § 1, 4°.

¹⁰⁴⁸ Por. tamże, art. 3 § 2.

¹⁰⁴⁹ Por. W. Kiwior, *Dyspensa od celibatu kapłańskiego: kompetencje, tytuły prawne, procedura*, PK 35 (1992) nr 3-4, s. 162-165.

¹⁰⁵⁰ Por. M. Stokłosa, *Utrata stanu duchownego w aktualnym...*, dz. cyt., s. 181-182; Poza przypadkami przestępstw zarezerwowanych Kongregacji Nauki Wiary prośbę wnosi się do Kongregacji ds. Duchowieństwa lub do Kongregacji Ewangelizacji Narodów, wg ich zakresu uprawnień; zob. W. Barszcz, *Przyczyny i procedury przeniesienia duchownych do stanu świeckiego...*, dz. cyt., s. 55-62; M. Stokłosa, *Utrata przynależności do stanu duchownego na podstawie specjalnych uprawnień przyznanych Kongregacji ds. Duchowieństwa*, PK 54 (2011) nr 1-2, s. 43-75.

¹⁰⁵¹ Por. KPK, kan. 291.

przyznał się do *delicta reservata*, a co zostało już wyżej omówione. Kiedy uznano to za zasadne, sprawcę przestępstwa można usunąć przez dekret kompetentnej władzy z urzędu¹⁰⁵², jak też proboszcza ze stanowiska¹⁰⁵³ lub pozbawić prawa do przepowiadania słowa¹⁰⁵⁴. Zastosowanie mają także przepisy o nieprawidłowościach do wykonywania przyjętych święceń¹⁰⁵⁵, a jeżeli sprawa dotyczy wiernego świeckiego, to władza kościelna może ograniczać prawa im przysługujące¹⁰⁵⁶.

Po zmianach dokonanych przez papieża Franciszka w 2021, w Normach *de delictis reservatis*, duchowny, który dopuściłby się przestępstw przeciwko świętości Eucharystii (również innych przestępstw zarezerwowanych Kongregacji Nauki Wiary), podlega karom, które są przewidziane wg Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku, Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich z 1990 roku, jak i Norm z 2021, stosownie do ciężkości przestępstwa, może zostać wydalony lub podlegać depozycji ze stanu duchownego¹⁰⁵⁷. Przepis ten daje więc możliwość zastosowania najsurowszej kary, za każde przestępstwo, w tym przeciwko Najświętszej Ofierze, którymi władna jest zajmować się Kongregacja Nauki Wiary, niezależnie, czy przestępstwo, w tych przypadkach, zostało zaopatrzone w tę sankcję karną.

3.5. Uwolnienie z zaciągniętych kar

W świetle zasad wymierzania kar, jak i przepisów, które odnoszą się do uwolnienia od nich, w przypadku sankcji karnych za przestępstwa zarezerwowane Kongregacji Nauki Wiary, poza przypadkami gdy sprawca znajduje się w niebezpieczeństwie śmierci, należy pamiętać, że jeżeli wymierzono lub deklarowano

---

¹⁰⁵² Por. tamże, kan. 192 § 1-2; KKKW, kan. 976 § 1-2.

¹⁰⁵³ Por. KPK, kan. 1740; KKKW, kan. 1389; zob. A. Januchowski, *Utrata urzędu proboszcza na gruncie prawa kanonicznego i znaczenie tego faktu w procesie eksmisyjnym*, „Studia z Prawa Wyznaniowego”, t. 12 (2009), s. 179-197.

¹⁰⁵⁴ Por. KPK, kan. 764, 765; KKKW, kan. 610 § 1-3, 612 § 1.

¹⁰⁵⁵ Por. KPK, kan. 1044 § 1, 3°; KKKW, kan. 763, 3°; M. Pastuszko, *Nieprawidłowości i przeszkody do święceń (kanony 1040-1049)*, PK 50 (2007) nr 3-4, s. 192-193.

¹⁰⁵⁶ Por. KPK, kan. 223 § 2; KKKW, kan. 26; zob. J. Wasielewski, *Prawo do stowarzyszania się*, w: M. Saj, *Obowiązki i prawa wiernych w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego*, Warszawa 2017, s. 139-140.

¹⁰⁵⁷ Por. NdDR, art. 7.

cenzurę *latae sententiae*, która zastrzeżona została Stolicy Apostolskiej, tylko ona może uwolnić od kary. Wówczas, gdy kara nie była zastrzeżona uwolnienie od niej może dokonać ordynariusz bądź hierarcha¹⁰⁵⁸, jednak z upoważnienia samej wspomnianej dykasterii Kurii Rzymskiej, kiedy procedura podlegała *delicta reservata*, zgodnie z Normami z 2021 roku¹⁰⁵⁹. Sposób uwolnienia z kar został omówiony już został w poprzednim rozdziale.

3.6. Przedawnienie

Prawodawca kodeksowy przyjął za regułę, że skarga karna wygasa przedawniając się po czasie trzech¹⁰⁶⁰ lub siedmiu lat¹⁰⁶¹. Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich ujmuje nieco odmiennie ten temat, co zostało wykazane już w drugim rozdziale niniejszej rozprawy. Przepis Kodeksu Prawa Kanonicznego zastrzega jednocześnie, że określony czas przedawnienia nie obowiązuje w odniesieniu do przestępstw zarezerwowanych Kongregacji Nauki Wiary¹⁰⁶².

Normy *de delictis reservatis* z 2021 roku wskazują na czas przedawnienia w wymiarze dwudziestu lat¹⁰⁶³. W przypadku przestępstw przeciw świętości Eucharystii, czas liczy się „od dnia popełnienia przestępstwa lub, jeżeli przestępstwo jest trwale lub habitualne, od dnia jego ustania.”¹⁰⁶⁴. Przed modyfikacjami wprowadzonymi przez papieża Benedykta XVI, przedawnienie skargi kryminalnej następowało po dziesięciu latach. Później czas ten został wydłużony. Zważając na ciężkość popełnionego przestępstwa, które godzi w Najświętszą Ofiarę, zrozumiałe jest to, że prawodawca przewidział dłuższy, niż kodeksowy, czas przedawnienia

---

¹⁰⁵⁸ Por. KPK, kan. 1355 § 1, 1°-2°; KPK/2021, kan. 1355 § 1, 1°-2°; KKKW, kan. 1420 § 1.

¹⁰⁵⁹ Por. F. Lempa, *Podstawowe zasady wymierzania poprawczych kar kanonicznych*, „Civitas et Lex”, 4 (16), 2017, s. 39.

¹⁰⁶⁰ Por. KPK/2021, kan. 1362 § 1.

¹⁰⁶¹ Por. tamże, kan. 1362 § 1, 2°; Do czasu nowelizacji prawa karnego w 2021 roku, czas przedawnienia w tym przypadku wynosił pięć lat.

¹⁰⁶² Por. KPK, kan. 1362 § 1, 1°; KPK/2021, kan. 1362 § 1, 1°; KKKW, kan. 1152 § 2, 1°-3°.

¹⁰⁶³ Por. NdDR, art. 8 § 1.

¹⁰⁶⁴ KPK/2021, kan. 1362 § 2; por. KPK, kan. 1362 § 2; KKKW, kan. 1152 § 3.

w przypadku *delicta reservata*. Należy pamiętać, że sama Kongregacja, władna jest uchylić przedawnianie w konkretnych *actio criminalis*¹⁰⁶⁵.

4. Wnioski

Najświętsza Ofiara została objęta szczególną ochroną nie tylko na mocy przepisów Kodeksu Prawa Kanonicznego i Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich, ale również przez zarezerwowanie osądzania przestępstw przeciw świętości Eucharystii, Kongregacji Nauki Wiary. Promulgowane 30 kwietnia 2001 roku przez papieża Jana Pawła II, Listem apostolskim motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela* Normy *de gravioribus delictis*, które zostały zmodyfikowane przez papieża Benedykta XVI, 21 maja 2010 roku, a później przez papieża Franciszka 11 października 2021 roku, nie tylko zawierają normy substancjalne, ale także proceduralne, co do przestępstw zarezerwowanych władnej dykasterii Kurii Rzymskiej. Nie oznacza to, że nowe przepisy stworzyły zupełnie nowe definicje przestępstw. W jednym przypadku tak było – normy kodeksowe nie zawierały przestępstwa polegającego na konsekracji w celu świętokradczym jednej tylko postaci albo obu podczas sprawowania Eucharystii lub poza nią. Choć prawodawca kodeksowy zabraniał konsekracji jednej bez drugiej postaci lub obu poza Eucharystią. Od momentu rewizji Księgi VI Kodeksu Prawa Kanonicznego w roku 2021, przestępstwo to zostało do niego włączone. Od tego czasu wolą prawodawcy, wszystkie najcięższe przestępstwa przeciw Najświętszej Ofierze podlegają pod wyłączną kompetencję Kongregacji Nauki Wiary, które ujęte są zarówno w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku, jak i w Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich z 1990 roku.

Szeroka problematyka zagadnień *delicta reservata*, ograniczona została w niniejszym rozdziale do zagadnień ochrony Najświętszej Ofiary, czego dotyczą Normy z 2021 roku, jak i wskazania szczególnej procedury, która przynależy rozpatrywaniu przestępstw zarezerwowanych Kongregacji Nauki Wiary. Włączenie tego zagadnienia do niniejszej rozprawy, poszerza i uzupełnia zagadnienie ochrony najbardziej czciwego sakramentu.

---

¹⁰⁶⁵ Por. NdDR, art. 8 § 3; M. Stokłosa, *Przedawnienie skargi kryminalnej...*, dz. cyt., s. 149-152.

Za popełnione przestępstwa przeciw Eucharystii grożą najcięższe sankcje karne, nie wyłączając wydalenia ze stanu duchownego, kiedy sprawcą był wierny posiadający święcenia, z zaznaczeniem, że raz ważnie przyjęte święcenia kapłańskie nigdy nie tracą ważności¹⁰⁶⁶. Przewiduje się sprawiedliwą karę w zależności od ciężkości przestępstwa, a nawet ekskomunikę *latae sententiae* zarezerwowaną Stolicy Apostolskiej. Wspomniane delikty może popełnić także wierny świecki lub osoba konsekrowana – zakonnik posiadający święcenia, jak i bez nich.

Wiadomość o przestępstwie, musi zostać rozpatrzona przez ordynariusza bądź hierarchę, a dochodzenie wstępne przynajmniej uprawdopodobnić tę informację. Przy przestępstwach zarezerwowanych, prawodawca, ograniczył swobodę powyższych władz kościelnych, które muszą działać w ścisłym porozumieniu i z upoważnienia Kongregacji Nauki Wiary. Może ona zdecydować w jaki sposób prowadzić postępowanie w przypadku poszczególnego przestępstwa. Wskazany jest proces karny sądowy, jednak nie wyklucza się postępowania administracyjnego. Możliwe jest także nakładanie kar na podstawie dekretu pozasądowego, z wyłączną kompetencją decyzyjną, jeżeli byłyby to sankcje karne dożywotnie. W przypadku duchownego, który popełniłby ciężkie przestępstwo, za które grozi wydalenie ze stanu duchownego, zgodnie z Normami *de delictis reservatis* z 2021 roku, a jego wina byłaby bezsprzeczna, możliwe jest przedłożenie papieżowi prośby o wydalenie *ex officio*. Takie procedowanie jest pewnego rodzaju *novum*, które niespotykane jest w przepisach kodeksowych.

Specjalne przepisy z 2021 roku wydłużają znacznie czas przedawnienia skargi kryminalnej do dwudziestu lat, z możliwością jego uchylenia przez Kongregację Nauki Wiary w poszczególnym przypadku.

Przeprowadzona analiza szczególnego postępowania w przypadkach *delicta reservata*, skłania do wniosku, że nie ma się do czynienia z jakimś odrębnym zbiorem przestępstwa i niezależnym sposobem postępowania w opozycji do norm kodeksowych, a raczej z uzupełnieniem, modyfikacją i odpowiednią adaptacją, które jeszcze lepiej mają chronić sakrament Eucharystii, cedując to zadanie na Kongregację Nauki Wiary. Normy *de delictis reservatis* z 2021 roku odwołują się w wielu miejscach

---

¹⁰⁶⁶ Por. J. Krukowski, *Święci szafarze, czyli duchowni*, w: J. Krukowski (red.), *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. II/1, Poznań 2005, s. 115.

na przepisów zawartych w Kodeksie Prawa Kanonicznego i Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich, co sprawia że ma się do czynienia ze zwartym i jednorodnym systemem prawa kanonicznego.

ZAKOŃCZENIE

Eucharystia jest darem, który pozostawiony został Kościołowi, jako pokarm, który daje mu życie w wymiarze wspólnotowym i osobistym każdego wiernego. Ojcowie Soboru Watykańskiego II podkreślają, że jest ona „źródłem i szczytem życia chrześcijańskiego”¹⁰⁶⁷. Stwierdzenie to jest wyrazem wiekowego doświadczenia wiary, które zrodziło się z woli samego Jezusa Chrystusa. Przez wieki, prawda o Najświętszej Ofierze jest na nowo odczytywana, a Kościół odkrywa nieustannie łączność ze swoim Założycielem. Nie dziwi więc fakt, że biblijne słowa ustanowienia Eucharystii, otrzymały teologiczną refleksję, która pogłębianą jest przez gremia synodalne, soborowe, jak i poszczególnych świętych, papieży, czy wiernych, którzy poprzez swoją prawdziwą i ufą wiarę, dają świadectwo o świętości Eucharystii. Papież Jan Paweł II wskazywał, że „kult eucharystyczny stanowi jak gdyby duszę całego życia chrześcijańskiego. Jeśli bowiem życie chrześcijańskie wyraża się w spełnianiu największego przykazania czyli w miłości Boga i bliźniego, to miłość ta znajduje swoje źródło właśnie w tym Sakramencie, który powszechnie bywa nazywany Sakramentem miłości”¹⁰⁶⁸. Również papież Benedykt XVI, w zgodzie z wielowiekową tradycją zaznaczył, że „eucharystyczny wymiar chrześcijańskiej egzystencji jest bez wątpienia wymiarem kościelnym i wspólnotowym”¹⁰⁶⁹.

Dostrzeżenie tych prawd doprowadziło do stworzenia odpowiedniego systemu prawnego, który ma chronić świętość Eucharystii na gruncie prawa kościelnego. Triadę odpowiednich przepisów w tym względzie stanowią Kodeks Prawa Kanonicznego

---

¹⁰⁶⁷ KK 11.

¹⁰⁶⁸ Jan Paweł II, List apostolski *Dominicae cenae...*, dz. cyt., nr 5.

¹⁰⁶⁹ Benedykt XVI, Adhortacja apostolska *Sacramentum caritatis...*, dz. cyt., nr 76, s. 351.

z 1983 roku, Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich z 1990 roku i normy specjalne, które rezerwują osądzenie przestępstw przeciwko Najświętszej Ofierze, Kongregacji Nauki Wiary, wprowadzone na mocy Listu apostolskiego motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela*. Stosowne normy, wydane w 2001 roku, po dziewięciu latach zostały zmodyfikowane przez papieża Benedykta XVI i ujednolicone przez papieża Franciszka w roku 2021.

Na tej prawnej płaszczyźnie dostrzec należy teologiczno-kanoniczną definicję, którą przywołuje prawodawca kodeksowy, nazywając Eucharystię – najbardziej czcigodnym Sakramentem. To szczególne miejsce zostało wpisane w istotę Najświętszej Ofiary, przez słowa, gesty i wydarzenia zbawcze, przez samego Jezusa Chrystusa. Nie dziwi więc fakt, że również prawo kanoniczne uznaje za niezwykle cenny i wyjątkowy sakrament.

Zauważając powyższe i biorąc pod uwagę trwający rok duszpasterski pod hasłem „Eucharystia daje życie”, niniejsza dysertacja dotyczyła sakramentu Eucharystii, pod kątem jej ochrony od strony prawa karnego Kościoła katolickiego. Zebrane w jednym miejscu rozważania na ten temat wskazują, że prawo kanoniczne chroni Najświętszą Ofiarę. Dodatkowym walorem badanego tematu jest zestawienie ze sobą przepisów obu Kodeksów – łacińskiego i wschodniego, z dodatkowym wskazaniem norm specjalnych w zakresie ochrony Eucharystii, co wyczerpuje zakres rozważań naukowych założonego temat rozprawy. Po wcześniejszym przybliżeniu aspektów biblijnych, teologicznych i prawnych samego sakramentu Eucharystii, a następnie założeń całego systemu karnego Kościoła, została podjęta analiza tych norm, które odnoszą się do ochrony omawianego sakramentu. Układ dysertacji służy tym rozważaniom, gdyż jasno wskazuje kolejne zagadnienia, które mają swoje umocnienie we wcześniejszych dociekaniach.

Prawodawca kodeksowy wskazuje cztery przestępstwa przeciwko świętości Eucharystii, mianowicie: profanacja postaci konsekrowanych; usiłowanie sprawowania liturgicznej Ofiary Eucharystycznej; symulacja sprawowania liturgicznej czynności Ofiary Eucharystycznej; koncelebrowanie Ofiary Eucharystycznej z szafarzami wspólnot kościelnych, które nie posiadają sukcesji apostolskiej oraz nie uznają sakramentalności święceń kapłańskich. Normy *de delictis reservatis* z 2021 roku, dodatkowo przyjmują za najcięższe przestępstwo przeciw Najświętszej Ofierze, konsekrację w celu świętokradczym jednej materii bez drugiej w czasie

Eucharystycznej celebracji, albo dwóch materii poza nią. W tym miejscu wskazać należy, że papież Franciszek na mocy Konstytucją apostolską *Pascite Gregem Dei*, zrewidował system karny przewidziany w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku i włączył to przestępstwo do VI Księgi tego zbioru. Zmiany weszły w życie 8 grudnia 2021 roku.

Ciekawym zabiegiem prawnym jest pewne rozproszenie przepisów, które dotyczą omawianych przestępstw, a ich zgromadzenie i połączenie pozwala dostrzec niezwykłą ich synergię. Choć ma się do czynienia z dwoma Kodeksami i dodatkowo normami specjalnymi, które określają sposób postępowania i powierzają jedynie Kongregacji Nauki Wiary zajmowanie się najcięższymi wykroczeniami karnymi, to cały system karny w tym względzie jest spójny. Wskazanie i przeanalizowanie tych przepisów, można uznać za punkt wyjścia do dalszych badań w tym zakresie. Pamiętać należy, że Normy z 2021 mają charakter suplementarny w stosunku do przepisów kodeksowych i dopełniają całości postępowania w przypadkach najcięższych przestępstw przeciw świętości Najświętszej Ofiary i sakramentu Eucharystii.

Prawodawstwo więc zna pięć głównych przestępstw przeciwko świętości Eucharystii. Przewidziano za nie bardzo zróżnicowane kary. W zależności od typu przestępstwa, sprawca, podlega karom cenzur *latae sententiae* bądź *ferendae sententiae*. Ekskomunika wiążąca mocą samego prawa dotyczy profanacji postaci konsekrowanych, a w Kościele wschodnim karą jest komunika większa. Dodatkowo gdyby tego niegodnego i zabronionego czynu dokonał duchowny może być, w sposób fakultatywny karany ciężiej, nie wyłączając wydalenia ze stanu duchownego. Niezmiernie dotkliwą karą za usiłowanie sprawowania Ofiary Eucharystycznej, dla osób świeckich jest kara interdyktu *latae sententiae*, a gdy rzecz tyczy duchownego – w tym przypadku jedynie diakona, przewidziana jest cenzura suspensy wiążąca mocą samego prawa. W tym przypadku prawodawca nie wyklucza wymierzenia innych dodatkowych kar, przez kompetentną władzę. W Kodeksie wschodnim brakuje szczegółowego rozwiązania przy tego typu przestępstwie, dlatego też z Normami *de delictis reservatis* z 2021 roku, Kongregacja Nauki Wiary sama staje się władna wymierzyć odpowiednią karę. Za kolejne przestępstwo, jakim jest symulowane celebrowanie Najświętszej Ofiary, sprawcę należy obligatoryjnie ukarać karą *ferendae sententiae*. Jest ona zatem nieokreślona, jednak powinna być wg prawodawcy sprawiedliwa. Wówczas, gdy przypadek dotyczy przestępcy podlegające pod prawo

Kościół wschodniego, stosuje się odpowiednią karę, nawet nie wyłączając ekskomuniki większej. Za przestępstwo uczestnictwa w zakazanych rzeczach świętych, co stanowi koncelebranie Eucharystii z szafarzami wspólnot kościelnych, które nie posiadają sukcesji apostoelskiej, którego podmiotem może być jedynie prezbiter albo biskup, normy kodeksowe pozostawiają sędziemu bądź odpowiedniemu przełożonemu, nakładanie kary wg roztropności – nieokreślonej, jednak obowiązkowej. Kodeks Kanonów Kościołów wschodnich implementuje w tym względzie rozwiązania przyjmowane w Kościele łacińskim. W końcu ostatecznie przestępstwo przeciw świętości Eucharystii, jakim jest zakazana konsekracja w celu świętokradczym, zagrożone jest sankcją karną, która odpowiadałaby ciężkości tego wykroczenia karnego. Prawodawca nie wyklucza nawet wydalenia prezbitera bądź biskupa ze stanu duchownego. Przepisy te znalazły się także w normach kodeksowych, zrewidowanych przez papieża Franciszka, co zostało już wcześniej ukazane. Zmiany jakich on dokonał, sprawiły, że wszystkie przestępstwa przeciwko świętości Eucharystii znalazły swoje odbicie w przepisach prawa karnego VI Księgi Kodeksu Prawa Kanonicznego. Zmiana ta wydawała się pożądana, gdyż porządkuje kwestie związane z omawianymi w tej rozprawie delikatami.

Dodatkowo wskazano, że sakrament Eucharystii zabezpieczony jest poprzez sankcje karne przewidziane za inne przestępstwa. Prawodawca działa prewencyjnie w stosunku do tego sakramentu. Przewiduje się szereg cenzur, kar ekspiacyjnych czy zaradczych środków karnych, które gdy zostaną zaciągnięte, zadeklarowane czy wymierzone, powodują określone skutki. Wśród nich ekskomunika m.in. zakazuje sprawowania i przyjmowania Ofiary eucharystycznej.

W tym świetle, należy mieć przeświadczenie, że napiętnowanie czynu przestępczego, ma na celu poprawę sprawcy. System karny nie ma być jedynie represyjny, ale pełnić powinien rolę wychowawczą i poprawczą. Papież Franciszek, rozważając słowa św. Pawła¹⁰⁷⁰, wskazuje właśnie na drogę prawa, którego przestrzeganie prowadzi do Chrystusa¹⁰⁷¹. Prawo zatem należy zachowywać, gdyż jest pomocą w spotkaniu człowieka z łaską płynąca od Zbawiciela. Rozważania niniejszej

---

¹⁰⁷⁰ Por. Ga 5, 25.

¹⁰⁷¹ Por. Franciszek, Audienca generalna. *Propedeutyczne znaczenie Prawa*, 18.08.2021, OR 435 (2021) nr 8/9, s. 26.

dysertacji, mają nie tylko wskazać odpowiednie przepisy, które należy „bezdusznie” zastosować, ale wskazać na rolę poprawczą i prewencyjną sankcji karnych. Przepięstwo, które zaburzał ład i sprawiedliwosc we wspólnocie Kościoła, musi zostać naprawione, a sprawca musi zadośćuczynić grzechowi i zgorszeniu, które zaistniało poprzez czyn przestępczy. Stosowanie odpowiednich kar ma sprawiać, że zostanie osiągnięty cel prawa kanonicznego jakim jest *salus animarum*.

Zebrane i przeprowadzenie badanie norm dotyczących ochrony karnej, sakramentu Eucharystii, w systemie prawnym Kościoła katolickiego, skłaniają do wniosku, iż istnieje szereg przepisów, które nie tylko dotyczą tego zagadnienia, ale także w sposób całościowy odnoszą się do niego. Prawodawstwo, podaje pięć przestępstw zagrożonych sankcjami karnymi, dodatkowo, gdy zachowane są szczególne przesłanki, poddaje Kongregacji Nauki Wiary, ich osądzenie i wymierzanie kar. Należy w tym względzie stwierdzić, że normy te są wystarczające, a ochrona Eucharystii jest możliwie najwyższa. Sankcje karne, jakie grożą za popełniane wykroczenia przestępcze, są wystarczające i obejmują zarówno kary *latae sententiae*, jak i *ferendae sententiae*. W tym względzie nie widać potrzeby do podjęcia dodatkowych działań ze strony prawodawcy.

Na podstawie rozważań niniejsze dysertacji, można zapytać, czy nie powinny zostać zaopatrzone w sankcje karne przepisy, które odnoszą się do ilości sprawowanych Mszy Świętych przez jednego kapłana w danym dniu? Choć prawodawca jasno wskazuje, że można sprawować jedynie jedną Eucharystię w ciągu dnia, to dopuszcza możliwość binacji czy trynacji, gdy zachodzą odpowiednie przesłanki. Trudno rozsądzać, czy dany kapłan bierze pod uwagę wolę prawodawcy przy sprawowaniu drugiej, bądź trzeciej Mszy Świętej, co jest dopuszczalne odpowiednio w dzień powszedni i w niedzielę lub uroczystość wg stosownych norm. Jednak czy nie powinna nastąpić reakcja, wówczas, gdy prezbiter celebrowuje trzecią Eucharystię w dzień zwykły, albo czwartą lub piątą w niedzielę? Przy sprawowaniu Najświętszej Ofiary nie może być choćby pozoru rutyny czy „taśmowego” odprawiania (trudno mówić o celebrowaniu). Prawodawca, co prawda przewiduje możliwość karania innych przestępstw, które nie zostały wyszczególnione w zbiorze kodeksowym, a dotyczących nadużyć w czynnościach świętych i przewiduje za nie sprawiedliwą karę. W tych

przypadka to sędzia decydować, jak kara będzie wymierzona¹⁰⁷². Jednak skoro prawodawca kodeksowy poświęca osobną normę zagadnieniu binacji i trynacji, czy nie należy zastanowić się, czy przepis ten nie powinien zostać zaopatrzony w sankcję karną, chociażby nieokreśloną? Praktyka pokazuje, że wielu księży przekracza normę kodeksową, którą jak wskazują liczni kanoniści¹⁰⁷³, należy interpretować w sposób ścisły. Sprawia to, że żaden prezbiter bez pozwolenia Stolicy Apostolskiej, nie może sprawować trzeciej, w dzień powszedni, czy czwartej Mszy Świętej w niedzielę lub uroczystość. Można sobie oczywiście wyobrazić sytuację, że prawodawca zezwala celebrowanie większej ilości Mszy Świętych w jednym dniu. Takie rozwiązanie również łączyłoby się jakimiś pożądanymi ograniczeniami. Prawo kanoniczne, na pewno zachęca do codziennego celebrowania Eucharystii, jednak stanowczo przeciwstawia się instrumentalizowaniu tego sakramentu.

Innym zagadnieniem pozostaje aktywność prawodawcy w zakresie norm liturgicznych, które określają w jaki sposób celebrować Eucharystię. Czy nie powinna zostać skierowana większa uwaga w tym kierunku? Czy nie powinno się bardziej zabezpieczyć sposobu sprawowania Najświętszej Ofiary? Pojawiające się różnego rodzaju aberracje liturgiczne, wykrzywiają niekiedy sens Najświętszego Sakramentu i powodują zamieszanie we wspólnocie Kościoła¹⁰⁷⁴. Czy nie byłoby rozropne, aby w tym względzie powstały normy (karne), które chroniłyby w większym stopniu Eucharystię?

---

¹⁰⁷² Por. KPK, kan. 1384, KPK/2021, kan. 1389; Normy KPK/2021 dopuszczają zastosowania cenzur; KKKW, kan. 1462.

¹⁰⁷³ Por. J. Kodzia, *Obowiązek sprawowania Mszy świętej oraz jej częstotliwość (kan. 904–905 KPK/1983)*, „Colloquia Theologica Ottoniana”, 2/2013, s. 152-160.

¹⁰⁷⁴ Zob. D. Kwiatkowski, *Wierność prawu liturgicznemu wiernością Chrystusowi i Kościołowi*, „Teologia Praktyczna”, 20(2019), s. 99-113; S. Kujawa, *La competenza in materia liturgica. Analisi storico-giuridica*, Poznań 2009, s. 8-15.

BIBLIOGRAFIA

1. ŹRÓDŁA

1.1. DOKUMENTY SOBORÓW Powszechnych

IV Sobór Laterański, *Obowiązki spowiednika*, w: I. Bokwa (red.), *Breviarium fidei. Wybór doktrynalnych wypowiedzi Kościoła*, Poznań 2007, s. 149.

XVI Sobór powszechny w Konstancji, *Opinie Wiclefa i Husa*, w: S. Głowa, I. Bieda (red.), *Breviarium fidei. Wybór doktrynalnych wypowiedzi Kościoła*, Poznań 1988, nn. 202-203, s. 353-354.

XVII Sobór powszechny we Florencji, *Dekret dla Ormian*, w: S. Głowa, I. Bieda (red.), *Breviarium fidei. Wybór doktrynalnych wypowiedzi Kościoła*, Poznań 1988, nr 204, s. 354-356.

Sobór Chalcedoński, *Dwie natury w Chrystusie*, w: I. Bokwa (red.), *Breviarium fidei. Wybór doktrynalnych wypowiedzi Kościoła*, Poznań 2007, s. 70-74.

Sobór powszechny Lyoński II, *Wyznanie wiary Michała Paleologa*, w: S. Głowa, I. Bieda (red.), *Breviarium fidei. Wybór doktrynalnych wypowiedzi Kościoła*, Poznań 1988, nr 201a, s. 352.

Sobór Trydencki, Sesja 7. *Dekret o sakramentach. Kanony o sakramentach*, 03.03.1547, w: A. Baron, H. Pietras, (red.), *Dokumenty Soborów Powszechnych*, t. IV/1, Kraków 2007, s. 357-375.

Sobór Trydencki, Sesja 13. *Dekret o Najświętszym Sakramencie Eucharystii*, 11.10.1551, w: A. Baron, H. Pietras, (red.), *Dokumenty Soborów Powszechnych*, t. IV/1, Kraków 2007, s. 445-471.

Sobór Trydencki, Sesja 14. *Nauka o świętych sakramentach pokuty i ostatniego namaszczenia*, 25.11.1551, w: A. Baron, H. Pietras, (red.), *Dokumenty Soborów Powszechnych*, t. IV/1, Kraków 2007, s. 483-505.

Sobór Trydencki, Sesja 25/A. *Dekret o reformie ogólnej*, 03.12.1563, w: A. Baron, H. Pietras, (red.), *Dokumenty Soborów Powszechnych*, t. IV/2, Kraków 2007, s. 809-845.

Sobór Watykański II, Dekret o ekumenizmie *Unitatis redintegratio*, 21.11.1964, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekry, deklaracje*, Poznań 2002, s. 193-208.

Sobór Watykański II, Dekret o katolickich Kościołach Wschodnich *Orientalium Ecclesiarum*, 21.11.1964, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekry, deklaracje*, Poznań 2002, s. 177-186.

Sobór Watykański II, Dekret o misyjnej działalności Kościoła *Ad gentes divinitus*, 07.12.1965, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekry, deklaracje*, Poznań 2002, s. 433-471.

Sobór Watykański II, Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus*, 28.10.1965, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekry, deklaracje*, Poznań 2002, s. 236-258.

Sobór Watykański II, Dekret o posłudze i życiu prezbiterów *Presbyterorum ordinis*, 07.10.1965, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekry, deklaracje*, Poznań 2002, s. 478-508.

Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, 21.11.1964, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekry, deklaracje*, Poznań 2002, s. 104-163.

Sobór Watykański II, Konstytucja o liturgii świętej *Sacrosanctum Concilium*, 04.12.1963, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Poznań 2002, s. 48-78.

1.2. DOKUMENTY PAPIESKIE

Benedykt XVI, Adhortacja apostolska *Sacramentum caritatis*. O Eucharystii źródle i szczyt życia i misji Kościoła, 22.02.2007, w: *Encykliki i adhortacje Ojca Świętego Benedykta XVI*, Kraków 2019, s. 264-371.

Benedykt XVI, Audiencja generalna. *Piotr Lombard*, 30.12.2009, OR 320 (2010) nr 2, s. 45-54.

Benedykt XVI, *Granice kościelnej władzy. Wprowadzenie do listu apostolskiego „Ordinatio sacerdotalis” (1994)*, w: J. Ratzinger, *Głosiciele Słowa i służby Waszej radości. Teologia i duchowość sakramentu święceń*, t. XII, Lublin 2012, s. 130-143.

Benedykt XVI, *Homilia z okazji objęcia Katedry Rzymskiej*, 07.05.2005, OR 275 (2005) nr 7-8, s. 18-21.

Benedykt XVI, List apostolski motu proprio *Omnium in mentem*. Na temat zmian w Kodeksie Prawa Kanonicznego, 26.10.2009, OR 322 (2010) nr 5, s. 13-14.

Benedykt XVI, Przemówienie do członków Trybunału Roty Rzymskiej. *Należy wystrzegać się pseudoduszpasterskich rozwiązań w badaniu ważności małżeństw*, 29.01.2010, OR 321 (2010) nr 3-4, s. 22-24.

Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus, AAS 9 (1917), pars II; *Codex Iuris Canonici* Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus, Praefatione Emi. Petri Gasparri et Indice analytico-alphabetico auctus, Typis Polyglottis Vaticanis MCMXVII (27 maja 1917 r.).

Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, 25.01.1983, AAS 75 (1983), cz. II, s. 1-301; tekst łacińsko-polski: *Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski, Poznań 1984, <https://episkopat.pl/uaktualnione-tlumaczenie-polskie-kodeksu-prawa-kanonicznego-z-1983-roku/>, [dostęp: 14 marca 2022].

Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, 18.10.1990, AAS 82 (1990), s. 1061-1363; tekst łacińsko-polski: *Kodeks Kanonów Kociołów Wschodnich*, przekład zatwierdzony przez Stolicę Apostolską, Lublin 2002.

Francesco, Costituzione apostolica *Pascite Gregem Dei*, con cui viene riformato il Libro VI del Codice di Diritto Canonico, 23.05.2021, https://www.vatican.va/content/francesco/it/apost_constitutions/documents/papa-francesco_costituzione-ap_20210523_pascite-gregem-dei.html, [dostęp: 30 września 2021].

Francesco, *Udienza ai Partecipanti alla Plenaria del Pontificio Consiglio per i Testi Legislativi*, 21.02.2020, <http://www.delegumtextibus.va/content/testilegislativi/it/eventi/lettera-apostolica-in-forma-di--motu-proprio--del-sommo-pontefic.html>, [dostęp: 30 września 2021].

Franciszek, Adhortacja apostolska *Querida Amazonia*, 02.02.2020, http://w2.vatican.va/content/francesco/pl/apost_exhortations/documents/papa-francesco_esortazione-ap_20200202_querida-amazonia.html, [dostęp: 12 lutego 2020].

Franciszek, Audiencja generalna. *Nie tylko pamiątka, ale nowe życie*, 04.04.2018, OR 402 (2018) nr 5, s. 22-24.

Franciszek, Audiencja generalna. *Propedeutyczne znaczenie Prawa*, 18.08.2021, OR 435 (2021) nr 8/9, s. 26-27.

Franciszek, List apostolski motu proprio *Spiritus Domini*. W sprawie zmiany kan. 230 § 1 Kodeksu Prawa Kanonicznego, 10.01.2021, http://www.vatican.va/content/francesco/it/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio-20210110_spiritus-domini.html, [dostęp: 11 stycznia 2021].

Innocenty III, *Wyznanie wiary przedłożone waldensom*, w: S. Głowa, I. Bieda (red.), *Breviarium fidei. Wybór doktrynalnych wypowiedzi Kościoła*, Poznań 1988, nr 201, s. 352.

Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Pastores dabo vobis*. O formacji kapłanów we współczesnym świecie, 25.03.1992, Wrocław 1995.

Jan Paweł II, Encyklika *Ecclesia de Eucharistia*, 17.04.2003, w: *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 2002, s. 1199-1258.

Jan Paweł II, Encyklika *Redemptor hominis*, 04.03.1979, w: *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 2002, s. 5-76.

Jan Paweł II, Konstytucja apostolska *Universi Dominici Gregis*. O wakacie Stolicy Apostolskiej i wyborze Biskupa Rzymskiego, 22.02.1996, Poznań 2005.

Jan Paweł II, Konstytucja apostolska *Pastor Bonus* o Kurii Rzymskiej, 28.06.1988, w: W. Kacprzyk, M. Sitarz (red.), *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, Lublin 2006, s. 217-257.

Jan Paweł II, Konstytucja apostolska *Sacri Canones*, 18.10.1990, w: *Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich*, przekład zatwierdzony przez Stolicę Apostolską, Lublin 2002.

Jan Paweł II, List apostolski *Dominicae cenae*. O tajemnicy i kulcie Eucharystii, 24.02.1980, Wrocław 1999.

Jan Paweł II, List apostolski *Mane nobiscum Domine*, 07.10.2004, Kraków 2004.

Jan Paweł II, List apostolski *Ordinatio Sacerdotalis* o udzielaniu święceń kapłańskich wyłącznie mężczyznom, 22.05.1994, OR 165 (1994) nr 8, s. 7-8.

Jan Paweł II, List apostolski motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela*. Ogłaszający normy postępowania w wypadkach ciężkich przestępstw zarezerwowanych do osądu przez Kongregację Nauki Wiary wydany w Watykanie w roku 2001, 30.04.2001, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/motu/sacramentorum_sanctitatis_30042001.html, [dostęp: 19 maja 2020].

Jan Paweł II, Przemówienie do członków Penitencjarii Apostolskiej. *Tajemnica spowiedzi świętej*, 12.03.1994, OR 163 (1994) nr 5, s. 21-22.

Katechizm Kościoła Katolickiego, 11.10.1992, Poznań 2002.

Kompendium Katechizmu Kościoła Katolickiego, 28.06.2005, Kielce 2005.

Paweł VI, Encyklika *Ecclesiam suam*, 06.08.1964, Wrocław 2006.

Paweł VI, Konstytucja apostolska *Regimini Ecclesiae Universae*, 15.08.1967, w: W. Kacprzyk, M. Sitarz (red.), *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, Lublin 2006, s. 166-196.

Paweł VI, Motu proprio *Integrae Servandae*. Zmieniające nazwę i organizację Kongregacji Św. Oficjum, 07.12.1965, w: W. Kacprzyk, M. Sitarz (red.), *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, Lublin 2006, s. 125-127.

Paweł VI, List apostolski motu proprio *Apostolica sollicitudo*. Ustanawiający Synod Biskupów dla całego Kościoła, 15.09.1965, w: W. Kacprzyk, M. Sitarz (red.), *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, Lublin 2006, s. 120-124.

Piusa XII, Konstytucja apostolska *Sacramentum ordinis*, 30.11.1947 r., w: I. Bokwa (red.), *Breviarium fidei. Wybór doktrynalnych wypowiedzi Kościoła*, Poznań 2007, s. 396-398.

Pius XII, Encyklika o Liturgii *Mediator Dei*, 20.11.1947, Warszawa 1996.

Ratzinger J., *Duch liturgii*, Poznań 2002.

Ratzinger J., *Kościół jako sakrament zbawienia*, w: J. Ratzinger, *Kościół – znak wśród narodów. Pisma eklezjologiczne i ekumeniczne*, t. VIII/1, Lublin 2013, s. 222-257.

1.3. DOKUMENTY KURII RZYMSKIEJ

Congregazione per le Chiese Orientali, *Istruzione per l'applicazione delle prescrizioni liturgiche del Codice dei Canoni delle Chiese Orientali*, Libreria Editrice Vaticana 1996.

Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, Instrukcja. *O zachowywaniu i unikaniu pewnych rzeczy dotyczących Najświętszej Eucharystii*, Kraków 2004.

Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, Instrukcja *Redemptionis sacramentum*. O tym, co należy zachowywać, a czego unikać w związku z Najświętszą Eucharystią, 25.03.2004, Poznań 2004.

Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Ogólne wprowadzenie do Mszału rzymskiego. Z trzeciego wydania Mszału rzymskiego*, 06.11.2003, Poznań 2006.

Kongregacja Nauki Wiary, Deklaracja o dopuszczaniu kobiet do kapłaństwa urzędowego. *Inter insigniores*, 15.10.1976, w: J. Królikowski, Z. Zimowski (red.), *W trosce o pełnię wiary*. Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1966-1994, t. I, Tarnów 1995, s. 110-122.

Kongregacja Nauki Wiary, *Deklaracja o obronie godności sakramentu pokuty*, 23.03.1973, w: J. Królikowski, Z. Zimowski (red.), *W trosce o pełnię wiary. Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1966-1994*, t. I, Tarnów 1995, s. 51.

Kongregacja Nauki Wiary, *Deklaracja o stowarzyszeniach masońskich*, 26.11.1983, w: J. Królikowski, Z. Zimowski (red.), *W trosce o pełnię wiary. Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1966-1994*, t. II, Tarnów 1995, s. 209.

Kongregacja Nauki Wiary, *Dekret ogólny w sprawie przestępstwa, jakim jest usiłowanie udzielenia kobiecie święceń kapłańskich*, 19.12.2007, https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20071219_attentata-ord-donna_pl.html, [dostęp: 30 stycznia 2021].

Kongregacja Nauki Wiary, *Dekret o ekskomunice, której podlegają ujawniający treść spowiedzi*, 23.09.1988, w: J. Królikowski, Z. Zimowski (red.), *W trosce o pełnię wiary. Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1966-1994*, t. II, Tarnów 1995, s. 324.

Kongregacja Nauki Wiary, *Modyfikacje wprowadzone do tekstu Normae de gravioribus delictis*, 21.05.2010, OR 326 (2010) nr 10, s. 53-59.

Kongregacja Nauki Wiary, *Normae de delictis reservatis*, 11.10.2021, https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20211011_norme-delictis-reservatis-cfaith_pl.html, [dostęp: 28 lutego 2022].

Kongregacja Nauki Wiary, *Normy motu proprio „Sacramentorum sanctitatis tutela” (2001). Rys historyczny*, „Anamnesis”, 63 (2010), s. 59-63.

Kongregacja Nauki Wiary, *Odpowiedź na wątpliwości dotyczące doktryny zawartej w Liście apostołskim Ordinatio sacerdotalis*, 28.10.1995, w: J. Królikowski, Z. Zimowski (red.), *W trosce o pełnię wiary. Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1995-2000*, Tarnów 2002, s. 13.

- Kongregacja Nauki Wiary**, *Opracowanie dotyczące zmian wprowadzonych w dokumencie „Normae de gravioribus delictis” zastrzeżonych dla Kongregacji Nauki Wiary*, „Anamnesis”, 63 (2010), s. 51-52.
- Kongregacja Nauki Wiary**, *List Kongregacji Nauki Wiary*, „Miesięcznik Pasterski Płocki”, 86 (2001) nr 10, s. 415-417.
- Kongregacja Nauki Wiary**, *Synteza modyfikacji wprowadzonych do «Normae de gravioribus delictis»*, 21.05.2010, OR 326 (2010) nr 10, s. 56-57.
- Kongregacja Nauki Wiary [Ladaria L. F.]**, *Rescriptum ex audientia sanctissimi, w sprawie modyfikacji «Normae de gravioribus delictis»*, 11.10.2021, https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20211011_rescriptum-delittiriservati-cfaith_la.html, [dostęp: 28 lutego 2022].
- Pontificium Consilium de Legum Textibus Interpretandis**, *Responsio ad propositum dubium*, 4 iunii 1999, „Communicationes”, 31 (1999) nr 1, s. 38.
- Sekretariat Stanu [Parolin P.]**, *Instrukcja Sulla riservatezza delle cause* dotycząca poufności spraw, 06.12.2019, OR 419 (2020) nr 1, s. 14.
- Sekretariat Stanu [Parolin P.]**, *Rescriptum ex audientia sanctissimi, o ustanowieniu w Kongregacji Nauki Wiary Kolegium do rozpatrywania odwołań duchownych w sprawach «delicta graviora»*, 03.11.2014, OR 367 (2014) nr 12, s. 54.
- Sekretariat Stanu [Parolin P.]**, *Rescriptum ex audientia sanctissimi, o wydaniu instrukcji «Sulla riservatezza delle cause»*, 06.12.2019, OR 419 (2020) nr 1, s. 13.
- Sekretariat Stanu [Parolin P.]**, **Kongregacja Nauki Wiary [Ladaria L. F.]**, *Rescriptum ex audientia sanctissimi, w sprawie modyfikacji «Normae de gravioribus delictis»*, 03.12.2019, OR 419 (2020) nr 1, s. 13.

1.4. DOKUMENTY KONFERENCJI EPISKOPATU POLSKI

Konferencja Episkopatu Polski, *Dekret Ogólny Konferencji Episkopatu Polski w sprawie wystąpień z Kościoła oraz powrotu do wspólnoty Kościoła*, 07.10.2015, „Akta Konferencji Episkopatu Polski” 27 (2015), s. 101-104.

Konferencja Episkopatu Polski, *Wytyczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z osobą niepełnoletnią poniżej osiemnastego roku życia*, (wraz z nowelizacjami), 08.10.2019, https://episkopat.pl/wp-content/uploads/2020/07/Wytyczne_nowelizacja_2019.pdf, [dostęp: 1 lutego 2021].

1.5. POZOSTAŁE DOKUMENTY KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

Druga modlitwa eucharystyczna, w: *Mszal rzymski dla diecezji polskich*, Poznań 2010, s. 312*-319*.

Opera consultorum in parandis canonum schematibus, „Communicationes”, 2 (1970) nr 1, s. 81-107, w: E. Sztafrowski, *Posoborowe prawodawstwo kościelne*, t. III, z. 3, Warszawa 1971, s. 69-97.

Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici recognoscendo, *Codex Iuris Canonici – Schema novissimum iuxta placita Patrum Commissionis emendatum atque Summo Pontifici praesentatum*, Typis Polyglottis Vaticanis 1982.

Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici recognoscendo, *Schema Codicis Iuris Canonici iuxta animadversiones S.R.E. Cardinalium, Episcoporum Conferentiarum, Dicasteriorum Curiae Romanae, Universitatum Facultatumque Ecclesiarum necnon Superiorum institutorum vitae consecratae recognitum (Patribus Commissionis reservatum)*, Libreria Editrice Vaticana 1980.

Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici recognoscendo, *Schema documenti quo disciplina sanctionum seu poenarum in Ecclesia Latina denuo ordinatur*, Typis Polyglottis Vaticanis 1973.

Principia quae Codicis Iuris Canonici recognitionem dirigant, „Communicationes”, 2 (1969), s. 77-85; tekst polski: *Zasady które winny kierować reformą Kodeku Prawa Kanonicznego*, w: E. Szafrowski, *Posoborowe prawodawstwo kościelne*, t. III, z. 3, Warszawa 1971, s. 5-27.

1.6. ŹRÓDŁA PRAWA CYWILNEGO

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.
(Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483).

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz.U. 1997 nr 88 poz. 553).

2. LITERATURA

Adamczewski K. K., *Godność sakramentu pokuty a jego ochrona w prawie kanonicznym oraz w systemie prawa polskiego*, „Łódzkie Studia Teologiczne”, 25 (2016) 2, s. 7-25.

Adamczyk D., *Chleb życia*, „Kieleckie Studia Teologiczne”, 5 (2006), s. 9-25.

Adamowicz L., *Wprowadzenie do prawa o sakramentach świętych według Kodeksu Prawa Kanonicznego oraz Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich*, Lublin 1999.

Arias J., *Sankcje w Kościele. Komentarz do kan. 1365*, w: P. Majer (red.), *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, Kraków 2011, s. 983-1046.

- Arias J.**, *Sankcje w Kościele. Komentarz do kan. 1367*, w: P. Majer (red.), *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, Kraków 2011, s. 983-1046.
- Arias J.**, *Sankcje w Kościele. Komentarz do kan. 1378*, w: P. Majer (red.), *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, Kraków 2011, s. 983-1046.
- Arias J.**, *Sankcje w Kościele. Komentarz do kan. 1379*, w: P. Majer (red.), *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, Kraków 2011, s. 983-1046.
- Arias J.**, *Sankcje w Kościele. Komentarz do kan. 1399*, w: P. Majer (red.), *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, Kraków 2011, s. 1045-1046.
- Arrieta J. I.**, *Decydujący wpływ kard. Ratzingera na rewizję kanonicznego systemu karnego*, OR 329 (2011) nr 1, s. 54-58.
- Astigueta D. G.**, *I delitti di concelebrazione vietata e di consacrazione sacrilega*, w: „Quaderni di Ius Missionale” 10, *I delitti contro il sacramento dell’Eucaristia riservati alla Congregazione per la Dottrina della Fede*, a cura di C. Papale, Città del Vaticano 2017, s. 39-67.
- Augustyn J.**, *Życie i Eucharystia*, Kraków 1993.
- Barszcz W.**, *Przyczyny i procedury przeniesienia duchownych do stanu świeckiego na podstawie uprawnień Kongregacji ds. Duchowieństwa*, PK 54 (2011) nr 3-4, s. 53-76.
- Bartnik Cz.**, *Dogmatyka katolicka*, t. II, Lublin 2003.
- Bączkiewicz F., Baron F., Stawinoga W. (red.)**, *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*, t. 2, Kraków 1933.
- Bączkiewicz F., Baron F., Stawinoga W. (red.)**, *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*, t. 3, Opole 1958.

- Bianchi E.**, *Niedziela. Dzień Pana, dzień człowieka*, Poznań 1998.
- Borek D.**, «*Delicta graviora contra mores*» w «*Normach de delictis reservatis*» z 2010 roku, PK 57 (2014) nr 2, s. 53-69.
- Borek D.**, *Ordynariusz a «delicta graviora» zarezerwowane Kongregacji Nauki Wiary*, PK 47 (2004) nr 3-4, s. 97-146.
- Borek D.**, *Przestępstwa przeciwko sakramentom w Normach de delictis reservatis z 2010 roku*, PK 55 (2012) nr 4, s. 111-158.
- Borek D.**, *Przestępstwa przeciwko wierze w Normach de delictis reservatis z 2010 roku*, PK 57 (2014) nr 3, s. 106-126.
- Borek D.**, *Przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji Nauki Wiary. Normy materialne i proceduralne*, Tarnów 2019.
- Borek D.**, „*Sacramentorum sanctitatis tutela*” w aktualnie obowiązującym kanonicznym prawie karnym. *Eucharystia*, „Sympozjum”, rok XX 2016, nr 2(31), s. 41-72.
- Borek D.**, „*Sacramentorum sanctitatis tutela*” w aktualnie obowiązującym kanonicznym prawie karnym. *Sakrament spowiedzi i święceń kapłańskich*, „Sympozjum”, rok XXI 2017, nr 1(32), s. 163-193.
- Borek D.**, *Sextum Decalogi praeceptum w kanonicznym prawie karnym aktualnie obowiązującym*, Tarnów 2015.
- Borek D.**, *Uprawnienia i obowiązki ordynariusza w początkowej fazie wymiaru kar (kann. 1341-1342)*, PK 50 (2007) nr 3-4, s. 255-290.
- Borek D.**, *Wydalenie z instytutu zakonnego w świetle aktualnie obowiązującego kanonicznego prawa karnego*, Tarnów 2016.

- Borek D.**, *Wykonywanie władzy karania w instytutach zakonnych w świetle aktualnego Kodeksu Prawa Kanonicznego*, PK 48 (2005) nr 3-4, s. 175-200.
- Borowski A.**, *Sakramentologia w świetle nowego prawa kościelnego*, Włocławek 1920.
- Borowski A.**, *Warunkowe szafarstwo sakramentów. Ważność warunkowego szafarstwa sakramentalnego*, „Ateneum Kapłańskie”, t. 16 (1930) z. 4 (26), s. 338-351.
- Bronk K.**, *Papież: trzeba odzyskać prawdziwe znaczenie prawa w Kościele*, <https://www.vaticannews.va/pl/papiez/news/2020-02/papiez-franciszek-prawo-kanoniczne-kary-samowola.html>, [dostęp: 30 września 2021].
- Burchard Ł.**, *Kategoria poczytalności prawnokarnej w systemie prawa kanonicznego*, „Łódzkie Studia Teologiczne”, 26 (2017) 4, s. 73-110.
- Burchard Ł.**, *Kształtowanie się pojęcia przestępstwa w systemie prawa kanonicznego*, „Łódzkie Studia Teologiczne”, 23 (2014) 2, s. 39-65.
- Cantalamessa R.**, *To jest Ciało Moje. Eucharystia w świetle «Adoro te devote» i «Ave verum»*, Kraków 2007.
- Calabrese A.**, *Diritto penale canonico*, Città del Vaticano 1996.
- Capello F. M.**, *Summa Iuris canonici, De processibus, delictis et poenis*, vol. 3, Romae 1955.
- Chmiel W.**, *Notariusz według Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 roku*, „Rejent”, rok 7, nr 6 (74) 1997, s. 78-88.
- Cichy S.**, *Teologia Eucharystii*, w: W. Świerzawski (red.), *Mysterium Christi. Msza Święta*, Kraków 1993, s. 62-97.

Congar Y., *Kościół jako sakrament zbawienia*, Warszawa 1980.

Czajka S., *Przedawnienie w prawie karnem kanonicznem*, Lublin 1934.

Czerwik S., *Koncelebra*, w: A. Bednarek (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. IX, Lublin 2002, kol. 540-542.

Daniélou J., *Bóg i my*, Kraków 1965.

Dańczak A., *Kapłaństwo mężczyzn jako aspekt sakramentalności Kościoła*, „*Studia Gdańskie*”, XXIV (2009), s. 97-115.

De Paolis V., *L'attuazione della riforma del dritto penale canonico*, w: J. Canosa (red.), *I principi per la revisione del Codice di diritto canonico. La ricezione giuridica del Concilio Vaticano II*, Milano 2000, s. 669-708.

De Paolis V., *Commento sub can. 1406*, w: P. V. Pinto (red.), *Commento al Codice dei Canonici delle Chiese Orientali*, t. II, Città del Vaticano 2001, s. 1111-1112.

De Paolis V., *Commento sub can. 1407*, w: P. V. Pinto (red.), *Commento al Codice dei Canonici delle Chiese Orientali*, t. II, Città del Vaticano 2001, s. 1112-1113.

De Paolis V., *Commento sub can. 1414*, w: P. V. Pinto (red.), *Commento al Codice dei Canonici delle Chiese Orientali*, t. II, Città del Vaticano 2001, s. 1118-1120.

De Paolis V., *Commento sub can. 1431*, w: P. V. Pinto (red.), *Commento al Codice dei Canonici delle Chiese Orientali*, t. II, Città del Vaticano 2001, s. 1129-1130.

De Paolis V., *Commento sub can. 1432*, w: P. V. Pinto (red.), *Commento al Codice dei Canonici delle Chiese Orientali*, t. II, Città del Vaticano 2001, s. 1130-1131.

De Paolis V., *Commento sub can. 1434*, w: P. V. Pinto (red.), *Commento al Codice dei Canonici delle Chiese Orientali*, t. II, Città del Vaticano 2001, s. 1132.

- De Paolis V.**, *Commento sub can. 1442*, w: P. V. Pinto (red.), *Commento al Codice dei Canonici delle Chiese Orientali*, t. II, Città del Vaticano 2001, s. 1137.
- De Paolis V.**, *Commento sub can. 1443*, w: P. V. Pinto (red.), *Commento al Codice dei Canonici delle Chiese Orientali*, t. II, Città del Vaticano 2001, s. 1137-1138.
- De Paolis V.**, *Commento sub can. 1456*, w: P. V. Pinto (red.), *Commento al Codice dei Canonici delle Chiese Orientali*, t. II, Città del Vaticano 2001, s. 1146.
- De Paolis V.**, *De sanctionibus in Ecclesia. Adnotationes in Codicem: Liber VI*, Romae 1986.
- De Paolis V., Cito D.**, *Le sanzioni nella Chiesa. Commento al Codice di Diritto Canonico. Libro VI*, Roma 2001.
- De Rosa G.**, *Li amò sino alla fine. Teologia e spiritualità dell'eucaristia*, Roma 2004.
- De Virgilio G.**, *Il messaggio dei vangeli sinottici*, Milano 2000.
- Dettlaff R.**, *Apostazja a formalny akt wystąpienia z Kościoła katolickiego w kanonicznym prawie karnym*, Poznań-Gdańsk-Warszawa 2016.
- Dettlaff R.**, *Prawo duchownych do wynagrodzenia i opieki społecznej*, w: M. Saj (red.), *Obowiązki i prawa duchownych w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego*, Warszawa 2018, s. 181-200.
- Dezzuto C.**, *Delicta reservata contro la fede e contro i sacramenti*, w: „Quaderni di Ius Missionale” 3, *I delitti riservati alla Congregazione per la Dottrina della Fede*, a cura di A. D’Auria, C. Papale, Città del Vaticano 2014, s. 47-77.

- Dezzuto C.**, *Le principali obiezioni alla prassi della Congregazione per la Dottrina della Fede nel trattamento dei delicta graviora ad essa riservati*, w: „Quaderni di Ius Missionale” 5, *I delitti riservati alla Congregazione per la Dottrina della Fede. Norme prassi obiezioni*, a cura di C. Papale, Città del Vaticano 2015, s. 75-119.
- Dębiński A.**, *Kościół i prawo rzymskie*, Lublin 2007.
- D’Ostilio F.**, *La storia del nuovo Codice di Diritto Canonico. Revisione – promulgazione – presentazione*, Città del Vaticano 1983.
- Domaszek A.**, *Reakcja Kościoła na nadużycia seksualne wobec nieletnich ze strony duchownych*, „Seminare”, 31 (2012), s. 69-86.
- Dryja D.**, *Urząd i władza biskupa diecezjalnego*, „Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich”, XXIX (2019), nr 32, s. 31-48.
- Dyduch J.**, *Duszpasterski i kanoniczny wymiar wizytacji parafii*, PK 44 (2001) nr 1-2, s. 21-30.
- Dyduch J.**, *Wkład kardynała Karola Wojtyły w dzieło I Synodu Biskupów w 1967 r.*, PK 39 (1996) nr 3-4, s. 155-170.
- Dzierżon G.**, *Zakres wykonywania władzy wykonawczej (kan. 136 KPK)*, „Studia Gdańskie”, XXXI (2012), s. 117-125.
- Encina Commentz C.**, *Kiedy i jak odwoływać się do Penitencjarii Apostolskiej*, Kraków 2012.
- Erdő P.**, *Władza Biskupa Rzymu. Ujęcie historyczno-prawne*, „Annales Canonici”, 8 (2012), s. 5-21.

- Fabiańczyk A.**, *Wystąpienie z Kościoła formalnym aktem według prawa kościelnego*, „Kościół i Prawo”, 6 (19) 2017 nr 2, s. 53-66.
- Frank E.**, „*Questo è il mio corpo, questo è il mio sangue*”: *Eucaristia culmine e fonte della vita cristiana*, w: „Quaderni di Ius Missionale” 10, *I delitti contro il sacramento dell’Eucaristia riservati alla Congregazione per la Dottrina della Fede*, a cura di C. Papale, Città del Vaticano 2017, s. 9-25.
- Frankowski S.**, *Przestępstwa kierunkowe w teorii i praktyce*, Warszawa 1970.
- Fros H., Sowa F.**, *Twoje imię. Przewodnik onomastyczno-hagiograficzny*, Kraków 1979.
- Gajda P. M.**, *Sankcje karne w Kościele, w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II oraz późniejszych zmian i uzupełnień. Studium kanoniczno-pastoralne*, Tarnów 2008.
- García-Ibáñez Á.**, *L’Eucaristia, dono e mistero. Trattato storico-dogmatico sul mistero eucaristico*, Roma 2006.
- Gerosa L.**, *Prawo Kościoła*, Poznań 1999.
- Gienas K.**, *Zjawisko rozpowszechniania pornografii dziecięcej za pośrednictwem Internetu*, „Palestra”, 49, nr 3-4 (2004), s. 130-141.
- Gigilewicz E.**, *Schizma*, w: E. Gigilewicz (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. XVII, Lublin 2012, kol. 1234.
- Giraud C.**, *Stupore eucaristico. Per una mistagogia della messa alla luce dell’enciclica Ecclesia de Eucharistia*, Città del Vaticano 2004.
- Glinkowski B.**, *Prawo Kościoła na co dzień. Eucharystia*, Poznań 2001.
- Glinkowski B.**, *Sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego*, Poznań 2005.

- Glinkowski B.**, *Uczestnictwo apostaty przy udzielaniu sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego*, „Prawo i Kościół”, t. 1 (2006), s. 59-73.
- Granat W.**, *Dogmatyka katolicka*, t. VII, Lublin 1961.
- Granat W.**, *Dogmatyka katolicka. Synteza*, Lublin 1964.
- Granat W.**, *Sakramenty święte. Sakramenty w ogólności. Eucharystia*, cz. I, Lublin 1961.
- Gręźlikowski J.**, *Zdrada tajemnicy spowiedzi w obowiązującym prawodawstwie kościelnym*, „Teologia i Człowiek”, 32 (2015) 4, s. 105-125.
- Grün A.**, *Sakramenty*, Kraków 2008.
- Grzywacz J.**, *Godności kościelne*, w: P. Hemperek (red.), *Encyklopedia Katolicka*, t. V, Lublin 1989, kol. 1231.
- Grzywacz J.**, *O sakramentach świętych*, „Zarys prawa kanonicznego”, t. 3, z. 1, Warszawa 1968.
- Grzywacz J.**, *Sakramentologia*, Lublin 1965.
- Gryglewicz F.**, *Eucharystia. Podstawy biblijne*, w: R. Łukaszyk, L. Bieńkowski, F. Gryglewicz (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. IV, Lublin 1985, kol. 1239-1241.
- Gryziec P. R.**, *Formuła konsekracji eucharystycznej – zapowiedź czy anamneza*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny”, r. LIX (2006), nr 4, s. 265-275.
- Góralski W.**, *Kodyfikacja prawa w Kościele łacińskim po Soborze Watykańskim II*, Płock 1983.

- Góralski W.**, *Komentarz do Listu Kongregacji Doktryny Wiary o poważniejszych przestępstwach zastrzeżonych tejże Kongregacji z dnia 18 maja 2001 r.*, „Miesięcznik Pasterski Płocki”, 86 (2001) nr 10, s. 417-423.
- Góralski W.**, *Nowe przepisy w dziedzinie stypendiów mszalnych*, PK 18 (1975) nr 3-4, s. 123-130.
- Góralski W.**, *Papież Jan Paweł II jako ustawodawca*, PK 41 (1998) nr 3-4, s. 29-45.
- Góralski W.**, *Władza spowiednika w zakresie odpuszczania grzechów i kar według nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego*, PK 27 (1984) nr 3-4, s. 77-87.
- Górecki E.**, *Najświętsza Eucharystia*, w: J. Krukowski (red.), *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. III/2, Poznań 2011, s. 83-140.
- Hemperek P., Góralski W., Przytuła F., Bakalarz J.**, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. 3, Lublin 1986.
- Hoła K.**, *Sakramenty w aspektach dziejzbowczych. Eucharystia*, cz.2, Kraków 1986.
- Jagodziński H.**, *Communicatio in sacris w Dyrektorium w sprawie realizacji zasad i norm dotyczących ekumenizmu*, „Kieleckie Studia Teologiczne”, 5 (2006), s. 419-432.
- Jagodziński M.**, *Trwały skutek przyjęcia sakramentu święceń*, „Collectanea Theologica”, 74 (2004) nr 3, s. 77-89.
- Janczewski Z.**, *«Facultas ad confessiones» jako akt powierzenia kapłanowi misji sprawowania sakramentu pokuty i pojednania w Kościele katolickim*, „Annales Canonici”, 3 (2007), s. 101-120.
- Janczewski Z.**, *Materia i forma sakramentu Eucharystii*, PK 48 (2005) nr 3-4, s. 35-51.

- Jankowski A.**, *Eucharystia jako „nasza Pascha” (1 Kor 5, 7) w teologii biblijnej Nowego Testamentu*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny”, r. XXVIII (1975), nr 3, s. 89-100.
- Janowski P.**, *Lyoński Sobór II*, w: E. Ziemann (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. XI, Lublin 2006, kol. 330-333.
- Jarząbek T.**, *Przestępstwa seksualne wobec małoletnich w prawie kanonicznym*, „Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich”, XXIX (2019), nr 32, s. 69-86.
- Januchowski A.**, *Utrata urzędu proboszcza na gruncie prawa kanonicznego i znaczenie tego faktu w procesie eksmisyjnym*, „Studia z Prawa Wyznaniowego”, t. 12 (2009), s. 179-197.
- Kaleta P.**, *Kanoniczne sankcje karne za przestępstwa majątkowe*, PK 58 (2015) nr 3, s. 117-135.
- Kamiński K.**, *Przestępstwa de sexto popełnione przez szafarza sakramentu pokuty według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, „Forum Teologiczne”, XX (2019), s. 179-190.
- Kamiński K.**, *Władza w Kościele. Ujęcie teologiczno-prawne*, „Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich”, XXX (2020), nr 33, s. 91-112.
- Kania W.**, *Didache*, w: R. Łukaszyk, L. Bieńkowski, F. Gryglewicz (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. III, Lublin 1979, kol. 1302-1303.
- Kasjaniuk E.**, *Posługa*, w: E. Gigilewicz (red.), *Encyklopedia Katolicka*, t. XVI, Lublin 2012, kol. 51-52.
- Kasper W.**, *Sacramento dell’unità. Eucaristia e Chiesa*, Brescia 2004.
- Kelly J. N. D.**, *Początki doktryny chrześcijańskiej*, Warszawa 1988.

- Kiwior W.**, *Dyspensa od celibatu kapłańskiego: kompetencje, tytuły prawne, procedura*, PK 35 (1992) nr 3-4, s. 161-175.
- Kiwior W.**, *Dyspensa od celibatu prezbiterów i diakonów*, PK 54 (2011) nr 3-4, s. 117-145
- Kociołek A.**, *Chrystologiczno-sakramentalny wymiar nowego Ludu Bożego jako centralne założenie dla biblijno-kerygmatycznie ujętej katechezy*, „Łódzkie Studia Teologiczne”, 9 (2000), s. 213- 225.
- Kodzia J.**, *Obowiązek sprawowania Mszy świętej oraz jej częstotliwość (kan. 904-905 KPK/1983)*, „Colloquia Theologica Ottoniana”, 2/2013, s. 147-164.
- Kowalczyk S.**, *Anamneza*, w: F. Gryglewicz, R. Łukaszyk, Z. Sułkowski (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. I, Lublin 1985, kol. 510-511.
- Kozyra J.**, *Nowotestamentalna nauka o Eucharystii*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne”, t. XXII (1989), s. 225-240.
- Klauza K., Hryniewicz W.**, *Florencki Sobór*, w: P. Hemperek (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. V, Lublin 1989, kol. 334-339.
- Krajczyński J.**, *Kapłańska cześć dla Eucharystii*, PK 51 (2008) nr 3-4, s. 227-250.
- Krakowiak Cz.**, *Udzielanie sakramentów w obliczu śmierci*, „Teologia i Człowiek”, 10 (2007), s. 165-179.
- Kroczek P.**, *Kilka uwag do znowelizowanych «Wytycznych» Konferencji Episkopatu Polski w kontekście zasad techniki legislacyjnej oraz znowelizowanego art. 240 § 1 kodeksu karnego*, „Annales Canonici”, 13 (2017), s. 91-107.
- Krukowski J.**, *Apostazja*, w: F. Gryglewicz, R. Łukaszyk, Z. Sułkowski (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. I, Lublin 1985, kol. 796-797.

- Krukowski J.**, *Cenzury kościelne*, w: R. Łukaszyk, L. Bieńkowski, F. Gryglewicz (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. III, Lublin 1985, kol. 4-6.
- Krukowski J.**, *Ekskomunika*, w: R. Łukaszyk, L. Bieńkowski, F. Gryglewicz (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. IV, Lublin 1985, kol. 804-806.
- Krukowski J.**, *Nowe prawo karne Kościoła łacińskiego*, „Ateneum Kapłańskie”, t. 76 (1984) z. 2 (450), s. 267-280.
- Krukowski J.**, *Obowiązki i uprawnienia duchownych*, w: J. Krukowski (red.), *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. I, Poznań 2003, s. 93-114.
- Krukowski J.**, *Proces karny*, w: J. Krukowski (red.), *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. V, Poznań 2007, s. 400-419.
- Krukowski J.**, *Święci szafarze, czyli duchowni*, w: J. Krukowski (red.), *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. II/1, Poznań 2005, s. 54-117.
- Krukowski J.**, *Wierni chrześcijanie*, w: J. Krukowski (red.), *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. II/1, Poznań 2005, s. 15-42.
- Krzywda J.**, *Chrzest*, w: J. Krukowski (red.), *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. III/2, Poznań 2011, s. 35-65.
- Krzywda J.**, *Sakramentalność Kościoła a jego struktura społeczno-prawna*, PK 35 (1992) nr 1-2, s. 213-224.
- Krzywda J.**, *Sakramenty*, w: J. Krukowski (red.), *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. III/2, Poznań 2011, s. 23-83.
- Kucała B.**, *Prawo wizytacji wiernych i obowiązków posłuszeństwa w świetle kan. 199, 7°*, PK 37 (1994) nr 1-2, s. 19-46.

- Kudasiewicz J.**, *Elementy eklezjalne w tekstach ustanowienia Eucharystii*, „Studia Theologica Varsaviensia”, (1980) 18/2, s. 29-48.
- Kudasiewicz J.**, *Ewangelie synoptyczne dzisiaj*, Ząbki 1999.
- Kujawa S.**, *La competenza in materia liturgica. Analisi storico-giuridica*, Poznań 2009.
- Langkammer H.**, *Ekspiacyjna śmierć Jezusa w najstarszych formułach wiary*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne”, t. IX (1976), s. 19-30.
- Laurentin R.**, *Che cos'è l'Eucaristia?*, Brescia 1982.
- Lempa F.**, *Interdykt*, w: J. Duchniewski (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. VII, Lublin 1997, kol. 375-379.
- Lempa F.**, *Kanoniczna ochrona karna małoletnich przed nadużyciami seksualnymi*, Białystok 2013.
- Lempa F.**, *Kompetencje, uprawnienia i obowiązki w Kościele katolickim*, Białystok 2013.
- Lempa F.**, *Podstawowe zasady wymierzania poprawczych kar kanonicznych*, „Civitas et Lex”, 4 (16), 2017, s. 33-40.
- Leszczyński G.**, *Kościelna procedura administracyjna w Kodeksie Prawa Kanonicznego Jana Pawła II*, Warszawa 2008.
- Leszczyński G.**, *Pojęcie poczytalności w prawie karnym Kościoła*, PK 47 (2004) nr 1-2, s. 93-110.
- Leszczyński G.**, *Rekurs hierarchiczny do dykasterii Kurii Rzymskiej*, „Łódzkie Studia Teologiczne”, 17 (2008), s. 257-269.

Lewandowski J., *Eucharystia. Dar i Ofiara*, Ząbki 1997.

Lewandowski P., *Kompetencje biskupa diecezjalnego dotyczące sądownictwa kościelnego w przedmiocie procesów małżeńskich według kodeksu prawa kanonicznego z 1983 roku i instrukcji procesowej «Dignitas connubii»*, w: R. Kantor (red.), *Kościół lokalny w Kościele Chrystusa*, Kraków 2015, s. 109-125.

Lewandowski P., *Ofiary mszalne według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku i IV Synodu Diecezji Tarnowskiej*, „Rocznik Nauk Prawnych”, t. XXV, nr 1 (2015), s. 95-108.

Lewandowski P., *Pojęcie godziwego utrzymania duchownych według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, „Roczniki Nauk Prawnych”, t. XXVII, nr 2, (2017), s. 152-169.

Lombard P., *Cztery Księgi Sentencji*, tłum. J. Wojtkowski, t. II, Olsztyn 2013.

Łabuda P., *Śluchanie słowa i łamanie chleba jako memoria resurrectionis (Łk 24, 13-35)*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny”, r. LXIV (2011), nr 3, s. 235-254.

Łach J., *Ważniejsze wzmianki biblijne o łamaniu chleba*, „Studia Theologica Varsaviensia”, (2000) 38/2, s. 121-135.

Łapiński J., *Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich (próba charakterystyki)*, PK 35 (1992) nr 1-2, s. 247-255.

Majer P., *„Non licet sacerdoti plus semel in die celebrare” – znaczenie normy kan. 905 §1 KPK o jednokrotnym sprawowaniu Eucharystii w ciągu dnia*, PK 42 (1999) nr 1-2, s. 157-178.

Marczewski M., Misiurek J., *Diakon*, w: R. Łukaszyk, L. Bieńkowski, F. Gryglewicz (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. III, Lublin 1985, kol. 1242-1244.

- Marczyk S.**, *Uprawnienia fakultatywne sędziego w procedurze wymiaru kar kościelnych*, PK 59 (2016) nr 1, s. 133-160.
- Marzoa Á.**, *Najświętsza Eucharystia. Komentarz do kan. 897*, w: P. Majer (red.), *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, Kraków 2011, s. 680-718.
- Marzoa Á.**, *Najświętsza Eucharystia. Komentarz do kan. 908*, w: P. Majer (red.), *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, Kraków 2011, s. 680-718.
- Mikołajczuk K.**, *Pojęcie i cel kary w Kościele. Rys historyczno-prawny*, „Studia Prawnicze KUL”, 1 (65) 2016, s. 81-106.
- Mikołajczuk K.**, *Sakramenty inicjacji chrześcijańskiej w świetle magisterium Kościoła katolickiego do Vaticanum II*, „Roczniki Nauk Prawnych”, t. XIII, z. 2, (2003), s. 185-205.
- Misiurek J.**, *Augustyn*, w: F. Gryglewicz, R. Łukaszyk, Z. Sułkowski (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. I, Lublin 1973, kol. 1087-1095.
- Miziński A. G.**, *Czynności prawne w dochodzeniu wstępnym kanonicznego postępowania karnego*, „Prawo-Administracja-Kościół”, 6-7 (2001), nr 2-3, s. 119-158.
- Miziński A. G.**, *Elementy kanonicznego procesu karno-administracyjnego*, „Roczniki Nauk Prawnych”, t. XIII, z. 2 (2003), s. 127-159.
- Miziński A. G.**, *Natura, przedmiot i podmioty dochodzenia wstępnego w kanonicznym postępowaniu karnym*, „Prawo-Administracja-Kościół”, 5 (2001) nr 1, s. 51-89.
- Miziński A. G.**, *Normy własne kanonicznego procesu karno-sądowego*, „Prawo-Administracja-Kościół”, 10-11 (2002), nr 2-3, s. 141-174.

- Miziński A. G.**, *Poczytalność elementem subiektywnym przestępstwa*, „Roczniki Nauk Prawnych”, t. XV, nr 1, (2005), s. 417-435.
- Miziński A. G.**, *Przestępstwo*, w: E. Gigilewicz (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. XVI, Lublin 2012, kol. 701-704.
- Miziński A. G.**, *Symonia*, w: E. Gigilewicz (red.), *Encyklopedia Katolicka*, t. XVIII, Lublin 2013, kol. 1315-1316.
- Mokrzycki B.**, *Misterium Kościoła*, Warszawa 1987.
- Montini G. P.**, *La tutela penale del sacramento della penitenza. I delitti nella celebrazione del sacramento (cann. 1378; 1387; 1388)*, „Quaderni della Mendola”, t. 5, Milano 1997, s. 213-235.
- Mussone D.**, *L'Eucaristia nel Codice di diritto canonico. Commento ai Can. 897-958*, Città del Vaticano 2020.
- Myrcha M.**, *Depozycja i degradacja*, PK 2 (1959) nr 3-4, s. 125-232.
- Myrcha M.**, *Interdykt*, PK 2 (1959) nr 3-4, s. 73-300.
- Myrcha M.**, *Nieświadomość bezprawności a wina w karnym ustawodawstwie kanonicznym i polskim*, „Polonia Sacra”, 7 (1955), z. 4, s. 276-407.
- Myrcha M.**, *Prawo karne. Komentarz do piątej księgi Kodeksu Prawa Kanonicznego. Kara. Przepisy ogólne*, t. II, cz. 1, Warszawa 1960.
- Myrcha M.**, *Problem grzechu w karnym ustawodawstwie kanonicznym*, PK 29 (1986) nr 1-2, s. 43-80.
- Myrcha M.**, *Problem winy w karnym ustawodawstwie kanonicznym*, PK 17 (1974) nr 3-4, s. 141-205.

- Myrcha M.**, *Suspensa*, PK 10 (1967) nr 3-4, s. 171-223.
- Myrcha M.**, *Suspensa*, PK 11 (1968) nr 3-4, s. 155-227.
- Myrcha M.**, *Suspensa*, PK 12 (1969) nr 1-2, s. 161-272.
- Nabywaniec S.**, *Lyońska unia*, w: E. Ziemann (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. XI, Lublin 2006, kol. 328.
- Nadbrzeźny A.**, *Kościół jako sakrament zbawienia w historii*, „*Studia Salvatoriana Polonica*”, 3 (2009), s. 39-55.
- Nadolski B.**, *Liturgika. Sakramenty, sakramentalia, błogosławieństwa*, t. III, Poznań 1992.
- Nadolski B.**, *Eucharystia zbawczym posiłkiem*, „*Msza Święta*”, nr 3 (2009), s. 5.
- Napierała S.**, *Communicatio in sacris*, w: R. Łukaszyk, L. Bieńkowski, F. Gryglewicz (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. III, Lublin 1985, kol. 558-561.
- Napiórkowski S. C.**, *Z Chrystusem w znakach*, Lublin 1984.
- Nobile M.**, *Ecclesiologia biblica*, Bologna 1996.
- Nowakowski B.**, *Czy proboszcz może przyjąć każdego dnia jedno stypendium mszalne?*, PK 53 (2010) nr 1-2, s. 147-157.
- Nowicka U.**, *Specyfika ustroju hierarchicznego katolickich Kościołów wschodnich*, PK 56 (2013) nr 1, s. 93-115.
- Nykiel K.**, *Przyczyny i procedury wydalania duchownych według norm i praktyki Kongregacji Nauki Wiary*, PK 54 (2011) nr 3-4, s. 31-52.

- Ołdakowski K.**, Papież reformuje sankcje karne w Kościele, <https://www.vaticannews.va/pl/papiez/news/2021-06/papiez-reformuje-sankcje-karne-w-kosciele.html>, [dostęp: 30 września 2021].
- Ossowski K.**, *Procedura zmierzająca do uzyskania dyspensy od celibatu w Kościele łacińskim na prośbę prezbitera*, „Kościół i Prawo”, 2 (15) (2013) nr 2, s. 115-132.
- Ozorowski E.**, *Eucharystia w nauce i praktyce Kościoła katolickiego*, Poznań 1990.
- Ozorowski E.**, *Kościół. Zarys eklezjologii katolickiej*, Wrocław 1984.
- Ozorowski E.**, *Nauka Soboru Trydenckiego o Eucharystii*, „Studia Theologica Varsaviensia”, (1988) 26/2, s. 13-27.
- Ozorowski E.**, *Nauka św. Cyryla Jerozolimskiego o Eucharystii*, w: W. Myszor, E. Stanuła (red.), *Pokarm nieśmiertelności. Eucharystia w życiu pierwszych chrześcijan*, Katowice 1987, s. 90-106.
- Ożóg T.**, *Poczytalność*, w: E. Gigilewicz (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. XV, Lublin 2011, kol. 922
- Papale C.**, *Errori procedurali più ricorrenti nei casi di «delicta graviora»* w: „Quaderni di Ius Missionale” 5, *I delitti riservati alla Congregazione per la Dottrina della Fede. Norme prassi obiezioni*, a cura di C. Papale, Città del Vaticano 2015, s. 121-130.
- Papale C.**, *Formulario commentato del processo penale canonico*, Città del Vaticano 2013.
- Papale C.**, *I delitti contro la morale*, w: „Quaderni di Ius Missionale” 3, *I delitti riservati alla Congregazione per la Dottrina della Fede*, a cura di A. D’Auria, C. Papale, Città del Vaticano 2014, s. 29-46.

- Papale C.**, *Il processo penale canonico. Commento al Codice di Diritto Canonico, Libro VII, Parte IV*, Città del Vaticano 2014.
- Papale C.**, *Traccia di un caso di delitto contro la morale*, w: „Quaderni di Ius Missionale” 3, *I delitti riservati alla Congregazione per la Dottrina della Fede*, a cura di A. D’Auria, C. Papale, Città del Vaticano 2014, s. 181-191.
- Pasternak F. St.**, *Historia kodyfikacji i charakterystyka nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego*, PK 27 (1984) nr 3-4, s. 17-29.
- Pastuszko M.**, *Najświętsza Eucharystia według Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II*, Kielce 1997.
- Pastuszko M.**, *Nieprawidłowości i przeszkody do święceń (kanony 1040-1049)*, PK 50 (2007) nr 3-4, s. 117-227.
- Pastuszko M.**, *Obowiązki szafarza sakramentu pokuty i pojednania*, PK 39 (1996) nr 1-2, s. 17-67.
- Pastuszko M.**, *Obrzędy i ceremonie sprawowania Eucharystii (kanony 923-930)*, PK 36 (1993) nr 1-2, s. 69-130.
- Pastuszko M.**, *Ofiary mszalne*, PK 29 (1986) nr 3-4, s. 113-136.
- Pastuszko M.**, *Prawo o sakramentach świętych, t. I, Normy ogólne i sakrament chrztu*, Warszawa 1983.
- Pastuszko M.**, *Sakrament pokuty i pojednania*, Kielce 2004.
- Pastuszko M.**, *Sakrament święceń (kanony 1008-1054)*, Kielce 2008.
- Pastuszko M.**, *Wprowadzenie do kanoniczno-liturgicznego prawa o sakramentach świętych (kanony 834-839)*, PK 35 (1992) nr 3-4, s. 85-145.

- Pawluk T.**, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Doczesne dobra Kościoła. Sankcje w Kościele. Procesy*, t. IV, Olsztyn 1990.
- Pawluk T.**, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Lud Boży jego nauczanie i uświęcanie*, t. II, Olsztyn 2002.
- Pawluk T.**, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Zagadnienia wstępne i normy ogólne*, t. I, Olsztyn 2002.
- Pawluk T.**, *Sprawowanie Eucharystii według nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego*, PK 30 (1987) nr 3-4, s. 3-28.
- Pellegrini G.**, *Ius ecclesiae poenale: de delictis*, vol. 1, Napoli 1962.
- Pieszczoch Sz.**, *Patrologia. Ojcowie mówią*, t. II, Gniezno 1994.
- Pieszczoch Sz.**, *Patrologia. Wprowadzenie w studium Ojców Kościoła*, Poznań-Warszawa-Lublin 1964.
- Pietkiewicz R.**, *Biblijne przekazy o ustanowieniu Eucharystii: studium egzegetyczno-teologiczne*, „Wrocławski Przegląd Teologiczny”, 17/2 (2009), s. 77-91.
- Pighin B. F.**, *Diritto penale canonico*, Venezia 2008.
- Pighin B. F.**, *Diritto sacramentale*, Venezia 2006.
- Pighin B. F.**, *I sacramenti: dottrina e disciplina canonica*, Venezia 2020.
- Pighin B. F.**, *Il nuovo sistema penale della Chiesa*, Venezia 2021.
- Płoski T.**, *Kodyfikacja Prawa Kanonicznego katolickich Kościołów Wschodnich*, „Studia Warmińskie”, 39 (2002), s. 347-370.

- Przekop E.**, *Kanoniczne aspekty Dekretu „Ecclesiarum Orientalium” a bieżąca reforma kanonicznego prawa wschodniego*, PK 20 (1977) nr 1-2, s. 295-306.
- Ptak R.**, *Eucharystia - tajemnica wiary powierzona Kościołowi. Adhortacja apostolska Benedykta XVI „Sacramentum caritatis” w świetle kanonu 897*, PK 50 (2007) nr 3-4, s. 291-308.
- Rabiej S.**, *Herezja*, w: J. Walkusz (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. VI, Lublin 1993, kol. 751-752.
- Rakoczy T.**, *Karne usunięcie ze stanu duchownego w rozumieniu Kodeksu Prawa Kanonicznego z 25 stycznia 1983 i Listu Kongregacji do spraw duchowieństwa z 18 kwietnia 2009*, „Roczniki Wydziału Nauk Prawnych i Ekonomicznych KUL”, t. VI, z. 1 (2010), s. 37-58.
- Rocchetta C.**, *Sacramentaria fundamentale. Dal „Mysterion” al „Sacramentum”*, Bologna 1999.
- Romaniuk K.**, *„Łamanie chleba”*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny”, r. XL (1987), nr 1, s. 1-7.
- Rozkrut T.**, *Papieska Rada ds. Tekstów Prawnych: interpretacja autentyczna kanonów Kodeksu z 1983 roku*, PK 52 (2009) nr 1-2, s. 115-137.
- Rudzińska K.**, *Kara wydalenia ze stanu duchownego*, PK 53 (2010) nr 1-2, s. 203-231.
- Różycki I.**, *Podstawy sakramentologii*, Kraków 1970.
- Rybak R.**, *Ekskomunika latae sententiae za popełnienie przestępstwa apostazji, herezji i schizmy*, „Prawo i Kościół”, t. 1 (2006), s. 37-58.
- Rybczyński H.**, *Duchowny*, w: R. Łukaszyk, L. Bieńkowski, F. Gryglewicz (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. IV, Lublin 1983, kol. 309-311.

- Rychlicki Cz.,** *Kościół widzialnym sakramentem zbawczej jedności*, „Studia Płockie”, tom XI/1983, s. 39-54.
- Rymarz W.,** *Odnowa Kodeksu Prawa Kanonicznego w świetle wypowiedzi kanonistów*, PK 10 (1967) nr 1-2, s. 33-58.
- Sander M.,** *Il delitto di attentata ordinazione sacra di una donna. La ratio legis teologica, l'evoluzione storica della normativa e commento alla legge vigente*, Roma 2013.
- Salachas D.,** *Commento sub can. 669*, w: P. V. Pinto (red.), *Commento al Codice dei Canoni delle Chiese Orientali*, t. II, Città del Vaticano 2001, s. 554.
- Salachas D.,** *Commento sub can. 699*, w: P. V. Pinto (red.), *Commento al Codice dei Canoni delle Chiese Orientali*, t. II, Città del Vaticano 2001, s. 586-588.
- Salachas D.,** *Commento sub can. 702*, w: P. V. Pinto (red.), *Commento al Codice dei Canoni delle Chiese Orientali*, t. II, Città del Vaticano 2001, s. 590.
- Salachas D.,** *Commento sub can. 715*, w: P. V. Pinto (red.), *Commento al Codice dei Canoni delle Chiese Orientali*, t. II, Città del Vaticano 2001, s. 600-601.
- Salachas D.,** *Teologia e disciplina dei sacramenti nei codici latino e orientale. Studio teologico-giuridico comparativo*, Bologna 1999.
- Schillebeeckx E.,** *Chrystus. Sakrament spotkania z Bogiem*, Kraków 1966.
- Scicluna Ch. J.,** *Delicta graviora. Ius processuale*, w: „Quaderni di Ius Missionale” 3, *I delitti riservati alla Congregazione per la Dottrina della Fede*, a cura di A. D’Auria, C. Papale, Città del Vaticano 2014, s. 109-128.
- Semmelroth O.,** *Die Kirche als Ursakrament*, Frankfurt am Main, 1955.

Semmelroth O., *Vom Sinn der Sakramente*, Frankfurt am Main, 1960.

Skonieczny P., *Koncepcja przedawnienia kanonicznego. Uwagi prawnoporównawcze i teoretycznoprawne do kan. 197 KPK (kan. 1540 KKKW), ze szczególnym uwzględnieniem kanonizowanej ustawy polskiej*, PK 56 (2013) nr 1, s. 3-30.

Skonieczny P., *Przesłanki przedawnienia kanonicznego, ze szczególnym uwzględnieniem kanonizowanej ustawy cywilnej polskiej*, PK 57 (2014) nr 2, s. 91-128.

Skonieczny P., *Przestępstwo cięższe pornografii dziecięcej. Komentarz do art. 6 § 1 n. 2 Sacramentorum sanctitatis tutela z 2010 r.*, PK 60 (2017) nr 2, s. 109-138.

Skonieczny P., *Przestępstwa contra mores a misja Kościoła w sytuacji zgorszenia*, „Symposium”, rok XX 2016, nr 2(31), s. 73-96.

Skonieczny P., *Przestępstwa przeciwko Najświętszej Eucharystii. Komentarz do art. 2 Norm Kongregacji Nauki Wiary De gravioribus delictis z 2001 r.*, PK 54 (2011) nr 3-4, s. 247-285.

Skonieczny P., *Przestępstwo cięższe przeciwko szóstemu przykazaniu dekalogu z małoletnim – uwagi «de lege lata» i «de lege ferenda»*, PK 60 (2017) nr 1, s. 135-175.

Skorupa A., *Przyczyny i procedura wydalenia duchownych z instytutu zakonnego*, PK 54 (2011) nr 3-4, s. 147-168.

Skowronek A., *Kościelnotwórcza rola sakramentów*, „Collectanea Theologica”, 38 (1968) nr 4, s. 7-23.

Skowronek A., *Sakramenty w ogólności. Chrzest. Bierzmowanie*, Włocławek 1995.

- Skworec W.**, *Słowo wstępne abp. Wiktora Skworca, przewodniczącego Komisji Duszpasterstwa KEP*, w: J. Bartoszek, R. Chromy, K. Piechaczek (red.), *Posłani w pokoju Chrystusa*, Katowice 2021, s. 5-10.
- Słomka J.**, *Pokarm i ofiara. Refleksja eucharystyczna wczesnych Ojców greckich*, Łódź 2000.
- Sobański R.**, *Eklezjologia nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego*, PK 28 (1985) nr 1-2, s. 3-30.
- Sobański R.**, *Inspiracje dla zagadnienia rozwoju wypływające z pojęcia communio*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne”, t. VIII (1975), s. 259-269.
- Sobański R.**, *Obliczanie czasu*, w: J. Krukowski (red.), *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. I, Poznań 2003, s. 291-296.
- Sobański R.**, *Przedawnienie*, w: J. Krukowski (red.), *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. I, Poznań 2003, s. 286-291.
- Sobański R.**, *Urzędy kościelne*, w: J. Krukowski (red.), *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. I, Poznań 2003, s. 233-235.
- Sobański R.**, *Słowo i sakrament jako czynniki kształtujące prawo kościelne*, PK 16 (1973) nr 1-2, s. 3-15.
- Sobański R.**, *W sprawie zasady formalnej prawa kościelnego*, PK 30 (1987) nr 1-2, s. 3-30.
- Sobański R.**, *Wprowadzenie do zagadnienia roli prawa w Kościele*, PK 18 (1975) nr 1-2, s. 3-24.
- Sołtyszewski S.**, *Synod biskupów*, PK 9 (1966) nr 3-4, s. 287-300.

- Sossalla J.**, *Milczenie Ewangelii św. Jana o słowach ustanowienia Eucharystii świętej*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny”, r. XVI (1963), nr 5-6, s. 251-261.
- Stawniak H.**, *Celibat diakonów i prezbiterów w dyscyplinie Kościoła łacińskiego*, „Seminare”, 29 (2011), s. 47-59.
- Stawniak H.**, *Inkardynacja w misji Kościoła*, Warszawa 2013.
- Stokłosa M.**, *Modyfikacje wprowadzone do tekstu „Normae de gravioribus delictis”*, „Prawo i Kościół”, t. 3 (2011), s. 101-129.
- Stokłosa M.**, *Ochrona Najświętszej Eucharystii w świetle motu proprio Jana Pawła II Sacramentorum sanctitatis tutela*, „Studia Redemptorystowskie”, 8/2010, s. 204-224.
- Stokłosa M.**, *Przedawnienie skargi kryminalnej w prawie kanonicznym*, PK 56 (2013) nr 4, s. 139-154.
- Stokłosa M.**, *Przestępstwa przeciwko świętości sakramentu pokuty w świetle kanonicznego prawa karnego*, „Studia Redemptorystowskie”, 7/2009, s. 159-178.
- Stokłosa M.**, *Utrata przynależności do stanu duchownego na podstawie specjalnych uprawnień przyznanych Kongregacji ds. Duchowieństwa*, PK 54 (2011) nr 1-2, s. 43-75.
- Stokłosa M.**, *Utrata stanu duchownego w aktualnym prawodawstwie Kościoła łacińskiego*, Warszawa 2015.
- Stokłosa M.**, *Uwolnienie penitentów z kar kościelnych w zakresie wewnętrznym sakramentalnym*, „Sympozjum”, rok XX 2016, nr 2(31), s. 97-120.
- Stokłosa M.**, *Uwolnienie z kar kościelnych w sakramencie pokuty*, „Studia Redemptorystowskie”, 9/2011, s. 335-358.

- Stokłosa M.**, *Użycie chleba z niewielką zawartością glutenu i moszczu jako materii Eucharystii*, „Symposium”, rok XV 2011, nr 1(20), s. 105-122.
- Strzelczyk G.**, *Sakrament Eucharystii*, w: K. Porosło, R. J. Woźniak (red.), *Znaki Tajemnicy. Sakramenty w teorii i praktyce Kościoła*, Kraków 2018, s.347-387.
- Subera I.**, *Historia źródeł i nauki prawa kanonicznego*, Warszawa 1977.
- Suhecki Z.**, *Le privazioni e le proibizioni nel Codice di Diritto Canonico del 1983*, Città del Vaticano 2010.
- Suhecki Z.**, *Le sanzioni penali nella Chiesa*, I, Città del Vaticano 1999.
- Suhecki Z.**, *Promotor sprawiedliwości jego udział w sprawach karnych*, „Roczniki Nauk Prawnych”, t. XIV, z. 2 (2004), s. 191-225.
- Suhecki Z.**, *Ustawy prawa karnego w odniesieniu do przestępstw przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu po promulgacji Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 r.*, „Studia Włocławskie”, 19 (2017), s. 377-392.
- Suhecki Z.**, *Wydalenie duchownych na podstawie kanonicznego procesu karnego*, PK 54 (2011) nr 3-4, s. 77-115.
- Surmiak W.**, *„Łamanie chleba” w Nowym Testamencie (Łk 24,35 i Dz 2,42)*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne”, 2003, t. 36, z. 2, s. 404-413.
- Swieżawski S.**, *Eklezjologia późnośredniowieczna na rozdrożu*, Kraków 1990.
- Sycz A.**, *La tutela penale dell'Eucaristia nella legislazione della Chiesa*, Roma 2007.
- Syryjczyk J.**, *Apostazja od wiary w świetle przepisów kanonicznego prawa karnego. Studium prawno-historyczne*, Warszawa 1984.
- Syryjczyk J.**, *Kanoniczne prawo karne. Część szczególna*, Warszawa 2003.

- Syryjczyk J.**, *Kara ekskomuniki a pełna wspólnota kościelna według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.*, PK 33 (1990) nr 3-4, s. 173-196.
- Syryjczyk J.**, *Niektóre gwarancje sprawiedliwego wymiaru kar w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r.*, PK 34 (1991) nr 3-4, s. 147-163.
- Syryjczyk J.**, *Ochrona tajemnicy spowiedzi w świetle kanonicznego prawa karnego*, PK 44 (2001) nr 1-2, s. 111-124.
- Syryjczyk J.**, *Pojęcie ekskomuniki w świetle zadań pastoralnych Kościoła w Projekcie prawa karnego z 1973 r. oraz w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r.*, PK 32 (1989) nr 1-2, s. 127-156.
- Syryjczyk J.**, *Pojęcie przestępstwa w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II*, PK 28 (1985) nr 1-2, s. 85-96.
- Syryjczyk J.**, *Problem apostazji od wiary w projektach nowego prawa kościelnego*, PK 25 (1982) nr 3-4, s. 177-185.
- Syryjczyk J.**, *Profanacja Eucharystii według karnego ustawodawstwa kanonicznego i polskiego prawa karnego*, PK 29 (1986) nr 3-4, s. 173-208.
- Syryjczyk J.**, *Sankcje w Kościele. Część ogólna, komentarz*, Warszawa 2008.
- Syryjczyk J.**, *Zagadnienia kościelnego prawa karnego w świetle publikacji zawartych w kwartalniku „Prawo Kanoniczne”*, PK 51 (2008) nr 1-2, s. 75-112.
- Syryjczyk J.**, *Wymiar kar „latae sententiae” w świetle przepisów Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, PK 28 (1985) nr 3-4, s. 41-64.
- Szczot E.**, *Prawo wiernego do Eucharystii według Kodeksu Prawa Kanonicznego 1983 roku*, Lublin 2000.

- Szewczul B.**, *Obowiązek przeprowadzania wizytacji kanonicznej w instytutach zakonnych*, PK 57 (2014) nr 3, s. 19-39.
- Sztafrowski E.**, *Inspiracje soborowe w zakresie prawa kanonicznego*, PK 14 (1971) nr 1-2, s. 3-27.
- Sztafrowski E.**, *Kuria Rzymska Jana Pawła II*, PK 33 (1990) nr 1-2, s. 21-81.
- Sztafrowski E.**, *Podręcznik prawa kanonicznego*, t. 1, Warszawa 1985.
- Sztafrowski E.**, *Podręcznik prawa kanonicznego*, t. 3, Warszawa 1985.
- Sztafrowski E.**, *Podręcznik prawa kanonicznego*, t. 4, Warszawa 1986.
- Sztafrowski E.**, *Prawo kanoniczne w okresie odnowy soborowej*, t. I, Warszawa 1976.
- Sztafrowski E.**, *Przepisy kanoniczne dotyczące przechowywania Eucharystii*, PK 31 (1988) nr 1-2, s. 31-41.
- Śmigiel W.**, *Diakonat stały w Polsce – eksperyment, czy przywrócenie właściwego i trwałego stopnia hierarchicznego w Kościele?*, „Roczniki Pastoralno-Katechetyczne” 3 (58) 2011, s. 347-362.
- Śrutwa J.**, *Edykt mediolański*, w: R. Łukaszyk, L. Bieńkowski, F. Gryglewicz (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. IV, Lublin 1985, kol. 666.
- Św. Augustyn**, *De doctrina christiana. O nauce chrześcijańskiej. Tekst łacińsko-polski*, Warszawa 1989.
- Św. Augustyn**, *Przeciw Faustusowi. Księgi I-XXI*, Warszawa 1991.
- Św. Tomasz z Akwinu**, *Suma teologiczna. Sakramenty w ogóle. Chrzest. Bierzmowanie*, t. 27, Londyn 1984.

- Targoński F.**, *Poradnik spowiednika. Aspekty biblijno-teologiczne sakramentu pokuty. Cenzury, nieprawidłowości i przeszkody w Kodeksie prawa kanonicznego*, Kraków 2008.
- Terpin A.**, *Natura i skutki ekskomuniki według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, „Kościół i Prawo”, 3 (16) (2014) nr 1, s. 191-207.
- Tracz Z.**, *Historyczny kształt prawa kościelnego*, „Łódzkie Studia Teologiczne”, 19 (2010) 2, s. 283-293.
- Uniżycki M.**, *Historia sakramentologii*, w: K. Porosło, R. J. Woźniak (red.), *Znaki Tajemnicy. Sakramenty w teorii i praktyce Kościoła*, Kraków 2018, s. 23-56.
- Urru A. G.**, *Punire per salvare. Il sistema penale nella Chiesa*, Roma 2001.
- Urru A. G.**, *Sanzioni penali nella Chiesa*, Roma 1996.
- Wasielowski J.**, *Prawo do stowarzyszania się*, w: M. Saj, *Obowiązki i prawa wiernych w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego*, Warszawa 2017, s. 127-145.
- Wąsik W.**, *Nauka o Eucharystii według kan. 897 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, „Kieleckie Studia Teologiczne”, 5 (2006), s. 181-204.
- Wenz W.**, *Apostazja i formalny akt wystąpienia z Kościoła: zasady postępowania w świetle norm kościelnych*, „Studia Salvatoriana Polonica”, 4 (2010), s. 129-151.
- Wermter W.**, *Życ Eucharystią*, Częstochowa 1996.
- Wilemska E.**, *Kary kościelne*, w: B. Migut (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. VIII , Lublin 2000, kol. 928-931.
- Wilemska E.**, *Kara w prawie świeckim*, w: B. Migut (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. VIII , Lublin 2000, kol. 757-760.

- Wilemska E.**, *Przedawnienie*, w: E. Gigilewicz (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. XVI, Lublin 2012, kol. 616-617.
- Wojnarowicz P.**, *Sakramenty święceń i małżeństwa według motu proprio Omnium in mentem Benedykta XVI*, „Kościół i Prawo”, (16) 2014 nr 1, s. 109-121.
- Wołodkiewicz W.**, *Europa i prawo rzymskie. Szkice z historii europejskiej kultury prawnej*, Warszawa 2009.
- Wójcik E.**, *Przeistoczenie*, w: E. Gigilewicz (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. XVI, Lublin 2012, kol. 631-633.
- Wójcik W.**, *Postęp prac nad rewizją Kodeksu Prawa Kanonicznego*, PK 15 (1972) nr 1-2, s. 277-296.
- Wójcik W.**, *Schemat nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego*, Prawo PK 21 (1978) nr 1-2, s. 279-281.
- Wroceński J.**, *Wymiar kar kościelnych w kontekście «salus animarum»*, „Symposium”, rok XX 2016, nr 2(31), s. 9-40.
- Wronowska M.**, *Przyczyny i procedura wydalenia ze stanu duchownego*, „Studia Ełckie”, 16 (2014) nr 4, s. 495-522.
- Wróbel M.**, *Przestępstwo podsłuchiwania (nagrywania) spowiedzi oraz rozpowszechnianie jej treści w środkach społecznego przekazu w świetle prawodawstwa Kościoła katolickiego*, PK 54 (2011) nr 3-4, s. 287-304.
- Wytrwał T.**, *Kościelny «modus procedendi» w przypadkach pedofilii*, PK 52 (2009) nr 1-2, s. 229-253.
- Van Roo G.**, *De sacramentis in genere*, Romae 1957.

- Zaborowski M.**, *Inkardynacja i ekskardynacja duchownych w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1917 i 1983 roku*, „Roczniki Nauk Prawnych”, t. XXI, nr 1, (2011), s. 245-264.
- Zaborowski M.**, *Ewolucja dyscypliny sakramentów uzdrowienia w zakresie communicatio in sacris*, Tarnów 2009.
- Zaborowski M.**, *Sakramenty święte w aspekcie prawno-historycznym*, PK 55 (2012) nr 2, s. 29-54.
- Zaborowski M.**, *Sprawowanie sakramentów świętych w niebezpieczeństwie śmierci*, Kraków 2005.
- Zahajkiewicz M.**, *Konstancjański dekret*, w: B. Migut (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. IX, Lublin 2002, kol. 692-693.
- Zaleski R.**, *Przestępstwo profanacji postaci eucharystycznych w kanonicznym prawie karnym*, „Roczniki Nauk Prawnych”, t. XXVI, nr 4, (2016), s. 163-182.
- Zuberbier A.**, *Czy wiem w co wierzę*, Kielce 1992.
- Zuberbier A.**, *Gdy zajął z nimi miejsce u stołu*, Warszawa 1988.
- Zuberbier A.**, *Teologia dzisiaj*, Katowice 1975.
- Zubert B.**, *Inkardynacja*, w: J. Duchniewski (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. VII, Lublin 1997, kol. 224-226.
- Żurawski J. T.**, *Duchowny jako podmiot przestępstw zarezerwowanych Kongregacji Nauki Wiary*, Poznań-Warszawa 2016.
- Żurawski J. T.**, *Kto pyta ten wie. O prawie kanonicznym w pytaniach i odpowiedziach. Eucharystia*, cz. I, Poznań 2019.

Żurawski J. T., *Prawo do należytego wymiaru sprawiedliwości*, w: M. Saj, *Obowiązki i prawa wiernych w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego*, Warszawa 2017, s. 271-292.

Żurowski M., *Problem władzy i powierzania urzędów w Kościele katolickim*, Kraków 1984.

3. SŁOWNIKI I LEKSYKONY

Jougan A., *Słownik kościelny łacińsko-polski*, Sandomierz 2013.

Nadolski B., *Leksykon liturgii*, Poznań 2006.

Sitarz M., *Słownik Prawa Kanonicznego*, Warszawa 2004.

SUMMARY

Protection of the Sacrament of the Eucharist in the present penal law of the Catholic Church

The Most Holy Sacrifice is the centre of the Church's life. Theological thought, the centuries-old teachings of popes and bishops, the example of saints, and the piety of ordinary people all flow from and focus on this sacrament. Not without reason, then, is it considered the Most Venerable Sacrament. Along with doctrinal developments and a better understanding of the nature of the Eucharist, the Church has come to understand better what it actually is, but has also faced various dilemmas related not only to the liturgical but also to the dogmatic nature of this sacrament. This in-depth, century-long study, established the conviction that the Most Holy Sacrifice demands the greatest protection. Reaching this fact, the Church has taken care, also in the forum of ecclesiastical law, to ensure that it is adequately protected, and has provided the application of appropriate penal sanctions for acts against its sanctity.

The object of this dissertation is to present the penal norms within the Catholic Church according to the 1983 Code of Canon Law, the 1990 Code of Canons of the Eastern Churches as well as to the special regulations included in the Apostolic Letter *motu proprio Sacramentorum sanctitatis tutela*, issued by Pope John Paul II and amended by Pope Benedict XVI in 2010, and then revised by Pope Francis, along with their analysis and systematisation. The current provisions of *De delictis reservatis norms* of 2021, in fact, are a desired canonical supplement to the code norms, which serve to protect certain sacraments, including the Most Holy Sacrifice. Showing the

normative sources of the protection of the Eucharist, as well as the legislative evolution in this subject, will allow to show the overall issue of the desired protection of the Most Blessed Sacrament.

The natural logical course, required by the indicated topic of the dissertation, will be first to present the biblical, theological and legal aspects of the sacrament of the Eucharist itself. Then the general norms of penal law will be indicated, with the historical background of their formation. On this basis, the code provisions, which are to protect the Most Holy Sacrifice, will be discussed. The deliberations will be complemented by showing the special provisions contained in *De delictis reservatis* norms of 2021. Therefore, the whole dissertation has been divided into four chapters.

The first chapter, introducing the subject of the dissertation, will deal with the biblical, theological and legal dimensions of the sacrament of the Eucharist. Considerations within the structure of this peculiar triad will make it possible to show not only what sacraments are in the community of the Church, but also to discover that the Eucharist has a prominent place among them. The general aspects of the sacraments will be discussed first.

The second chapter of the dissertation will indicate the most important assumptions which guided the revision of the penal law as well as its general norms. The protection of the Eucharist, which is the most precious gift of the Saviour, building up the Church, as shown in Chapter I, requires appropriate means for its protection. It is therefore necessary to outline a system of penalty for possible gravest crimes against the Most Holy Sacrifice.

The considerations of the first two chapters of the dissertation lead to the question of criminal protection of the Most Holy Eucharist in the code legislation, which will be described in the third chapter. Keeping in mind that the Most Holy Sacrifice occupies a prominent place in the ecclesiological optics, since it contains Jesus Christ Himself, under the sacred forms of bread and wine. Therefore, the Church over the centuries has taken care to ensure that this sacrament is properly protected, opposing every form of its profanation. In this penal system, five offences against the sanctity of the Eucharist can be specified.

The fourth chapter poses a required completion for the considerations presented in the previous three chapters in the form of a discussion over the question of the

protection of the Most Holy Sacrifice in the light of the Apostolic Letter *motu proprio Sacramentorum sanctitatis tutela*, which defined *De gravioribus delictis* norms of 2001, amended in 2010 and modified in 2021. Because of the special nature of these norms, the judgment of grave crimes against the Eucharist is reserved to the Congregation for the Doctrine of the Faith.